

Förord

Säkerhetstjänstkommissionen tillkom vid en tidpunkt då olika forskare, framför allt historiker och statsvetare, inlett arbeten med projekt som låg nära kommissionens uppdrag. Flera av dessa projekt hade påbörjats inom ramen för det forskningsprogram om svensk militär underrättelse- och säkerhetstjänst som Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet på regeringens uppdrag utlyst i februari 1998. Genom att anställa några av forskarna som experter kunde kommissionen tillgodogöra sig deras kunskaper och kompetens och ge dem möjlighet att arbeta med fri tillgång till det relevanta källmaterialet. Resultatet av deras arbete publiceras som bilagor till kommissionens betänkande. Rapporterna har föredragits för och diskuterats i kommissionen. Författarna svarar dock själva för sakinnehållet. Det är med andra ord respektive författares analyser, tolkningar och slutsatser som presenteras i rapporterna. Vidare publiceras som bilagor till kommissionens betänkande ett antal rapporter som författats inom kommissionens sekretariat och av enskilda kommissionsledamöter.

Gunnar Brodin
Ordförande i Säkerhetstjänstkommissionen

Innehåll

1	Inledning.....	11
1.1	Forskningsuppgiften.....	11
1.2	Disposition	11
1.3	Källmaterial.....	13
2	KFML/SKP.....	14
2.1	Inledning.....	14
2.2	KFML/SKP – en översikt.....	15
2.2.1	1967 – SKP blir VPK, KFML bildas	17
2.2.2	Rebellrörelsen.....	20
2.2.3	Kongressen 1969	21
2.2.4	KFML splittras 1970 – och 1972.....	22
2.2.5	1975-1980 – avhopp och uteslutningar	24
2.2.6	1980-talet – från SKP till Solidaritetspartiet.....	25
2.2.7	Parlamentarisk representation.....	26
2.2.8	Soldatarbetet.....	27
2.2.9	Vägen till socialismen	31
2.2.10	Enhetsfronter	42
2.3	Övervakningen av KFML/SKP	43
2.3.1	Marxist-leninisterna håller hemlig konferens i Stockholm 1965.....	43
2.3.2	Övervakningen av KFML:s kongress i Göteborg 1969.....	45
2.3.3	Vad var intressant att kartlägga?	47
2.3.4	En svensk kulturrevolution?	49

2.4	Säkerhetspolisens arbetsmetoder.....	52
2.4.1	Öppna källor.....	52
2.4.2	Yttre spaning	53
2.4.3	Telefonavlyssning.....	56
	Tabell 1. Telefonavlyssningen mot KFML/SKP – avlyssnade lokaler	64
2.4.4	Förtroliga meddelare.....	65
2.4.5	Samarbete med utländska tjänster	71
2.4.6	Andra metoder.....	72
2.5	Stödgrupper och utbrytare.....	72
2.5.1	Svenska Clartéförbundet.....	72
2.5.2	Marxist-leninistiska Kampförbundet (MLK)	74
2.5.3	SKP (m-l)/Sveriges Kommunistiska Arbetarparti (SKA)	76
2.5.4	Kommunistiska Partiet i Sverige (KPS).....	79
2.6	Registrering – regelverk och praxis	82
2.6.1	Centralregistret	87
2.6.2	Arbetsanteckningar	88
2.7	KFML/SKP som hotbild.....	92
2.7.1	Hotbildens förändring över tid	93
2.7.2	Revolutionär verksamhet	99
2.7.3	Samarbete med främmande makt	103
2.7.4	Försvarsfientlig verksamhet.....	108
2.7.5	Samverkan med terroristorganisationer	110
2.7.6	Infiltration av andra organisationer.....	111
2.7.7	Det illojala SKP?.....	114
2.8	Sammanfattning och slutsatser	115
3	KFML(r)/KPML(r)	122
3.1	KFML(r)/KPML(r) – en översikt.....	122
3.1.1	Driftcellerna.....	123
3.1.2	”Leve de vilda strejkerna”	126
3.1.3	Soldatarbetet och den väpnade revolutionen.....	127
3.1.4	Internationella kontakter	133
3.1.5	Från förbund till parti	134
3.2	Övervakningen av KFML(r)/KPML(r)	135
3.2.1	Öppna källor.....	135
3.2.2	Yttre spaning	136

3.2.3	Telefonavlyssning.....	140
	Tabell 2. Telefonavlyssningen mot KFML(r)/KPML(r)	
	1969-1981 – Avlyssnade lokaler	143
3.2.4	Buggning och signalspaning.....	143
3.2.5	Förtroliga meddelare.....	144
3.2.6	Samarbete med utländska tjänster.....	151
3.2.7	Andra kontakter.....	151
3.2.8	Andra metoder	152
3.3	IB och KPML(r).....	153
3.4	Emmausrörelsen.....	155
	3.4.1 Säkerhetstjänsterna och Emmausrörelsen.....	156
3.5	Enhetsinitiativet	162
3.6	Registrering - regelverk och praxis.....	165
	3.6.1 Centralregistret (CR)	165
	3.6.2 Registreringen av medlemmar i RKU.....	170
	3.6.3 Registreringen av medlemmar i Emmaus-Björkä.....	170
	3.6.4 Arbetsanteckningar.....	173
3.7	KFML(r)/KPML(r) som hotbild.....	175
	3.7.1 Hotbildens förändring över tid.....	175
	3.7.2 Revolutionär verksamhet.....	180
	3.7.3 Samverkan med främmande makt.....	183
	3.7.4 Försvarsfientlig verksamhet	185
	3.7.5 Samverkan med terrorister	185
	3.7.6 Det illojala KPML(r)?.....	191
3.8	Sammanfattning och slutsatser.....	194
4	De svenska trotskisterna.....	201
4.1	Inledning.....	201
4.2	Revolutionära socialistiska partiet (RSP)	202
4.3	Trotskistiska organisationer i HT 16.....	204
	4.3.1 Bolsjevikgruppen.....	204
	4.3.2 Fria Fackföreningsfolket (FFF).....	205
	4.3.3 Marxistiska Arbetsgruppen i Hägersten.....	207
	4.3.4 Förbundet Kommunist (FK)	207
	4.3.5 Revolutionära Marxister (RM).....	210
	4.3.6 Kommunistiska Arbetsgruppen.....	211

4.4	Revolutionära marxisters förbund (RMF)/ Kommunistiska Arbetarförbundet (KAF)/ Socialistiska Partiet (SP).....	212
4.4.1	Soldatarbetet.....	214
4.4.2	Från förbund till parti.....	217
4.5	Övervakningen av RMF/KAF/SP.....	218
4.5.1	Fackligt och annat politiskt arbete.....	219
4.5.2	Öppna källor.....	231
4.5.3	Yttre spaning.....	231
4.5.4	Telefonavlyssning.....	233
4.5.5	Förtroliga meddelare.....	236
4.5.6	Samarbete med utländska tjänster.....	236
4.6	Stödgrupper och utbrytare.....	237
4.6.1	Ungsocialisterna.....	237
4.6.2	Pathfinder/Kommunistiska Föreningen.....	238
4.6.3	Arbetarmakt.....	238
4.7	Offensiv/Rättvisepartiet Socialisterna.....	239
4.7.1	Säkerhetspolisen och Offensiv.....	242
4.7.2	Övervakningen av Offensiv/Rättvisepartiet Socialisterna.....	247
4.8	Registrering – Regelverk och praxis.....	249
4.8.1	Centralregistret (CR).....	249
4.8.2	Arbetsanteckningar.....	251
4.9	De svenska trotskisterna som hotbild.....	251
4.9.1	Hotbildens förändring över tid.....	251
4.9.2	Infiltration av andra organisationer.....	257
4.10	Sammanfattning och slutsatser.....	258
5	Europeiska Arbetarpartiet (EAP).....	267
5.1	Inledning.....	267
5.2	EAP - en översikt.....	267
5.2.1	EAP i dag - eventuellt inflytande?.....	279
5.3	Övervakningen av EAP.....	280
5.3.1	Källa "Sad".....	280
5.3.2	Yttre spaning.....	281
5.3.3	Öppna källor.....	284

5.3.4	Telefonavlyssning.....	284
5.3.5	Samarbete med utländska tjänster.....	284
5.3.6	Andra kontakter.....	285
5.4	Registrering – regelverk och praxis.....	285
5.5	EAP som hotbild.....	289
5.5.1	Säkerhetspolisens bedömningar	289
5.5.2	Den militära säkerhetstjänstens bedömningar	298
5.6	Sammanfattning och slutsatser.....	302
6	Anarkister, frihetliga socialister och autonoma nätverk .	305
6.1	Inledning.....	305
6.1.1	Historisk bakgrund.....	305
6.2	Säkerhetspolisen och syndikalisterna 1945-2002	307
6.3	Säkerhetspolisen och anarkisterna 1945-1970	309
6.4	1970-talet - HT 16, Husockupationer och Kröcherligan	311
6.4.1	Bland kulturradikaler och terrorister.....	317
6.4.2	Övervakningen av Föreningen för ett Frihetligt forum m.m.....	320
6.4.3	Förbundet Arbetarmakt (FAM)	323
6.5	Hotbilsbedömningar 1978-1985	324
6.6	1985-1990 – Ökad konfrontation	330
6.6.1	Husockupantrörelsen	332
6.7	1990-talet – Antifascism och miljöaktivism	343
6.7.1	Den antifascistiska rörelsen.....	344
6.7.2	Miljöaktivism.....	350
6.8	Säkerhetspolisens arbetsmetoder	353
6.9	Registrering – regelverk och praxis.....	357
6.9.1	Centralregistret (CR)	357
6.9.2	Arbetsanteckningar.....	362
6.10	Hotbilden 1988-2002	366
6.10.1	Sabotageaktioner som hotbild - Shell	367
6.10.2	Sabotageaktioner som hotbild - Öresundsbron.....	371
6.10.3	Väldsanvändning som hotbild.....	374

6.11	Sammanfattning och slutsatser	378
7	Avslutande synpunkter	383
	Källor och litteratur	385
	Förkortningar	393

1 Inledning

1.1 Forskningsuppgiften

Denna rapport är skriven som ett underlag för Säkerhetstjänstkommissionens betänkande. Vad som efterfrågats från kommissionen är en empirisk redovisning och analys av säkerhetspolisens övervakning av svenska vänstergrupper från mitten av 1960-talet fram till 2002. Rapporten har sin upprinnelse i ett arbete som inom kommissionen påbörjades av docent Klaus-Richard Böhme.¹

Följande frågeställningar har legat till grund för arbetet: Vilka organisationer har övervakats? Vad har säkerhetspolisen ansett intressant att övervaka och rapportera? Med vilka metoder har övervakningen bedrivits? Hur har hotbilden sett ut och hur har den förändrats över tid? På vilka grunder har medlemmar i och sympatisörer till de övervakade organisationerna registrerats i säkerhetspolisens register?

Framställningen och analysen har i hög grad koncentrerats till säkerhetspolisens övervakning medan den militära säkerhetstjänsten huvudsakligen behandlas i Säkerhetstjänstkommissionens betänkande.

1.2 Disposition

Rapportens kapitel 2-4 ägnas åt övervakningen av den revolutionära vänster som växte fram i Sverige från mitten av 1960-talet. För att belysa hotbilden har det bedömts nödvändigt med en ganska ingående redogörelse för de olika organisationernas inställning i frågor som vägen till socialismen och det politiska arbetet inom försvarsmakten. Analysen har i detta avseende koncentrerats till de för hotbilden formativa åren 1967-1975.

---

¹ Denna rapport är inte baserad på Böhmets arbete. Jag vill ändå rikta ett stort tack till Klaus utan vars starka insats denna rapport aldrig skulle ha skrivits.

Kapitel 5 ägnas åt övervakningen av Europeiska Arbetarpartiet (EAP) som i dag vanligen betecknas som "högerextremistiskt". När EAP gjorde entré på den politiska scenen i Sverige i mitten av 1970-talet var dock partiet enligt egen utsägo kommunistiskt. I alla händelser har EAP, under de perioder som säkerhetspolisen intresserat sig för partiets verksamhet, i huvudsak betraktats som ett hot från vänster.

Kapitel 6 ägnas åt övervakningen av anarkister, autonoma nätverk och frihetliga socialister som sedan ett femtontal år tillbaka i allt högre grad övertagit positionen som säkerhetspolisens främsta övervakningsobjekt på vänsterkanten.

I ett mycket kort avslutande kapitel lyfts några av undersökningens slutsatser fram.

Av hänsyn till den personliga integriteten har en del personnamn fingerats både i den löpande texten och i notapparaten. Det gäller personer som inte är allmänt kända och som det förefaller onödigt att nämna vid namn. Likaså har källbeteckningar som avser fysiska personer fingerats.² I några fall har namn på tidigare anställda inom säkerhetstjänsterna ansetts vara underkastade sekretess. Detta medför egentligen inga problem utom i de fall då hänvisning görs till ett samtal eller ett förhör som Säkerhetstjänstkommissionen hållit med vederbörande. Samtliga förhørs- och samtalsuppteckningar har dock numrerats och nothänvisning har då gjorts till det nummer som korresponderar med respektive uppteckning. En lista över samtliga förhör och samtal som hållits av Säkerhetstjänstkommissionen med tillhörande nummer finns i kommissionens arkiv.

Delar av den vänsteraktivitet som övervakades åren 1965-2002 behandlas inte i denna rapport. En del av detta, t.ex. FNL-rörelsen och 1960-talets studentvänster, återfinns i rapporten *Den farliga fredsrörelsen*. Övervakningen av APK behandlas i anslutning till det gamla kommunistpartiet i rapporten *Övervakningen av "SKP-komplexet"*. För den som vill få en mer fullständig bild av säkerhetstjänsternas övervakning av den svenska vänstern från 1945 och fram till i dag rekommenderas därför läsning av alla tre rapporterna samt kommissionens betänkande.³

² En förseglad kodnyckel som översätter fingerade namn och källbeteckningar förvaras i Säkerhetstjänstkommissionens arkiv. Självfallet innehåller kodnyckeln inte källornas riktiga identitet utan endast den egentliga källbeteckningen.

³ För en bild av personalkontrollens betydelse för övervakningen av den svenska vänstern rekommenderas Ulf Eliassons båda forskarrapporter: *Politisk övervakning och personalkontroll 1945-1969* (SOU 2002:88) samt *Politisk övervakning och personalkontroll 1969-2002*

Eftersom denna rapport i stor utsträckning handlar om vad som har kallats den svenska "bokstavsvänstern" finns i slutet bifogad en förteckning över förkortningar.

1.3 Källmaterial⁴

Det huvudsakliga källmaterialet har utgjorts av handlingar i SÄPO:s arkiv. Beträffande sakakter över organisationer synes dessa inte ha gallrats i någon större utsträckning⁵ medan däremot en omfattande gallring av personakter har genomförts. Denna gallring innebär dock inte några större problem. Övervakningssystemet framgår i hög grad av sakakterna och personakter finns trots allt bevarade i sådan utsträckning att även övervakningen av enskilda individer kan ges en god belysning.

För att ge en bild av de övervakade organisationernas verksamhet och inställning i olika frågor har öppet material, främst härrörande från organisationerna själva i form av press, program, flygblad och broschyrer, gått igenom. Sådant material har hämtats framför allt från Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek i Stockholm men också från SÄPO:s arkiv. Beträffande de senaste åren har även material från organisationernas egna webbsidor på Internet kommit till användning. I mindre utsträckning har muntligen inhämtade upplysningar använts.⁶

(2002:89). Beträffande Grupp B/IB:s roll se Lars Olof Lampers forskarrapport "*Det grå brödrskapet*". *En berättelse om IB* (SOU 2002:92).

⁴ Ett stort tack riktas till personalen vid de arkiv som utnyttjats under arbetets gång. Det gäller främst SÄPO:s arkiv där Gunnar Carlsson och Lasse Pettersson gjort ovärderliga insatser men även Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek i Stockholm.

⁵ Ett undantag utgör här de, sannolikt mycket tunna, sakakter över olika anarkistiska grupper som upprättades i början av 1970-talet. Dessa är gallrade och det har inte kunnat utredas huruvida de innehöll några handlingar.

⁶ Flera personer som är eller har varit aktiva i någon av de organisationer som behandlas har besvarat frågor som jag haft eller diskuterat enskilda forskningsproblem. I vissa fall har detta resulterat i en nothänvisning till samtalet. I andra fall har samtalet mynnat ut i att jag tror mig ha förstätt vissa saker utan att det för den skull syns i notapparaten. Ett stort tack riktas till er alla.

2 KFML/SKP

2.1 Inledning

Detta kapitel behandlar övervakningen av Kommunistiska Förbundet marxist-leninisterna (KFML)/Sveriges Kommunistiska Parti (SKP). KFML/SKP:s SÄPO-akt omfattar ungefär 50 hängmappar och utgör det huvudsakliga källmaterialet för denna studie. Andra serier av källmaterial i SÄPO:s arkiv, t.ex. kvartalsrapporter och konferensprotokoll har använts för att analysera bl.a. hotbilden. När det gäller den partihistoriska översikten har jag använt parti-program, broschyrer och periodiska skrifter som *Gnistan* och *Marxistiskt Forum*. Otryckt källmaterial från KFML/SKP har endast använts i mindre utsträckning. KFML:s respektive SKP:s arkiv finns visserligen tillgängliga för forskning i Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm. På grund av tidsbrist har dock någon genomgång av dessa arkiv inte hunnits med. Undantaget är en volym i KFML:s arkiv som behandlar soldatarbetet. Interna handlingar från KFML 1969-1972 finns dock i SÄPO-materialet vilket därigenom kunnat behandlas.

Forskningsläget när det gäller den revolutionära vänstern och KFML/SKP är begränsat. Lundahistorikern Kim Salomons bok om FNL-rörelsen, *Rebeller i takt med tiden*, innehåller en del av intresse för denna studie. I en norsk hovedfagsoppgave, *Maoisme på norsk og svensk*, av Ann-Mari Skorpen jämförs den svenska och den norska ml-rörelsen med tonvikt på ideologi, organisation och parlamentarisk framgång. Den revolutionära vänsterns inställning till demokrati behandlas, dock relativt kortfattat, i Håkan Holmbergs avhandling *Folkmakt, folkfront, folkdemokrati. De svenska kommunisterna och demokratifrågan 1943-1977*. Förutom dessa tre arbeten med vetenskapliga ambitioner finns en handfull debattböcker. 1978 utkom antologin *Utanför systemet. Vänstern i Sverige 1968-78* som innehåller texter om större och mindre vänstergrupper i Sverige. En debattbok med näringslivsperspektiv är *SKP avslöjat – Sveriges Kommunistiska Partis hemliga dokument berättar om enhetsfronter*

och strejkpolitik utgiven av Timbroförlaget Opinion 1981. Två skrifter med ett socialdemokratiskt perspektiv kan också nämnas nämligen *VPK och SKP. De grälände tvillingpartierna* av Enn Kokk (1974) samt *VPK och SKP på arbetsplatserna. Mål, organisation, arbetsmetoder* av Enn Kokk och Pär Fagerström (1975). Det senaste tillskottet är boken *Maoisterna – En historia berättad av några som var med* av Lars Åke Augustsson och Stig Hansén från 1997 (ny utgåva med titeln *De svenska maoisterna* 2001).

2.2 KFML/SKP – en översikt

I början av 1960-talet var det svenska kommunistpartiet, SKP, ett parti med stora inre motsättningar. Sedan slutet av 1950-talet hade vänstersocialistiska tankegångar börjat växa fram med förankring bl.a. i antikärnvapenrörelsen och ungdomsförbundet Demokratisk Ungdom. Under 1960-talets lopp skulle denna riktning, ”modernisterna”, växa i styrka vilket bl.a. manifesterades i valet av C. H. Hermansson till ny partiledare 1964 samt den stadge-, program- och namnändring som genomfördes 1967 då SKP blev VPK. Kvar i partiet fanns en besvärlig bromskloss i form av kretsarna kring den gamle partiledaren Hilding Hagberg och tidningen Norrskensflamman. Nu liksom tidigare var denna grupp anhängare av en politik som i praktiken innebar utrikes följsamhet till Moskva och inrikes dito till den svenska socialdemokratin.

Som det tredje och till numerären minsta alternativet framträdde några år in på 1960-talet företrädare för en mer ortodox marxist-leninistisk riktning som ansåg både SKP:s utveckling och den sovjetiska politiken under Chrustjov som revisionistisk och opportunistisk. Liknande tongångar hade hörts ett decennium tidigare från det tidigare borgarrådet i Stockholm, Set Persson. Persson, som inte kunde förlika sig med partiets allt större acceptans för den fredliga vägen till socialismen, lämnade partiet 1953 och bildade tre år senare Sveriges Kommunistiska Arbetareförbund (SKA).

Set Perssons (död 1960) SKA blev emellertid aldrig något annat än en betydelselös sekt till vänster om SKP. Förutsättningar för en i någon mening framgångsrik partibildning på yttersta vänsterkanten var helt enkelt inte för handen vid mitten av 1950-talet. 1960-talets Sverige var på många sätt annorlunda än 1950-talets. Välfärds- och konsumtionssamhället nådde nya höjder och 1960-talet markerade på flera sätt ett uppbrott från det mer auktoritetsbundna 1950-talet. Den kraftiga antikommunismen från framför

allt det tidiga 1950-talet klingade av och samtidigt vidgades den svenska allmänhetens synfält till att även i viss mån omfatta tredje världens problem. 1960-talet var också ett decennium präglad av den radikaliseringsväg som inletts redan i slutet av 1950-talet.⁷

I viss utsträckning torde därför de inrikespolitiska förutsättningarna år 1965 ha varit mer gynnsamma för en bestående partibildning till vänster om SKP än de var 1955. Än viktigare synes dock två förändringar i den internationella politiken ha varit. Allt sedan slutet av 1950-talet hade en spricka börjat växa fram mellan Sovjet och Kina, vilken 1963 resulterade i en öppen brytning. Brytningen öppnade också möjligheter för kommunistiska grupper att, i stället för att som tidigare knyta an till Sovjet, betrakta Kina som världskommunismens ledare. Den andra förändringen inom världspolitiken var Vietnamkriget som från 1964 fick alltmer uppmärksamhet i Sverige. Genom Lenins teori om imperialismen som kapitalismens högsta stadium och Maos tillägg till den revolutionära teorbildningen kunde Vietnamkriget ges en förklaring som för många inte bara framstod som rimlig utan också förebådade en kommande världsrevolution.

För den marxist-leninistiska grupperingen inom svensk kommunism fanns därmed vid mitten av 1960-talet en grund att stå på vid byggandet av en ny organisation. Förutom den opposition som fanns inom SKP, personifierad av Nils Holmberg och Knut Senander i Göteborg samt ekonomhistorikern Bo Gustafsson i Uppsala, fanns likasinnade inom Clarté samt den från 1965 framväxande FNL-rörelsen. Tydlig och konkret form fick kritiken från vänster inom SKP år 1965 genom publiceringen av Nils Holmbergs debattbok *Vart går Sveriges kommunistiska parti*. Holmberg uttryckte här sina farhågor rörande SKP:s färdriktning samtidigt som han ställde sig mycket tveksam till möjligheten av en fredlig väg till socialismen.

Våren 1965 startades i Göteborg *Marxistiskt Forum* som ett organ för den Kinavänliga och marxist-leninistiska oppositionen inom och utom SKP. Från och med 1966 flyttades utgivningen till Uppsala med Bo Gustafsson som redaktör. Sommaren 1966 bildades i Göteborg *Marxistiska sällskapet*. En efterföljare kom senare under hösten i det *Marxistiska Studiesällskapet i Stockholm* och i maj 1967 bildades liknande förbund i Lund och Malmö.

---

⁷ Om detta se Salomon, Kim: *Rebeller i takt med tiden. FNL-rörelsen och 60-talets politiska ritualer*. Tiden Athena, Stockholm 1996 samt Östberg, Kjell: *1968 – när allting var i rörelse*. Prisma/Samtidshistoriska perspektiv, Stockholm 2002.

2.2.1 1967 – SKP blir VPK, KFML bildas

Den 13-16 maj 1967 höll SKP sin 21:a partikongress i Folkets hus i Stockholm. Debatten om det nya programmet och namnbytet var mycket livlig. Bo Gustafsson hade tillhört SKP:s programkommission men kom att reservera sig mot det förslag som lades. I sin reservation, som publicerades av tidskriften *Marxistiskt Forum*, hävdade Gustafsson att programförslaget led av allvarliga brister. Särskilt uppehöll sig Gustafsson kring det faktum att "frågan om staten, den proletära revolutionen och proletariatets diktatur" försvunnit i programförslaget.⁸ Vid partikongressen förvägrades dock Gustafsson rätten att själv redogöra för detta med motiveringen att han inte var ombud. Den 21:a partikongressen innebar inte bara nyheter i form av program, stadgar och namn. Partiledningen undergick också förnyelse och nära hälften av de gamla ledamöterna fick lämna partistyrelsen.⁹

Dagen efter SKP:s kongress, den 17 maj 1967, samlades oppositionen till vänster, både inom och utom partiet, för att diskutera bildandet av ett nytt revolutionärt parti. Ett upprop fastställdes och undertecknades av elva personer. Bland undertecknarna fanns Sköld Peter Matthis, Frank Baude, Gunnar Bylin (ordförande i Svenska Clartéförbundet), Per Maunsbach (ordförande i Lunds kommunistiska arbetarkommun), Knut Senander och Nils Holmberg. I uppropet deklarerades att SKP successivt urartat till ett "borgerligt arbetarparti" som genom kongressbesluten nu "slutgiltigt upphört att existera som den svenska arbetarklassens revolutionära parti". Det var därför nödvändigt att "återupprätta ett sådant" förklarade de elva. "Hermanssonrevisionisterna" betecknades som förrädare som försökte invagga arbetarklassen i "småborgerliga illusioner" om en fredlig och parlamentarisk väg till socialismen. Att återbilda det revolutionära SKP var dock inte något som stod omedelbart för dörren utan måste förberedas noga.

Ett sådant parti kan emellertid inte stampas ur jorden. Dess tillblivelse kräver grundliga och omfattande förberedelser och hårt och hängivet arbete. Den ound-

⁸ Gustafsson, Bo: *Reservation – ställd till SKP:s programkommission med anledning av förslaget till nytt parti-program*. Tidskriften *Marxistiskt Forum*, Uppsala 1967. Även Per Maunsbach, ordförande i Lunds kommunistiska arbetarkommun, reserverade sig. Hans reservation publicerades i *Marxistiskt Forum* nr 3/1967.

⁹ Bland dem som försvann ur verkställande utskottet kan nämnas veteranerna Hilding Hagberg, Fritjof Lager, Erik Karlsson och Axel Jansson. Se bilaga 4 och 5 i Hermansson, Jörgen: *Kommunism på svenska? SKP/VPK:s idéutveckling efter Komintern*. Uppsala 1984.

gängliga ideologiska enheten på marxismen-leninismens grund skall smidas. De för utformningen av en riktig politik nödvändiga betingelser, dvs intima kontakter med massorna och inträngande analyser av klassförhållandena inom och utom vårt land skall skapas respektive diskuteras fram under alla revolutionärens aktiva medverkan. Samtidigt och på basis av detta arbete skall en intensiv verksamhet utvecklas på arbetsplatserna och inom fackliga och andra massorganisationer. Organisationsformer, arbetsmetoder och arbetsstil skall utformas och utprovas och resterna av reformistiska och revisionistiska tänkesätt och traditioner hos dem som skall bilda partiets kader successivt utplånas.¹⁰

För att möjliggöra detta kallade de elva undertecknarna till en konferens i syfte att bilda ett marxist-leninistiskt förbund. Till konferensen inbjöds "alla marxistiska sällskap, alla grupper av marxist-leninister, alla de av SKP:s lokal- och grundorganisationer samt alla DU-klubbar, vilka vill hålla fast vid marxismen-leninismen, liksom alla avdelningar av Sveriges Kommunistiska Arbetarförbund".¹¹

Midsommarhelgen 1967 sammanträdde således ombud för de marxistiska sällskapen, studiecirkelarna och grupperna. De marxistiska sällskapen i Stockholm, Göteborg, Malmö, Lund och Uppsala var representerade liksom Clarté och två fackföreningar i Göteborg. Dessutom den kommunistiska arbetarkommunen i Kolsva samt därjämte en rad mindre organisationer och grupper. Enhälligt beslutades att bilda *Kommunistiska Förbundet marxist-leninisterna (KFML)* och ett arbetsutskott tillsattes. Till ordförande valdes Bo Gustafsson.

Vid midsommarmarkonferensen antogs även grundsatser, stadgar och handlingsprogram. I grundsatsernas första punkt klargjordes att förbundets uppgift var att "förbereda återskapandet av ett marxist-leninistiskt parti i Sverige". Tills dess att denna målsättning var uppfylld var det KFML:s uppgift att "i växande omfattning fylla det marxist-leninistiska partiets åligganden". I grundsatsernas andra punkt redogjordes för det marxist-leninistiska partiets uppgift:

---

¹⁰ *Till Sveriges revolutionära arbetare, ungdom och intellektuella*. Upprop från konferenskommittén för bildande av ett marxist-leninistiskt förbund [1967].

¹¹ Ibid.

Det marxist-leninistiska partiet är ett verktyg för arbetarklassens kamp. Dess uppgift är att utlösa, delta i och leda klasskampen i alla dess former för att göra slut på monopolkapitalets diktatur och upprätta proletariats diktatur, dvs arbetarklassens stat. Denna demokratiska diktatur utövas av arbetarklassen i förbund med övriga delar av folket. Den utgör en nödvändig förutsättning för att folket ska kunna bryta monopolkapitalets klassherravälde, bygga upp en socialistisk samhällsordning och föra klasskampen vidare till det klasslösa kommunistiska samhället. Det kommunistiska samhället är grundat på jämlikhet och mänsklig solidaritet och är den enda samhällsform i vilken människornas initiativ och skaparkraft allsidigt kan utvecklas. När klasssamhället är utplånat i alla avseenden dör också staten bort.¹²

I det handlingsprogram som också antogs fanns tolv punkter. Bland punkterna fanns krav på sänkt hyra, sänkt skatt "för de arbetande" samt "inga anslag till den borgerliga militärapparaten".¹³ Vid bildandet hade förbundet redan två pressorgan, kampskriften *Gnistan*, samt det teoretiska organet *Marxistiskt Forum*. Några månader tidigare hade bokhandeln Oktober öppnat på Kungsgatan 77 i Stockholm. I Göteborg fanns sedan 1965 Danelius bokhandel som kom att fungera som förbundets bokhandel.¹⁴

Medlemskap kunde enligt stadgarna vinnas av den som godkände förbundets grundsatser, stadgar och handlingsprogram. Något formellt krav på genomgångna studier i marxismen-leninismen fanns inte. När studieverksamheten kom igång mer på allvar under hösten 1968 kom det dock att i regel fungera så att för medlemskap krävdes genomförd grundkurs och kandidatkurs.

Inledningsvis torde åtskilliga medlemmar i KFML ha fortsatt vara medlemmar i VPK. Knut Senander utträdde t.ex. först våren 1968 och inom Lunds kommunistiska arbetarkommun fanns en betydande fraktion som även var medlemmar i KFML. I KFML:s teoretiska tidskrift *Marxistiskt Forum* lämnades också i en uppsats

¹² *Grundsatser för Kommunistiska Förbundet marxist-leninisterna*. KFML dokument 1972.

¹³ "Kommunistiska förbundets handlingsprogram". *Gnistan* nr 4/1967.

¹⁴ 1978 skulle antalet Oktoberboklådor ha ökat till 51 stycken. Den sista bokhandeln lades ned 1989. 1970 bildades *Oktoberförlaget* som gick i graven 1982.

från 1967 utrymme för att kampen delvis kunde fortsättas inom VPK.¹⁵

Ideologiskt knöt KFML an till komintertraditionen och "de fem stora", Marx, Engels, Lenin, Stalin och Mao. Framför allt var det Mao som lästes, citerades och diskuterades. En storsäljare för KFML och Oktoberförlaget var *Citat ur ordförande Mao Tsetungs verk*, populärt känd som "Maos lilla röda". Den tionde upplagan i översättning av Nils Holmberg kom 1979. Citatboken användes flitigt internt, särskilt de första fem åren, för att motivera och inspirera och utgjorde huvudverket i KFML:s grundkurs där även verk av Lenin och Stalin liksom det *Kommunistiska manifestet* ingick.

Rebellrörelsen

En första svarare prövning för KFML kom våren 1968 i och med den s.k. *rebellrörelsen*. Redan i januari samma år hade kritik uppkommit inom KFML:s avdelning i Uppsala. Bl.a. kritiserades förbundsledningen för att Mao Tse-tungs tänkande givits alltför liten plats i förbundets ideologi. Flera av förgrundsgestalterna, bl.a. Bo Gustafsson och Nils Holmberg, utpekades som "falska auktoriteter". I stället för den revolutionära kampen i Sverige förklarade rebellerna att huvudmotsättningen låg mellan USA-imperialismen och de förtryckta folken i Afrika, Asien och Latinamerika. Denna kamp borde därför enligt rebellerna utgöra huvuduppgiften även för svenska revolutionärer. Kulturrevolutionen skulle överföras till svensk mark och de svenska kamraterna bilda celler till Kinas kommunistiska parti. Inom kort hade rörelsen spridit sig till närstående grupper som FNL-grupper, Clarté och SDS.

I Lund och Malmö verkade en grupp med liknande inriktning som kom att kallas "appelianer". Detta med hänvisning till den andlige lärofadern, dansken Gotfred Appel som i tidskriften *Kommunistisk Orientering* lanserade teorin om att de västerländska arbetarna var mutade. Rebellrörelsen kom snabbt att urarta till en sektliknande, bisarr företeelse med inslag av psykisk och fysisk tortyr som dock redan i juni 1968 började att bryta samman. På hösten 1968 konstaterades inom KFML att Clartésektionerna i Uppsala och Skåne fortfarande behärskades av rebeller samt att FNL-rörelsen drabbats hårt. I Stockholm uppgavs mellan en tredjedel och hälften av medlemmarna ha lämnat lokalgrupperna. Appelianerna i Malmö under ledning av Mats Andersson utgav från hösten

¹⁵ "Vad bör göras – marxist-leninisternas närmaste uppgift". *Marxistiskt Forum* nr 3/1967.

1968 *Kommunistisk tidskrift* som hann utkomma i tre nummer innan den lades ned. Som politisk kraft var dock rebellrörelsen ett avslutat kapitel redan sensommaren 1968.¹⁶

Uppgåelsen med rebellerna blev kostsam för den marxist-leninistiska rörelsen, inte bara i förlorade medlemmar. Historikern Håkan Arvidsson menar i en uppsats i boken *Det röda Lund* att "för att segra i den fruktansvärda holmgången med de troende maoisterna hade de som blev kvar tvingats att delvis anta samma övertygelse".¹⁷ Förmodligen ligger det mycket i detta. Som framgår nedan kom kongressen 1969 att hårdare betona samhörigheten med Mao Tse-tungs tänkande och kulturrevolutionen. KFML:s internbulletin skulle de kommande åren fyllas med Mao-citat ägnade att motivera den linje eller de förslag som däri förespråkades.

2.2.2 Kongressen 1969

Den 4-6 januari 1969 genomförde KFML under stor hemlighet sin första kongress varvid anslutningen till den kinesiska linjen ytterligare accentuerades. Handlingsprogrammet kompletterades nu med en punkt om att förbundet skulle bedriva propaganda för den kinesiska kulturrevolutionen. Detta eftersom kulturrevolutionen lett till att "Kina idag är det mest demokratiska samhälle som mänskligheten känner". I förbundets grundsatser kompletterades skrivningen att KFML står på "marxismen-leninismens" grund med tillägget "Mao Tse-tungs tänkande". Stadgarna ändrades också vilket enligt tidningen *Gnistan* gav ökad vikt vid "den proletära disciplinen och arbetsplikten".¹⁸ Att döma av *Gnistans* kongressreferat var det ett optimistiskt förbund som såg ljus på framtiden:

Oss hör framtiden till, och fortsätter vi på den inslagna vägen, kommer vi med säkerhet att krossa borgarna och deras agenter.¹⁹

¹⁶ Angående rebellrörelsen se Säve, Torbjörn: *Rebellerna i Sverige. Dokumentation, kritik, vision*. Författarförlaget 1971.

¹⁷ Arvidsson, Håkan: "Minne av 1968", i *Det röda Lund*. Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok 1998, s. 60. Torbjörn Säve var redan 1970 inne på en liknande tanke då han hävdade att "KFML har sugit upp många negativa sidor hos rebellrörelsen". Säve, Torbjörn: *Rebellerna i Sverige. Dokumentation, kritik, vision*. Författarförlaget 1971, s. 117.

¹⁸ "KFML-kongressen: Det revolutionära arbetarpartiets kader skapas i studier och kamp". *Gnistan nr 1/1969*.

¹⁹ *Ibid.*

Förutom de ovan nämnda förändringarna beslöt också kongressen 1969 att sätta de marxist-leninistiska studierna i centrum.²⁰ Att studierna utgjorde grunden för det revolutionära arbetet var ett ofta återkommande tema i den interna KFML-retoriken vid denna tid.²¹

2.2.3 KFML splittras 1970 – och 1972

Trots de optimistiska tongångarna från kongressen 1969 blev 1970 åter ett provningens år för KFML med stor inre splittring. Redan i februari visade sig inre motsättningar rörande KFML:s agerande i grugarbetarstrejken där de interna kritikerna ansåg att förbundet varit för passivt. Senare under våren framkom motsättningar rörande avvägningen mellan kampen för dagskraven och kampen för socialismen. En grupp med förankring framför allt i Göteborg önskade en linje där de revolutionära slutmålen tydligare lyftes fram. KFML:s förbundsledning ansågs i alltför hög grad lägga fokus på dagskrav som hyror och skatter. Ytterligare en tvistefråga var huruvida KFML borde samarbeta med borgerliga organisationer, t.ex. CUF, inom ramen för Röd Front på 1 maj. Vid ett sammanträde med förbundsstyrelsen i maj beslöts dock enhälligt att skjuta upp diskussionen till efter valet.

I juni uppkom dock nya motsättningar då Göteborgsavdelningen beslutade att föra fram förslaget att KFML-medlemmarna i DFFG skulle verka för att få DFFG att i valet uppmana "alla ärliga anti-imperialister att stödja KFML i valet den 20 september". Den linje som KFML:s förbundsstyrelse beslutat var mer försiktig och gick ut på att DFFG:s propaganda skulle syfta till att "femlingspartiernas reaktionära Vietnampolitik avslöjas och KFML:s riktiga linje framhållas". Vid det fraktionsmöte som KFML höll inför DFFG:s kongress i juni 1970 avvisades dock Göteborgsavdelningens linje eftersom det ansågs att den skulle skada DFFG:s möjligheter att samla människor med olika politiska åsikter i FNL-rörelsen. Även KFML:s arbetsutskott och förbundsstyrelse anslöt sig till denna linje. Mot förbundsstyrelsens beslut reserverade sig tre ledamöter med vice ordföranden Frank Baude i spetsen.²²

²⁰ "Kommunistiska förbundet har startat rätt och kan nu inte längre hejdas av någon. De marxist-leninistiska studierna i centrum – en riktig linje." *Gnistan nr 2/1969*.

²¹ Se t.ex. "Studera för att göra revolution". *Gnistan nr 8/1969*, "Studera marxismen-leninismen!". *Gnistan nr 1/70*.

²² *Till KFML:s avdelningsstyrelser och medlemmar som arbetar i DFFG. Kommentar till diskussionerna angående DFFG:s uppgifter i valet*. Akt 15:4/5a löpnr 9. SÄPO.

Senare under sommaren uppenbarade sig ännu en tvistefråga gällande polisfackets kamp för högre löner. Inom KFML fanns olika uppfattningar om hur förbundet skulle ställa sig till detta. Göteborgsavdelningens ordförande Frank Baude tvekade dock inte och i en artikel avsedd för Gnistan tog han klart ställning mot polisen. Artikeln avslutades med en rak uppmaning till Sveriges poliser: "Skaffa er ett hederligt arbete, byt jobb!". Gnistan vägrade dock ta in artikeln med motiveringen att frågan inte diskuterats inom förbundsstyrelsen. Det dåliga valresultatet (0,4 % för KFML) torde i september ha bidragit till att öka den inre spänningen. I samband med ett par möten i oktober 1970 blev motsättningarna ohållbara och förbundsstyrelsen krävde att de tre oppositionella ledamöterna samt Göteborgsavdelningens styrelse skulle underordna sig den demokratiska centralismen och rätta in sig i ledet. Oppositionen, som nu kallade sig "den principfasta arbetarminoriteten", framhöll att det inom förbundet vuxit fram ett "proletärt centrum" i Göteborg och vägrade att underordna sig förbundsstyrelsen. En vecka senare, vid en konferens i Göteborg den 24-25 oktober bildades KFML(r).

1972 drabbades KFML av ytterligare inre splittring. Flera avdelningar bl.a. i Sandviken och i Gävle närmade sig KFML(r). I Gävle tog de fronderande medlemmarna även över stadens Oktoberbokhandel som i slutet av 1972 började sälja Proletären. I Umeå och även på andra orter bildades *Marxist-leninistisk fraktion* (MLF) som dock efter en tid gick upp i KFML(r). KFML sökte å sin sida åstadkomma en enad vänster och åren 1971-1974 hölls en rad sammanträden med ledande företrädare för VPK. Samtalen gällde försök att få till stånd samarbete om t.ex. 1 majdemonstrationer, enhetsfront mot EEC samt samverkan i valet 1973. På den sista punkten avböjde dock VPK samarbete och KFML fick nöja sig med stöd från MLK som också 1970 uppmanat sina medlemmar att rösta på KFML.²³

1973 genomförde KFML det som allt sedan bildandet sex år tidigare varit målsättningen; att återskapa ett revolutionärt kommunistiskt parti i Sverige. KFML blev nu SKP och försågs även med ett ungdomsförbund, *Röd ungdom (RU)*, vilket i likhet med det gamla SKP:s Demokratisk Ungdom i formell mening var partipolitiskt oberoende. Vid sina respektive kongresser 1977 blev Röd ungdom och Clarté mer formellt knutna till SKP. Röd Ungdom som utgav

---

²³ Om försöken till samarbete med VPK se bl.a. *Aftonbladet* 25/4 1972 och *Norrskensflaman* 9/12 1972. Klipp i akt 15:4/5a löpnr 18. SÄPO.

tidningen *Rödluan* sammanslogs 1983 med MLK vars organ *Stormklockan* nu blev Röd Ungdoms tidning.

2.2.4 1975-1980 – avhopp och uteslutningar

1970-talets andra hälft blev för SKP en orolig tid med stor inre splittring och en mängd avhopp och uteslutningar. Vid den andra kongressen 1976 fick partiets vänsterfalang ökat inflytande.²⁴ Detta medförde i sin tur att den interna säkerhetspolitiken eskalerade och medlemmarna uppmanades uppträda under täcknamn.²⁵ Möjligen var det också i denna veva som hemliga medlemskap började förekomma inom partiet. Den interna säkerhetspolitiken har av en av dess arkitekter senare kallats "en förövning inför en eventuell illegalitet".²⁶ Partikongressen 1976 gjorde också upp med "enad vänster"-linjen som stämplades som högeropportunist. Valet 1976 blev dock ytterligare ett i raden av förlustval för SKP. Flera internationella händelser bidrog också till att partiet fick problem med orienteringen. 1975 avslutades Vietnamkriget och året därpå avled Mao. Att den kinesiska ledningen nu började omvärdera kulturrevolutionen rubbade cirklarna för SKP som länge betraktat denna som ett verksamt vapen mot kontrarevolutionära idéer.

1977 blev motsättningarna mellan SKP:s två förebilder, Kina och Albanien, tydliga vilket också ställde till problem för de svenska maoisterna. Lösningen på de inre motsättningarna blev ofta fraktionsstrider och uteslutningar. Särskilt uppmärksammat blev fallet Sture Ring. Ring, som lämnade SKP i mars 1977, kritiserade öppet att partiet lämnat "enad vänster"-linjen och fick stöd från en del medlemmar. Partiledningen svarade med att gå ut med en lojalitetsförklaring som alla medlemmar förutsattes skriva under:

Jag fördömer Sture Rings splittringsförsök av SKP eftersom SKP är det kommunistiska partiet. Jag kom-

---

²⁴ 1980 beskrev partistyrelsen detta skede så här: "En vänstersektarisk strömning växte fram och blev ledande för partiets arbete 1976-77. Stora fel gjordes härigenom på olika områden och det har tagit mycken tid och kraft att korrigera den." *Partistyrelsens politiska rapport till SKP:s 3:e kongress 1980*, s. 50.

²⁵ Augustsson, Lars Åke och Hansén, Stig: *Maoisterna* s. 139-141.

²⁶ Lindblom, Per-Åke: "Vänsterns väg. Behöver ett revolutionärt parti en säkerhetspolitik?" *Nya Arbetartidningen nr 4/1997*. <http://www.nat.nu/behoverevolpartisakerhpol.html>. Lindblom framhåller också att täcknamnen syftade till att skydda personer som inte var kända utåt, bl.a. de som var hemliga medlemmar.

mer att försvara enheten, bekämpa fraktionsverksamhet och följa partibesluten.²⁷

Många vägrade skriva under och blev uteslutna. Omkring 15 % av medlemmarna sägs ha försvunnit i detta skede och flera av dem som varit ledande i KFML:s begynnelse uteslöts, bl.a. Bo Gustafsson, Sköld Peter Matthis och Gunnar Bylin. Ett par år senare var det vänsteroppositionens tur att bli utesluten och återigen förlorade SKP en stor andel medlemmar och partiarbetare.

Parallellt med denna inre strid skärptes SKP:s antisovjetiska linje på ett markant sätt. 1974 inleddes något av en kampanj där Sovjet utpekades som en aggressiv och imperialistisk supermakt och ett hot mot världsfreden.²⁸ I Internbulletinen nr 3/76 kallade SKP:s verkställande utskott Sovjet för "huvudfienden till världens folk". Den svenska regeringen anklagades också för tendenser till anpassningspolitik gentemot Sovjetunionen. I början av 1979 ansågs Sovjets expansionism gått så långt att SKP:s partistyrelse betecknade den världspolitiska situationen som en "förkrigstid".²⁹

2.2.5 1980-talet – från SKP till Solidaritetspartiet

I början av 1980-talet blev det alltmer uppenbart att SKP hade stora problem. De föregående årens uteslutningar och avhopp hade medfört att partiet på många håll i landet förde en tynande tillvaro. Den utåtriktade verksamheten var blygsam och flera Oktoberboklådor fick lägga ned verksamheten. I november 1980 höll SKP sin tredje kongress och antog nu för första gången ett partiprogram i egentlig mening. En politisk rapport antogs också där några av de föregående årens uteslutningar kritiserades. Kongressen beslutade vidare att tidskriften Marxistiskt forum skulle läggas ned samt att Röd Ungdom och MLK skulle förenas i en gemensam organisation. I samband med det skulle MLK:s medlemmar över 30 år få rätt att bli medlemmar i SKP.

²⁷ Citerat efter Augustsson, Lars Åke och Hansén, Stig: *Maoisterna* s. 118. Sture Ring ansågs tydligen så farlig att SKP beslöt att ägna honom en drygt 40-sidig broschyr där hans, i partiets ögon, dåliga egenskaper redovisades på ett mycket ingående sätt. Se *Ur det kommunistiska partiet stiger en borgerlig arbetarpolitiker fram – en polemik mot Sture Ring*. SKP, Oktoberförlaget, Stockholm 1977.

²⁸ Se t.ex. det "studiematerial för den ideologiska skolningkampanjen" som SKP gav ut 1974: Lundgren, Kurt och Ek, Steven: *Sovjet idag. Förtryck och aggression i socialismens namn*. Oktober, Stockholm 1974.

²⁹ *Partistyrelsens politiska rapport till SKP:s 3:e kongress 1980* s. 23-24 och 53.

I slutet av 1980 bildades SKP (ml) bl.a. av delar av den vänsteropposition som lämnat eller uteslutits ur SKP. En del avdelningar bl.a. den i Varberg samt majoriteten av medlemmarna i Sundsvall och Södra Järva valde att ansluta sig till den nya organisationen. Den kritik som SKP (ml) riktade mot SKP var att partiet mer eller mindre blivit socialdemokratiskt samt var alltför troget mot Kina. Dessutom vände sig vänsterutbrytarna mot SKP:s, som man såg det, ensidiga fokusering på krigsfaran och det sovjetiska hotet.

1986 byttes stora delar av partistyrelsen ut, ett nytt program antogs och SKP bytte namn till *Solidaritetspartiet*. Solidaritetspartiet, som förespråkade demokratisk revolutionär socialism lades 1990 ned som riksorganisation.

2.2.6 Parlamentarisk representation

Vid KFML:s bildande hade förbundet flera medlemmar som invalts som ledamöter i kommuner och landsting som representanter för det gamla SKP, bl.a. Bo Gustafsson. Samtliga dessa mandat gick dock förlorade. I riksdagsvalet 1970 fick KFML 21 238 röster (ca 0,4 %) vilket sågs som ett misslyckande. Det skulle dock visa sig att detta blev KFML/SKP:s bästa riksdagsval. Under hela 1970-talet förlorade partiet röster och 1982 uppmanades medlemmar och sympatisörer att rösta på Socialdemokraterna i riksdagsvalet. Beslutet, som fattades av partistyrelsen i februari samma år, motiverades i *Gnistan* med att det gällde att "bidra till att högeroffensiven stoppades".³⁰

I kommunalvalen gjorde KFML/SKP dock allt bättre ifrån sig under 1970-talet. År 1970 erövrades ett första mandat i Ströms kommun i Jämtland. Detta gick dock förlorat 1973 men fick sin ersättning i Gällivare där förbundet lyckades ta ett mandat. I 1976 års val erhöles ett andra mandat i Gällivare och 1979 tillkom kommunal representation i Vallentuna, Mariestad, Laxå och Hofors. 1982 gjorde ett mycket hårt sargat SKP paradoxalt nog sitt bästa kommunalval och tog tre mandat både i Gällivare och i Mariestad samt ett mandat i Vadstena och ett i Vallentuna.³¹ Vid ombildningen till Solidaritetspartiet (SOL) 1986 hade SKP mandat i Vallentuna, Vad-

³⁰ "SKP stöder SAP i valet!" *Gnistan* nr 7/1982.

³¹ Kommunala valresultat för 1970-1982 finns i: Skorpen, Ann-Mari: *Maoisme på norsk og svensk. Ei komparativ analyse av den norske og svenske ml-rørslas organisatoriske styrke og einskap på 70-talet*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen 1995.

Vadstena, Laxå och Sigtuna. SOL kom att fortsätta på lokal nivå i Vallentuna där partiet så sent som 1994 erövrade tre mandat.

2.2.7 Soldatarbetet

Att bedriva kommunistiskt soldatarbete och därigenom bekämpa den "borgerliga militärapparaten" från insidan, har sin ideologiska grund i texter av Lenin från 1900-talets början.³² I augusti 1920 höll den nyligen bildade Komintern sin andra världskongress varvid bl.a. antogs 21 teser utgörande villkor för medlemskap i Komintern. Det fjärde villkoret behandlade den kommunistiska propagandan inom armén:

Plikten att utbreda kommunismens idéer innebär också en särskild plikt att bedriva en systematisk och ihärdig propaganda inom armén. Där denna agitation hindras av undantagslagar bör den bedrivas illegalt. Att ge avkall på ett sådant arbete vore liktydigt med ett förräderi mot den revolutionära plikten och oförenligt med anslutning till Tredje Internationalen.³³

Vid den VI:e världskongressen 1928 fick Komintern för första gången ett utförligt program samt definitiva stadgar. Komintern formulerade också nu en allmän linje för soldatarbetet:

Därför måste de kommunistiska partierna, när frågorna uppkommer om inträde i den borgerliga armén eller militärtjänstvägran (bojkotten), i allmänhet råda arbetarna och de fattiga bönderna att avvisa parollen om militärtjänstvägran, i stället lära sig vapenhantverket i armén och utföra revolutionärt arbete och i det givna ögonblicket vända vapnen mot bourgeoisin.³⁴

³² Se t.ex. "The Military Programme of the Proletarian Revolution". Collected Works, Volume 23, s. 77-87. Uppsatsen skrevs ursprungligen på tyska i september 1916 för publicering i Sverige, Schweiz och Norge. Någon publicering kom dock inte till stånd vid denna tidpunkt. Ett år senare publicerades dock artikeln med titeln "Das Militärprogramm der proletarischen Revolution" i tidskriften *Jugend-Internationale nr 9-10 1917*.
<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1916/sep/prolmil/>.

³³ Citerat efter Nerman, Ture: *Kommunisterna*. Tiden, Stockholm 1949, s. 66.

³⁴ Citerat efter *Krigsmakten under kapitalismen – en soldatbroschyr*. Oktoberhäften 4. Utarbetad av KFML, 1972, s. 19.

Inom det till Komintern anslutna SKP var det framför allt ungdomsförbundets, SKU, uppgift att leda arbetet inom militärapparatens. Genom propaganda i flygblad, soldattidningar och huvudorganet *Stormklockan* försökte ungtkommunisterna föra den revolutionära kampen på de militära förbanden. Under 1940-talet kom SKP att ändra inställning till det nationella försvaret och soldatarbetet liksom senare även ungdomsförbundet lades ned. Den linje som SKP kom att driva inom Svenska Fredskommittén under 1950-talet och senare inom antikärnvapenrörelsen var i huvudsak pacifistiskt orienterad.³⁵

När man inom KFML och Clarté mot slutet av 1960-talet åter började diskutera soldatarbetet fanns det alltså en tradition från Komintern och 1920- och 1930-talets SKP/SKU att bygga på. Ytterligare inspiration kunde hämtas från Mao Tse-tung vars uttalande från 1938 att "varje kommunist måste inse sanningen i orden 'den politiska makten växer ur gevärspipan'" ofta citerades.³⁶ I januari-februari 1968 började frågan om deltagande i militärapparatens debatteras inom Clarté i Stockholm. Debatten lär inte ha förts särskilt intensivt men enligt uppgift ska allt fler "kamrater" nu gått in för linjen att delta i militärapparatens. Försök till cellbildning, eller "progressiva grupper", med politiskt likasinnade ska också ha förekommit.³⁷

Vid KFML:s andra kongress i januari 1969 fastslogs att förbundets linje var att medlemmar och sympatisörer borde göra militärtjänst samt att förbundet skulle organisera och leda arbetet bland soldaterna.³⁸ Ordalydelsen i handlingsprogrammet ändrades nu till att KFML också skulle "avslöja och bekämpa den borgerliga militärapparatens".³⁹ Det soldatarbete som kom att bedrivas under 1969 synes ha varit sporadiskt men ska bl.a. ha inbegripit fraktionsmöten inför inryckningarna.

Under 1970 kom dock allt fler KFML-medlemmar att rycka in och ett värnpliktsutskott tog form med säte i Göteborgsområdet. Arbetet började komma igång med att bilda "kärnor" på de militära förbanden och samma år inleddes utgivningen av *Soldattidningen* som dock vid splittringen i oktober 1970 följde med utbrytarna i

³⁵ *Krigsmakten under kapitalismen – en soldatbroschyr*. Oktoberhäften 4. Utarbetad av KFML, 1972, s. 18-25.

³⁶ *Maos lilla röda. Citat ur ordförande Mao Zedongs verk*. Tranan, Stockholm 1994, s. 43.

³⁷ *Militärfrågan i m-l-rörelsen under slutet av 60-talet och 1970*. KFML:s arkiv, F 6 vol 1. ARAB.

³⁸ Ibid.

³⁹ "Handlingsprogram för Kommunistiska Förbundet marxist-leninisterna. Antaget vid KFML:s andra kongress, januari 1969." *KFML dokument 1972*.

KFML(r). Soldatarbetet fortsatte även inom KFML och den 8-9 januari 1971 hölls i samarbete med Clarté en soldatkonferens med representanter för 13 regementen. Ett soldatutskott tillsattes och en resolution antogs rörande "marxist-leninisternas linje i soldatarbetet". Enligt resolutionen var militärapparaten "kapitalistklassens yttersta garanti för att slå ner proletariatets kamp för socialismen". Därför var det också nödvändigt att ersätta "den borgerliga militärapparaten med folkets beväpning under socialismen". Målsättningen med soldatarbetet formulerades på följande sätt:

Vår uppgift är att "avslöja och bekämpa den borgerliga militärapparaten". En förutsättning är att vi formulerar soldaternas krav och kämpar för att de genomdrivs. Denna kamp som vi utlöser, organiserar och leder gör det möjligt att avslöja militärapparatens klasskaraktär, vinna soldaterna för socialismen och ytterst – i en revolutionär situation – vända vapnen mot bourgeoisin.⁴⁰

I soldatarbetet ingick också att "försvara soldaterna från det militära systemets övergrepp och orättvisor". De soldatfackliga kraven skulle förenas med de mer långsiktiga målen och användas som "hävstänger (medel) för det socialistiska propagandarbetet". Bland de mest aktuella uppgifterna nämndes kamp mot den oreglerade arbetstiden, mot befälens bestraffningsrätt, mot de "usla ekonomiska förhållandena" samt mot "de planerade statliga vpl-föreningarna". I resolutionen framhölls också att för att utveckla kampen på ett riktigt sätt var det "nödvändigt att organisera soldaterna i någon form av facklig front, där marxist-leninisterna är drivande och ledande".⁴¹

Som ytterligare ett led i soldatarbetet började KFML i samarbete med Clarté 1971 att ge ut tidningen *Soldatfront*. KFML:s linje inom soldatarbetet presenterades tämligen utförligt i en broschyr utgiven 1972.⁴² Redan i inledningen slogs fast att "så här ska det vara":

---

⁴⁰ Resolution angående marxist-leninisternas linje i soldatarbetet. Antagen vid KFML:s och Clartés soldatkonferens den 8-9 januari [1971] i Stockholm. KFML:s arkiv, F 6 vol 1. ARAB.

⁴¹ Ibid.

⁴² *Krigsmakten under kapitalismen – en soldatbroschyr*. Oktoberhäften 4. Utarbetad av KFML, 1972.

Alla grader och ranger är nu avskaffade. Officerare och soldater bor ihop på samma villkor. De kritiserar varandra och diskuterar alla frågor gemensamt. Naturligtvis finns det inga speciella befälsmässar och liknande saker. Den enda skillnaden man kan iaktta, är att befälen ofta är äldre än soldaterna. Befälen är ofta först att hugga i, när det gäller de hårdaste, tyngsta och besvärligaste jobben. Framför allt måste de acceptera kritik från soldaterna. Allt detta bidrar till att soldaterna respekterar sina befäl.⁴³

Citatet var hämtat ur en artikel i tidningen Soldatfront med titeln "Resenär i Kina berättar". Som en motpol till det kinesiska exemplet ställdes det kapitalistiska Sverige med sin på "kadaverdisciplin" grundade krigsmakt.

Med detta som utgångspunkt förklarade KFML att "vi kommunister går alltså in i den borgerliga militärapparaten för att bekämpa den inifrån". Som kampformer nämndes maskningsaktioner, kollektiva sjukmönstringar och strejker. Organ som förbandsnämnder och värnpliktskonferensen betecknades som "skendemokratiska" inrättningar som dock kunde utnyttjas för att bedriva soldatfacklig propaganda. Soldatarbetet skulle emellertid enligt KFML inte tolkas som förberedelser för landsförräderi. I broschyren framhölls att när det gällde "rättfärdiga krig" dvs. "uppror mot förtryck, som kampen i Vietnam, eller försvarskrig, som kampen mot nazisterna...där står kommunisterna alltid i första ledet och offerar sig helhjärtat för den nationella enheten". Det fanns emellertid andra sorters krig där den kapitalistiska jakten på "ökade profiler" ledde till konfrontation mellan olika kapitalintressen och länder. Som exempel nämndes första världskriget. I händelse av ett sådant "orättfärdigt" krig var den kommunistiska linjen att propagera för "arbetarklassens enhet och solidaritet mot kapitalisterna och mot kriget".⁴⁴

Utgivningen av Soldatfront upphörde 1974 och under andra halvan av 1970-talet bedrevs soldatarbetet i form av värnpliktsfackliga enhetsfronter. På de militära förbanden förekom en mängd tidskrifter som exempelvis *Vänster om*, *Helt om*, *Framåt Marsch* och *Eldröret*. Inom marinen fanns föreningen *Flotten* som gav ut en tidskrift med samma namn. Innehållet i tidskrifterna var huvudsakligen av värnpliktsfackligt slag med krav på t.ex. 40-timmarsvecka, generell nattpermission och flera fria resor. Den allmänna

⁴³ Ibid s. 1.

⁴⁴ Ibid, s. 43-51.

politiska linjen låg ofta nära SKP:s, dock vanligen utan uttryckligt ställningstagande för förbundet.⁴⁵ I tidskrifterna kunde också förekomma uttalanden till stöd för massjukskrivningar och bojkottaktioner av olika slag för att få igenom soldatfackliga krav. Arbete inom den årliga värnpliktskonferensen ansågs inom SKP viktigt. Partiet var också i flera år representerat i den av konferensen utsedda *Värnpliktiga Arbetsgruppen* som gav ut tidningen *Kanon*. Mot slutet av 1970-talet gick dock SKP:s platser i arbetsgruppen förlorade.

Gradvis kom SKP att bli ett mycket försvarsvänligt parti med en alltmer utvecklad försvarspolitik doktrin. År 1975 förespråkade partiets militärpolitiska utskott kvinnlig värnplikt.⁴⁶ Beträffande frågan om nationellt oberoende framhölls 1984 att "SKP:s ståndpunkt innebär en klar markering mot den principlöshet som rymts inom den kommunistiska traditionen allt sedan 20-talet".

Det innebär att vi idag är för ett svenskt försvar och är beredda att slåss för vår frihet och mot anpassning och eftergifter till supermakterna. När det gäller försvarsfrågan har SKP omprövat en traditionell kommunistisk ståndpunkt. Vi är en försvarsvänlig kraft i dagsläget.

2.2.8 Vägen till socialismen

En väsentlig del i den marxist-leninistiska kritiken mot SKP under Hermansson gällde SKP:s ställningstagande för en fredlig, parlamentarisk väg till ett socialistiskt Sverige. Klarast uttrycktes detta i Nils Holmbergs stridsskrift från 1965, *Vart går Sveriges kommunistiska parti?* Redan i förordet, författat av riksdagsmannen Knut Senander, slogs tonen an och Senander menade att tydliga tecken fanns på att SKP höll på att "socialdemokratiseras". Det som för Senander framstod som "mest alarmerande" var "kanske ändå den ensidiga satsningen på att socialismen ska kunna genomföras på fredlig parlamentarisk väg".⁴⁷ Nils Holmberg menade dock inte att en fredlig övergång till socialismen i alla lägen var att betrakta som omöjlig. Holmberg nämnde här som exempel situationen i Östeuropa efter kriget då statsapparaten varit sönderslagen och kommu-

⁴⁵ Flera exemplar av *Vänster om* finns i akt 15:240 löpnr 7. SÄPO.

⁴⁶ *Ett väpnat folk. Försvaret mot supermakterna*. Oktoberförlaget, Stockholm 1975.

⁴⁷ Se förordet till Holmberg, Nils: *Vart går Sveriges kommunistiska parti?*

nisterna givits viktiga poster i regeringen. I ett sådant läge fanns goda utsikter för en fredlig övergång. Helt säker på detta kunde man emellertid inte vara och Holmberg tog här Tjeckoslovakien i februari 1948 som exempel där det visade sig nödvändigt att "arbetarna i hundratusental går ut på gatorna med vapen i hand för att avvärja ett kapitalistiskt kupp försök och trygga övergången till socialismen". När det gällde Sveriges väg till socialismen såg Holmberg mer pessimistiskt på den fredliga vägens möjligheter:

Men om, såsom man idag måste räkna med i Sverige, den kapitalistiska statsapparaten, framför allt militären, vilken här i landet oavbrutet förstärkts under de senaste 20 åren, alltjämt är intakt då den revolutionära situationen inträder; om kapitalisterna kan räkna med hjälp i olika former från en imperialistisk stormakt, och om de har kvar sitt monopol över massmedia – hur blir det då? Det sannolikaste är givetvis då att kapitalisterna kommer att använda väpnat våld, för att hindra massorna att gripa makten, och massmedia för att sprida förvirring i deras led, splittra dem och göra dem oförmögna till enhetlig handling. I så fall är ingen fredlig övergång möjlig. Väpnat våld måste då tillgripas för att krossa kapitalisternas våld – uppgiften underlättas om det revolutionära partiet förberett massorna på en sådan möjlighet och arbetat för att skapa upplösning inom den kapitalistiska våldsapparaten och vinna delar av den över till massornas sida. Massmedia måste snabbt och med våld vridas ur kapitalisternas händer och ställas i revolutionens tjänst.⁴⁸

Att detta var det troligaste scenariot för en övergång till socialism i Sverige betydde inte att Holmberg såg våldet som något önskvärt.

Även om vi helhjärtat önskar en fredlig övergång till socialismen – och vilken socialist gör inte det – måste vi med utgångspunkt från verkligheten vara klara över att övergången inte blir fredlig.⁴⁹

---

⁴⁸ Holmberg, Nils: *Vart går Sveriges kommunistiska parti? En stridsskrift*. Göteborg, 1965 s. 57-58.

⁴⁹ Ibid, s. 58.

Möjligen är Nils Holmbergs bok 1960-talets teoretiskt mest genomarbetade ställningstagande mot tanken på en fredlig och parlamentarisk väg till socialism i Sverige. I alla händelser bjöds inte läsarna av *Gnistan* eller Marxistiskt Forum på någon lika utförlig skildring av den revolutionära teorin. Tyngdpunkten låg mer åt det dagsaktuella med artiklar om strejker, skatter och hyror. Vägen till socialismen diskuterades i viss mån i en artikel i *Gnistan* hösten 1969. Anledningen var att *Aftonbladet* publicerat vad man hävdade var en intervju med Gunnar Bylin och Frank Baude i vilken det utlovades "väpnad revolt inom kort". I ett inlägg i *Gnistan* kommenterade Baude *Aftonbladets* skrivelser och framhöll att någon intervju aldrig ägt rum och att artikeln var baserad på en tidigare artikel i tidningen *Arbetet*. I sitt samtal med *Arbetets* reporter hade Baude inte lagt fram någon tidtabell för revolutionen. När det gällde revolutionens våldsamma förlopp hade Baude, enligt honom själv, sagt "ungefär följande":

Om våra önskningar vore utslagsgivande så säg vi gärna en fredlig övergång till socialismen. Men historien känner inga sådana fall... Den kapitalistiska staten kommer att med våld möta alla aktioner från det arbetande folket, som syftar till socialism. Därför räknar vi helt realistiskt med en våldsam omstörtning av det nuvarande samhället.⁵⁰

Vid årsskiftet 1969-70 presenterades KFML:s idéer på ett ganska utförligt sätt i skriften *Vad vill KFML*. Även här förklarades den fredliga vägen till socialismen förvisso vara önskvärd men likafullt omöjlig att uppnå. Att komma till makten genom att vinna majoritet i riksdagen sågs inte heller det som en framkomlig väg.

Nej, historien har gång på gång visat att ett parlament bara är en "demokratisk" kuliss, som ingenting har med folkstyre att göra. Och den svenska riksdagen utgör inget undantag.⁵¹

Detta innebar emellertid inte att revolutionärer skulle avstå från valdeltagande. Att delta i det parlamentariska arbetet var ett sätt att "avslöja dess rätta karaktär". En plats i parlamentet skulle också er-

⁵⁰ Baude, Frank: "Intervjuförfalskarna i *Aftonbladet* har fått svar på gement förtal". *Gnistan* nr 10/1969.

⁵¹ *Vad vill KFML?* Oktober, Stockholm 1970, s. 41.

bjuda en möjlighet att ”använda parlamentet som en talarstol för en revolutionär politik”.⁵² Liknande tankar fördes fram i Gnistan inför 1970 års val. KFML:s valdeltagande handlade inte om att ”förbättra det bestående samhället utan att ersätta det med ett nytt”.

Vi tillstår öppet att detta mål kan nås endast genom en våldsam revolution. Att vi föredrar en fredlig utveckling är självklart men tyvärr har vi ingen möjlighet att välja.⁵³

Den som propagerade för en fredlig övergång till det socialistiska samhället ”kan inte vara något annat än en skurk och bedragare” framhöll Gnistan vidare. Tankegången utvecklades med följande scenario:

Försök föreställa er följande: Det socialistiska partiet i Sverige får genom ett jordskredsval majoritet i riksdagen. Beslut fattas om socialisering av industrier, banker, gruvor mm. Detta kräver en grundlagsändring, vilket kräver beslut av två riksdagar med nyval emellan. Under tiden sitter Wallenberg med armarna i kors och deppar. I en TV-intervju säger han till folket: ”Det var tråkigt det här, men sådana är ju de demokratiska spelreglerna. Så varsågod och ta banken, ASEA, LM och allt det andra. Jag får väl komma igen med friskt mod nästa val.” Naturligtvis kommer det inte att gå till på det sättet. Ingen härskande klass har någonsin lämnat arenan frivilligt.⁵⁴

Från KFML:s sida ansågs det i ett sådant läge självklart att den härskande klassen skulle ”sätta in sin våldsapparat mot folket”. Mer i detalj vad som skulle ske i ett sådant läge ansågs inte möjligt att skissera. Men, förutsatt ”att vi är förberedda på väpnad kamp, kan det, under mycket gynnsamma omständigheter bli relativt fredligt”. Hur det skulle kunna gå om omständigheterna var mindre gynnsamma, eller i vilket läge den väpnade kampen skulle utlösas utvecklades inte närmare.

Även om Gnistan 1970 försäkrade sina läsare om att en röst på KFML var en röst för en revolutionär utveckling var det emellertid

---

⁵² Ibid, s. 42.

⁵³ ”Vägen till socialismen”. *Gnistan nr 9/1970*.

⁵⁴ Ibid.

de dagspolitiska frågorna, dvs. vård, omsorg, skatter och hyresfrågor, som dominerade valpropagandan. Vägen till socialismen berördes nästan inte alls. I ett flygblad inför valet framställdes det politiska målet på följande vis:

Vårt mål är ett klasslöst samhälle i vilket alla människor har möjlighet att utveckla alla sina anlag och fritt samverka för allas välfärd. Det målet är omöjligt att förverkliga, så länge kapitalisterna har makten. Att försöka skapa jämlikhet utan att avskaffa kapitalismen – som SAP och VPK försöker slå i folk – är som att ösa vatten med ett säll. Först måste arbetarklassen organisera sig med hjälp av ett riktigt kommunistiskt arbetarparti och i förening med andra delar av folket ta makten från den härskande kapitalistiska minoriteten genom en socialistisk revolution och upprätta ett nytt samhälle, i vilket arbetarklassen har makten. Detta är något helt annat än den statskapitalism, som socialdemokraternas ”starka samhälle” leder till.⁵⁵

Den ”borgerliga parlamentarismen” och den ”borgerliga demokratin” avvisades som varande enbart ”en fasad för monopolkapitalets diktatur”.

Vi anser, att alla viktiga frågor ska avgöras av folket, att folkets representanter ska utses i fria val och kontrolleras och när som helst kunna avsättas av folket och att beslut ska fattas enligt majoritetsprincipen. Vi är alltså för demokrati. Men just därför är vi mot den nu härskande borgerliga parlamentarismen för den är inte demokratisk. De viktigaste frågorna avgörs inte i de valda församlingarna utan i bankernas direktionsrum, på Harpsundsmötena mellan regering och storfinans i departementen. Den borgerliga demokratin är därför i grund och botten bara en fasad för monopolkapitalets diktatur.⁵⁶

KFML avvisade envetet alla föreställningar om att det faktum att förbundet deltog i riksdagsvalet kunde tolkas som att det fanns en parlamentarisk väg till socialismen. Denna tanke ”är och förblir en

⁵⁵ *Rösta på KFML!* Flygblad inför valet 1970.

⁵⁶ *Ibid.*

illusion” konstaterade Gnistan hösten 1970. Valdeltagandet var snarare ett sätt att ”bekämpa kapitalismen på alla områden, även inom dess egna organ”. Ett ”verkligt folkstyre” var bara möjligt när

...arbetarklassen och folket med sin väpnade makt krossar monopolkapitalets diktatur och upprättar sin egen – proletariats diktatur över det lilla fåtalet ut-sugare – då först kommer vi att få ett verkligt folk-styre här i landet.⁵⁷

Det står alltså klart att en revolutionär utveckling ansågs nödvändig och önskvärd samtidigt som det ansågs osannolikt att denna utveckling kunde åstadkommas utan våld. Frågan var då hur tidtabellen såg ut. Hur avlägsen var egentligen revolutionen? Våren 1968 varnade Gnistan sina läsare för att ”underskatta tempot i världsrevolutionens pågående utveckling”. Varningen var föranledd av ett uttalande av Mao Tse-tung den 16 april 1968. Mao hade då inför Kinas Kommunistiska Partis centralkommitté manat till stöd för ”afroamerikanernas kamp” vilken Mao menade var ”en beståndsdel av vår tids världsrevolution”. För Gnistans redaktion var budskapet från Mao glasklart:

Hans ord är inte bara en uppmuntran utan främst en maning att vara redo. En maning till oss, att vara redo att medverka till sammanbrottet och därefter leda vårt folks kamp för att slå ned monopolkapitalets diktatur och upprätta proletariats.⁵⁸

På hösten samma år hävdades i Gnistan att ”vår epok kännetecknas av att imperialismen går mot fullständigt sammanbrott och socialismen till världsomfattande seger”. Framför allt ansågs revolutionära tecken finnas i Asien, Afrika och Latinamerika men Sverige stod inte utanför detta. FNL-rörelsens och studentvänsterns tillväxt signalerade enligt Gnistan att utvecklingen även gällde Sverige.⁵⁹ Den 20 maj 1970 gjorde Mao ett uttalande om att ”revolution är huvudriktningen i utvecklingen i dagens värld”. Gnistan uppmanade sina läsare att ”ta fasta därpå och studera noga vad kamrat

---

⁵⁷ ”Folkstyre eller motsatsen”. *Gnistan nr 9/1970*.

⁵⁸ ”Mao vägleder och manar oss att vara redo”. Osignerad artikel i *Gnistan nr 4/1968*.

⁵⁹ ”Till kamp för ett marxist-leninistiskt parti! Studera marxismen-leninismen, Mao Tse-tungs tänkande!” *Gnistan nr 10/1968*.

Mao säger”.⁶⁰ Bilden av att hopp fanns om en relativt snar revolution stärks av en intern skrivelse från *Gnistans* redaktion i september 1970. I skrivelsen framhölls att någon revolutionär situation inte förelåg för närvarande men att en sådan ”kan uppstå inom några år”.⁶¹

Även inför 1973 års val publicerade SKP ett valprogram. I detta avhandlades framför allt dagspolitiska frågor som arbetslöshet, prisstopp och hyreshöjningar. Men även mer långsiktiga frågor berördes, t.ex. begreppet proletariats diktatur som definierades som ”arbetarklassens oinskränkta herravälde”. Det förklarades vidare att ”proletariatet måste upprätta sin diktatur, sin oinskränkta makt över monopolkapitalisterna, expropriera deras egendom och överföra den i folkets ägo”. Detta skulle dock inte tolkas som att SKP var anhängare av våld som politiskt medel. Tvärtom hävdades att i och med det klasslösa kommunistiska samhället skulle våldet försvinna. Redan under det socialistiska förstadiet skulle framsteg göras på denna punkt och som förebilder framhölls Kina och Albanien som sades ha ”ytterst få fångelser”. Hur revolutionen skulle genomföras utvecklades inte närmare men det våld som skulle komma att utövas betraktades som ett beklagligt men nödvändigt försvar av revolutionens landvinningar.

Under själva övergången från kapitalism till socialism kommer med all sannolikhet våld till användning. Inte för att kommunisterna vill det utan för att kapitalisterna tvingar på folket sitt våld och därigenom tvingar folket till motvård.⁶²

I valprogrammet tog SKP vidare ställning för ”den fria rösträtten och rätten att utse representanter och bilda partier”. Den rådande parlamentariska demokratin ansågs dock otillräcklig så länge det kapitalistiska systemet var i funktion. Det hävdades vidare att möjligheter praktiskt taget saknades att ”ställa de valda representanterna till ansvar och än mindre att byta ut dem, om de inte motsvarar väljarnas förtroende”. Det socialistiska samhället skulle därför innebära ”en ny slags demokrati”:

⁶⁰ ”Revolution utvecklingens huvudriktning i dagens värld. Kamrat Mao Tsetungs uttalande till stöd för folkens kamp mot USA-imperialismen.” *Gnistan* nr 6-7/1970.

⁶¹ *Synpunkter från Gnistan redaktion angående diskussionen av Gnistan* nr 9 m.m. Göteborg 30/9 1970. Akt 15:4/5a löpnr 8. SÄPO.

⁶² *För ett socialistiskt Sverige. Valprogram för Sveriges kommunistiska parti (SKP)*. SKP dokument nr 3. Stockholm 1973, s. 37-38.

...där massorna är indragna i förvaltningen av samhället, där det inte längre finns ett särskilt skikt yrkespolitiker utan massorna själva utformar politiken och där de valda representanterna hela tiden måste avlägga räkenskap för sina väljare.⁶³

Men hur övergången till socialismen rent praktiskt tänktes gå till fick läsaren av valprogrammet ingen närmare upplysning om. Dock nämndes Sovjetunionen, "Öststaterna", Albanien och Kina som länder där folket tagit makten. Genom Chrustjev hade dock en byråkrati uppstått som återerövrade makten och därigenom ånyo upprättat ett klassamhälle. I Kina och Albanien däremot, "genomförde arbetarna och bönderna en kulturrevolution, undanröjde hotet mot folkets makt och tog ett fastare grepp över företagen, statsorganen, politiken, utbildningen och kulturen".⁶⁴

Inför valet 1976 presenterade SKP sitt program i skriften *Vad gäller valet*. SKP pläderade här bl.a. för sex timmars arbetsdag, daghem åt alla barn samt pris- och hyresstopp. Till skillnad från 1973 års valprogram uppehöll sig SKP denna gång ganska utförligt vid frågan om revolutionen och vägen till socialismen. Socialismen, förklarade SKP, "kan inte vara något annat än proletariatets diktatur". Med detta begrepp skulle dock inte förstås, "en diktatur över proletariatet eller en diktatur över alla 'oliktänkande'" vilket ofta hävdats. Tvärtom, för SKP innebar proletariatets diktatur att

...arbetarklassen och folkets breda massor...för första gången åtnjuter verklig demokrati, dvs de tar sig rätten att bestämma över staten och alla dess institutioner, över företagen och naturrikedomar. Detta skapar möjligheter att lösa kapitalismens problem – planera ekonomin, tillförsäkra alla arbete, införa stabila, ja sjunkande priser osv. Sådan är idag verkligheten i de länder där arbetarklassen har makten, t.ex. Kina och Albanien.⁶⁵

Utvecklingen i Kina och Albanien sades i valprogrammet från 1976 utgöra "praktiska exempel på vad socialismen verkligen är".⁶⁶ Hur skulle då denna socialistiska utveckling åstadkommas för Sveriges

---

⁶³ Ibid, s. 38.

⁶⁴ Ibid, s. 32.

⁶⁵ *Vad gäller valet?* SKP 1976, s. 28.

⁶⁶ Ibid, s. 29.

del? För att diskutera denna fråga gjordes i valprogrammet en historisk genomgång av de erfarenheter som kunnat vinnas inom området. På ett par sidor avverkades Pariskommunen 1871, Finland 1916, Bulgarien 1923, Spanien 1936 och andra exempel. Inte något fall kunde enligt SKP:s översikt redovisas där "de härskande klasserna frivilligt avstått från makten". I SKP:s historiska genomgång anfördes vidare:

I de fätaliga historiska fall där övergången till socialism kunnat ske utan blodsutgjutelse, såsom i Tjeckoslovakien 1948, har det uteslutande berott på att proletariatet varit beväpnat och besuttit en sådan makt att varje motstånd från de gamla härskarklasserna varit utsiktslöst.⁶⁷

Exemplet Chile 1973 visade också enligt SKP faran med att inte kontrollera militärapparaten samt att "det borgerliga parlamentet i en revolutionär situation (liksom statsapparaten över huvud taget) blir själva samlingspunkten för kontrarevolution och att det därför måste krossas av arbetarklassen".⁶⁸ För Sveriges del pekade SKP på att historiska exempel fanns där militär trupp använts mot arbetare, t.ex. Ådalen 1931, samt att "på senare år har en militarisering ägt rum av polisen som utsuddat skiljelinjerna till militären". Även säkerhetspolisens roll genom registrering av kommunister och andra framhölls. För SKP pekade allt på att statsapparaten skulle använda all polisiär och militär makt för att hindra en fredlig revolution. Beträffande tidpunkten för en socialistisk revolution i Sverige framhölls att en sådan var mer aktuell nu (1976) än tio år tidigare. Men för att en revolution skulle kunna genomföras måste dels en revolutionär situation föreligga, dels ett revolutionärt parti finnas, redo att leda massorna.⁶⁹ Det var detta parti som SKP strävade efter att bli.

Vid partikongressen 1980 antog SKP sitt första egentliga parti-program. Redan i förordet slogs fast att "SKP:s utgångspunkt är att tjäna folket" men att den socialistiska revolutionen inte skulle stå på dagordningen "inom överskådlig tid". Flerpartisystemet och den representativa demokratin förklarades vara värden som måste "försvaras och utvecklas". Likaså framhölls att de parlamentariska församlingarnas makt måste stärkas i förhållande till de förvaltande

---

⁶⁷ Ibid, s. 30.

⁶⁸ Ibid, s. 30-32.

⁶⁹ Ibid, s. 34-36.

organen. SKP efterlyste ökat grundlagsskydd för de demokratiska fri- och rättigheterna. I programmet fastslogs också att "partiet måste föra ideologisk kamp mot olika borgerliga idéer inom och utom partiet, till exempel reformism och revisionism". I praktiken innebar dock 1980 års program att delar av det som 13 år tidigare förkastats som högeropportunistiskt nu togs till heder igen. Exempelvis kom begreppet proletariats diktatur att ersättas med formuleringar som "arbetarklassens och det arbetande folkets stat" eller "arbetarklassens och folkflertalets verkliga statsmakt". Den socialistiska statens innebörd förklarades vidare på följande sätt:

Som varje annan statsmakt har även den socialistiska staten en klasskaraktär genom att arbetarklassen kontrollerar staten. Det innebär att lagstiftningen måste slå vakt om det arbetande folkets intressen och t.ex. inskränka eller förbjuda utsugning av arbetskraft. Men det innebär inte att t.ex. kapitalistklassen fräntas demokratiska rättigheter. Alla medborgare skall ha lika rätt att bestämma och delta i samhälls angelägenheter. Därmed skall inte heller det kommunistiska partiet författningsmässigt ges en ledande roll. Det skulle stå i motsättning till demokratins grundtanke. Partiet kan bara nå en ledande roll genom att i praktiken vinna folkflertalets förtroende.⁷⁰

Den sista meningen i citatet ovan samt betoningen av vikten av att stärka de parlamentariska församlingarnas makt liksom grundlagens skydd av demokratin visar att SKP nu var inne på en ny väg. Borta var alla historiska exempel där borgerligheten med vapenmakt stoppar den socialistiska revolutionen. Även om det inte uttrycktes i klartext innebar partiprogrammet att maktövertagandet, den socialistiska revolutionen, avsågs i princip gå lagligt och fredligt till, genom att partiet erövrade en majoritet av de röstande i ett demokratiskt val. Strängt taget synes SKP i 1980 års partiprogram inte ens övertygat om den socialistiska demokratins och planhushållningens överlägsenhet.

Erfarenheter från socialistiska revolutioner i länder som Sverige saknas. Detta gör det extra viktigt att ta allvarligt på lösa frågor som t.ex. borgerlig

---

⁷⁰ Politiskt program. Antaget vid SKP:s tredje kongress 1980, s. 28-29.

demokrati contra socialistisk demokrati, planushållning contra marknadsekonomi och det kommunistiska partiets roll under socialismen. Det är en uppgift för alla revolutionärer att med en vetenskaplig metod sammanfatta historiska erfarenheter och analysera svenska säregenheter för att komma närmare svaren på dessa svåra frågor.⁷¹

SKP hade nu inlett omprövningens väg, bort från leninismen. Vid den fjärde partikongressen 1984 antogs som tillägg till parti-programmet *Nio punkter för framtidens vänster*. Inledningsvis konstaterades att SKP hade stora problem och riskerade att "förkrympa till en otidsenlig reminiscens från historien". De interna diskussionerna hade visat att omprövningen med nödvändighet måste innebära ett brott med den kommunistiska traditionen. Framför allt pekades tre områden ut: "demokratisynen, inställningen till det nationella oberoendet och den schematiska uppfattningen om reformsträvanden kontra revolution". För SKP:s del innebar detta ett bejakande av den formella demokratis värde, samtidigt som ett "entydigt och kategoriskt avståndstagande" gjordes från begreppet proletariats diktatur som det kommit att praktiseras.

Att SKP lämnat leninismen bakom sig innebar inte att partiet upphört att sträva efter en socialistisk revolution. Däremot tog SKP avstånd från "tesen om 'Oktoberrevolutionens allmängiltiga karaktär'". I dess ställe satte SKP "en allsidig ekonomisk, ideologisk och politisk kamp under lång tid i det nuvarande samhället". Det SKP strävade efter kan alltså betecknas som en socialistisk revolution genomförd med hjälp av gradvisa reformer inom det bestående systemet. För att tydligt markera den nya linjen deklarerades att "vi inte längre använder begreppet 'marxism-leninism' för att beteckna vår ideologiska grundval".

1986 bytte SKP namn till Solidaritetspartiet och ett nytt parti-program antogs i vilket talades om nödvändigheten av en "demokratisk revolution". Med detta begrepp avsågs ett förlopp där kapitalismen och klassamhället avskaffades och ett nytt rättsväsende till skydd för medborgarrätten växte fram. Kort sagt, ett Sverige "där de arbetande själva styr sina samhällen". Modellen för Solidaritetspartiets revolution var "en fredlig samhällsförändring beslutad i den

---

⁷¹ Ibid, s. 28.

svenska riksdagen och genomförd på basplanet av en aktiv folkmajoritet".⁷²

Sammanfattningsvis kan sägas, att KFML/SKP fram till 1980 stod för en traditionell marxist-leninistisk syn på hur den revolutionära omvandlingen av samhället skulle ske. Den parlamentariska vägen avvisades och våld skulle med all sannolikhet komma till användning eftersom makthavarna inte godvilligt skulle lämna ifrån sig makten. I 1980 års partiprogram togs begreppet proletariats diktatur bort liksom formuleringar om att våld sannolikt var nödvändigt. Teorin om partiets ledande roll avvisades till förmån för tanken att partiet måste "i praktiken vinna folkflertalets förtroende". Denna utveckling befästes i och med 1984 års tillägg, de nio punkterna. SKP tog nu uttryckligen avstånd från kominterntraditionen och anslöt sig i praktiken till tanken att revolutionen skulle genomföras genom gradvisa reformer.

2.2.9 Enhetsfronter

En väsentlig del av arbetet inom KFML/SKP bedrevs inom ramen för s.k. enhetsfronter. Utan tvekan var FNL-rörelsen den enhetsfront som kom att spela störst roll för KFML/SKP:s framväxt och inflytande. Stor vikt lades emellertid också vid Svensk-Kinesiska Föreningen som 1968 valde en styrelse där flertalet tillhörde KFML. Som enhetsfront kan också tidskriften *Folket i Bild/Kulturfront* betecknas. FiB/Kulturfront bildades vid en konstituerande stämma den 6 november 1971 varvid Jan Myrdal valdes till ordförande. Myrdal avgick dock redan i april 1972. Som plattform för tidskriften tjänade "försvar för yttrande- och tryckfriheten, för en folkets kultur, antiimperialism". Under slutet av 1970-talet koncentrerade SKP krafterna till hyresgäströrelsen som partiet försökte driva som en enhetsfront.⁷³ Idén om enhetsfronter fanns även kvar i Solidaritetspartiets program från 1988.⁷⁴

---

⁷² *Vad vill Solidaritetspartiet? Frihet! Jämlikhet! Broderskap! Partiprogram antaget vid kongress 31/10-2/11 1986*, s. 37-41.

⁷³ Om "hyreskampen" se *Partistyrelsens politiska rapport till SKP:s 3:e kongress 1980*, s. 15-16.

⁷⁴ Detta uttrycktes i partiprogrammet under rubriken "Enhet" på följande sätt: "Ett socialistiskt parti kan inte vara sig själv nog. Det måste uppmantra alla tänkbara diskussioner och samarbeta med andra politiska krafter i fronter för olika sakfrågor." *Vad vill Solidaritetspartiet? Frihet! Jämlikhet! Broderskap! Partiprogram antaget vid kongress 31/10-2/11 1986*, s. 44.

2.3 Övervakningen av KFML/SKP

För de svenska säkerhetstjänsterna, både grupp B/IB och säkerhetspolisen, var det svårt att riktigt följa med och analysera den ideologiska utveckling som det gamla kommunistpartiet gick igenom i början av 1960-talet. Detta trots att säkerhetstjänsterna höll sig förhållandevis väl informerade om den fraktionsverksamhet och splittring som pågick inom det gamla SKP. Till god hjälp var här den telefonavlyssning som bedrevs mot SKP-komplexet både i Stockholm och i Göteborg och som gav god insyn i de interna partiintrigerna. T.ex. framkom härigenom att partiledningen spelat in en agent i den Kinavänliga gruppen. Därigenom kunde partiledningen få kunskap om var och när fraktionsmöten skulle hållas. SKP-ledningen misstänkte dock att även Kinafalangen hade kunskapare på Kungsgatan 84 eftersom möten sköts upp med hänvisning till att man fått kännedom om att partiet visste om vad som var på gång. I början av 1965 inkom till säkerhetspolisen uppgifter från olika håll om att Nils Holmberg höll på att färdigställa ett manuskript till en broschyr behandlande problemen inom SKP. Säkerhetspolisen i Malmö fick via en kontakt en kopia av manuskriptet och även IB fick tag i manuskriptet förmodligen från samma person.⁷⁵ I Göteborg intresserade sig säkerhetspolisen bl.a. för intrigerna inom *Masthuggets kommunistiska förening* och för vilka som ställde sig bakom Nils Holmbergs linje inom partiet.⁷⁶

2.3.1 Marxist-leninisterna håller hemlig konferens i Stockholm 1965

I mitten av mars 1965 kunde säkerhetspolisen avlyssna ett telefonsamtal mellan två politiska meningsfränder, dock verkande i olika partier. Mannen som blev uppringd var anställd av SKP och tillhörde de vänstersocialistiska kretsarna inom partiet. Den uppringande parten, lät oss kalla honom "Haglund", tillhörde vänstern inom SSU och hade allt sedan slutet av 1950-talet haft goda förbindelser med kolleger inom SKP och Demokratisk ungdom. "Haglund" hade dessutom genom åren frikostigt delat med sig av uppgifter rörande interna socialdemokratiska partiangelägenheter. Därtill var

⁷⁵ Rapport från "Mac" 22/2 1965. Negativen finns i akt 5:73/288 s. 81. SÄPO.

⁷⁶ Se *PM rörande utvidgat styrelsemöte med Masthuggets komm. förening den 14/9 1965, Sammanställning rörande Göteborgs K.A.K:s årskonferens 30 - 31/10 1965 samt Anhängare till Nisse Holmbergs "kinesiska linje"*. Göteborgssektionens handlingar JWK 15:4/1 vol 19. SÄPO.

han anställd inom Stockholms stads ungdomsverksamhet bl.a. med ansvar för lokalbokningar på Södermalm. "Haglund" kunde nu berättas för sin kollega inom SKP att en ny partibildning var att vänta om två veckor. En person som varken ville uppge sitt namn eller vilken organisation han tillhörde hade vänt sig till "Haglund" för att få hyra lokal till den 28:e. "Haglund" hade dock vägrat hyra ut med mindre än att han fick veta vad det var som skulle bildas. Så mycket hade han dock förstått att det nog var något "Kinavänligt" med inslag av fackföreningsfolk och clartéister. Efter att ha fått nej hos "Haglund" deklarerades att man i stället skulle vända sig till Gustav Vasa-Matteus ungdomsgård på Karlbergsvägen 32 A. Uppgifterna kom inte direkt som någon nyhet inom SKP. "Haglunds" kontakt inom kommunistpartiet menade att man nog väntat sig något i den stilen och att det kunde vara lika bra att de fick en egen fälla att verka i. Det man inom SKP var osäker över var dock vilka som just nu var i farten.

Genom detta telefonsamtal från en socialdemokrat på vänsterkanten fick inte bara SKP utan också säkerhetspolisen in uppgifter om den prokinesiska fraktionsverksamheten inom kommunistpartiet. Med anledning av detta övervakades Katarina Ungdomsråds lokaler i Björns Trädgård samt ungdomsgården på Karlbergsvägen 32 A den 28 mars 1965. Ingen aktivitet kunde dock noteras och säkerhetspolisen kontrollerade även andra lokaler som ABF-huset, Strindbergssalen, Metallhuset, Medborgarhuset, Viktoriasalen och Folkets Hus, dock utan resultat.⁷⁷

Telefonavlyssningen av det gamla SKP gav dock ytterligare upplysningar. I slutet av mars 1965 avlyssnades ett samtal där SKP:s agent inom Kinafraktionen berättade att fraktionsmötet till slut ändå kunnat hållas varvid även representanter för SKA varit närvarande. Mötet var strängt hemligt och hade lett fram till att beslut fattats om att bilda en redaktionskommitté och att anskaffa en lokal i Stockholm. Delar av oppositionen skulle vara kvar inom SKP medan andra skulle verka utanför partiet.⁷⁸ Från annan källa inkom uppgifter om att Nils Holmberg försökte ta makten över Svensk-Kinesiska Föreningens Göteborgsavdelning.⁷⁹

Även IB bedrev spaning mot den prokinesiska fraktionen inom SKP. Den 10 oktober 1966 övervakades ett offentligt möte arran-

⁷⁷ Rapport från "E Jung" 15/3 1965 samt anteckningar från den 30/3 på denna PM. Akt 15:4/1 löpnr 7. SÄPO.

⁷⁸ Rapport från "E Hilding" (telefonavlyssning) 25/3 1965. Nils Holmbergs personakt Löpnr 2.

⁷⁹ Rapport från "Bilbo" 23/4 1965. Nils Holmbergs personakt, löpnr 2. SÄPO.

gerat av Marxistiska sällskapet i Göteborg.⁸⁰ Rapporten som kom till säkerhetspolisen i Stockholm via dess sektion i Göteborg är intressant, inte så mycket för sitt innehåll, som för att den utgör ett exempel på de kontaktvägar som fanns lokalt mellan de två säkerhetstjänsterna vid denna tid. Kontakter mellan IB och säkerhetspolisen fanns också i Stockholm och Malmö.

2.3.2 Övervakningen av KFML:s kongress i Göteborg 1969

Som nämnts ovan höll KFML den 4-6 januari 1969 sin första kongress. Säkerhetsåtgärderna var omfattande. Var kongressen skulle hållas hade inte delgivits deltagarna i förväg utan dessa hade instruerats att ta sig till Danelius bokhandel där besked om platsen skulle lämnas. Sveriges Radio intervjuade på kongressens öppningsdag Frank Baude som förklarade att hemlighetsmakeriet syftade till att hindra säkerhetspolisen från att kartlägga kongressdeltagarna.

Särskilt lyckosamma var nu inte KFML:s ansträngningar i detta avseende – både polisen och pressen lyckades ta reda på var kongressen skulle hållas. Redan en månad före kongressen hade säkerhetspolisen i Göteborg fått kunskap om var den skulle äga rum. I ett telex till chefen för byrå B, Olof Fränstedt, redogjorde sektionsschefen i Göteborg, Pehr Synnerman för läget:

Under tiden 4 – 6 januari 1969 håller KFML kongress i Göteborg, säkert en mycket intressant sådan. Det kan förmodas att planer för partibildning och framträdande vid nästa valtillfälle kommer att framläggas och diskuteras. Vi har rekognoserat kongresslokalen och funnit möjligheterna goda att följa händelserna.⁸¹

Vad Synnerman önskade från Stockholm var dels sanktion för att utföra en buggningsoperation, dels hjälp med ”nödvändiga installationer” från tekniska roteln. Alternativt kunde sektionen i Göteborg klara saken på egen hand, förutsatt att mikrofoner skickades ned från Stockholm. Svaret från Fränstedt kom dagen därpå – operationen godkändes och tekniska rotelns personal ställdes till förfogande. Från Göteborgssektionens sida ordnades så att man dis-

⁸⁰ Axel Eriksson, OG till RPS/säk, Stockholm 14/10 1966. OG 232/66. Akt 15:4/5d löpnr 1. SÄPO.

⁸¹ Om buggningen av KFML:s kongress 1969 se Hjort, Magnus och Lampers, Lars Olof: *Buggning och andra former av teknisk avlyssning*. Opublicerad sekretariatsrapport, SÄKO 2002.

ponerade lokalen dagen innan och då installerade flera mikrofoner i taket. Buggningen blev lyckosam och resulterade i en 66 sidor lång, mycket detaljerad bitvis ordagrann, uppteckning från kongressen. Säkerhetspolisen fick därigenom god insyn i den interna debatten samt uppgifter om vilka personer som valdes in i exempelvis förbundsstyrelsen.⁸²

Buggning var naturligtvis inte den enda spaningsmetod som kom till användning i samband med kongressen 1969. Från en lokal mitt emot kongresslokalen spanade 3-4 anställda vid säkerhetspolisen och registrerade vilka som deltog i kongressen. I samband med detta genomfördes också fotografering av kongressdeltagarna. Ett fotoalbum upprättades och skickades på cirkulation till säkerhetssektionerna i landet för att "bereda personalen tillfälle att lära känna några av de ledande inom KFML".⁸³ Enligt uppgift från en säkerhetspolis från Stockholm som deltog i spaningen ska man ha fått tillgång till observationslokal genom att låta Göteborgspolisen omhänderta innehavaren av lokalen. Mannen uppges ha suttit frihetsberövad under hela kongressen för att sedan släppas ut när spaningen var avslutad.⁸⁴ Spaning bedrevs även mot två utländska medborgare som besökte Göteborg samtidigt som KFML höll kongress. Det konstaterades då att de bl.a. besökte Nils Holmberg.

Ett halvår senare lämnade IB-agenten Gunnar Ekberg över ett ganska intetsägande beslutsprotokoll från kongressen. I protokollet fanns visserligen namn på alla som förtroendevalts. Däremot saknades uppgifter om vad förändringarna i stadgar och handlingsprogram innebar.⁸⁵ Uppgifter om detta hade dock säkerhetspolisen redan erhållit genom buggningen.

---

⁸² Uppteckningen finns i akt 15:4/5d löpnr 1. Som kuriosas kan noteras att den person som gjorde utskriften från bandet ibland inte riktigt kunde höra vad som sades och därtill var kunskapen om kommunistisk ideologi uppenbarligen skral. Vid två tillfällen har begreppet *demokratisk centralism* i utskriften kommit att feltolkas till "demokratisk socialism" respektive "demokratisk kapitalism". Se även handlingar i Göteborgssektionens arkiv, JWK I, vol 22. SÄPO.

⁸³ RPS/Säk, Göteborg till samtliga säkerhetssektioner. OG 32/69, 27/1 1969. Göteborgssektionens handlingar, JWK I vol 22. SÄPO.

⁸⁴ Samtalsuppteckning nr 261. F.d. säkerhetspolisen...17/1 2001. En säkerhetspolis från Göteborg som också deltog i spaningen har i samtal med SÄKO sagt sig inte ha någon kunskap om detta: "Det har varit utanför min vetskap. Det skulle jag ha kommit ihåg om det hade varit så pass drastiskt. Det är väl inte helt otroligt, men det skulle väl ha kommit fram. Jag har inget minne av det." Anteckningar från bandupptagning av samtal nr 209 med "x" den 26/8 2002. SÄKO.

⁸⁵ Rapport från "Ada" juni 1969. Akt 15:4/5d löpnr 1. SÄPO.

2.3.3 Vad var intressant att kartlägga?

Säkerhetspolisens huvuduppgift är att förhindra och avslöja brott mot rikets säkerhet. I arbetet med detta kan det ofta vara svårt att med en gång bedöma en inhämtad uppgifts värde. Uppgifter som vid en första anblick kan verka ointressanta kan långt senare få stor betydelse. Detta får till följd att även om säkerhetspolisen enkelt kan peka ut företeelser som är av stort intresse att kartlägga, t.ex. kontakter med främmande makt, våldsamma upplopp och andra konkreta säkerhetshotande aktiviteter så är det inte lika enkelt att tala om vad som är ointressant.

I praktiken synes det ofta bli så att säkerhetspolisens kartläggning blir så bred att all verksamhet med beröring till visst objekt, t.ex. KFML/SKP i någon mening kan framstå som relevant. Eftersom man inte på förhand kan avgöra vilken betydelse enskilda iakttagelser kan ha tenderar alla iakttagelser som kan göras att tilldelas åtminstone något värde.

Detta utgör ett problem både ur effektivitetssynpunkt och demokratisynpunkt. Effektiviteten i betydelsen bästa möjliga säkerhetsskydd riskerar att bli lidande om inhämtning, bearbetning och delgivning av uppgifter i alltför hög grad ägnas företeelser av ringa betydelse för rikets säkerhet. Likaså riskerar centrala demokrati värden att skadas om stora delar av oppositionell politisk verksamhet och alternativkultur stämplas som hot mot rikets säkerhet. Detta problem finns latent i all övervakning av s.k. subversiv verksamhet.

Fram till 1974 fanns ingen fast instruktion för hur och vad sektionerna skulle rapportera till säkerhetsavdelningen i Stockholm. I november 1973 kunde dock kontrasubversionsroteln presentera ett förslag till mall för sektionernas rapportering. Vid en konferens en månad senare fastställdes mallen enligt nedanstående:

A ORGANISATION - PARTIVERKSAMHET

- A 1 Allmänt
- A 2 Inre förhållanden
- A 3 Ekonomi, affärsverksamhet
- A 4 Studieverksamheten
- A 5 Ungdomsverksamhet
- A 6 Anställda i offentlig tjänst
- A 7 Kontakter med andra organisationer
- A 8 Verksamhet inom vänskapsföreningar

A 9 Internationella kontakter

A 10 Övrigt

B PROPAGANDA

B 1 Allmänt

B 2 Press, utgivning av lokalt tryckta alster

B 3 Försäljning av tidningar

B 4 Offentliga möten och demonstrationer

B 5 Övrigt

C AKTIONER

C 1 Allmänt

C 2 Facklig verksamhet, vilda strejker, celler/grupper på arbetsplatser

C 3 Verksamhet i bostadsområden, husagitation, celler/grupper i bostadsområden

C 4 Verksamhet bland värnpliktiga, celler/grupper på militära förband

C 5 Våld i samband med demonstration/ockupation

C 6 Övrigt⁸⁶

Genom detta förfarande kunde insamling och redovisning av uppgifter till Stockholm ske i likartade former. Det blev nu också fullständigt legitimt för sektionerna att göra en mycket bred inhämtning av informationer om de övervakade organisationernas verksamhet. I slutet av 1974 tillkom en punkt under C nämligen "förtroendeposter i fackföreningar" med hänvisning till att SKP visat sig eftersträva just sådana.

Analysfunktionen var dock fortfarande eftersatt och i december 1974 ombads sektionerna att gärna avsluta sina redovisningar "med en personlig kommentar, som kan ge en vägvisning om vad ni tycker och tror beträffande organisationernas verksamhet och utveckling". Från en av sektionerna framfördes dock en maning till försiktighet i detta avseende då det hänt att bedömningar som fästes på papper hamnat på regeringens bord.⁸⁷ Möjligen tog många varningen till sitt hjärta – det är nämligen ganska ont om bedömningar i de

⁸⁶ Se bilaga 3 till *Protokoll fört vid konferens angående uppföljningen av de politiska ytterlighetsgruppernas verksamhet m m den 4-6 december 1973*. AS-SH 2100-73, 15/1 1974. Akt 5:720/6 löpnr 5. SÄPO.

⁸⁷ *Protokoll från arbetsmöte rörande uppföljning av politiska ytterlighetspartiernas verksamhet 10/12 - 12/12 1974*. AS-SH 2332-74, 8/1 1975. Akt 5:720/6 löpnr 6. SÄPO.

kvartalsrapporter som producerades från sektionerna. I den mån sådana förekommer är det vanligen från sektionerna i Umeå och Falun, där också en mycket alarmistisk hotbild frodades rörande de revolutionära vänsterorganisationerna.

2.3.4 En svensk kulturrevolution?

Många av de rapporter och PM som säkerhetspolisen upprättade handlade om verksamhet som kunde vara säkerhetshotande. Det kunde röra sig om verksamhet på de militära förbanden eller kontakter med främmande makt. Men ett stort antal av de handlingar som upprättades rörande KFML/SKP behandlade för rikets säkerhet mer perifera företeelser som teaterframträdanden och den progressiva musikkörelsen. Uppenbarligen ingick det i bilden av SKP:s verksamhet att allt som partiet eller dess medlemmar/sympatisörer var på något sätt inblandade i var värt att rapportera om. Enligt rapporteringsmallen skulle också sektionerna rapportera om "kontakter med andra organisationer".

I kvartalsöversikt nr 1 1974 från Jönköping togs exempelvis upp att Röd Ungdom i januari ordnat popgalor i Nässjö, Jönköping och Värnamo. Huvudattraktion hade varit *Hoola Bandoola Band* och det hävdades att bandet framfört politisk propaganda från scenen. Som ytterligare försvårande omständigheter nämndes att det på ett par platser inte framgått av affischerna att Röd Ungdom var inblandat. *Hoola Bandoola Band* hade dragit fulla hus under sin Smålandsturné vilket säkert uppfattades som ett oroande tecken.⁸⁸

I september 1974 konstaterade sektionen i Falun att "SKP har med hjälp av sin ungdomsorganisation Röd Ungdom och FiB/Kulturfront bildat Musikforum på flera platser i länet". Sektionen i Falun fortsätter:

Allmänheten bibringas den uppfattningen att tillställningarna är helt opolitiska och anordnade endast för allmänhetens trivsel. För att få så fin kritik som möjligt i ortspressen har man ordnat så att SKP-medlemmar skrivit recensioner av musikfesterna.⁸⁹

⁸⁸ Översikt HT 19 första kvartalet 1974. FJ-SH 121-74, 28/3 1974. Akt 15:4/5a löpnr 21. SÄPO.

⁸⁹ Kvartalsrapport angående SKP, tredje kvartalet 1974. WF-SH 230-74, 30/9 1974. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO.

Särskilt omnämndes gruppen *Arbete och Fritid* som "betecknas som en av hörnpelarna i den progressiva svenska musiken". Sektionen i Falun framhöll 1974 att i Avesta fanns en radiosändare som till att börja med skulle varva progressiv popmusik med politiska budskap för att i ett kritiskt läge gå över till "ren propaganda och desinformation".⁹⁰ Samma år konstaterade säkerhetspolisen i Stockholm att SKP hade bokbord vid Gärdesfestivalen den 10-11 augusti. Behållningen sades ha redovisats till bokhandeln Oktober.⁹¹

I kvartalsrapport nr 2 för 1974 konstaterade sektionen i Falun att Röd Ungdom ordnat stor musikfest på Hagaskolan i Borlänge. Bland publiken delades ut stenciler om Musikforum och på scenen fanns bl.a. gruppen *Kebnekaise*. För sektionen i Falun rädde ingen tvekan om att den musikaliska verksamheten "ingår som ett led i SKP:s infiltrations- och värvningstaktik".⁹² Även i Kalmar tycktes säkerhetspolisen hitta SKP-infiltration i musikrörelsen. Ordföranden i Föreningen Musikhuset var nämligen medlem i SKP.⁹³

I den andra kvartalsrapporten 1974 rapporterade säkerhetspolisen i Umeå att den misstänkta SKP-styrningen av Musikfront fått en mindre grupp ungdomar att lämna föreningen. Sektionen rapporterade också om att ett "nytt popband, Kackebicklas, med progressiv musik har introducerats i ett radioprogram".⁹⁴ När skivbolaget Silence i mitten av 1970-talet planerade att flytta verksamheten till Värmland bedrev sektionen i Karlstad inre och yttre spaning för att närmare undersöka omständigheterna kring detta.⁹⁵

Rapporterna om den progressiva musiken roll i SKP:s subversiva verksamhet var vanligast vid mitten av 1970-talet. År 1978 rapporterade dock sektionen i Uppsala följande under rubriken "redogörelse för SKP verksamhet under 4:e kvartalet 1978":

Tre musiker varav en känd SKP:are har öppnat en skivaffär i Uppsala. Man satsar på kvalitetsmusik och den ev vinsten skall bli ett skivbolag. Musiklitteratur kommer att tillhandahållas och i ett rum i anslutning

---

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ *Redovisning av SKP:s verksamhet i Stockholm och Stockholms län, tredje kvartalet 1974*. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO.

⁹² *Kvartalsrapport angående SKP*. WF-SH 140-74, 4/6 1974. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO.

⁹³ *Uppföljning av de politiska ytterlighetsgruppernas verksamhet under 2:a kvartalet 1974*. HK-SH 6-74, 11/6 1974. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO.

⁹⁴ *ACU, 2:a kvartalet 1974*. ACU SH 223-74, 19/6 1974. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO. Trots vissa ansträngningar har gruppen Kackebicklas vidare öden inte kunnat följas. Kanske har den gått till historien enbart genom denna rapport från säkerhetspolisen i Umeå.

⁹⁵ *Musikförlaget Silence, Musiknätet Waxholm, Music Network, London*. SK-SH 178-74, 18/2 1975. Akt 5:73/347 löpnr 1. SÄPO.

till butiken kan Uppsalakonstnärer ställa ut sina alster.⁹⁶

Vid slutet av 1970-talet och början av 1980-talet handlade rapporterna om kulturell subversion framför allt om de fria teatergrupperna. I en kvartalsöversikt för säkerhetspolisens region syd 1980 framhölls att en fri teatergrupp i Kalmar, Byteatern, "har markant inslag av SKP-are". Det nämndes också att Byteatern fått kulturnämndens socialdemokratiska ordförande med sig i arbetet med att skaffa en lokal för verksamheten och att kommunen skulle hyra och rusta upp en gammal biograf. Filmbolaget ändrade sig dock och lokalen blev därför inte tillgänglig.⁹⁷ 1983 konstaterade säkerhetspolisens region syd att "den kommunalt understödda teatergruppen Byteatern i Kalmar" under sommaren turnerat med den egna teaterbåten Helene. Enligt säkerhetspolisen innehöll de pjäser som spelades "oftast" politisk propaganda.⁹⁸

Så sent som i en sammanställning år 1984 redovisade säkerhetspolisen en mängd uppgifter om fria teatergrupper och progressiva musikgrupper. T.ex. rapporterades att Olofströms Kulturforum firade 5-årsjubileum i december 1983 med stor musikfest i Folkets Hus. De omkring 750 åhörarna fick bl.a. höra Björn Afzelius och Mikael Wiehe spela. Även mindre kända, lokala artister antogs ingå i SKP:s stall av kulturarbetare. Följande skrevs om sänggruppen *Skördetid*:

Sänggruppen *Skördetid* i Falköping består till större delen av SKP-folk. De framför med framgång Falköpingskalden Lidholms dikter på västgötadialekt. Även om det inte förekommer politisk propaganda under uppträdandena, torde partiet kunna dra nytta av gruppen, genom att åhörarna vet med sig att det är kommunister som agerar. De många engagemangen tyder på att gruppen lyckats fånga upp en intresse-riktning, som ingen tidigare ägnat sig åt.⁹⁹

⁹⁶ Redogörelse för SKP verksamhet under 4:e kvartalet 1978. CU-SH 60-78, 12/1 1979. Akt 15:4/5a löpnr 34. SÄPO.

⁹⁷ Redogörelse för extremistisk verksamhet region syd II kvartalet 1980. MM-SH 313-80, 1879 1980. Akt 15:4/5a löpnr 38. SÄPO.

⁹⁸ Ang halvårsöversikt rörande ytterlighetsrörelsernas verksamhet inom region Syd för tiden 1983-04-01 - 1983-09-30. MM-SH 382-83, 29/9 1983. Akt 15:4/5a löpnr 40. SÄPO.

⁹⁹ Sammanställning rörande HT 19 verksamhet under tiden 83-10-01 - - 84-03-31. SH 572-84, 22/5 1984. Akt 15:4/5a löpnr 40. SÄPO.

Att Fria Proteatern framträtt på Scalateatern i Stockholm noterades också. Föreställningarna uppgavs ha gjort succé och lockat stor publik men, framhölls det, "de interna recensenterna har dock inte varit lika entusiastiska". Fria Proteatern hade en lång bakgrund som progressiv teatergrupp men säkerhetspolisen noterade även nykomlingar på scenen. I 1984 års sammanställning nämndes således att en ny fri teatergrupp kallad *Unga Dramatiska Gruppen* bildats av åtta "ungdomar" i Karlskrona.¹⁰⁰

Utan tvekan var musikrörelsen i Sverige under 1970-talet i hög grad politiserad. Olika revolutionära vänstergrupper, kanske främst SKP, försökte vinna inflytande eller rent av ta över rörelsen.¹⁰¹ Det är dock svårt att se att rikets säkerhet på allvar skulle ha varit i fara.

2.4 Säkerhetspolisens arbetsmetoder

2.4.1 Öppna källor

En stor del av säkerhetspolisens övervakning av KFML/SKP bedrevs genom öppna källor. Främst förbundets/partiets egna organ som Gnistan och Soldatfront men även annan press klipptes och relevanta artiklar placerades in i säkerhetspolisens aktsystem. Av stort intresse var naturligtvis även flygblad, broschyrer och parti-program. Ytterligare en kategori öppna källor var handlingar kring KFML/SKP:s deltagande i val. I samband med valet 1970 lät säkerhetspolisen omgående göra en kartläggning av KFML:s deltagande och uppgifter begärdes in från samtliga sektioner. Det som intresserade bearbetningssektionen i Stockholm var uppgifter om i vilka landsting och kommuner som KFML ställde upp, vilka som kandiderade samt valresultat.¹⁰² Rutinmässigt sparades valsedlar för registrering av kandidaterna. Beträffande Solidaritetspartiet var öppna källor den klart dominerande inhämtningsmetoden.

---

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Om proggen som politisk musikrörelse se Lagher, Håkan: *Proggen*. Atlas, Stockholm 2002 s. 177-203 och Östberg, Kjell: *1968 - när allting var i rörelse* s. 136-137.

¹⁰² Sektionernas svar finns i akt 15:4/1 löpnr 8-9. SÄPO.

2.4.2 Yttre spaning

Yttre spaning användes flitigt framför allt åren 1967-1970. Av särskilt intresse var sammanträffanden med företrädare för den kinesiska representationen i Sverige. I augusti 1969 övervakades t.ex. en filmföreläsning på den kinesiska ambassaden i syfte att kartlägga besökarna.¹⁰³ Genom den rutinmässiga övervakningen av kinesiska ambassaden kunde ofta noteras kontakter mellan företrädare för KFML/SKP och personal vid ambassaden. En ledande företrädare för KFML i Stockholm var föremål för mer eller mindre kontinuerlig spaning under 1969. Säkerhetspolisen övervakade ofta mannens bostad i Vasastan där medlemmar brukade samlas för möten eller samkväm.¹⁰⁴ Mot Gunnar Bylins lägenhet på Högbergsgatan i Stockholm hade säkerhetspolisen en fast övervakningslokal. Från denna lägenhet övervakades Bylins lägenhet samt vilka som passerade in och ut. Ursprungligen var säkerhetspolisen mest intresserad av en inneboende hos Bylin, som var mycket engagerad i FNL-rörelsen. När denne flyttade ut och Frank Baude flyttade in spanade säkerhetspolisen på Baude i stället.¹⁰⁵

Åren 1967-68 spanade säkerhetspolisen flitigt mot bokhandeln Oktober på Kungsgatan.¹⁰⁶ Vanliga övervakningsobjekt vid denna tid var också sammankomster och möten, både öppna och interna. I den mån säkerhetspolisen fick kännedom om att ett sammanträde skulle hållas inom arbetsutskottet eller förbundsstyrelsen sattes spaning in om det var möjligt av resursskäl.¹⁰⁷ Genom den telefonavlyssning som bedrevs i Göteborg framkom ofta uppgifter om att medlemmar i KFML i Göteborg skulle besöka Stockholm. Vanligen arrangerades då så att säkerhetspolisen i Stockholm mötte vid tåget och följde sedan besökarna runt i staden.¹⁰⁸

Andra vanliga övervakningsobjekt var Röd Frontdemonstrationerna 1 maj vilka regelmässigt övervakades. Ofta fotograferades

¹⁰³ PM 5/8 1969. Akt 15:4/5a löpnr 3. SÄPO. Se även PM 21/1 1974. Akt 15:4/5a löpnr 19. SÄPO.

¹⁰⁴ Se t.ex. PM 9/6 1969. Gunnar Bylins personakt.

¹⁰⁵ Hjort, Magnus: *Den farliga fredsörelsen. Säkerhetstjänsternas övervakning av fredsorganisationer, värnpliktsvägrare och FNL-grupper*. Forskarrapport till Säkerhetstjänstkommissionen. SOU 2002:91, s. 218.

¹⁰⁶ Se t.ex. *PM angående Kommunistiska Förbundet*, Stockholm 7/11 1967. Akt 15:4/5 löpnr 1. SÄPO. Flera spanings-PM finns i denna akt.

¹⁰⁷ Bland övervakade möten kan som exempel nämnas KFML:s tvådagars sammankomst på Karlbergsvägen 32 A 19/1 1968, Utvidgat AU-möte och bokhandlarmöte inom KFML, lördagen den 8/11 1969, KFML:s möte i Medborgarhuset i Stockholm 21/12 1969 ang gruvarbetarstrejken, KFML:s au-möte 10/1 1970. KFML:s förbundsstyrelsemöte i Maria Ungdomsråds lokaler på S:t Paulsgatan den 21/11 1970. Se handlingar i akt 15:4/5 löpnr samt Gunnar Bylins personakt. SÄPO.

¹⁰⁸ Se t.ex. PM 10/11 1969. Akt 15:4/5a löpnr 4. SÄPO.

också demonstrationstågen.¹⁰⁹ Som exempel kan nämnas Röd Front den 1 maj 1970 som i Stockholm övervakades av sju personer från säkerhetspolisen.¹¹⁰ I Göteborg lyckades säkerhetspolisen samma dag identifiera 128 deltagare i Röd Front-demonstrationen, vilket tyder på en även där ganska omfattande övervakningsinsats.¹¹¹ Vanligt vid denna tid var att deltagare i demonstrationstågen försökte peka ut spanare från säkerhetspolisen för att fotografera dem. T.ex. utgick instruktioner från KFML:s sekretariat 1971 att då övervakning och fotografering av demonstrationer upptäcktes skulle övervakarna inte attackeras fysiskt utan fotograferas. Denna handling kom också i säkerhetspolisens händer genom en källa.

Inför 1 maj 1972 valde säkerhetspolisen att centralt gå ut med förhållningsorder till sektionerna att begränsa övervakningen för att inte riskera avslöjanden som skulle kunna skada verksamheten.¹¹² Säkerhetspolisen hade tidigare under året varit utsatt för hård kritik framför allt i samband med att det avslöjades att de militära och polisiära säkerhetstjänsterna bedrev åsiktsregistrering i samband med värnpliktskonferensen i Örebro.¹¹³ Det kunde därför förväntas att vänsterorganisationerna i särskilt hög grad skulle vara observanta på mystiska personer i anslutning till demonstrationstågen.

I juni samma år gick rikspolischefen ut med ett pressmeddelande avsett att ta loven av den kritik som riktats mot säkerhetstjänsten under året. Bl.a. berördes då 1 majdemonstrationerna:

Det har påståtts att säkerhetstjänsten ägnat sig åt att övervaka och fotografera årets 1 majdemonstrationer. Påståendena är oriktiga. I en tidning uttalades att det vore en "värdigare" sysselsättning för "SÄPO" att kartlägga terrorister "än att springa i 1 majtåg och fotografera". I andra tidningar har säkerhetstjänsten rekommenderats att upphöra med sitt intresse för 1 majdemonstrationer...Även i andra sammanhang har påståtts att säkerhetstjänsten bevakat 1 majdemonst-

¹⁰⁹ Övervakningsrapporter med foton finns från flera Röd Frontdemonstrationer 1970 i akt 15:4/5a löpnr 5-6. SÄPO.

¹¹⁰ Röd Fronts 1:a majdemonstration 1970 från Hötorget till Vitabergsparken via Skeppsbron. 4/5 1970. Akt 15:4/5a löpnr 5. SÄPO.

¹¹¹ *Röd Front demonstrationen 1/5 1970*. Göteborgssektionens handlingar, JWK I, vol 20. SÄPO.

¹¹² Se PM ang 1:a maj 1972 i Västerbotten. ACU SH 143-72, 10/5 1972. Akt 15:4/5a löpnr 24. SÄPO.

¹¹³ Om denna incident se Lampers, Lars Olof: "Värnpliktskonferensen i Örebro 1972", i *Forskarrapporter till Säkerhetstjänstkommissionen*. SOU 2002:95.

rationerna. Sanningen är att det fanns icke en enda man från säkerhetstjänsten som hade något uppdrag att bevaka någon 1 majdemonstration på någon plats i landet.¹¹⁴

Rikspolischefens uttalande var sakligt sett korrekt. Någon egentlig övervakning av 1 maj hade inte ägt rum detta år.¹¹⁵ Uttalandet var emellertid ägnat att även ge läsaren bilden av att 1 maj inte var intressant att övervaka över huvud taget för säkerhetspolisen. Så var ju inte fallet – 1 maj betydde normalt alltid spaningsarbete för säkerhetspolisen. Både före och efter 1972. Även 1974 ställde dock säkerhetspolisen in övervakningen av demonstrationstågen vid 1 maj.¹¹⁶

Säkerhetspolisen intresserade sig också för samarbetet mellan KFML och MLK. Som ett led i detta övervakades 1970 ett sammanträde mellan företrädare för de två organisationerna.¹¹⁷ Vid sektionerna inhämtades regelmässigt uppgifter om den utåtriktade verksamhet som förekom lokalt. Det kunde röra sig om försäljning av Gnistan, bössinsamling eller offentliga möten t.ex. demonstrationer vid 1 maj.¹¹⁸ I Luleå synes säkerhetspolisen från slutet av 1976 ha haft en fast observationslokal för att övervaka bokhandeln Oktober. Avsikten var att den vägen även få inblick i verksamhet som avsåg sammanträden och konferenser. Det är oklart hur länge denna lokal användes.¹¹⁹ Interna SKP-möten synes ha varit föremål för sektionernas intresse så länge partiet existerade. I en halvårsöversikt färdigställd i maj 1985 framhölls att partiets lokalavdelning i Sundsvall "haft sex interna möten, med ett fåtal besökare".¹²⁰

Från 1975 och framåt var det dock framför allt sommarläger och större möten t.ex. partikongresser som övervakades.¹²¹ Kongresser-

¹¹⁴ *Pressmeddelande i anledning av vissa angrepp mot den polisiära säkerhetstjänsten*. Rikspolischefen 4/6 1972.

¹¹⁵ Däremot torde den öppna polisen ha genomfört en hel del spaningsinsatser den 1 maj 1972. I en skrivelse till RPC Carl Persson den 5/5 1972 från Göteborgs polisdistrikt nämns att det från KFML(r):s sida förekom "en omfattande fotografering av deltagande polismän". Skrivelsen finns i Göteborgssektionens arkiv JWK I vol 29. SÄPO.

¹¹⁶ Se t.ex. *Offentliga möten och demonstrationer*. Kvartalsredovisning från RS 2876 1974. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO.

¹¹⁷ PM ang KFML och MLK 3/9 1970. Akt 15:4/5a löpnr 7. SÄPO.

¹¹⁸ Se t.ex. *Extremistisk verksamhet inom S län 2:a kvartalet 1972*. SK-SH 116-72, 4/7 1972.

¹¹⁹ Telex från BDL till AS 10/11 1976. På telexet finns anteckning från Gösta Danielsson daterad 14/2 1977 med godkännande. Akt 5:7212b/28 löpnr 3. SÄPO.

¹²⁰ *Subversion 1/10 1984 – 31/3 1985*. Akt 001301-1846 löpnr 2. SÄPO.

¹²¹ Se t.ex. *SKP-läger i Karlskrona*. KK-SH 93-75, 29/8 1975. *Uppgifter om SKP-möte i Linköpings Folkets hus 1975-12-04*. EL-SH 116-75, 10/12 1975. *Röd ungdoms sommarläger i Hällnäs, AC län*. ACU SH 268-77, 29/8 1977. *Ang SKP:s sommarläger vid Björkans pensionat, Enviken (Falu pd) vecka 26 och 27 1977*. *SKP sommarläger vid Ösjönäs i Tiveden inom Öre-*

na 1976 och 1980 var hemliga vilket inte hindrade säkerhetspolisen från att få kunskap om var de hölls. Genom övervakning av SKP:s olika sommarläger kunde säkerhetspolisen notera partiets ökade interna säkerhetsåtgärder. T.ex. konstaterades vid spaning mot SKP:s sommarläger vid Ösjönäs i Tiveden 1976 att parkerade bilar registrerings skyltar övertäckts liksom att deltagarna använde sig av täcknamn som satt fastsatta med lappar på bröstet.¹²²

I januari 1983 firade SKP tioårsjubileum i Akalla träff utanför Stockholm. Säkerhetspolisen var på plats och räknade bilar. Själva festen kunde inte övervakas men "att döma av garderoben var det ca 200 personer närvarande". Säkerhetspolisen noterade också, möjligen genom att läsa Gnistan, att Tomas Bolme och Ann-Sofie Nilsson stod för underhållningen samt att Lasse Lindströms kapell stod för dansmusiken.¹²³ Den sista övervakningsinsats som påträffats i SÄPO:s handlingar gällde Solidaritetspartiets 1 majdemonstration i Stockholm 1987. Övervakningen sköttes av två poliser som skrev varsin rapport bl.a. med uppgifter om deltagare och talare.¹²⁴

2.4.3 Telefonavlyssning

Telefonavlyssningen av KFML började i Göteborg senhösten 1967 och föremålet för avlyssningen var den kände kommunisten Nils Holmberg. I den PM som låg till grund för överåklagarens ansökan redogjordes för Holmbergs bakgrund i den kommunistiska rörelsen och då framför allt hans kontakter med utländska kommunister. I PM:n nämndes även Holmbergs resa till Kina 1967 tillsammans med bl.a. Frank Baude. För att belägga att det också på internationell nivå antogs föreligga en omfattande kinesisk under rättelseverksamhet anfördes en artikel i en schweizisk veckotidning, *Schweizer Illustrierte*. I den schweiziska tidningen gjordes bl.a. gällande att "man i Väststatskretsar misstänker, att Pekings

---

bro län. TÖ-SH 162-76, 20/7 1976. SKP:s kongress 1976. SH 1016-76, 20/4 1976. SKP:s sommarläger i Värmland. SK-SH 153-78, 20/7 1978. SKP:s valupptaktsmöte i Örebro 79-05-19. TÖ-SH 184-79. SKP:s sommarläger i Värmland. SK-SH 150-79, 17/7 1979. SKP/Värmland och Röd Ungdoms sommarläger. SK-SH 154-80, 29/7 1980. PM ang SKP 29/11 1980. SKP:s sommarläger i Värmland 1981. SK-SH 139-81, 21/8 1981. SKP:s sommarläger i Värmland 1982. SK-SH 131-82, 16/7 1982. Akt 15:4/5d löpnr 3-4. SÄPO. SKP:s sommarläger i Värmland 1983. SK-SH 144-83, 15/8 1983. SKP:s sommarläger i Värmland 1984. SK-SH 117-84, 20/8 1980. Akt 802006-0276.

¹²² SKP sommarläger vid Ösjönäs i Tiveden inom Örebro län. TÖ-SH 162-76, 20/7 1976. Akt 15:4/5d löpnr 3. SÄPO.

¹²³ SKP:s 10-årsjubileum 1983-01-29. PM 23/2 1983. Akt 15:4/5 löpnr 40. SÄPO.

¹²⁴ Båda promemoriorna finns i Solidaritetspartiets huvudakt, 001307-7916. SÄPO.

världsomspännande subversions- och agentnät finansieras genom en synnerligen omfattande hemlig opiumhandel”.

Sammantaget uppgavs detta visa att Holmberg skäligen kunde misstänkas för spioneri alternativt olovlig underrättelseverksamhet för främmande makt. Som vanligt när spioneri användes som misstanke fördes inga resonemang kring vilken typ av information Holmberg kunde tänkas besitta eller inhämta. Det specificerades heller aldrig vilket land han tänktes arbeta för även om Kina synes ha legat närmast till hands.¹²⁵ När överåklagarens ansökan ett par veckor senare skickades in till Göteborgs rådhusrätt hade den alternativa brottsrubriceringen strukits. Nu var det bara misstankar om spioneri som anfördes.¹²⁶ Förutom Holmbergs hemnummer avlyssnades även Danelius bokhandel. Detta motiverades med att innehavaren arbetat några år i Kina och var Holmbergs ”trogne anhängare och bokhandeln är troligen den central, från vilken Holmbergs arbete ledes”.¹²⁷

I januari 1968 utökades avlyssningen till att omfatta även KFML:s lokal på Mellangatan i Göteborg. I underlaget till åklagaren och tingsrätten anfördes omständigheter som främst avsåg andra personer än Holmberg. De uppgifter som berördes antydde förekomsten av konspirativa kontakter, av kanske främst politiskt slag, dock inget som egentligen pekade på att Holmberg skulle syssla med spioneri.¹²⁸

Vid denna tid hade även i Stockholm inletts telefonavlyssning mot KFML samt även mot FNL-rörelsen. I Stockholm misstänkte säkerhetspolisen ”omstörtande verksamhet” dvs. förberedelse till uppror. Dessutom misstänktes tagande av utländskt understöd, med vilket här avsågs att Kina antogs vara delfinansiär av KFML. Särskilt nämndes bokhandeln Oktober som antogs ha införskaffats med hjälp av kinesiska pengar. Bland dem som avlyssnades i Stockholm från januari 1968 fanns Sköld Peter Matthis. Förutom Matthis avlyssnades två andra personer samt bokhandeln Oktober på Kungsgatan 77 och FNL-kontoret på Pålsundsgatan i Stockholm.¹²⁹

---

¹²⁵ PM av Pehr Synnerman, säkerhetssektionen i Göteborg 10/11 1967. Nils Holmbergs personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

¹²⁶ Överåklagare Märten Stiernström till Göteborgs Rådhusrätt 29/11 1967. Nils Holmbergs personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

¹²⁷ PM av Pehr Synnerman, säkerhetssektionen i Göteborg 10/11 1967. Nils Holmbergs personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

¹²⁸ PM till överåklagaren. Pehr Synnerman 27/12 1967. Nils Holmbergs personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

¹²⁹ Hjort, Magnus: *Den farliga freds rörelsen*, s. 214-215.

Inspirerade av detta framförde även säkerhetspolisen i Göteborg misstankar om att Holmberg och andra avsåg att "med våldsamma medel vilja omstörta statsskicket". Till stöd för detta hade man både i Stockholm och Göteborg diverse uttalanden av revolutionär karaktär från olika håll. I säkerhetspolisens PM till åklagaren och tingsrätten skymtar också den allmänna oro som 68-vänsterns framryckning skapat inom det etablerade Sverige. Säkerhetspolisen valde t.ex. att citera ett långt stycke ur en artikel i GHT skriven av högerriksdagsmannen Nils Carlshamre. Carlshamres artikel, som även bilades promemorian, speglade säkert väl de farhågor som många kände inför de nya vindar som blåste. Emellertid innehöll den egentligen inget stöd för tanken att rikets säkerhet var i fara eller att spioneri bedrevs inom dessa kretsar. Carlshamre avslutade sin artikel med att betona vikten av att opinionsbildningen måste återföras "inom lagens och demokratins gränser".

Detta kan inte ske bara med polisingripanden. Vi måste försöka förstå de ungas sätt att tänka och känna och vi måste finna en plattform för samtal. Och det är bråttom.¹³⁰

Av de understrykningar som säkerhetspolisen gjorde i Carlshamres text framgår dock att det var helt andra avsnitt i artikeln som bedömdes som intressanta och relevanta. Något intresse av samtal och av att förstå motparten fanns inte inom säkerhetspolisen i Göteborg 1968. Avlyssningen i Göteborg utökades nu också med två personer knutna till FNL-rörelsen respektive Clartésektionen i Göteborg som även de ansågs vilja omstörta statsskicket med våld.

Särskilt under åren 1968-69 togs i promemoriorna till åklagaren/tingsrätten upp all möjlig vänsterverksamhet med ibland ganska avlägsen koppling till de personer som skulle avlyssnas. Åren 1967-1968 var det vanligt att säkerhetspolisen i Göteborg i sina PM till åklagaren specificerade vilket brott som avsågs. Från omkring 1969 slutade man dock med detta och det förefaller ha varit upp till åklagaren själv att avgöra vilken brottsrubricering som skulle läggas till grund för avlyssningen. Noteras kan, att säkerhetspolisen i Göteborg släppte spionanklagelsen mot Nils Holmberg i januari 1968 uppenbarligen som en följd av att det gick lika bra att avlyssna på misstanke om förberedelse till uppror. Det finns heller inget i materialet som tyder på att misstanken att Holmberg bedrev

¹³⁰ Carlshamre, Nils: "Vietnamopinionen och rättssamhället". *GHT 15/2 1968*. Bilaga 1 till PM säkerhetspolisen i Göteborg 26/2 1968. Nils Holmbergs personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

spioneri var riktig. Snarare synes spionerianklagelsen ha varit ett behändigt sätt att erhålla avlyssning av en person eller krets som säkerhetspolisen av olika skäl ville ha upplysningar om.

Avlyssningen av KFML i Göteborg lades ned i december 1972. Troligen gav avlyssningen inte så mycket då Gnistans redaktion flyttats till Stockholm och fokus framför allt kommit att ligga i Stockholm och Uppsala. I Stockholm fortsatte avlyssningen under längre tid och omfattade även flera FNL-kontor. Kafé Marx på Kungsgatan 84 avlyssnades från augusti 1968 med motiveringen att KFML hade ont om lokaler och därför ibland använde sig av just Kafé Marx. Från augusti 1973 till juni 1975 avlyssnades också SKP:s partiexpedition. När det gäller avlyssningen av KFML/SKP i Stockholm är det tydligt att misstankarna inte i egentlig mening var riktade mot de individer som avlyssnades. Snarare var det deras position som nyckelpersoner inom KFML/SKP som gjorde dem intressanta att avlyssna.

2.4.3.1 Telefonavlyssningen avslöjas

Den 4 maj 1975 kunde säkerhetspolisen avlyssna ett samtal mellan en dam på SKP:s partiexpedition i Stockholm och "en känd manlig aktivist". Kvinnan på SKP:s partiexpedition talade under samtalet om för mannen att man fått upplysningar om att telefonen eventuellt var avlyssnad varför mannen ombads ringa ett annat nummer. Vid ett samtal sex dagar senare ombads en uppringande att i stället ringa på "den svarta telefonen". Säkerhetspolisen reagerade med att begära avlyssning även på denna telefon vilket beviljades den 16 maj.¹³¹

Den 13 juni valde SKP att i Gnistan gå ut med den kunskap man uppenbarligen haft ett tag; partitelefonen var avlyssnad vilket en anonym televerksarbetare kunnat konstatera. Efter det att även Dagens Nyheter och annan press tagit upp frågan valde chefsåklagaren Axel Morath att avbryta avlyssningen. Vid en presskonferens den 7 juli medgav justitieminister Lennart Geijer att Sköld Peter Matthis, Gunnar Bylin och Roland Pettersson varit avlyssnade samt i samband med detta även SKP:s partiexpedition. JK hade tidigare gått ut med uppgiften att SKP:s telefoner var avlyssnade. Detta rättades nu av Geijer som framhöll att det inte var SKP i sig som fick sina telefoner avlyssnade utan vissa personer med anknytning till SKP som var misstänkta för brott. Geijer hävdade vidare att det

¹³¹ PM 16/5 1975. Roland Pettersons personakt, löpnr C 1 1. SÄPO.

faktum att telefonavlyssningen avbrutits inte hade samband med att den avslöjats i pressen. Avlyssningen skulle ha lagts ned ändå eftersom brott inte kunnat styrkas.¹³² Det kan dock konstateras att Geijers uttalande angående telefonavlyssningens upphörande inte var riktigt. Samma dag som Gnistan publicerade uppgifterna om avlyssningen undertecknades nämligen en PM inom säkerhetspolisen där det slogs fast att det var av ”synnerlig vikt för utredningen” att fortsatt avlyssning beviljades.¹³³ Om Geijer ljög eller bara var felinformerad har inte kunnat fastställas.

2.4.3.2 Vad gav telefonavlyssningen?

Att medlemmar i KFML avlyssnades var något som man inom förbundet allmänt räknade med. I en rapport från källa ”Åsa” (dvs. telefonavlyssning) redogörs för ett samtal den 2 januari 1970 mellan Gunnar Bylin och en annan medlem. Samtalet gällde en regionkonferens inom förbundet varvid hade sagts att säkerhetspolisen uppenbarligen hade ett ”enormt” intresse för KFML och att man säkert avlyssnade telefonerna. Samtalet fortsatte:

...”och de lyssnar väl även på det här samtalet”. Det gör de alldeles säkert, fastslog Bylin.¹³⁴

Som en naturlig följd av detta iaktogs inom KFML och FNL-rörelsen försiktighet vid användandet av telefon vilket också noterades i flera av de PM som säkerhetspolisen upprättade till åklagaren och rätten.¹³⁵ Vid ett samtal den 30 augusti 1970 ställde ”L” frågan hur mycket som fanns kvar på ett visst postgirokonto. Enligt säkerhetspolisens uppteckning utspann sig därefter följande konversation:

Fröken ”M” frågade ”Skall jag säga det”? ”L” replikerade att ”det vet ju SÄPO” varpå ”L” fick veta att summan var 18 000 kronor.¹³⁶

¹³² En mängd klipp ang telefonavlyssningsaffären 1975 finns i akt 15:4/5a löpnr 24. SÄPO.

¹³³ *Uppgifter för telefonkontroll. RPS/Säk 13/6 1975.* Roland Pettersons personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

¹³⁴ Rapport nr 921 från ”Åsa”, 2/1 1970. Gunnar Bylins, personakt löpnr A 1. SÄPO.

¹³⁵ Se t.ex. PM 21/6 1971. Gunnar Bylins personakt, löpnr C 1 4. SÄPO.

¹³⁶ PM 21/9 1970. Gunnar Bylins personakt, löpnr C 1 4. SÄPO.

I februari 1971 framhölls i ett samtal mellan två framträdande medlemmar i KFML att lokalbokningar inte skulle göras från de telefoner man antog var avlyssnade.¹³⁷ Syftet var uppenbarligen att försvåra för säkerhetspolisen att övervaka förbundets sammankomster. Riktigt hur telefonavlyssningen bedrevs synes dock de avlyssnade inte ha känt till. Den 18 september 1970 avlyssnades ett samtal i vilket bl.a. framhölls

...”dessutom avlyssnas telefonen stickprovsmässigt, dom kan ju inte hålla på med totalundersökning, det blir för dyrt”.¹³⁸

Som framgått ovan var det dock varken ”stickprov” eller ”totalundersökning” som var modellen för säkerhetspolisens telefonavlyssning. I stället valdes nyckelpersoner ut som antogs besitta och förmedla information värd att inhämta genom telefonavlyssning.

Att de avlyssnade misstänkte att de var avlyssnade innebar inte att avlyssningen var meningslös. Genom telefonavlyssningen fick säkerhetspolisen, i kombination med annan källinformation och egen spaning, en mycket god insyn i KFML/SKP:s inre liv. De interna striderna hösten 1970 kunde därigenom kartläggas mycket väl. Avlyssningen gav också mycket information om relationen till Kina då kontakter på detta sätt kom till säkerhetspolisens kännedom. Den absoluta merparten av uppgifterna avsåg dock vanligt politiskt arbete. Genom avlyssningen fick säkerhetspolisen in uppgifter om möten och sammanträffanden varvid spaning kunde insättas. Mängder av information om enskilda människor samlades också in denna väg. Det kunde gälla personer som ringde till bokhandeln Oktober för att beställa *Musikens makt*, KFML:s grundkurs eller att Oktober i Skellefteå i januari 1975 beställde tio exemplar av Sven Wernströms bok *Trälarna*. Även rent personliga förhållanden kunde noteras. I maj 1971 noterade säkerhetspolisen att ett par hade äktenskapliga problem:

Som information kan här nämnas att svåra motsättningar förekommer i makarna ”X” äktenskap, bottnade såväl i politiska som personliga problemställningar. Fru ”X” anser sig själv vara i grunden av småborgerlig inställning och kan inte leva upp till makens politiska

¹³⁷ PM 22/2 1971. Gunnar Bylins personakt, löpnr C 1 4. SÄPO.

¹³⁸ PM 23/10 1970. Gunnar Bylins personakt, löpnr C 1 4. SÄPO.

hängivenhet och offrande av privata intressen. En separation under åtminstone ett år är nära förestående...¹³⁹

Uppgifterna refererades i en PM avsedd för åklagaren och rätten inför en förlängning av telefonavlyssningen.

I januari 1974 inkom genom telefonavlyssningen en mängd uppgifter angående SKP:s diskussioner om att ge ut en "vitbok" om Gunnar Ekbergs verksamhet i partiet och i FNL-rörelsen. I SKP-akten ligger en mängd sidor med utskrifter från telefonsamtal som bara berör detta. Utskrifterna är betydligt mer omfattande än vad som var brukligt vid denna tid. Detta framgår t.ex. av att även helt irrelevanta saker kommit med i uppteckningarna. En utskrift inkluderar även att ett barn kommer och tar luren varvid ett samtal utspinner sig kring vad flickan heter och vad hon leker med (halsband och kort).¹⁴⁰ Diskussionerna inom SKP mynnade slutligen ut i skriften *SÄPO:s 38 lögner. En vitbok om infiltratören och provokatören Gunnar Ekbergs verksamhet och rapporter*. Som utgivare stod DFFG, Palestinagrupperna och SKP. Uppenbarligen ansåg säkerhetspolisen det värdefullt att få förhandskunskap om det angrepp som skulle komma i vitboken.

Ett parallellfall kan nämnas från december 1967. Den 20 december hölls en stor demonstration i Stockholm till förmån för FNL varvid konfrontationer ägde rum mellan polis och demonstranter. Bland dem som råkade illa ut var författaren Jan Myrdal.¹⁴¹ Dagen efter diskuterade Myrdal hur polisens agerande skulle bemötas med Nils Holmberg som senare även uppringdes av Bo Gustafsson i samma ärende. De två samtalen föreligger i ordagranna och, såvitt kan bedömas, fullständiga avskrifter i Nils Holmbergs personakt.¹⁴² Liksom i det föregående fallet synes det vara det faktum att någon form av opinionsbildande angrepp mot polisen förbereddes som föranledde att samtalen skrevs ut ordagrant och sparades.

Den absoluta merparten av de avlyssnade samtalen handlade om förhållanden av liten betydelse för de brottsmisstankar som låg till grund för avlyssningen. I en del samtal framkom dock uppgifter som gav stöd för misstanken att SKP i sin förlagsverksamhet fick bidrag från Kina. Rent ideologiska frågor synes mycket sällan ha

¹³⁹ PM 24/5 1971. Gunnar Bylins personakt löpnr C 1 4. SÄPO. Samtalet avsåg inte Gunnar Bylin.

¹⁴⁰ Akt 15:4/5a löpnr 20. SÄPO.

¹⁴¹ En bild på Myrdal från demonstrationen 20/12 1967 finns i Augustsson, Lars Åke och Hansén, Stig: *Maoisterna* s. 67.

¹⁴² Nils Holmbergs personakt löpnr C 1. SÄPO.

diskuterats per telefon. Tilläggas kan att många av de avlyssnade telefonsamtalen framstår som svårtolkade.

2.4.3.3 Telefonavlyssningen återupptas

I februari 1977 återupptogs telefonavlyssningen av SKP i Stockholm. Misstankarna riktade sig denna gång mot en anställd vid Gnistan och avsåg olovlig underrättelseverksamhet. Som grund låg uppgifter från källa "C33" som ansågs "fullt tillförlitlig" och uppgifterna som "sannolikt riktiga". Uppgifterna gick ut på att kring SKP, bildbyrån Saftra och FiB/Kulturfront fanns ett nätverk som bedrev underrättelseverksamhet för Kinas räkning. Inom SKP skulle verksamheten främst bedrivas inom ramen för det s.k. militärpolitiska utskottet eller *militärrådet* som det också kallades:

SKP:s militärråd samlar fortlöpande uppgifter om sovjetiska militära förhållanden. Detta sker på kinesisk begäran och rör styrkeförhållanden, trupp-
förflyttningar, flottrörelser och hemliga baser. Vidare görs gällande, att man har tillgång till vissa uppgifter härrörande från svensk militär underrättelsetjänst. Dessa skulle omfatta andra länders militära styrkeförhållanden i Östersjön och källan har uppgivit sig ha sett kartmaterial gällande sovjetiska flottenheter, rörelser och baser från Finland och längs kusten söderut i Estland, Lettland och Litauen.¹⁴³

En del av arbetet uppgavs bedrivas med hjälp av journalister som sympatiserade med SKP och inom ramen för enhetsfronten "Bekämpa NATO". I denna sades även ingå folk från broderpartierna i Skandinavien. Under senare tid skulle man dock inom SKP alltmer börjat mistänka att säkerhetspolisen hade insyn i militärrådets verksamhet varför kontakterna med den kinesiska ambassaden skulle ske under mer konspirativa former. Det kunde också konstateras att den misstänkte vid minst tolv tillfällen under året besökt den kinesiska ambassaden liksom att ett flertal telefonsamtal utväxlats. Vad som dock är intressant att notera att inget av besöken hade skett under konspirativa former.¹⁴⁴ Inte heller kunde något

¹⁴³ PM 14/12 1976. "Albin Cederströms" personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

¹⁴⁴ Vid ett tillfälle då den misstänkte skuggades betedde han sig dock på ett sätt som av säkerhetspolisen bedömdes som konspirativt. Vid detta tillfälle ägde dock ingen kontakt med

konspirativt beteende i övrigt konstateras då den misstänkte skuggades. Enligt de källuppgifter som läggs till grund skulle ju kontakterna ske mera konspirativt för att undgå upptäckt. Säkerhetspolisens förklaring till detta var att den kinesiska ambassadpersonalen "inte tillämpar det gamla konventionella sättet med konspirativa promenader till platser...utan i stället träffar sina kontakter på ambassaden, som ju med tanke på upptäckt torde anses vara mindre riskfyllt".

Den 31 augusti 1977 utvidgades avlyssningen till att även omfatta en telefon på SKP:s partiexpedition. Detta motiverades med att personer som sökt den misstänkte på hemtelefonen hänvisats till partiexpeditionen och det kunde därför antas att han även använde denna telefon.¹⁴⁵ I december 1978 upphörde telefonavlyssningen efter att den misstänktes kontakter med Kinas ambassad i princip upphört.¹⁴⁶

Tabell 1. Telefonavlyssningen mot KFML/SKP – avlyssnade lokaler

Danelius Bokhandel/Oktober, Husarg. 41 A, Göteborg	6712-7212
KFML/Gnistans red, Mellangatan 14, Göteborg	6801-7007
Bokhandeln Oktober, Kungsg. 77/Holländarg. 9 A, Sthlm	6801-7507
FNL-kontoret, Pålundsgatan 8, Stockholm	6801-7204
FNL-lokalen, Barrstigen 32, Bromma	6801-7001
FNL:s expeditionslokal, Skolg 19/Brunnsg 14 B, Gbg	6804-7107
Kafé Marx, Kungsgatan 84, Stockholm	6808-7006
FNL-kontoret/DFFG, Husargatan 13, Göteborg	6808-7204
Göteborgs Clartésektion, Karl Gustavsg. 83/Mellang 14, Gbg	6905-7112

---

företrädare för främmande makt rum och den övervakade äkte hem till bostaden. "Albin Cederströms" personakt löpnr Ö 1. SÄPO.

¹⁴⁵ PM 24/8 1977. "Albin Cederströms" personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

¹⁴⁶ PM 20/12 1978. "Albin Cederströms" personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

FNL-lokalen, Dalagatan 22, Stockholm	6912-7007
KFML, Nordostpassagen 11, Göteborg	7004-7112
Gnistans redaktionslokal, Nordostpassagen 29, Göteborg	7007-7112
FNL-lokalen, Hagagatan 1, Stockholm	7007-7101
KFML:s förbundsexp, Tångvägen 36, Hägersten	7101-7105
DFFG:s förbundskontor på S:t Eriksgatan 10	7105-7212
SKP:s partiexpedition, Nybrog. 25, Stockholm	7308-7507, 7709-7812

2.4.4 Förtroliga meddelare

I mars 1969 inspekterade chefen för säkerhetspolisen, P G Vinge och byråchefen Olof Fränstedt en av sektionerna i landet. En av de frågor som diskuterades var KFML främst med anledning av en nyligen inflyttad aktivist. Enligt den sammanställning som gjordes över inspektionen föreslog Vinge och Fränstedt följande:

Försök få in någon pålitlig kille i organisationen.¹⁴⁷

Att sektionen således fick sanktion för att infiltrera KFML föranledde en notering om att detta var "en uppgift för gruppen [namn borttaget]". Det är tyvärr inte känt hur det hela avlöpte. Inga spår har påträffats av infiltration av KFML från denna sektion av säkerhetspolisen. Åren runt 1970 inkom till säkerhetspolisen i stor omfattning kopior eller avskrifter av interna handlingar från KFML. Bland det material som överlämnades fanns korrespondens, en mängd protokoll, ett flertal nummer av Internbulletinen samt meddelanden från KFML:s centrala ledning till de lokala avdelningarna och arbetsgrupperna. Källan, här kallad "D44", var troligen själv inte medlem i KFML. Det faktum att inga redogörelser av mer personlig karaktär lämnades utan endast kopior och avskrifter av handlingar tyder snarare på att "D44" var anhörig till någon som var verksam inom KFML. De handlingar som källan överlämnade

¹⁴⁷ Sammanställning över diskussionsärenden vid ac Vinges och bc Fränstedts inspektion vid --- den 3-4 mars 1969. Akt 5:721a/28 löpnr 1. SÄPO.

fick dock stor betydelse för säkerhetspolisens bild av KFML åren runt 1970.

En annan källa som verkade vid denna tid var IB-agenten Gunnar Ekberg. Ekberg hade i samband med sin värnplikt utbildats som dykare och det var i den egenskapen han kom i kontakt med IB i början av 1967. Ekbergs första kontakt med Göteborgsvänstern var genom FNL-rörelsen¹⁴⁸ men från hösten 1968 rapporterade han också om förhållanden inom KFML.¹⁴⁹ Redan under försommaren 1968 hade säkerhetspolisen erhållit och godtagit ett erbjudande från IB om att mot betalning få del av de underrättelser som Ekberg kunde lämna. Som en följd av detta kom Ekbergs rapportering att även gå till säkerhetspolisen där de arkiverades under källnamnet "Ada". Medlem i KFML blev han i december samma år. I rapporteringen finns flera skisser av lokaler bl.a. från Clartés expeditioner i Stockholm och Göteborg. För KFML i Göteborg var lokalfrågan ett problem. För Ekberg var detta dock snarare en möjlighet vilket framgår av en rapport troligen upprättad i augusti 1969:

Ett bra tillfälle att verkligen få en tumme i ögat på
KFML - hyr dem en lokal!¹⁵⁰

Inom IB:s avdelning i Göteborg fanns tanken att man genom säkerhetspolisen skulle kunna ordna fram en lokal men göra det på ett sådant sätt att det framstod som om det var Ekberg som löst KFML:s lokalproblem. Med detta skulle man kunna nå två syften: dels stärka Ekbergs ställning inom KFML, dels förbättra övervakningen av förbundet. Ingenting har dock framkommit som tyder på att planerna sattes i verket. Någon gång under hösten 1970 genomförde IB en operation mot KFML:s lokaler med adress Nordostpassagen 11 i centrala Göteborg. Enligt uppgifter som Ekberg lämnat till Säkerhetstjänstkommissionen tog han sig in i lokalen genom ett fönster som han tidigare ställt upp. Väl inne fotograferade han av ett antal interna handlingar som sedan även delgavs SÄPO. Andra IB-medarbetare var behjälpliga med vakthållning. I februari-mars 1970 bevistade Ekberg KFML:s Göteborgsavdelnings årsmöte och medförde då en bandspelare med vilken han spelade in förhandlingarna.

¹⁴⁸ Om detta se Hjort, Magnus: *Den farliga fredsörelsen*, s. 244.

¹⁴⁹ Uppgifterna angående Ekbergs rapportering är baserade på Lampers, Lars Olof: *Det grå brödraskapet. En berättelse om IB*. Forskarrapport till Säkerhetstjänstkommissionen. SOU 2002:92.

¹⁵⁰ *Rapport nr 83*. Ada, löpnr 3. SÄPO. Citerat från Lampers, Lars Olof: *Det grå brödraskapet*.6

En annan operation genomfördes hösten 1971 under täcknamnet "Vega" och avsåg tidningen Gnistans redaktionslokal i Göteborg. Redaktionen skulle flyttas till Stockholm och ur säkerhetstjänsternas perspektiv fanns det därmed anledning att dessförinnan säkra det material som kunde säkras genom Ekbergs försorg. Troiligen tog sig Ekberg in med en nyckel han lånat och låtit kopiera. Det mesta i lokalen var redan nedpackat inför den förestående flytten men några A-4-pärmar med inbetalningskort från prenumeranter påträffades vilka Ekberg tog med sig. Uppgifterna lästes sedan in på band varefter pärmarna återställdes. Uppgifterna delgavs även säkerhetspolisen.

Ytterligare en IB-operation med Gunnar Ekberg som aktör avsåg Danelius bokhandel på Husargatan i Göteborg. Någon gång i slutet av sommaren 1971 tog sig Ekberg in i bokhandeln och fotograferade en del handlingar. Uppgifter lämnade till Säkerhetstjänstkommissionen tyder på att även bokhandelns kassaskåp öppnades vid detta tillfälle.¹⁵¹ Det förtjänar att noteras att Ekberg redan 1969 lämnat en skiss över lokalen, beskrivit läset och kassaskåpet samt redogjort för vilken insyn som fanns utifrån. Rapporterna från Ekberg handlade i övrigt i hög grad om det inre föreningslivet inom KFML med referat från föreningsmöten och samtal med medlemmar och sympatisörer. Rapporteringen var dock när det gäller KFML av mindre betydelse än de handlingar som kom från källa "D44".

Omkring hösten 1971 började säkerhetspolisen tappa intresset för att fortsätta finansiera IB:s infiltratör inom Göteborgsvänstern varför källa "Ada" avvecklades. Ytterligare något halvår framåt kom dock uppgifter in tillsammans med det vanliga IB-materialet. Förutom KFML verkade Ekberg också inom Palestinagrupperna, Svensk-Kubanska Föreningen och Svensk-Kinesiska Föreningen. De handlingar som Ekberg företog och som kan ha varit brottsliga ledde inte i något fall till åtal. Åklagaren bedömde efter utredning att brott ej kunde styrkas, eller i de fall där brott möjligen skulle kunna styrkas, att dessa var preskriberade. Det förtjänar också att påpekas att Ekberg hela tiden synes ha agerat på IB:s uppdrag och med godkännande av IB:s ledning.

---

¹⁵¹ Vid kommissionens förhör med Ekberg den 3 maj 2000 hävdade Ekberg att det i kassaskåpet påträffades handlingar rörande ekonomiskt stöd från Kina. Några dokument som entydigt belägger det kinesiska stödet kan dock inte återfinnas bland de handlingar som Ekberg via IB lämnade till säkerhetspolisen. Anteckningar från kommissionens förhör med Gunnar Ekberg den 3 maj 2000. SÄKO.

I början av 1970-talet verkade också en annan källa som tidigare haft anknytning till IB. Källan lämnade bl.a. in insändare i original som skickats till en Smålandstidning. Insändarna behandlade IB-affären och ansågs skrivna av SKP:are under sken av att vara vänstersocialdemokrater eller opolitiska.¹⁵² Under 1970-talets första hälft förekom ytterligare några källor som i mindre utsträckning lämnade uppgifter om KFML/SKP-verksamhet.

En för hotbilden oerhört viktig källa var "C33" som verkade för säkerhetspolisen 1974-1978. "C33" var troligen inte medlem i SKP men vistades i vänsterradikala kretsar och fick därigenom tillgång till information av intresse för säkerhetspolisen. Under årens lopp skulle "C33" inkomma med en mängd alarmerande rapporter om allvarliga brott. T.ex. rapporterades om påstådda kontakter med terrorister, planerade våldsaktioner mot schlagerfestivalen 1975 och Sveriges tennismatch mot Chile i Båstad 1975. Enligt källan skulle också kretsar inom SKP ha närt planer på att orsaka ett haveri med flygplanet Viggen.

Källans viktigaste rapportering handlade dock om SKP:s militärpolitiska utskott som källan menade bedrev underrättelseverksamhet för Kinas räkning. I en rad rapporter upprättade under flera års tid beskrev källan hur det militärpolitiska utskottet byggt upp en avancerad underrättelseverksamhet rörande militära förhållanden både i Sverige och utomlands. En rad personer pekades också ut som inblandade i denna verksamhet som, om rapporterna var riktiga, skulle ha inneburit brott som spioneri och olovlig underrättelseverksamhet. Källa "C33" menade också att SKP fick stora summor i bidrag från kinesiska ambassaden. Pengarna skulle ha maskerats som influens genom insamlingar bland medlemmar och sympatisörer.

Stora delar av källans rapportering framstår idag som osannolik. Uppgifterna om terroristkontakter och planerade sabotage och våldsaktioner ligger långt ifrån den marxist-leninistiska ideologi som SKP var anhängare av. Såvitt har kunnat kontrolleras har inte mycket av det som källan rapporterade om kunnat bekräftas genom andra källor. Några våldsaktioner mot schlagerfestivalen 1975 blev det aldrig. Däremot stod ett 60-tal demonstranter utanför Älvsjö-mässan och ropade talkörer som "stoppa finkulturen, stoppa melodifestivalen".¹⁵³

I vissa fall kunde dock källan lämna uppgifter som i huvuddrag förefaller ha varit riktiga även om de var överdrivna. T.ex. berättade

¹⁵² Se handlingar i akt 5:73/317. SÄPO.

¹⁵³ PM ang SKP 22/3 1975. Akt 15:4/5a löpnr 23. SÄPO.

källan i december 1975 om "långt framskridna planer på en terroraktion mot iranska intressen i Sverige". Aktionen skulle innebära antingen mord på någon iransk delegat i Sverige eller ockupation av den iranska ambassaden och i samband därmed gisslantagande. Den 26 januari 1976 trängde så sju maskerade personer sig in på den iranska ambassaden där de enligt SvD:s notis "demonstrerade mot den iranska regimen". Ambassadpersonalen tillkallade polis som omhändertog demonstranterna. I SvD:s notis finns inga uppgifter om våldsanvändning.¹⁵⁴ Att kretsar inom bildbyrån Saftra efter IB-affären bedrev spaning för att avslöja IB:s efterträdare kunde bekräftas genom iakttagelser av bilar och personer utanför den militära säkerhetstjänstens lokaler.¹⁵⁵

Även om en del rapporter alltså visade sig vara riktiga uttrycktes från säkerhetspolisen centralt flera gånger tvivel om rapporteringens kvalitet. I oktober 1974 rapporterade källan att representanter för PLO och PFLP planerade attentat mot kärnkraftverken i Ringhals och Oskarshamn. Planerna skulle dessutom vara kända av en svensk Palestinaaktivist som troligen även skulle ha deltagit i planeringen. I Stockholm kommenterades uppgifterna av säkerhetspolisens terroristexpert Folke Axman som ansåg det hela "fantasifullt och mindre sannolikt".¹⁵⁶

Ett andra exempel gäller en rapport från januari 1975. Källa "C33" rapporterade här att under julhelgen hade representanter för PFLP och Japanska Röda Armén haft sammankomster i ett flertal europeiska städer däribland Stockholm och Göteborg. I Sverige och även i Köpenhamn skulle representanter för KFML(r), SKP och RMF ha deltagit. Syftet med sammankomsterna uppgavs vara att föra ut våldet och terrorn till fredliga länder i Europa och söka stöd från bl.a. svenska organisationer. Uppgifterna bedömdes dock inte som trovärdiga inom säkerhetspolisen i Stockholm och Folke Axman konstaterade i en anteckning på handlingens missiv att

Ingenting har framkommit som tytt på att dessa möten mellan olika organisationer verkligen ägt rum. Ej sannolikt att Röda Armén haft dessa kontakter.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ CISNU – planerad terroraktion mot iranska intressen i Sverige. WF-SH 3-76, 30/12 1975. Akt 5:73/347 löpnr 4. SÄPO.

¹⁵⁵ Kartläggning av IB och SÄPO. WF-SH 225-74, 26/9 1974. Akt 5:73/347 löpnr 1. SÄPO.

¹⁵⁶ Uppgifter om PLO och PFLP – planerade angrepp mot kärnkraftsverken i Ringhals och Oskarshamn. WF-SH 242-74, 9/10 1974. Akt 5:73/347 löpnr 1. SÄPO.

¹⁵⁷ PM 2/1 1975. WF-SH 1-75. Akt 5:73/347 löpnr 2. SÄPO.

Att Axman inte ansåg uppgifterna trovärdiga tycks dock inte ha förts vidare inom säkerhetspolisen. När sektionen i Göteborg i januari 1975 ansökte om förlängd telefonavlyssning av KFML(r) och Frank Baude användes just dessa uppgifter som sades komma från en "fullt tillförlitlig meddelare".¹⁵⁸ Uppgifterna dök upp igen senare under året när säkerhetspolisen skulle motivera den s.k. *sjukhuspi-onens* aktivitet i Göteborg. Inte någonstans uppgavs att Folke Axman ansåg att dessa möten troligen aldrig ägt rum.

Ytterligare en rapport som dömdes ut av Axman levererades i april 1975 och avsåg aktioner från Japanska Röda Armén i Sverige. Axmans bedömning var att uppgifterna "förefaller ej sannolika".¹⁵⁹ I november 1975 rapporterade källan om att SKP i samarbete med sina skandinaviska broderpartier startat en enhetsfront kallad "Bekämpa Nato" som även stöddes av anarkister. Uppgifterna delgavs Norge men med "reservation för källans tillförlitlighet". Av anteckningar på PM:n framgår att den svenska säkerhetspolisen bedömde att "källan är pålitlig men kan vara missledd".¹⁶⁰

Även 1976 lämnade källan uppgifter som ifrågasattes inom säkerhetspolisen i Stockholm. I rapporten från "C33" uppgavs att en arabisk terrorgrupp på 3-5 personer befann sig i Stockholm med uppdrag att utföra attentat mot judiska intressen i Sverige. Gruppen uppgavs härvid stå i kontakt med Japanska Röda Armén, kretsen kring FiB/Kulturfront samt en känd journalist. I marginalen på ett exemplar av rapporten fogade chefen för bearbetningsroteln kommentaren att "källan verkar föga tillförlitlig!".¹⁶¹

Någon gång under år 1978 torde säkerhetspolisen i Stockholm ha kommit till uppfattningen att källan inte var trovärdig. Hellre än att låta källan stå utan huvudman valde man att överföra den till IB:s efterträdare, GBU sommaren 1978.¹⁶² Källan rapporterade därefter under ett tiotal år till GBU men avpolleterades sedan hans källdrivare började misstänka att en del av rapporterna var fabricerade.¹⁶³ Fram till åtminstone slutet av 1980 delgavs säkerhetspolisen källans rapportering som placerades i samma källakt som den gamla IB-rapporteringen. Rapporterna var i samma alarmistiska stil som tidigare men synes inte längre ha påverkat säkerhetspolisens be-

¹⁵⁸ PM 14/1 1975. Frank Baudes personakt löpnr C1 3. SÄPO.

¹⁵⁹ *Japanska Röda Armén – kommentarer efter schlagerfestivalen*. WF-SH 148-75, 15/4 1975. Akt 5:73/347 löpnr 2. SÄPO.

¹⁶⁰ *Uppgifter om SKP. Kontakter med anarkister i Norge*. WF-SH 357-75, 11/11 1975. SÄPO.

¹⁶¹ *Kvartalsrapport angående SKP, tredje kvartalet 1974*. WF-SH 230-74, 30/9 1974. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO.

¹⁶² Anteckningar från samtal med P.G. Näss den 4 april 2002. SÄKO.

¹⁶³ Anteckningar från samtal med f.d. översten [namnet borttaget, MH] den 24 mars 2000. SÄKO.

dömning av den revolutionära vänstern. Rent allmänt framstår idag källans rapportering som mindre trovärdig och samma bedömning borde ha legat nära till hands även vid mitten av 1970-talet. Det är därför lätt att instämma i Folke Axmans omdöme rörande en rapport från 1974: "fantasifullt och mindre sannolikt".

I början av 1980-talet fick säkerhetspolisen kontakt med flera tidigare medlemmar i SKP. Dessa lämnade en hel del interiörer och namnuppgifter från SKP:s verksamhet särskilt beträffande militärpolitiska utskottet och den interna säkerhetspolitiken. Två av de tidigare SKP-medlemmarna uttryckte därvid i samtal med säkerhetspolisen oro för det militärpolitiska utskottets insamlande av känsliga uppgifter rörande svenska militära och säkerhetspolitiska förhållanden. Även om verksamhetens grund var partiets behov av underlag för att producera en säkerhetspolitisk partidoktrin kunde inte uteslutas att utskottet infiltrerats av främmande makt och att rapporterna gick vidare till Sovjetunionen.¹⁶⁴

2.4.5 Samarbete med utländska tjänster

Den marxist-leninistiska rörelsen var naturligtvis inte begränsad till Sverige och inom KFML fanns kontakter med likasinnade i andra länder. Uppgifter om kontakter mellan de marxist-leninistiska organisationerna delgavs sannolikt rutinmässigt samverkande tjänster. Ett nära samarbete fanns med de nordiska länderna vilka utan problem kunde få ut uppgifter om svenska medborgare. Uppgifter om deltagare i sammankomster utomlands rapporterades till Sverige i den mån svenska medborgare fanns med.¹⁶⁵ Uppgifter utväxlades också rörande prenumerationer på utländsk kommunistisk press.

---

¹⁶⁴ Se handlingar i följande akter: 001201-9881, 000002-7334, 00002-6807. SÄPO.

¹⁶⁵ Se *PM ang internationellt sommarläger arrangerat av Kommunistische Jugendbund 12-27 juli 1975*. 14/8 1975. Akt 15:4/5f löpnr 1. SÄPO.

2.4.6 Andra metoder

I maj 1968 lyckade en av säkerhetspolisens kontakter "låna" en anteckningsbok tillhörig en ledande person inom KFML och FNL-rörelsen. De adresser och telefonnummer som fanns i anteckningsboken skrevs av och listades i en 21-sidig förteckning som placerades i ägarens personakt. Hur lånet gick till och om anteckningsboken återställdes framgår ej av handlingarna i ärendet.¹⁶⁶

En liknande händelse finns noterad i juni 1970. Vid denna tid ska "hos en ledande KFML-medlem på Söder i Stockholm" ha förvarats en pärm med uppgifter om KFML:s studieverksamhet. På okänt sätt lyckades säkerhetspolisen fotografera materialet som sedan sammanställdes. Därigenom fick polisen in namn på 122 personer som genomgått utbildning i någon form.¹⁶⁷

I augusti 1972 glömde en värnpliktig stockholmare en väska på en spårvagn i Göteborg. Väskan tillvaratogs och kom på okänt sätt i säkerhetspolisens händer. Bland innehållet fanns ett antal exemplar av Gnistan samt ett anteckningsblock med dagboksanteckningar från mannens värnpliktstjänstgöring. Anteckningarna kopierades, renskrevs och tillställdes säkerhetspolisen i Stockholm. Uppgifter om mannen vidarebefordrades också till Fst/Säk.¹⁶⁸

2.5 Stödgrupper och utbrytare

2.5.1 Svenska Clartéförbundet

Svenska Clartéförbundet, vanligen kallat *Clarté*, bildades 1924 som en icke partibunden socialistisk studentförening. Föreningen var öppen för både socialdemokrater och kommunister men från socialdemokratins sida förhöll man sig länge tveksam till Clarté. 1961 förklarade SSU att medlemskap i Clarté inte var förenligt med medlemskap i SSU. Från SKP:s sida gjordes åtminstone sedan tidigt 1950-tal försök att styra Clarté på samma sätt som Svenska Fredskommittén och Svenska Kvinnors Vänsterförbund.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ PM 18/9 1968. "Sonja Hillbergs" personakt löpnr A 2. SÄPO.

¹⁶⁷ Se handlingar i akt 15:4/5f löpnr 1. SÄPO.

¹⁶⁸ *PM ang "B" vilken f.n. fullgör vpl tjänst vid KA 4 i Göteborg.* OG-SH 352-72, 12/9 1972. Akt 15:240 löpnr 8. SÄPO.

¹⁶⁹ Se t.ex. protokoll från sammanträde med SKP:s organisationskommission 16/10 1957. VPK:s arkiv. ARAB.

Under 1960-talet stod kampen hård om makten i Clarté mellan nyvänstern med Bo Hammar i spetsen och den marxist-leninistiska rörelsen där namn som Gunnar Bylin, Sköld Peter Matthis och Bo Gustafsson var tongivande. Den senare fraktionen avgick vid mitten av 1960-talet med segern och Clarté kom att spela en stor roll för FNL-rörelsens och KFML:s framväxt. 1968 ställdes Clarté på Mao Tse-tungs tänkandes grund samt startade lokalavdelningar på flera orter. Clarté kom från denna tid att fungera som KFML/SKP:s studentförbund vilket Clarté även blev officiellt 1977.

Clartéförbundet togs i december 1970 upp på den första hemliga förteckningen över organisationer som säkerhetspolisen skulle ägna "särskild uppmärksamhet". Detta beslut torde ha varit oproblematiskt för RPS. Clarté var vid denna tid en vital och tongivande del av den svenska ml-rörelsen, vilket säkerhetspolisen kunnat konstatera dels genom öppna källor, dels genom egen spaning.¹⁷⁰ 1983 valde Clarté att bryta banden med det alltmer försvagade SKP för att åter bli en oberoende studentorganisation. Clarté antog nu ett nytt program där förbundet sökte sig tillbaka till sina rötter i 1920-talets målsättning:

...att kritiskt undersöka vår tids sociala idéer, samhällsinstitutioner och kulturella grundvalar och bana väg för en socialistisk samhällsordning.¹⁷¹

Inför en eventuell förändring av de hemliga tjänsteföreskrifterna gjorde säkerhetspolisen 1985 bedömningen att inga uppgifter inkommit som tydde på att "Clartéförbundet återgått till eller närmat sig kommunismen på nytt". Dock höjdes ändå ett varnande finger:

Den vid kongressen nyvalda styrelsen innehåller emellertid flera personer med förflutet inom SKP-Röd Ungdom-Clartéorganisationerna sedan flera år varför viss försiktighet bör iakttas vid bedömningen om Clarté skall anses ej längre tillhöra de organisationer som inbegripes i Kungl Maj:ts brev av den 22 sept 1972. Ovanstående meddelas emellertid för kännedom då det ändå verkar som att förändringar i

¹⁷⁰ Säkerhetspolisens handlingar rörande Clarté finns i akt 15:222/1. Bland spaningsinsatserna kan nämnas Clartéförbundets kongress i Göteborg i april 1969. Akt 15:222/1 löpnr 21. SÄPO.

¹⁷¹ "Här är Clartés nya plattform!" *Gnistan* 3/3 1983.

organisationens inriktning och omfattning av medlemmarnas utbildning är för handen.¹⁷²

Ärendet föredrogs i februari 1985 för RPS styrelse varvid beslutades att i en skrivelse till regeringen föreslå att Clarté togs bort från listan över organisationer som säkerhetspolisen skulle ägna särskild uppmärksamhet. Detta blev också regeringens beslut.¹⁷³ Efter detta beslut har endast några få handlingar funnit sin väg in i SÄPO:s akt över Clarté.

2.5.2 Marxist-leninistiska Kampförbundet (MLK)

Midsommaren 1967 innebar inte bara att KFML bildades. Samtidigt bytte VPK:s ungdomsförbund Demokratisk Ungdom namn till Vänsterns Ungdomsförbund, förkortat VUF. Om DU hade fungerat som en ganska pålitlig stödorganisation till nyvänstern inom SKP kom VUF ganska snart att utvecklas i helt annan riktning. Redan på hösten 1967 kom motsättningar mellan ungdomsförbundets ledning och partiledningen i dagen. Motsättningarna stärktes sedan genom VUF:s deltagande i spektakulära evenemang som exempelvis *kårhusockupationen*. I praktiken upphörde VUF också någon gång vid denna tid att fungera som VPK:s ungdomsförbund.

På våren 1970 vräktes VUF från de lokaler man disponerat i Kungsgatan 84. VUF å sin sida förklarade i maj 1970 i det egna organet Stormklockan att dess huvuduppgift var att "bidra till skapandet av ett kommunistiskt parti". I arbetet för detta bedrevs teoretiska studier och propaganda för "den vetenskapliga socialismens teori, maotsetungtänkandet".¹⁷⁴ I juni samma år ombildades VUF till *Marxist-leninistiska Kampförbundet för Sveriges Kommunistiska Parti (m-l)*, vanligen förkortat till *MLK*. Två månader senare bröt sig en mindre fraktion ut och bildade *Förbundet Kommunist (FK)*. För VPK återstod inte annat än att försöka bygga upp ett nytt ungdomsförbund vilket kom att heta *Kommunistisk Ungdom (KU)*.

Vid MLK:s första kongress i juni 1970 antog förbundet plattform och stadgar. Ideologiskt var det inte mycket som skilde MLK

¹⁷² Förändring av Svenska Clartéförbundets inriktning som kommunistisk studentorganisation (*HT 19-org*). PM 5/2 1985. Akt 701391-0117 vol 5. SÄPO.

¹⁷³ RPS/säk till regeringen 23/4 1985. SK 11-85. Akt 701391-0117, vol 5. SÄPO.

¹⁷⁴ Särtryck ur *Stormklockan* till 1 maj 1970. Akt 15:214 löpnr 6. SÄPO.

från KFML och många torde ha ansett organisationen överflödig.¹⁷⁵ MLK:s syn på vägen till socialismen framträder tydligt i den plattform som antogs 1970:

Eftersom den borgerliga statens viktigaste element utgörs av en våldsapparat i form av polis och militär kommer den proletära revolutionen med nödvändighet att grundas på revolutionärt våld. Monopolkapitalet kommer inte frivilligt att överlämna sitt herravälde. Proletariatets maktövertagande kräver därför att en beväpnad arbetarklass kan ställas mot monopolkapitalets våldsapparat. Arbetarklassens makt består i dess beväpning. Dubbelvälde kan endast förekomma under en kort period under den revolutionära situationen. Ett successivt maktövertagande under monopolkapitalets diktatur är omöjligt.¹⁷⁶

Från VUF tog MLK, till VPK:s stora förtret, med sig den anrika tidskriften *Stormklockan*. VPK:s nya ungdomsförbund, KU, ägnade förgäves ett tiotal år åt att bekämpa MLK:s rätt till namnet Stormklockan. Som teoretiskt organ för MLK fungerade *Kommunistisk Tidskrift* som kom ut åren 1971-1978. Som ersättning för lokalerna i Kungsgatan 84 flyttade MLK till Drottninggatan 73 B i Stockholm där *Bokhandeln Set Persson* i februari 1971 slog upp sina portar. Liknande boklädor skulle senare öppna i Kiruna, Trollhättan, Göteborg och Sundsvall. I valet på hösten 1970 inskränkte sig MLK:s uppgifter till att stödja KFML. Liknande arrangemang genomfördes också i senare valrörelser.

MLK bedömdes 1973 ha omkring 200 medlemmar och förbundet var av naturliga skäl aldrig något av säkerhetspolisens större övervakningsobjekt. I september 1970 övervakade säkerhetspolisen i Stockholm ett sammanträde mellan KFML och MLK. Genom telefonavlyssningen av KFML hade säkerhetspolisen kommit till uppfattningen att KFML dels ville ha MLK:s stöd i valet, dels också gärna ta över lokalen på Drottninggatan i Stockholm.¹⁷⁷

Säkerhetspolisens sektioner följde upp MLK:s utåtriktade verksamhet i form av exempelvis möten och flygbladsutdelning. Dess-

¹⁷⁵ 1971 debatterades dock skillnaden mellan KFML:s och MLK:s fackliga politik. Se *Kommunistisk tidskrift nr 1/1971* och *Marxistiskt Forum nr 2/1972*.

¹⁷⁶ *Plattform och stadgar för Marxist-Leninistiska Kampförbundet för Sveriges Kommunistiska Parti (m-l)*. Stadgar antagna på MLK:s kongress 19-23 juni 1970.

¹⁷⁷ PM 3/9 1970. Akt 15:4/1 löpnr 10. SÄPO.

utom försökte säkerhetspolisen ha koll på förbundets fackliga arbete och dess deltagande i strejker. Ofta saknade dock sektionerna uppgifter att rapportera till Stockholm och fick nöja sig med att konstatera att "verksamheten har varit blygsam" eller "av ringa omfattning".¹⁷⁸ I december 1974 karakteriserades MLK av säkerhetspolisen som en "satellitorganisation till SKP" och ansågs inte ha någon mera omfattande verksamhet.¹⁷⁹ Några år senare, 1978, bedömdes MLK fortfarande ha omkring 200 medlemmar, ringa verksamhet och framgång, med andra ord "en helt försumbar organisation".¹⁸⁰

Liksom SKP var MLK från andra halvan av 1970-talet mycket engagerat för ett starkt svenskt försvar. Bl.a. utgav MLK 1977 en skrift med titeln *Repövningar 1975-1976* som mestadels bestod av reportage kring olika repövningar. Hotet från Sovjet liksom faran för krig bedömdes av MLK som överhängande. Enligt säkerhetspolisen förekom att enskilda medlemmar använde artiklar i Stormklockan som referens vid ansökan om att komma med i driftvärnet.¹⁸¹ Som nämnts ovan förenades MLK 1983 med SKP:s ungdomsförbund, Röd Ungdom.

2.5.3 SKP (m-l)/Sveriges Kommunistiska Arbetarparti (SKA)

SKP (m-l) har sin bakgrund i den vänsterfraktion som från 1976 fick stort inflytande i SKP men som i slutet av årtiondet förlorade makten varvid flera uteslöts eller lämnade partiet frivilligt. 1980 uteslöts SKP-avdelningarna i Sundsvall och Södra Järva och vid en konferens den 1-2 november 1980 bildades SKP (m-l). Som pressorgan startades 1981 *Kommunistiska Arbetartidningen*. I februari 1981 bedömde säkerhetspolisen att tiden var mogen att inkludera SKP (m-l) i förteckningen över organisationer som skulle övervakas. I en skrivelse till regeringen daterad den 25 februari 1981 redogjorde RPS för motiven till detta:

Sveriges Kommunistiska Parti (SKP) lider f.n. av en viss handlingsförlamning på grund av inre stridigheter

¹⁷⁸ Se t.ex. kvartalsöversikter nr 3/74 och 3/75. Akt 5:721d 1-28, Löpnr 12-13. SÄPO.

¹⁷⁹ Protokoll från arbetsmöte rörande uppföljning av politiska ytterlighetspartiernas verksamhet 10/12 - 12/12 1974. AS-SH 2332-74, 8/1 1975. Akt 5:720/6 löpnr 6. SÄPO.

¹⁸⁰ Årsöversikt 1977. Akt 5:721d 1-28, löpnr 16. SÄPO. För en fullständig överdriven bild av MLK:s numerära styrka se Skott, Staffan: *Liken i garderoben lever än. Undanflykternas mästare. Om vänsterpartiets förflutna 1918-1998* s. 267. Skott hävdar här att MLK hade 10 000 medlemmar.

¹⁸¹ Årsöversikt 1977. Akt 5:721d 1-28, löpnr 16. SÄPO.

och uteslutningar av partimedlemmar. De uteslutna medlemmarna har bildat en partiorganisation med namnet Sveriges Kommunistiska Parti Marxist-Leninisterna (SKPml) med förankring i företrädesvis Sundsvall och södra Järva. Organisationen bildades i december 1980 och har hitintills kommit ut med en egen publikation Kommunistiska Arbetartidningen. Vissa spekulationer förs att ca 400 av partiets 1 400 medlemmar kommer att ansluta sig till den nya partibildningen. Den viktigaste skiljelinjen mellan de båda partierna tycks vara att det nya partiet eftersträvar en hårdare och kompromisslösare linje i den inhemska politiken. Någon ideologisk skiljelinje kan inte förmärkas, endast en förändring av de taktiska planerna. Rikspolisstyrelsen hemställer att organisationen SKPml tas upp i förordningen över organisationer som skall ägnas särskild uppmärksamhet av Säkerhetsavdelningen.¹⁸²

Formuleringen ”någon ideologisk skiljelinje kan inte förmärkas” torde ha varit avsedd att underlätta regeringens beslutsfattande. I själva verket innebar SKP (m-l) på många sätt en ideologisk tillbakagång till SKP:s position omkring 1976. År 1982 höll partiet kongress varvid namnet ändrades till *Sveriges Kommunistiska Arbetarparti (SKA)*. Vid kongressen antogs även stadgar och principprogram. I programmet förklarades huvudmotsättningen i Sverige ligga mellan arbetarklassen och borgarklassen. På denna motsättning fanns bara en lösning:

Den kan endast lösas med en socialistisk revolution, dvs genom att arbetarklassen med våld fräntar borgarklassen makten och upprättar proletariats diktatur. Arbetarklassen måste förbereda sig på ett våldsamt maktövertagande eftersom historien lär oss att borgarklassen inte släpper samhällsmakten om den inte tvingas med våld.¹⁸³

¹⁸² RPS till Regeringen 25/2 1981. SH 437-81. Akt 701391-0018, löpnr 7. SÄPO

¹⁸³ *Principprogram för Sveriges Kommunistiska Arbetarparti. Antaget på Första kongressen 1982.* Akt 701301-2567. SÄPO.

På en punkt var SKA tydligt där SKP alltid varit otydligt. Hur skulle partiet agera i händelse av att Sverige var indraget i ett befrielsekrig mot en angripare?

Då skulle uppgiften för det kommunistiska partiet och arbetarklassen vara att gå i spetsen för denna kamp, vinna ett avgörande inflytande inom den nationella befrielsefronten för att leda befrielsekriget till fullständig seger, dvs upprättandet av en folkmakt, och därefter genomföra den socialistiska revolutionen.¹⁸⁴

SKA tog i partiprogrammet ställning för arbete i enhetsfronter, i "de befintliga massorganisationerna", och över huvud taget "alla lämpliga kampformer, legala som illegala".¹⁸⁵ Partiets utåtriktade verksamhet verkar ha varit mycket begränsad och säkerhetspolisen följde SKA främst genom dess egen press och genom analys av partiprogrammet. 1985 övervakades SKA:s 1 majmöte i Varberg. Säkerhetspolisen antog dock att de omkring 80 åhörarna främst hade lockats av den "skrälande popmusik" som SKA spelade i högtalarna före mötet. Detta eftersom ungdomarna "var inte klädda som man normalt är van att se ungdomar med vänsterextremistiska åsikter utan företrädde det extremt moderna ungdomsmodet". Inga övriga iakttagelser, t.ex. avseende talare eller politiskt budskap rapporterades.¹⁸⁶

I den halvårsrapport som säkerhetspolisen färdigställde i juni 1990 ägnades hela åtta sidor åt detta lilla parti. SÄPO gjorde här bedömningen att partiet var litet men "fungerande" och "fast beslutet att driva sin egen politik". Om de kunde vinna några nya medlemmar återstod dock att se enligt SÄPO som emellertid menade att den rådande trenden talade emot SKA och övriga partier på yttersta vänsterkanten.¹⁸⁷ På denna punkt fick säkerhetspolisen rätt och i en halvårsrapport skriven ett år senare framhölls att SKA gått från att ha varit ett litet parti till att nu blivit ett mycket litet parti.¹⁸⁸ Sommaren 1992 hade partiets verksamhet ytterligare gått tillbaka. I en skrivelse till Justitiedepartementet daterad den 3 juli

---

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ *Angående SKA:s 1:a maj möte i Varberg 1985*. NH-SH 71-85, 6/5 1985. Akt 701301-2567. SÄPO.

¹⁸⁷ *Subversion 1/10 1989-31/3 1990*. Akt 001301-1846 löpnr 5. SÄPO.

¹⁸⁸ *Halvårsrapport från författningsskyddet 1/10 1990-31/3 1991*. Akt 001301-1846 löpnr 6. SÄPO.

1992 framhöll säkerhetspolisen att utvecklingen i Östeuropa och det forna Sovjetunionen lett till kommunismens kollaps och minskad aktivitet på vänsterkanten i Sverige. SKA bedömdes ha upphört att existera varför säkerhetspolisen föreslog att organisationen togs bort från den hemliga listan.¹⁸⁹ Så skedde också fr.o.m. den 1 mars 1993.

2.5.4 Kommunistiska Partiet i Sverige (KPS)

Kommunistiska Partiet i Sverige (KPS) har sina rötter i *Norrköpings Kommunistiska Förening (NKF)* som var en utbrytning ur SKP i slutet av 1970-talet, samt *Stockholms Kommunistiska Enhetsgrupp (SKEG)* vars medlemmar kom från KPML(r). Efter att under en kortare tid verkat under namnet *Sveriges Kommunistiska Förbund (SKF – ml)* bildades i oktober 1981 *Organisationen för skapandet av Kommunistiska Partiet i Sverige (KPS)*. Sedan 1979 fanns tidskriften *Kommunisten*. I april 1982 höll KPS sin första kongress varvid partiet formellt bildades och stadgar och program antogs. Ideologiskt stod KPS Albanien nära medan Kinas Kommunistiska Parti liksom teorin om tre världar förkastades som revisionism. I programmet kunde följande läsas under rubriken "Den svenska revolutionen":

Som en direkt följd av det svenska samhällets karaktär som ett imperialistiskt land där huvudmotsättningen går mellan arbetarklassen och borgarklassen, kan inte revolutionen i Sverige vara något annat än en proletärt socialistisk revolution. Det innebär att arbetarklassen och dess förbundna i en väpnad revolution krossar den svenska imperialismens stat och på dess ruiner upprättar proletariatets diktatur. Det är på detta sätt som den avgörande klassmotsättningen kommer att lösas i Sverige, mellan borgarklassen och arbetarklassen.¹⁹⁰

Under proletariatets diktatur skulle KPS vara det enda tillåtna partiet och "samtliga borgerliga och småborgerliga partier förbjuds

¹⁸⁹ Hemställan om ändring i förordningen (1981-12-03) med vissa bestämmelser om verksamheten vid Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. SK 14-92 (överförd till SH 239-00), 3/7 1992. Akt 701391-0117, vol 5. SÄPO.

¹⁹⁰ Dokument från KPS första kongress. Verksamhetsberättelse – resolutioner – program – stadgar. 2-3 april 1982, s. 53.

som ett led i den oförsonliga klasskampen mellan arbetarklassen och borgarklassen".¹⁹¹ Vid kongressen presenterade KPS' centralkommitté sin verksamhetsberättelse där det förklarades att partibildandet ägde rum i en "situation som är ytterst gynnsam för utvecklandet av revolutionärt arbete".¹⁹² Partiet försågs också med ett ungdomsförbund, *Ungkommunisterna*, som förklarades vara "en självständig organisation som underställs partiet både politiskt och ideologiskt".¹⁹³ Liksom MLK hyllade KPS Set Persson och det var naturligtvis ingen slump att Ungkommunisternas tidskrift fick namnet *Revolt*.¹⁹⁴

Säkerhetspolisen började uppmärksamma KPS i slutet av 1981 då viss aktivitet noterades i Sundsvall och Norrköping. Någon övervakning av KPS kan man knappast tala om. Säkerhetspolisens uppföljning synes ha bestått i att genom öppna källor försöka reda ut vad KPS var för något. I juli 1984 fördes genom regeringsbeslut KPS upp på listan över organisationer som skulle ägnas särskild uppmärksamhet. I skrivelsen från rikspolisstyrelsen motiverades KPS' farlighet på följande sätt:

Medlemmar och sympatisörer i KPS utgöres av grupperingar från KFML, SKP och KPML(r). KPS är Albanienorienterat. Partiets politik bygger på marxism-leninismen och inom KPS har man den uppfattningen att KFML, SKP och KPML(r) inte är tillräckligt revolutionära.¹⁹⁵

Det var knappast någon särskilt djuplodande motivering från RPS sida. Det kan emellertid knappast betvivlas att KPS var en sådan organisation som med hänvisning till 1972 års öppna regeringsbrev kunde bli föremål för övervakning och registrering. Inte heller beslutet att föra upp KPS på hemliga listan synes ha medfört någon större iver från säkerhetspolisens sida att övervaka partiet. Viss utåtriktad verksamhet kunde dock noteras. I halvårsrapporten beträffande "Subversion" daterad den 23 maj 1984 rapporterades följande:

---

¹⁹¹ Ibid, s. 55.

¹⁹² Ibid, s. 21.

¹⁹³ Ibid, s. 29.

¹⁹⁴ Set Perssons SKA utgav åren 1955-56 en tidskrift med namnet *Revolt*. Ungkommunisternas tidskrift med samma namn gavs ut åren 1982-1986.

¹⁹⁵ RPS/Säk till regeringen 17/4 1984. SK 22-81. Akt 701391-0117, vol 5. SÄPO.

En aktiv medlem i KPS är en av initiativtagarna till en nybildad föräldragrupp vid Stockholms barnstugor. Föräldragruppen arbetar mot överinskrivningar på daghem i Stockholm. KPS har aktivt stött och deltagit i en demonstration under perioden i Stockholm "mot sociala nedrustningen".¹⁹⁶

I samma rapport redovisades att bland de ansvariga för motdemonstrationen vid 30 november 1983 fanns ledande medlemmar i KPS. År 1985 bedrevs i Sundsvall och Stockholm spaning mot KPS demonstration på 1 maj och inför valet samma år spanade säkerhetspolisen vid ett par tillfällen mot KPS bokhandel på Bondegatan i Stockholm.¹⁹⁷ Vid denna tid intresserade sig säkerhetspolisen också för en vild sittstrejk som pågick under 40 minuter vid Siemens Elema AB i Solna. Enligt en källa vid företaget var det *Fackföreningsoppositionen (FOS)* som var drivande bakom strejken. Säkerhetspolisen ansåg att det fanns kopplingar mellan FOS och i första hand KPS men också i viss mån Socialistiska partiet.¹⁹⁸ År 1989 drabbades KPS av inre splittring beroende på "bräddjupa politiska motsättningar", som det uttrycktes i partitidningen Kommunistsens första nummer för året. Säkerhetspolisen följde splittringen genom att läsa just Kommunisten och antog att de som lämnat KPS gått in i den nybildade *Föreningen Vänstertidningen*.¹⁹⁹

För kvarvarande medlemmar i KPS lyckades det inte att bli den dominerande vänsterkraften i Sverige och 1992 gjordes fruktlösa försök att ena KPS, SKA, Clarté och föreningen Forum i en gemensam organisation. SÄPO gjorde den 13 februari 1993 en sista spaningsinsats mot KPS och SKA då två spanare åhörde ett seminarium angående "Nyliberalismen i teori och praktik" arrangerat av SKA, KPS, Clarté och Forum. SÄPO noterade att fyra av deltagarna bedömdes vara invandrare samt att en känd medlem av SKA verkade vara ansvarig för arrangemanget.²⁰⁰

Det kan vara intressant att notera att detta ägde rum ett halvår efter det att SÄPO skrivit till regeringen och talat om att SKA och KPS tycktes ha upphört att existera och därför kunde strykas från

¹⁹⁶ *Subversion 1/10 1983 - 31/3 1984*, s. 43. Akt 001301-1846 löpnr 1. SÄPO.

¹⁹⁷ *Angående KPS verksamhet under valkampanjen 1985*. PM kontrasubversionsroteln 2/10 1985. Akt 701301-1965. SÄPO. PM 2/5 1985. RPS/Säk Sundsvall. Akt 001301-2349. SÄPO.

¹⁹⁸ *Angående KPS/FOS verksamhet på företaget Siemens-Elema, Solna*. Akt 001300-6622. SÄPO.

¹⁹⁹ *Angående Kommunistiska Partiet i Sverige (KPS) och den nybildade Föreningen Vänstertidningen*. PM kontrasubversionsroteln 10/10 1989. Akt 701301-1965. SÄPO.

²⁰⁰ *Seminarium arrangerat av SKA, KPS med flera*. PM kontrasubversionsroteln 17/2 1993. Akt 701301-2567. SÄPO.

listan. Drygt två veckor senare, den 1 mars 1993, avförde regeringen både KPS och SKA från den hemliga förteckningen. Vid detta tillfälle var varken KPS eller SKA formellt upplösta. Det torde vara enda gången i de hemliga tjänsteföreskrifternas historia som organisationer togs bort från listan utan att vara formellt upplösta sedan en längre tid eller ha klart ändrat politisk linje. I beaktande torde ha tagits att ingen av organisationerna förmått utveckla någon större utåtriktad verksamhet. Som mest fanns 16 medlemmar i KPS och 14 i SKA registrerade i SÄPO:s centralregister.

Försöken att ena KPS och SKA resulterade den 16 maj 1993 med att redaktionerna för *Kommunisten* (organ för KPS) och *Kommunistiska Arbetartidningen* (organ för SKA) gick samman för att ge ut *Nya Arbetartidningen* som förklarades vara en "oberoende, revolutionär och socialistisk tidning".²⁰¹ KPS och SKA torde ha upphört att existera någon gång vid denna tid.

2.6 Registrering – regelverk och praxis

Att föra in personer i register av olika slag har mycket länge varit en vanlig polisiär metod. Dels utgör registreringen ett led i spaningen mot misstänkta brottslingar, dels utgör den grunden för infiltrationsskyddet vari ingår personalkontroll (idag registerkontroll) med registerslagning. Från säkerhetspolisens sida har länge hävdats, och görs så än idag, att registret främst utgör ett spaningsregister. Först i andra hand nämns, om det nämns över huvud taget, att registret också är en form av belastningsregister som kommer till användning i personalkontrollens bedömning om viss person kan anses lämplig för en säkerhetsklassad tjänst. Mycket talar dock för att den breda registreringen av vänsteraktivister som ägt rum under efterkrigstiden främst varit ägnad att tjäna personalkontrollens behov.²⁰²

Att personalkontroll förekom var i princip hemligt fram till Wennerströmsaffären och har alltid varit en kontroversiell del av säkerhetspolisens verksamhet. Spaningen mot misstänkta spioner, sabotörer och terrorister har mött betydligt större acceptans hos svenska folket. Det har därför från säkerhetspolisens sida bedömts

---

²⁰¹ Se *Nya Arbetartidningen* nr 1/1993.

²⁰² Se vidare Eliasson, Ulf: *Politisk övervakning och personalkontroll 1969-2002*. Forskarrapport till Säkerhetstjänstkommissionen. SOU 2002:89.

vara PR-mässigt viktigt att framhålla registrets betydelse som spänningsregister i jakten på grova brottslingar.²⁰³

När den marxist-leninistiska rörelsen började göra sig hörd i Sverige vid mitten av 1960-talet fanns inga egentliga restriktioner för vad som fick registreras i säkerhetspolisens register. Den 1 juni 1967 beslutades också vid ett rotelchefssammanträde att medlemmar i Clarté, Marxistiska sällskapet (KFML:s föregångare) och FNL-grupperna skulle registreras.²⁰⁴ Som en följd av den debatt som förts sedan mitten av 1960-talet gjordes 1968 vissa regeringsuttalanden som förebådade att begränsningar av registreringen var på gång. År 1969 utfärdades så *personalkontrollkungörelsen* vars andra paragraf stadgade att anteckning i säkerhetspolisens register inte fick ske enbart på grund av "att någon genom tillhörighet till organisation eller på annat sätt givit uttryck för politisk uppfattning".

För säkerhetspolisen följde nu några år av förvirring och missnöje med regelverket som ansågs svårtolkat och ägnat att hindra arbetet. Lösningen på detta blev att genom hemliga tjänsteföreskrifter uttryckligen undanta vissa organisationer från åsiktsregistreringsförbudet. Anknytning till någon av dessa grupper skulle vara registreringsgrundande eftersom medlem eller sympatisör därmed givit uttryck för en önskan "att omstörta det demokratiska samhället med våldsamma medel".²⁰⁵ Chefen för säkerhetspolisen Hans Holmér förklarade vid en konferens i november 1970 registreringen av personer aktiva inom KFML på följande sätt:

När man tittar på de extremiströrelser som finns för närvarande så står det ju alldeles klart att vad den här Wennerströmnämnden var inne på, det gäller alltså. Om vi tar KFML, så har man ju öppet deklarerat att revolution är den metod som man tänker tillämpa för att komma till makten och för att skapa om samhället. Det är alltså uppenbart att en man som är aktiv i KFML, han kan registreras, trots att själva KFML-idén är en politisk uppfattning. Men han, såsom aktiv i den sammanslutningen, måste vi hålla reda på, eftersom han är revolutionär till sin inställning. Sedan kan

²⁰³ PR-aspekten framhölls av dåvarande chefen för RPS/Säk Hans Holmér, vid en intern konferens i november 1970. Se *protokoll från Sektions- och rotelchefskonferensen 17-20/11 1970*. AS-SH 76-70, 5/2 1971. Akt 5:720/6 löpnr 8.

²⁰⁴ *Protokoll rotelchefssammanträde 1/6 1967*. RPS/Säk. Serie A I 1966-79 vol 1. SÄPO.

²⁰⁵ HT 16.

man föra det resonemanget längre och längre ut. Misstanken för att han skall göra sig skyldig till revolutionära upptåg blir naturligtvis svagare och svagare ju klenare hans anslutning till KFML är. Men för att vi skall kunna praktiskt arbeta med detta, måste vi klassa vissa sådana ytterlighetsriktningar. Är vederbörande medlem eller sympatisör skall han in i registret.²⁰⁶

De nya föreskrifterna trädde i kraft den 1 januari 1971 och torde ha inneburit att säkerhetspolisen tilldelade sig själv de möjligheter till politisk registrering som 1969 års personalkontrollkungörelse tycktes ha upphävt.

År 1972 blev på många sätt ett svårt år för säkerhetspolisen. I början av året avslöjades att Fst/Säk i samarbete med säkerhetspolisen bedrivit åsiktsregistrering vid årets värnpliktsriksdag i Örebro.²⁰⁷ Detta tillsammans med andra händelser, bl.a. ett försök att värva en gymnasist i Hedemora som uppgiftslämnare om ortens FNL-grupp, ledde till riksdagsdebatt i april 1972. Justitieminister Lennart Geijer lämnade då följande uppgifter rörande säkerhetspolisens register:

Angående tolkningen av denna bestämmelse när det gäller någons tillhörighet till politisk organisation som i sitt program har angivit att man skall verka för att med våld omvandla samhället vill jag säga att enbart tillhörighet till sådan organisation inte utgör skäl att anteckna någon i registret.²⁰⁸

De uppgifter som Geijer lämnade till riksdagen var emellertid vilseledande. Möjligen var det så att han enbart uttryckte sin uppfattning om hur det *borde* vara när det gällde registrering i säkerhetspolisens register. Det *faktiska* läget var ju ett annat. När det gällde de grupper som fanns upptagna i bilaga 1 till HT 16 räckte det med att det konstaterats att någon var medlem eller sympatisör för att registrering skulle kunna ske. Geijers uttalande förebådade dock att nya föreskrifter var på väg som skulle komma att innebära inskränkningar i möjligheterna att registrera personer enbart på

²⁰⁶ Inledningsanförande av ac Holmér vid sektions- och rotelchefskonferensen i november 1970. Akt 5:720/6 löpnr 8. SÄPO.

²⁰⁷ Om denna händelse se Lampers, Lars Olof: "Värnpliktskonferensen i Örebro 1972".

²⁰⁸ Riksdagens protokoll nr 53, torsdagen den 6 april 1972, s. 16.

grund av att vederbörande var medlem i eller sympatiserade med viss organisation.

I september 1972 utfärdade så regeringen i ett öppet brev föreskrifter för hur registreringen skulle gå till. En nyhet var att det framgent skulle vara regeringen och inte Rikspolisstyrelsen som utfärdade föreskrifter angående tillämpningen av 1969 års personalkontrollkungörelse. I 1972 års öppna brev fanns följande föreskrivet beträffande registrering:

I vårt land finns organisationer och grupper som bedriver politisk verksamhet som innebär att våld, hot, eller tvång utnyttjas eller kan komma att utnyttjas som medel för att uppnå de politiska syftena. Vissa organisationer har i antaget program angivit att organisationen skall verka för att omvandla samhället med våld. En stor del av sådana organisationers medlemmar kan emellertid antas aldrig komma att medverka till att vad som sålunda uttalats i programmet förverkligas. Enbart tillhörighet till sådan organisation skall därför inte utgöra skäl att anteckna någon i säkerhetsavdelningens polisregister. Anteckning får dock ske, om någon medlem i eller sympatisör med sådan organisation genom sina åtgärder har givit anledning till misstanke att han kan vara beredd att delta i verksamhet som innebär fara för rikets säkerhet eller som syftar till och är ägnad att med våld förändra det demokratiska statsskicket

Det den interna diskussionen inom säkerhetspolisen nu kom att kretsa kring var hur begreppet "åtgärder" skulle tolkas. I en skrivelse till regeringen den 7 december 1972 anhöll RPS om ett klarläggande rörande vilka organisationer som skulle ägnas särskild uppmärksamhet samt på vilka grunder som personregistreringar skulle göras. Under våren kom utkast till nya föreskrifter att remissbehandlas inom RPS och försvarsstaben. Från militärt håll möttes det nya utkastet till hemliga föreskrifter med förskräckelse. Ville det sig illa, enligt Fst/Säk:s sätt att se det, skulle det på försvarsstaben snart kunna vimla av revolutionärer av olika schatteringar. Detta eftersom säkerhetspolisen enligt Fst/Säk:s bedömning enbart skulle kunna registrera något hundratal personer. På förslag från Fst/Säk kom nu de registreringsbara aktiviteter som regeringen bestämt sig för att utökas med två mycket viktiga registreringsgrunder: *ledande*

ställning och medverkan i eller bildande av hemlig cell. 1973 års föreskrifter kom därmed att uppta följande registreringsgrundande aktiviteter:

- a) har lagförts för brottslig handling som innefattat användande av våld, hot eller tvång, om det ej är uppenbart att gärningen saknar samband med den dömdes politiska verksamhet,
- b) har medverkat till bildande av hemliga celler på arbetsplatser eller militärförband eller ingår eller har ingått i sådan cell,
- c) har anstiftat eller eljest spelat en framträdande roll vid ockupation av byggnad eller i samband med annan liknande lagstridig handling,
- d) har använt våld, hot eller tvång i samband med avtalsstridig aktion på arbetsplats,
- e) har uppträtt vid demonstration med vapen, batong eller annat liknande tillhygge,
- f) har undergått utbildning i partiskola eller eljest för verksamhet som syftar till att omvandla samhället med våld,
- g) intar eller har intagit en ledande ställning inom organisationen.²⁰⁹

År 1981 tillkom den särskilda registreringsgrunden "i särskilt hög grad är aktiv inom organisationen" vilken dock enligt Registernämnden inte synes ha givit upphov till några registreringar. Samtidigt lades hemlig cellbildning i bostadsområden till som särskild registreringsgrund. Med det vaga begreppet "ledande ställning" gavs säkerhetspolisen tämligen stor frihet att registrera medlemmar i de revolutionära organisationerna. Eftersom dessa normalt tillämpade arbetsplikt kom antalet medlemmar som föreföll vara i ledande ställning att bli oproportionerligt stort. Ytterligare möjligheter gavs från december 1973 då RPS fattade beslut om att medlemmar i SKP skulle registreras, om de hade inträtt i KFML före januari 1973, då utbildning uppgavs vara en förutsättning för medlemskap i förbundet. Dessutom skulle den registreras som framöver genomgick ut-

---

²⁰⁹ *Personalkontroll den 1 oktober 1969 - den 30 juni 1996.* Rapport till regeringen av Registernämnden beslutad den 16 december 1998 s. 70.

bildning. De nya reglerna kodifierades i januari 1974 HT 20. Den 4 juni 1984 överfördes reglerna i HT 20 till HT 19:1.²¹⁰

2.6.1 Centralregistret

Med stöd av det regelverk som redovisats ovan registrerades medlemmar och sympatisörer till KFML/SKP från 1967 till 1988. Detta trots att partiet redan 1986 antagit namnet Solidaritetspartiet och lämnat komintertraditionen bakom sig. Fram till 1990 lämnades uppgifter om aktivitet inom KFML/SKP ut i samband med personalkontroll. När det gällde att inhämta uppgifter för personregistrering var den telefonavlyssning som påbörjades i Göteborg i slutet av 1967 och i Stockholm i januari 1968 mycket viktig. Genom att avlyssna telefonerna hos Oktoberboklädor, FNL-kontor, tidningsredaktioner och partiexpeditioner fick säkerhetspolisen in mängder av namn på personer som kunde registreras. Andra vägar var öppna källor, rapporter från förtroliga meddelare och egen spaning. Flertalet personakter över KFML/SKP:are är idag gallrade. År 1980 fanns 1 374 personer registrerade på grund av aktivitet inom SKP och Röd Ungdom. 1998 hade antalet reducerats till 174 personer. Nedan följer dock ett par exempel på personregistreringar som påträffats i SÄPO:s arkiv med anknytning till KFML/SKP.

Att vara aktiv inom förlaget Ordfront kunde leda till registrering i centralregistret i början av 1970-talet. I februari 1970 etablerade sig Ordfront i Eteryda nära Alvesta i Småland. Sektionen i Växjö fattade tämligen omgående intresse för den nyetablerade verksamheten och inledde en kartläggning vad gäller kontakter och bokutgivning. I SÄPO:s akt över Ordfront finns en lista över personer och organisationer som förlaget under tiden april-oktober 1970 "haft korrespondens med". Det förefaller inte troligt att säkerhetspolisen haft tillgång till postkontroll utan snarare har man med hjälp av postpersonal skrivit av namn och adress på personer som Ordfront skickat försändelser till. Inom säkerhetspolisen såg man Ordfront som ett led i KFML:s subversiva verksamhet varför personer verksamma inom förlaget borde registreras. Tankegången framgår tydligt av en handskriven anteckning daterad den 20 januari 1972:

---

²¹⁰ Registernämnden har i sin utredning från 1998 (s. 50) uppgivit att bestämmelserna i HT 20 formellt upphörde 1983 men att säkerhetspolisen ändå fortsatte att tillämpa denna föreskrift. Registernämnden förefaller därmed ha missat att bestämmelserna i HT 20 överfördes till HT 19:1 och därmed gavs förlängd giltighet.

Firmatecknarna har klart deklarerat sin samhällsfientliga inställning. Dessutom har de genom sitt samröre med KFML visat, att Ordfront bildats, icke för att driva vanlig affärsmässig förlagsrörelse, utan fastmera vara ett instrument för samhällsomstörtande verksamhet. (Reg som KFML-symp.)²¹¹

Sju personer synes ha registrerats på detta sätt vid årsskiftet 1971/72. Tre var firmatecknare och tre ledamöter. Om den sjunde personen framgår enbart att han "vistades hos Ordfront i april månad 1971". Efter 1976 har endast ett tidningsklipp från Dagens Nyheter 1994 tillförts Ordfronts SÄPO-akt.

År 1972 registrerades en aktiv borgerlig politiker i centralregistret som KFML-sympatisör. Genom telefonavlyssning hade i maj 1972 framkommit att mannen stämt möte på ett café i centrala Stockholm med KFML:s förbundssekreterare. Mannen uppgavs även ha föreslagit att upprätta någon form av kommitté för politiska samtal med personer från sitt eget parti, KFML och VPK. Han skulle även ha talat om att försöka "ta över" Svenska Kommittén för Vietnam. Med detta som grund registrerades mannen som kommunistympatisör.

Senare samma år spontanrapporterade en anställd vid FRA att mannen av partivänner ansågs vara "kryptokommunist" och att rykten fanns om ofta förekommande besök i Sovjet. Några besök i Sovjet kunde dock inte säkerhetspolisen verifiera. Uppgifterna ledde emellertid till att mannen nu fick ett eget ärende i registret. Mannen är fortfarande registrerad i SÄPO:s register trots att efter 1975 endast två tidningsartiklar tillförts akten. Klippen från 1994 respektive 1995 handlar om aktivitet i ett lokalt parti samt om EU-frågan där mannen framträder som motståndare. Genom att tidningsurklippen registrerats i centralregistret som händelser kommer akten av allt att döma inte att gallras förrän 2005.²¹²

2.6.2 Arbetsanteckningar

I och med 1969 års personalkontrollkungörelse och förbudet mot att registrera personer uteslutande på grundval av politiskt hemvist

²¹¹ Handskriven anteckning daterad 20/12 1972. *Socialistiska förlaget Ordfront i Enebyda, G-län*. GV-SH 111-71, 23/9 1971. Akt 701454-1457. SÄPO.

²¹² Se handlingar i "Hans Lundströms" personakt. SÄPO.

minskade säkerhetspolisens möjligheter att registrera alla som man intresserade sig för. Lösningen runt detta problem var att införa begreppet minnesanteckningar. Detta förklarades i HT 16 på följande sätt:

I spaningsarbetet är det ofta nödvändigt att systematiskt bearbeta vissa företeelser, tips, iakttagelser och andra uppgifter. Arbetet underlättas och effektiviseras ofta, särskilt i större utredningar, genom att utredningsmannen kronologiskt gör vissa minnesanteckningar eller för enklare kortregister. Sådana anteckningar eller register är inte att jämföras med polisregister enligt polisregisterlagen och är inte heller underkastade bestämmelserna i personalkontrollkungörelsen. De är i stället att betraktas som arbetsmaterial. Sådant material skall enligt AF/SÄK p 9 förstöras så snart det inte längre behövs.²¹³

I den 1973 utfärdade tjänsteföreskriften HT 19 kallades det mer informella registret "arbetsanteckningar":

För utredning huruvida förutsättningarna för anteckning av en person i säkerhetsavdelningens register föreligger må arbetsanteckningar göras angående person beträffande vilken skälig anledning finns att anta att någon förutsättning för registrering är uppfylld. Sedan utredning slutförts skall, därest förutsättning för registrering inte föreligger, arbetsanteckningarna omedelbart förstöras.²¹⁴

Med stöd av detta kunde alltså personer som inte bedömdes kunna registreras i CR registreras i annan ordning i form av arbetsanteckningar. Sådana arbetsanteckningar eller arbetsregister har förts både centralt i Stockholm och lokalt ute på sektionerna. Utformningen av arbetsanteckningarna har varit skiftande. Påträffade handlingar upprättade vid säkerhetssektionen i Norrköping visar att sektionen under 1970-talet för sina arbetsanteckningar använde de HA 30-blanketter som använts på 1960-talet. Under 1970-talet hade kont-

²¹³ *Anvisningar för den polisiära säkerhetstjänstens register, personalkontrollen m.m. (HT 16).* Utfärdad av RPS 17/12 1970.

²¹⁴ *Anvisningar för den särskilda polisverksamhetens register, personalkontrollen m.m. (HT 19).* Utfärdad av RPS 3/7 1973.

rasubversionsroteln i Stockholm ett (eller möjligen flera) kortregister som hade landsomfattande täckning.

När det gäller politisk belastning var det framför allt två kategorier som infördes i arbetsregister. Dels personer som inte kunde med säkerhet identifieras, dels personer där den aktivitet som noterats inte ansågs tillräcklig för registrering i CR enligt de hemliga tjänsteföreskrifterna. Här infördes alltså personer som på något sätt hade anknytning till de vänsterorganisationer som fanns på listan men också människor som bara ådagalagt åsikter som kunde uppfattas som vänsterextrema.²¹⁵ Nedan presenteras några exempel på aktiviteter med anknytning till KFML som resulterade i anteckning i arbetsregistret.

Den 9 december 1973 hölls ett opinionsmöte angående IB-affären på Eskilstuna stadsbibliotek. Dagen efter skrev tidningen *Folket* (s) om mötet och nämnde då vid namn två journalister som medverkat vid opinionsmötet. Säkerhetspolisen i Eskilstuna identifierade de två journalisterna samt artikelförfattaren och konstaterade att alla tre förekom i sektionens arbetsanteckningar. Artikelförfattaren hade en gång förekommit i ett telefonsamtal som avlyssnats där det sades att en förteckning över alla Oktoberboklådor skulle skickas hem till honom. En av journalisterna hade införts i arbetsregistret efter att 1969 från KFML beställt tre exemplar av förbundets studiecirkel. Den andre journalisten hade tidigare varit registrerad i centralregistret men gallrats 1972 (vilket tyder på att registreringen hade med FNL-aktivitet att göra). År 1973 hade han dock införts i arbetsregistret efter att ha skrivit en insändare i *Gnistan*. Dessutom fanns antecknat att han samma år i *Clarté* skrivit två dikter "med radikal anknytning, bl.a. är Mao omnämnd".²¹⁶ I anslutning till detta framgår också att sektionen hade arbetsanteckningar beträffande medarbetare vid Sveriges Radios lokalavdelning i Eskilstuna.

I den första kvartalsrapporten för 1974 från säkerhetspolisen i Umeå bifogades en lista med 37 namn i bokstavsordning kompletterade med personnummer och anställningar. Rubriken till listan var "verksamhet i bostadsområden, husagitation, celler/grupper i bostadsområdet". Listan, som kan sägas ha haft funktionen av arbetsregister, innefattade personer vid Umeå universitet, Västerbottens Folkblad, Sveriges Radio i Umeå, kommunalanställda samt

²¹⁵ Se t.ex. rapport från källa --- ang situationen på Uppsala universitet. Akt 15:4/1 löpnr 9. SÄPO.

²¹⁶ Bilaga 3 till *SKP - Partiverksamhet (D län - 1:a kvart. 1974)*. DE-SH 53-74, 15/3 1974. Akt 15:4/5a löpnr 21. SÄPO.

folk vid olika företag. Några närmare uppgifter om vad som föranlett att de hamnat på denna lista bifogades ej.²¹⁷ Att arbetsanteckningar på detta sätt skickades till Stockholm var inget ovanligt, så skedde ofta vid mitten av 1970-talet.

Grund för registrering i arbetsanteckningar kunde också vara att fungera som kontaktman för Fib/Kulturfront.²¹⁸ År 1975 registrerades en person i arbetsregistret efter att ha efterfrågat adressen till bokhandeln Oktober i Jönköping. Hösten 1976 kunde sektionen i Jönköping foga ytterligare en uppgift. I en lokaltidning hade mannen skrivit en artikel där han "benämner...alla läsare för klantskallar för att de ej kommit och lyssnat till en popgrupp, som kallas Mobben".²¹⁹

Anknytning till den progressiva musikrörelsen kunde leda till anteckning i arbetsregistret. Efter en artikel i Clarté 1973 angående distributionsbolaget *SAM-distribution* upprättades arbetsanteckning på en man som var anställd vid företaget samt kontaktman för "Rädda Radion".²²⁰

I maj 1975 registrerades en polisman, "X", i kontrasubversionsrotelns arbetsanteckningar. Bakgrunden var att en okänd person ringt från bokhandeln Oktober i Stockholm till Östermalms polisdistrikt och frågat efter "X". Den okände meddelade vidare att han lämnat in dennes bilnycklar men glömt att tala om var han ställt bilen. Säkerhetspolisen gjorde nu en slagning på polismannen "X" och kunde utan problem identifiera densamme. På den PM som upprättades finns följande kommentar skriven:

Enligt beslut av AC Holmér skall "X" icke registreras i data utan föras upp i rotel...[rotelbeteckning borttagen] utredningsanteckningar, där således uppgifterna skall finnas tillgängliga vid en ev slagning i detta arbetsregister.²²¹

I efterhand har någon strukit de två sista orden och i dessas ställe skrivit "dessa arbetsanteckningar".

Uppgifter i arbetsregistret kunde sparas länge. Att exempelvis fem år gamla uppgifter plockades fram när en person blev aktuell synes inte ha varit ovanligt. Som ett extremfall kan nämnas en per-

²¹⁷ ACU SH 147-74, 1/4 1974. Akt 15:4/5a löpnr 21. SÄPO.

²¹⁸ Se SK-SH 131-74. Rapport för tredje kvartalet 1974. Akt 15:4/5a löpnr 22. SÄPO.

²¹⁹ Redogörelse för SKP:s verksamhet under 4:e kvartalet 1977. FJ-SH 289-77, 2/1 1977. Akt 15:4/5a löpnr 32. SÄPO.

²²⁰ Se handlingar i akt 250:0191 löpnr 9. SÄPO.

²²¹ PM 6/5 1975 i akt 5:73/337 löpnr 2. SÄPO.

son som blev aktuell för registrering efter att ha förekommit på en valsedel för KFML i 1970 års val. Sektionen i Östersund konstaterade att mannen inte tidigare var känd och alltså inte fanns i sektionens arbetsregister. Däremot förekom mannen hos sektionen i Falun "i icke registreringsbart belastande sammanhang från 40-talet".²²² Uppgiften visar att över 20 år gamla uppgifter kunde sparas och aktualiseras trots att uppgifterna i sig inte kunde leda till registrering i centralregistret. Vad som avsågs med "icke registreringsbart belastande sammanhang" har inte gått att utreda. Möjligen handlade det om uppgifter med anknytning till det gamla SKP (som nu hette VPK) vilka inte längre fick registreras i centralregistret men som naturligtvis ändå kunde sparas i form av arbetsanteckningar.

2.7 KFML/SKP som hotbild

I de direktiv som legat till grund för Säkerhetstjänstkommissionens arbete framgår att "en viktig uppgift för kommissionen är bl.a. att värdera de hotbildsanalyser som legat till grund för regeringarnas och säkerhetstjänsternas ställningstaganden".²²³ Att värdera hotbildsanalyserna är emellertid inte någon alldeles lätt uppgift av det enkla skälet att det som framför allt saknas i säkerhetspolisens bevarade handlingar är just hotbildsanalyser. Säkerhetspolisen har under efterkrigstiden samlat in uppgifter, ordnat dem tematiskt och efter person, bedrivit förundersökningar samt delgivit andra myndigheter uppgifter i samband med personalkontroll. Däremot har uppgifter som bearbetning och analys av hotbilder varit eftersatta och förefaller stundom inte alls ha utförts. Detta gör uppgiften att granska verksamheten svårare i denna del. Först på 1990-talet inrättas en analysenhet inom författningsskyddet och det är från och med denna period som det utan problem går att hitta dokument som kan sägas vara *hotbildsanalyser*.

Detta betyder dock inte att hotbilden inte går att diskutera, det gäller bara att använda andra dokument än rena hotbildsanalyser. De kvartalsöversikter som framställdes i Stockholm var dels ett uttryckt för den bild som den samlade rapporteringen från hela landet visade, dels vad kontrasubversionsroteln ansåg vara viktigt att meddela sektionerna. Detta gör kvartalsöversikterna mycket an-

---

²²² *Begärda uppgifter rörande KFML:s agerande vid 1970 års val i Z län. ZÖ-SH 86-70. 13/11 1970. Akt 15:4/5a löpnr 9. SÄPO.*

²²³ Ju 1999:26.

vändbara för att rekonstruera säkerhetspolisens hotbild. Värderingar och kommentarer skymtar ibland i vanliga promemorior med spaningsuppgifter. Ibland har sammanställningar gjorts av ett visst ärende varvid en form av hotbildsanalys har ingått. Goda källor är ofta de PM som legat till grund för framställan om telefonavlyssning. Detta eftersom det i hög grad varit organisationen som sådan säkerhetspolisen önskat kartlägga, snarare än att utreda visst brott knutet till specifik person. Ytterligare källor är de konferenser som hållits på chefsnivå inom säkerhetspolisen samt de sammanställningar som legat till grund för förändringar av de hemliga tjänsteföreskrifterna.

När det gäller studiet av hotbilder kan det finnas anledning att göra åtskillnad mellan *föregiven hotbild* och *faktisk hotbild*. Med föregiven hotbild avses här hotbilden som den kommer till uttryck framför allt i korrespondens med myndigheter och organ utanför säkerhetstjänsterna, t.ex. i en föredragning för regeringen eller i en PM till åklagaren med begäran om telefonavlyssning. Detta är alltså den hotbild som den militära eller polisiära säkerhetstjänsten uppger sig ha. Med faktisk hotbild avses naturligtvis den hotbild som säkerhetstjänsten verkligen har. Dessa två hotbilder kan, men behöver inte, vara sammanfallande. Det är inte svårt att föreställa sig lägen där en säkerhetstjänst kan ha intresse av att framställa hotbilden som mera alarmerande än man i själva verket anser den vara, t.ex. i anslutning till anslagsäskanden eller i samband med ett telefonavlyssningsärende. I praktiken är det dock svårt att i efterhand fastställa att så har skett och jag har valt att i texten behandla dessa, teoretiskt sett åtskilda, hotbilder som sammanfallande.

2.7.1 Hotbildens förändring över tid

Bedömningen av KFML/SKP:s farlighet kom att variera kraftigt över tid. Perioden 1967-70 bedömdes förbundet som ett stort hot, framför allt i kraft av dess inflytande över FNL-rörelsen. I början av 1970-talet minskade hotbildens intensitet och 1972 fanns tankgångar om att KFML skulle försvinna från listan över organisationer som skulle övervakas. Förslaget väckte dock kraftig intern opposition och realiserades aldrig.²²⁴ År 1975 bedömdes SKP ånyo av säkerhetspolisen vara landets farligaste vänsterorganisation. Detta motiverades med att partiet var störst av de revolutionära vänster-

²²⁴ Protokoll fört vid konferens i Malmö 3- 5/10 1972 angående uppföljning av samhällsomstörtande verksamhet i Sverige. Akt 5:720/6 löpnr 3. SÄPO.

grupperna samt ”genom den infiltration som skett i bl.a. massmedia, olika myndigheter, företag och fackföreningar”. Därtill ansågs SKP ha ”goda utländska kontakter”. Det faktum att SKP inte längre framstod som en militant organisation utan mera arbetade ”i stil med VPK” gjorde partiet ännu farligare enligt säkerhetspolisens bedömning. Detta eftersom partiets grundinställning ”att man är beredd gripa till våld vid övergången till ett socialistiskt samhälle” var oförändrad. Det ansågs vid denna tid inte vara otänkbart att SKP i samarbete med MLK skulle kunna klara fyraprocentspärren och ta sig in i riksdagen.²²⁵

År 1976 var SKP fortfarande den inrikes hotbild som säkerhetspolisen ägnade mest uppmärksamhet. Framför allt var det uppgifterna från källa ”C33” som vid denna tidpunkt styrde hotbilden. Vid en konferens med sektions- och rotelchefer vid säkerhetspolisen hållen i maj 1976 framhöll chefen för kontrasubversionsroteln

...att roteln f.n. huvudsakligen sysslar med spaning och uppföljning av SKP och kretsarna kring detta parti. Samarbetet mellan SKP:s militärråd och den kinesiske militärattachén är alarmerande...²²⁶

Redan 1977 började säkerhetspolisen anse att SKP:s stjärna var i dalande. I en årsöversikt för 1977 daterad den 10 mars 1978 gjordes följande bedömning av SKP:

I tidigare sammanställningar har hävdats att SKP varit ett parti på tillbakagång. Det har inte inträffat någonting under året som tyder på att denna slutsats är felaktig.²²⁷

Liknande bedömningar gjordes 1978 och 1979.²²⁸ Kring 1980 rapporterade flertalet av säkerhetspolisens sektioner att SKP:s verksamhet var på en låg nivå.²²⁹ Från sektionen i Örebro talades 1980 om att ”propagandainslagen tangerat nollpunkten”. Region Övre

²²⁵ Protokoll från arbetsmöte rörande uppföljning av politiska ytterlighetspartiernas verksamhet 10/12 - 12/12 1974. AS-SH 2332-74, 8/1 1975. Akt 5:720/6 löpnr 6. SÄPO.

²²⁶ Protokoll (sammandrag av minnesanteckningar och bandupptagningar) från sektions och rotelchefskonferensen i Stockholm 18-20 maj 1976. AS-SH 640-76, 30/7 1976. Akt 5:720/6 löpnr 8. SÄPO.

²²⁷ Årsöversikt 1977. SH 741-78, 10/3 1978. Akt 5:721d 1-28, löpnr 16. SÄPO.

²²⁸ Kvartalsöversikt nr 2/78. Akt 5:721d 1-28, löpnr 16. SÄPO.

²²⁹ Se handlingar i akt 15:4/5a löpnr 38. SÄPO.

Norrland rapporterade vid samma tid att "partiet gör ett kraftlöst intryck". Detta hindrade dock inte säkerhetspolisen från att i en sammanställning i oktober 1980 överskatta SKP:s styrka och hävda att partiet var landets största marxist-leninistiska organisation med ca 3 000 medlemmar. En mer sannolik uppskattning hade legat på omkring hälften så många och vid det här laget var KPML(r) troligen större och utan tvekan organisatoriskt mycket starkare.

Som visats ovan antog SKP i november 1980 ett program som på flera punkter markerade ett brott mot den tidigare linjen. Bl.a. togs begreppet "proletariatets diktatur" bort liksom tanken på kommunistpartiets författningsmässigt ledande roll. SKP anslöt sig nu till flerpartisystemet och kritiserade VPK för att vackla i frågor om demokratins ställning sedan socialismen genomförts.²³⁰ Det finns dock inget som tyder på att säkerhetspolisen vid denna tid tog någon större notis om detta.

Säkerhetspolisens samlade bedömning var i början av 1981 att "partiet för närvarande lider av en viss handlingsförlamning på grund av inre stridigheter och uteslutningar av partimedlemmar". Partiapparaten ansågs genom de inre striderna ha fått "obotliga skador". Säkerhetspolisen gjorde i samband med detta den, som det skulle visa sig, i stort riktiga förutsägelsen att partiet knappast skulle kunna hålla samman längre än 2-5 år till.²³¹

År 1982 gjordes ånyo en sammanställning över SKP. Det konstaterades då att partiet var starkt splittrat och hotades av upplösning. I sammanställningen framhölls också de konspirativa dragen i SKP:s verksamhet med täcknamn och andra säkerhetsåtgärder. SKP:s försvarsvänlighet framställdes som övervägande taktisk – ett framgångsrikt försvarskrig skulle övergå i en socialistisk revolution menade säkerhetspolisen.²³² Om det senare förelåg vid denna tid förmodligen delade meningar inom SKP. Inblick i den interna diskussionen fick säkerhetspolisen genom att gå igenom kvarglömda sopsäckar efter sommarlägret i Värmland 1981. Deltagarna i sommarlägret hade delats in i grupper vars diskussioner sedan redovisades. Grupp 1 hade som tema fredsfrågan och tog upp att SKP:s trovärdighet var ifrågasatt när det gällde försvarsfrågan. Grupp 1 redovisade också att oenighet fanns inom gruppen:

²³⁰ Ang kritik mot VPK:s demokratisyn se broschyren *Den nödvändiga demokratin*. En kommunistisk syn på demokrati. Oktoberförlaget, Stockholm 1980.

²³¹ Kvartalsöversikt nr 4/80. Akt 5:721d 1-28 löpnr 19. SÄPO.

²³² PM ang SKP upprättad inom kontrasubversionsroteln, RPS/säk 6/7 1982. Akt 802006-0276, löpnr 1. SÄPO.

Vi var också oeniga om hur vi kommunister bör agera i ett läge där fienden är utslängd. Ska vi då, om det finns läge för det, med vapen i hand fortsätta kampen för ett socialistiskt land, eller ska det kapitalistiska samhället upprättas, så att det blir möjligt att åter hålla t.ex. fria val.²³³

Vid SKP:s femte kongress som hölls i Märsta 1986 ändrades partinamnet till Solidaritetspartiet varvid även ett nytt partiprogram antogs och ny partistyrelse valdes. För de flesta torde det ha varit uppenbart att Solidaritetspartiet inte hade mycket gemensamt med det gamla SKP, vare sig programmatiskt eller vad gäller person sammansättningen i styrelsen. Förnyelsen var emellertid inte tillräcklig för att säkerhetspolisen skulle avskryva partiet som ett hot mot rikets säkerhet. I en halvårsrapport daterad den 11 december 1986 anförde kontrasubversionsroteln följande:

Klart är att Solidaritetspartiet inte i likhet med tidigare Clarté tagit klart avstånd från kommunismen. Man säger sig arbeta för en demokratisk revolution, i kamp både mot det kapitalistiska barbariet, mot Moskva-kommunismens diktatoriska urartning och mot socialdemokratins förvriddning av begreppen "socialism" och "demokrati". Solidaritetspartiet säger sig stå på de förtrycktas sida mot överheten. Man stöder kampen för högre löner och kortare arbetstid på vinsternas bekostnad och för de arbetandes makt över arbetet. Fackföreningarna måste göras till kamporganisationer. Vidare stöds kampen mot kvinnoförtryck och för jämställdhet mellan könen. Naturligtvis har man också freds- och miljösträvanden med i sitt program. Partiet har ett stort utbud som vänder sig till de flesta missnöjda eller på olika sätt engagerade t.ex. Sovjet ut ur Afghanistan eller USA ut ur Nicaragua, bort med kärnkraften etc. Vi får nog räkna med att ännu ett tag rikta våra blickar mot Solidaritetspartiet och dess verksamhet, samtidigt som det eventuellt kommer att uppstå ett nytt parti med "utbrytare".²³⁴

²³³ SKP:s sommarläger i Värmland 1981. SK-SH 139-81, 21/8 1981. Akt 15:4/5d löpnr 4. SÄPO.

²³⁴ Subversion 1/4 1986 – 30/9 1986. Akt 001301-1846, löpnr 2. SÄPO.

Citatet är belysande på många sätt. Säkerhetspolisen resonerade alltså som så, att det krävdes ett klart avståndstagande från kommunismen för att en organisation skulle kunna avföras som ett hot mot rikets säkerhet. Detta visar att säkerhetspolisen, åtminstone för tillfället, glömt bort att grunden för att en viss organisation skulle övervakas inte var att den var kommunistisk utan att den kunde tänkas med "våld, hot eller tvång" verka för att omstörta det demokratiska samhället "eller påverka rikets ställning som oberoende stat".²³⁵

Dessutom framgår att polisen missförstått den förändring som Clarté genomgått i början av 1980-talet. Förändringen innebar inte ett avståndstagande från kommunismen som sådan utan från tanken att Clarté skulle vara en programmatisk kommunistisk studentorganisation ansluten till visst parti. Det citerade avsnittet tyder också på att säkerhetspolisen missat att de utbrytningar som skulle ske ur SKP redan hade ägt rum i form av SKA, KPS och flera mindre grupper. Kvar fanns ett par hundra idealister inställda på att arbeta för en demokratisk revolution genom majoritetsbeslut.

Även inom säkerhetspolisen var dock en ny bild av SKP/SOL på väg. I mars 1987 beslutades internt inom säkerhetspolisen att i avvaktan på slutgiltig bedömning skulle aktivitet inom Solidaritetspartiet inte längre registreras enligt de gamla reglerna. De organisationer som var upptagna i de hemliga tjänsteföreskrifterna kodades inom säkerhetspolisen såsom 3005-organisationer. Solidaritetspartiets aktioner skulle nu registreras under koden 3130 vilket innebar "subversiv verksamhet utom 3005". I november 1987, presenterade säkerhetspolisen en ny och betydligt bättre analys av SKP:s utveckling under 1980-talet:

SKP arbetar, från någon gång under de fyra första åren under 80-talet, för att aktivera, medvetandegöra och demokratiskt skola det svenska folket för att uppnå ett socialistiskt styre av vårt land genom användandet av demokratiska metoder och inom ramen för de regler som gäller för vårt demokratiska statskick.²³⁶

²³⁵ Citerat ur 1972 års öppna regeringsbrev det s.k. "septemberbrevet" den 22/9 1972. Bilaga 3 till Registernämndens utredning 1998.

²³⁶ *Sveriges Kommunistiska Parti:s (SKP) förvandling från ett väpnat revolutionärt parti till ett Solidaritetsparti*. PM 18/11 1987. Akt 802006-0276, löpnr 1. SÄPO.

Grunden för bedömningen var partiprogrammet från 1980 samt tillägget i form av nio punkter 1984. Även ombildningen till Solidaritetspartiet 1986 vägdes in i bedömningen. Säkerhetspolisen konstaterade därmed att SKP/Solidaritetspartiet inte längre kunde räknas in bland de organisationer som omfattades av regeringens s.k. septemberbrev 1972.²³⁷ Trots att detta skrevs i november 1987 dröjde det till oktober 1988 innan Rikspolisstyrelsen fattade beslut om att SKP inte längre borde finnas med på hemliga listan. I skrivelsen till regeringen anförde RPS följande:

Av den undersökning och bearbetning som säkerhetsavdelningen gjort av det nybildade Solidaritetspartiet framgår att detta inte bedriver politisk verksamhet som innebär att våld, hot eller tvång utnyttjas eller kan komma att utnyttjas som medel för att uppnå politiska syften.²³⁸

I december 1988 utfärdade regeringen nya hemliga tjänsteföreskrifter varvid SKP avfördes från listan. En fråga man bör ställa sig här är om det var rimligt att SKP fanns med på "hemliga listan" så långt fram i tiden som december 1988. I 1981 års hemliga brev med föreskrifter rörande vilka grupper som ska övervakades fanns en bestämmelse om att RPS skulle anmäla till regeringen om man ansåg att ytterligare någon organisation borde upp på listan över särskilt övervakningsvärda politiska organisationer. Men hur skulle RPS agera om någon organisation inte längre kunde sägas vara en sådan organisation som omfattas av 1972 års öppna brev? I samma öppna brev fanns följande formulering:

Om vid den särskilda polisverksamheten framkommer omständigheter som kan föranleda ändring av de föreskrifter som Kungl. Maj:t har meddelat skall rikspolisstyrelsen avge förslag till sådana ändringar.²³⁹

²³⁷ *Förändring av Sveriges Kommunistiska Parti:s (SKP) inriktning som kommunistiskt revolutionärt parti till ett mera demokratisk Solidaritetsparti (SOL)*. PM 18/11 1987. Akt 802006-0276, löpnr 1. SÄPO.

²³⁸ *Begäran om förändring i förordningen av den 3 december 1981 med vissa bestämmelser om verksamheten vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning*. SK 22-88, 7/10 1988. Akt 701391-0117, vol 65. SÄPO.

²³⁹ *Ang säkerhetsavdelningens verksamhet*. Justitiedepartementet 22/9 1972. Akt 701391-0117 vol 5. SÄPO.

Av detta följer att vid en väsentlig förändring av en övervakad organisations inställning till användningen av "våld, hot eller tvång" för att nå politiska mål skulle säkerhetspolisen anmäla detta till justitiedepartementet. Däremot innehöll inte 1972 års öppna brev eller någon av de senare föreskrifterna något om att detta skulle ske "omedelbart" eller "utan dröjsmål". Som nämnts ovan anmäldes i april 1985 att Clarté inte längre var SKP:s studentförbund utan återigen en oberoende socialistisk sammanslutning. Rimligen kunde och borde säkerhetspolisen vid samma tid genom en analys av SKP:s partiprogram, partiets utveckling och historia ha kommit fram till att partiet inte längre kunde sägas omfattas av bestämmelserna i 1972 års öppna brev. Det faktum att denna slutsats lät vänta på sig till november 1987 samt att säkerhetspolisen i december 1986 menade att Solidaritetspartiet skulle övervakas eftersom det inte tagit klart avstånd från kommunismen tyder på att bearbetningen och analysen var eftersatt inom kontrasubversionsroteln vid denna tid. När RPS i oktober 1988 meddelade regeringen att Solidaritetspartiet inte kunde anses vara ett parti som bedrev politisk verksamhet med våld, hot eller tvång var detta ett faktum sedan minst fyra år tillbaka.

2.7.2 Revolutionär verksamhet

KFML:s framträdande på den politiska scenen sommaren 1967 sammanfaller med att det gamla kommunistpartiet, SKP/VPK, successivt under några års tid faller bort som hotbild. Sedan decennier fanns inom säkerhetstjänsterna och förmodligen också inom ganska breda lager av befolkningen en inarbetad bild av hur revolutionära kommunistiska organisationer fungerade. Denna hotbild, med inslag som en våldsamt revolution och beroende av främmande makt, fanns i princip färdig att kliva in i, för den organisation som var beredd att axla manteln som revolutionens avantgarde i Sverige. Det är alltså inte på något sätt ägnat att förvåna att det är dessa komponenter som när det gäller KFML utgör hotbildens mest framträdande element. Att KFML dessutom utövade ett mycket stort inflytande över FNL-rörelsen stärkte säkerhetstjänsternas bild av ett potentiellt kommunistiskt hot mot rikets säkerhet. I en PM från januari 1968 uttrycktes hotbilden på följande sätt:

Efter hand har säkerhetsavdelningen på olika sätt tillförs uppgifter, vilka sammantagna bedömas utvisa att

FNL-organisationen - i intimt samarbete med Kommunistiska Förbundet - skäligen kan misstänkas bedriva en verksamhet syftande till det svenska samhällets omstörtande med revolutionära medel...I såväl tal som skrift har förbundets målsättning klart redovisats såsom en rent revolutionär rörelse på marxistisk-leninistisk grund och med i nuläget ytterst stark förankring i den s.k. "kieskommunismen" sådan den framkommer i Mao:s uttolkning. Förbundet underkänner helt VPK:s mera moderata politiska linje och teori om en fredlig övergång till ett socialistiskt samhället på parlamentarisk väg. I stället anvisas klart det väpnade våldets väg som den enda realistiskt framkomliga.²⁴⁰

Som underlag för bedömningen användes Nils Holmbergs bok *Vart går Sveriges kommunistiska parti*. Som framgått ovan var Holmbergs bok en uppgörelse med SKP:s utveckling till ett revisionistiskt stödparti till socialdemokraterna.

Säkerhetspolisen betraktade både FNL-rörelsen och KFML som organisationer som är "rent revolutionära till sin natur". De ansågs syfta till att demoralisera polismakten och domstolsväsendet, "undergräva försvarsvilja och allmän lojalitet, t.ex. genom propaganda för värnpliktsvägran och misstänkliggörande av officerskåren i allmänhet och försvarsledningen i synnerhet". För att åstadkomma detta menade säkerhetspolisen att KFML infiltrerade olika myndigheter och då i synnerhet försvaret, polisen samt massmedierna.

Några belägg för detta anfördes inte i PM:n från januari 1968 och det förefaller osannolikt att KFML vid denna tidpunkt hade någon färdig taktik för hur en revolutionär situation skulle frambringas. Inte heller förefaller det troligt att man inom KFML bedrev propaganda för värnpliktsvägran. Sådan förekom under 1960-talet men då framför allt inom pacifistiska kretsar. Som visats ovan kom KFML att från 1968 i allt högre grad ta avstånd från värnpliktsvägran som politisk metod. Sannolikt var säkerhetspolisens hotbild i början av 1968 i hög grad präglad av de demonstrationer som ägt rum 1967 och kanske då särskilt demonstrationen i samband med FNL:s sjuårsdag den 20 december.²⁴¹

Uppfattningen att vänstergrupperna sökte konfrontation med polisen framfördes också i en rapport som i mitten av november

²⁴⁰ PM 8/1 1968. Sköld Peter Matthis personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

²⁴¹ Om denna se Hjort, Magnus: *Den farliga fredsörelsen*, s. 233-234.

1968 överlämnades av rikspolischefen Carl Persson till statssekreteraren Ingvar Carlsson. I rapporten framhölls att KFML, Clarté och FNL-rörelsen genom konfrontationer med polisen försökte framkalla våld för att därigenom skapa en revolutionär situation. På lång sikt, menade rikspolischefen, arbetade den revolutionära vänstern för att "undergräva förtroendet för myndigheterna i allmänhet och polisen i synnerhet".²⁴² Allt talar dock för att polisledningen överdrev planmässigheten och det långsiktiga i de händelser som ägde rum 1968.²⁴³

Av betydelse för hotbilden var också att Röd Front under glansdagarna i början av 1970-talet kunde samla mycket stora skaror vid 1 maj. Både 1971 och 1972 var Röd Fronts tåg i Stockholm större än det socialdemokratiska tåget. Detta samt den i övrigt stora aktiviteten på gator, torg och arbetsplatser (inom KFML/SKP tillämpades arbetsplikt) torde ha varit anledningen till att säkerhetspolisen överskattade KFML/SKP:s styrka både kvalitativt och kvantitativt.

Det är emellertid svårt att säga mera exakt hur många medlemmar KFML/SKP hade. Några siffror på detta har veterligen aldrig offentliggjorts. Syftet med detta torde ha varit tvåfald. Dels fanns en önskan att inte underlätta säkerhetspolisens kartläggning, dels torde man ha velat dölja hur litet partiet faktiskt var. 1987 uppgav en tidigare medlem att partiet 1977 stod som starkast numerärt och då hade 2 300 medlemmar, vilket kan jämföras med säkerhetspolisens uppskattning om 4 000 medlemmar. Samma källa uppgav att SKP 1980 minskat till omkring 1 400 medlemmar.²⁴⁴ Säkerhetspolisens uppskattning vid denna tid var att antalet medlemmar uppgick till ca 3 000. I val fick KFML/SKP som mest stöd av 21 000 väljare 1970.

Av genomgången ovan torde ha framgått att KFML/SKP var programmatiskt revolutionärt från dess bildande 1967. Att nå socialismen med fredliga eller parlamentariska medel ansågs uteslutet. Någon konkret plan för hur revolutionen skulle gå till fanns knappast inom KFML vare sig då eller senare. Det finns heller inga som helst belägg för att några revolutionära förberedelser ska ha vidtagits förutom studier och opinionsbildning. KFML/SKP synes ha

---

²⁴² Ibid. *Sammanställning med kommentarer över vissa uppmärksammade demonstrationer under tiden juni 1965 - maj 1968*. PM jämte bilagor ang vissa uppmärksammade demonstrationer. Överlämnades från Carl Persson till statssekreterare Ingvar Carlsson 14/11 1968. Säkerhetspolisen, serie F III. Bc P, 1968, vol 5. SÄPO.

²⁴³ Ett tydligt exempel på detta är P.G. Vinges och Carl Perssons framträdanden inför försvarsrådet i december 1968. Om detta se Hjort, Magnus: *Den farliga fredsrörelsen*, s. 237.

²⁴⁴ Se uppgifter i akt 001201-9881. SÄPO.

varit alltför upptaget med att bygga upp förbundet inför partibildningen och senare med att bekämpa och utesluta "opportunisterna" och "likvidatorerna" till höger och vänster inom partiet.

1980 inleddes en omvärdering som innebar att begrepp som proletariats diktatur övergavs och 1984 till att kominterntraditionen förkastades. Förvandlingen fullbordades 1986 då partiet bytte namn till Solidaritetspartiet samt uttryckligen försvor sig till den fredliga och parlamentariska vägen till socialismen.

Hur ska då säkerhetspolisens hotbilsanalyser värderas? Att KFML/SKP avvisade den fredliga vägen till socialismen är klart och i den meningen var partiet utan tvekan en organisation som omfattades av 1972 års öppna brev och därmed skulle övervakas. Dock överskattade säkerhetspolisen styrkan i hotet. I realiteten torde hotet om revolutionärt våld från KFML:s sida varit obetydligt eller rent av obefintligt åtminstone under fredliga förhållanden. Detta var dock inte något som kunde förutsättas under 1970-talet och hotbilden "revolutionär verksamhet" framstår som rimlig, i synnerhet om man tar i beaktande att det i ett krigsläge kunde uppstå ett, ur revolutionär synvinkel, gynnsamt läge för att vända ett försvarskrig till ett försök att genomföra en revolution. Att tankar i denna riktning fanns inom SKP så sent som 1981 framgår av handlingar som påträffades i samband med ett av partiet arrangerat sommarläger. Hotbilsanalysen framstår därmed inte som orimlig även om säkerhetspolisen framför allt i slutet av 1960-talet överskattade KFML:s revolutionära styrka.

Däremot kan konstateras att säkerhetspolisen inte hängde med i de programmatiska förändringarna som påbörjades 1980. De förändringar som 1980 års partiprogram innebar synes knappt ha noterats av säkerhetspolisen som i stället ägnade sig åt att låta sektionerna rapportera in mängder av, i allt väsentligt, triviala uppgifter. Inte heller 1984 års tillägg till partiprogrammet eller Solidaritetspartiets år 1986 antagna program utsattes för någon riktig analys. Den analys som säkerhetspolisen presenterade i en halvårsöversikt i december 1986 med slutsatsen att Solidaritetspartiet måste förbli under övervakning eftersom det inte klart tagit avstånd från kommunismen framstår som uppenbart svag. Först i november 1987 genomför säkerhetspolisen det som redan 1980 borde ha påbörjats, nämligen en seriös analys av SKP:s programmatiska utveckling. Den slutsats som drogs 1987, att SKP "från någon gång under de fyra första åren under 80-talet" arbetar för att genomföra socialismen "genom användandet av demokratiska metoder och inom ramen för de regler som gäller för vårt demokratiska statsskick"

framstår som mycket rimlig och välunderbyggd. Denna slutsats kunde dock säkerhetspolisen ha kommit fram till redan ett par år tidigare.

2.7.3 Samarbete med främmande makt

Den andra självklara komponenten i den hotbild som KFML utgjorde var relationen till främmande makt. I den förundersökning som inleddes 1967 i Göteborg var anklagelsen inledningsvis spioneri – av allt att döma till förmån för Kina. Om säkerhetspolisen verkligen misstänkte att medlemmar i KFML spionerade för Kinas räkning är oklart. Förmodligen handlade det i stället om att hitta en lämplig grund för att inleda telefonavlyssning - spionerimisstankar hade länge använts för att motivera avlyssning av det gamla kommunistpartiet. Snart ändrades också brottsrubriceringen till förberedelse till uppror och tagande av utländskt understöd.

I jämförelse med det gamla SKP var situationen i ett avseende ny beträffande KFML. Det var inte längre Sovjet som antogs ligga bakom och dra i trådarna utan Kina. Den kinesiska hotbilden kan delas upp i tre relaterade men ändå klart distinkta delkomponenter:

1. Kina leder KFML:s subversiva verksamhet
2. Kina finansierar KFML:s subversiva verksamhet

Vid mitten av 1970-talet skulle ytterligare en variant av denna hotbild utkristallisera sig:

3. SKP bedriver underrättelseverksamhet för Kinas räkning.

Problemet med kinesisk subversion som hotbild skulle kunna vara att det är uppenbart att Kinas intresse för Sverige inte kan ha varit av riktigt samma slag som det sovjetiska intresset för Sverige. Detta hypotetiska problem synes dock aldrig ha varit reellt. När misstankarna om att KFML skulle styras och understödjas från Kina presenterades, menade säkerhetspolisen att detta på intet sätt var unikt för Sverige. Tvärtom, stödet till KFML antogs vara ett led i en allmän kinesisk subversiv verksamhet i Europa. Som nämnts tidigare hämtade säkerhetspolisen en del av sitt underlag från en artikel i en schweizisk veckotidning i januari 1967. Enligt artikeln hade Bundespolizei redan 1965 bevis för att Kinas ambassad i Bern under-

stött och initierat omstörtande verksamhet i Österrike, Frankrike och Italien. Säkerhetspolisens slutsats var att "parallellen till vad som skett och sker i Sverige är icke svår att finna och även vad tidpunkten beträffar föreligger en anmärkningsvärd samstämmighet".²⁴⁵

Det ansågs också möjligt att KFML bildats med hjälp av ekonomiskt stöd från Kina. Som belegg för att subversionen styrdes från Kina nämndes ett antal registrerade kontakter med anställda vid den kinesiska ambassaden. Säkerhetspolisen noterade också att personer med kinesiskt utseende ofta brukade följa FNL-demonstrationerna som åskådare. Att redan Marxistiskt Forum erhållit pengar från den kinesiska ambassaden rapporterades från en källa som brukade lämna uppgifter om det gamla kommunistpartiet. Pengarna skulle ha avsett inköp av två affärslokaler på Kungsgatan 77, dvs. där bokhandeln Oktober senare kom att öppna. I januari 1968 drog säkerhetspolisen i samband med en ansökan om telefonavlyssning följande slutsats om KFML:s bidrag från Kina.

En sammanfattande bedömning av den ekonomiska situationen synes ge till resultat, att penningmedel måste tillföras den kinesiskommunistiska verksamheten från källor utanför dess egen krets. Att detta ekonomiska stöd - direkt eller indirekt - därvid kommer från härvarande kinesiska ambassad kan på angivna grunder skäligen antagas.²⁴⁶

1975 konstaterades i årets fjärde kvartalsöversikt att det var "gätfullt" hur SKP finansierades. Alla tecken pekade emellertid enligt säkerhetspolisen på att stöd inkom från Kina, antingen direkt till partiet eller via någon närstående organisation som FiB/Kulturfront, Handelsfront eller Oktoberboklådorna. Enligt de indicier som samlats sedan 1967 handlade det dels om kontant stöd samt stöd i form av trycksaker och grammofonskivor som levererats utan kostnad för försäljning i partiets boklådor.²⁴⁷

Övervakningen av den kinesiska ambassaden i Stockholm visade att KFML/SKP:s partikassör besökte ambassaden ungefär en gång i månaden. Med hjälp av internationella källor ansåg sig säkerhets-

²⁴⁵ PM 8/1 1968. Sköld Peter Matthis personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Kvartalsöversikt nr 4/1975. Akt 5:721d/1-28 löpnr 13. SÄPO. En del av uppgifterna om bidrag från Kina kom från källa C33 vars trovärdighet har diskuterats tidigare i detta kapitel.

polisen kunna fastslå att Kina åren 1963-1968 regelbundet finansierade ideologiskt närstående partier i utlandet. Omkring 1968, i samband med kulturrevolutionen, skulle dock kineserna ha omvärderat detta och i stället ansett att de Kinavänliga krafterna i utlandet skulle försörja sig själva.²⁴⁸

Från 1972 uppgavs dock Kina ha återgått till den gamla linjen och ansågs lämna stöd om det kunde bedömas tjäna Kinas utrikespolitiska syften. En metod att dölja pengar ansågs vara att bedriva insamlingar för olika ändamål, t.ex. en reprokamera till Gnistan. Resultatet av insamlingen redovisades sedan i tidningen varvid det belopp som lämnades från ambassaden lätt kunde flyta in i totalsumman. Att lämna över pengarna ansågs inte bjuda några som helst problem med tanke på att SKP-medlemmar och aktiva inom Svensk-Kinesiska vänskapsförbundet ofta besökte ambassaden.²⁴⁹

SKP:s intensifierade sovjetkritik sattes av säkerhetspolisen i samband med ett partibesök i Kina 1974. Inte långt därefter utkom skriften *Sovjet i dag, förtryck och aggression i socialismens namn*. Samma år förklarade en källa verksam inom KFML(r) att SKP fick stöd av både Kina och Albanien i form av resor och liknande. Däremot utgick inget annat stöd menade källan som baserade sina uppgifter på information han erhållit från personer som verkade inom SKP men som i själva verket var sympatisörer och rapportörer till KFML(r).²⁵⁰

Stöd för misstankarna om kinesiskt understöd fick säkerhetspolisen vidare när det 1975 blev känt att en anställd vid kinesiska ambassaden i Ottawa förklarats *persona non grata*. Bakgrunden var att det avslöjats att mannen var involverad i att överföra stöd åt revolutionära grupper i Kanada. En amerikansk kvinna hade också gripits då hon försökte föra ut 77 500 dollar från Kanada till USA. Pengarna sades ha kommit från den anställde vid ambassaden i Ottawa och vara avsedda för en grupp på Filippinerna.²⁵¹

1976 redovisade säkerhetspolisen i en kvartalsrapport uppgifter som man bedömde som "med största sannolikhet riktiga". I sam-

²⁴⁸ Detta bekräftas i viss mån av Frank Baude i hans år 2000 utgivna memoarer. Baude berättar här om en resa till Kina i mars 1967 tillsammans med Nils Holmberg och "en man vid namn Österlund" som hade aspirationer på att driva handel med kineserna på samma sätt som det gamla SKP hade gjort med bl.a. DDR. Baude beskriver ett möte som trion hade med en partidelegation: "Mot slutet av mötet förklarade våra kinesiska värdar att tanken på att stärka partier genom att erbjuda exportmöjligheter var en av den svarta linjens metoder, som kulturrevolutionen gjort upp med. Därför ville de inte vara med om någon sådan handel. Var det så att det kommande svenska partiet behövde ekonomisk hjälp kunde de tänka sig kontanta bidrag." Baude, Frank: *Mot strömmen* s. 29.

²⁴⁹ Kvartalsöversikt nr 4/75. Akt 5:721d/1-28 löpnr 13. SÄPO.

²⁵⁰ Uppgifter från källa 5:73/341 12/2 1975 i akt 15:4/5a löpnr 12. SÄPO.

²⁵¹ Kvartalsrapport nr 3/76. Akt 5:721d/1-28 löpnr 14. SÄPO.

band med att Nils Holmberg och Frank Baude besökte Kina i mars 1967 skulle omkring 60 000 kronor ha smugglats hem till Sverige. Holmberg skulle ha tagit omkring 50 000 kronor i sina kläder och Baude resterande. Att uppgifterna var i stort sett riktiga har bekräftats av Frank Baude i hans memoarer.²⁵² Att medel tillfördes KFML/SKP från den kinesiska ambassaden har också bekräftats dels i boken Maoisterna 1997, dels av Harald Holst i samtal med Säkerhetstjänstkommissionen. Det synes dock ha rört sig om mindre belopp avsedda att hålla förlagsverksamheten i gång. Christer Lundgren, tidigare internationell sekreterare i SKP, skrev i Clar-té nr 1/1998 om "kinesernas mycket begränsade ekonomiska stöd till KFML på 60-talet".

Från 1976 och framåt fick hotbilden en delvis annan inriktning. Säkerhetspolisen antog nu att SKP genom sitt militärpolitiska utskott bedrev underrättelseverksamhet för kinesisk räkning.

Ett allvarligt förhållande beträffande SKP är att partiet med stor sannolikhet ägnar sig åt systematiskt bedriven underrättelseverksamhet inte minst inom försvarsmakten. Vid sammanträde med partiets försvarskommitté lär direktiv beträffande inriktningen av underrättelseverksamheten ha lämnats.²⁵³

I den tredje kvartalsöversikten från 1976 presenterades ytterligare uppgifter:

Från källor vars uppgifter bedöms som "sannolikt riktiga" har sedan en tid tillbaka inkommit uppgifter som tyder på att Kina, via SKP:s militärråd och partiets tidning Gnistan samt FIB/Kulturfront och bildbyrån Saftra, bedriver en omfattande "kunskapsinhämtning" på olika områden i såväl vårt land som i Finland, Norge, Danmark och Island. Stockholm tycks vara nordisk central för inhämtningen och kineserna utnyttjar målmedvetet medlemmarna i de maoistiska organisationerna i nämnda länder för att få

²⁵² Baude, Frank: *Mot strömmen* s. 29-31. Baude skriver dock att det rörde sig om 10 000 kronor i amerikanska dollar. Möjligen beror diskrepansen på ett missförstånd där säkerhetspolisens källa missuppfattat 10 000 kronor i dollar som 10 000 dollar.

²⁵³ Kvartalsöversikt nr 2/76. Löpnr 14. SÄPO.

fram uppgifter om i första hand Kinas huvudmotståndare Sovjet.²⁵⁴

Frågan om SKP genom sitt militärpolitiska utskott bedrev underrättelseverksamhet för Kinas räkning utreddes av säkerhetspolisen åren 1976-1978 bl.a. genom telefonavlyssning varvid dock inget egentligen framkom som gav stöd åt misstankarna. I en bedömning i mars 1978 förklarades SKP vara ett parti på tillbakagång. Detta betydde dock inte att partiet helt kunde skrivas av som hot:

Vissa delar av partiet, t.ex. SKPs militärråd, bör dock tas på allvar. Den verksamhet som militärrådet misstänkes bedriva är klart kriminell. Att partiet i sitt övriga revolutionära förarbete för närvarande skulle bedriva brottslig verksamhet har ej kunnat fastställas, pga partiets allmänna kameleontaktiga beteende, genom att inte medlemmarna klart utsäger var de hör hemma. Det finns skäl att anta att man när det gäller ev brottsliga förberedelser är än mer försiktig.²⁵⁵

Telefonavlyssningen av en ledande medlem i SKP med dessa misstankar som grund avbröts i december 1978 utan att misstankarna kunnat bekräftas eller avskrivs. Brottsmisstankarna rörande underrättelseverksamhet för Kinas räkning var i sin helhet grundade på uppgifter från källa C33, vars trovärdighet har diskuterats ovan. I efterhand är det dock i det närmaste omöjligt att bedöma misstankarnas rimlighet. Några år senare framkastade en tidigare medlem i SKP i samtal med säkerhetspolisen hypotesen att de uppgifter av militärpolitisk karaktär som SKP samlade in också kom Sovjetunionen till del. Förklaringen till detta skulle vara att uppgifterna, som i många fall avsåg svenska förhållanden, knappast var av intresse för Kina men däremot i hög grad för Sovjetunionen. Det ansågs föreligga en risk att SKP skulle ha infiltrerats av den sovjetiska underrättelsetjänsten och att någon i ledande ställning var sovjetisk agent.²⁵⁶

Det torde inte råda något tvivel om att den Kinainspirerade vänstern i Europa var intressanta underrättelsemål för den sovjetiska underrättelsetjänsten. Under 1970-talet förekom flera fall där man från sovjetisk sida sökte information om vilket stöd Kina hade

²⁵⁴ Kvartalsrapport nr 3/76.

²⁵⁵ Årsöversikt 1977. SH 741-78, 10/3 1978. Akt 5:721d 1-28, löpnr 16. SÄPO.

²⁵⁶ PM 15/6 1981. Akt 000002-6807. SÄPO.

i Sverige och vilka svenska grupper som besökte Kina.²⁵⁷ Uppgifter som dessa var knappast de mest efterfrågade men tillhörde ändå sådant som den sovjetiska underrättelsetjänsten intresserade sig för. Med tanke på de goda förbindelserna mellan delar av SKP och Kinas ambassad kan det mycket väl tänkas att sovjetisk underrättelsetjänst hade intresse av att komma åt information som personer inom SKP-kretsar satt inne med. Inga uppgifter har dock påträffats som tyder på sådana kontakter. Att SKP inom sina led skulle ha hyst en sovjetisk agent kan naturligtvis inte uteslutas även om några direkta tecken på det inte påträffats. Säkerhetspolisen vidtog heller veterligen inga direkta åtgärder till följd av uppgifterna från den före detta SKP-aren.

Det finns också uppgifter som tyder på att den amerikanska underrättelsetjänsten kan ha varit intresserad av att använda svenskar inom SKP-kretsen för att den vägen få uppgifter om Kina.²⁵⁸ För helhetens skull bör avslutningsvis påpekas att SKP naturligtvis inte var det underrättelsemål som främmande makt prioriterade högst vid denna tid. Betydligt viktigare mål torde bl.a. det socialdemokratiska partiet, de borgerliga partierna (särskilt under regeringsåren), den centrala förvaltningen samt försvarsmakten ha varit.

2.7.4 Försvarsfientlig verksamhet

Från militärt håll ansågs sabotage i form av avskruvade muttrar och sönderskurna däck kunna kopplas till den revolutionära vänsterns verksamhet på förbanden. Uttalanden i den riktningen gjordes från militärt håll vid ett flertal tillfällen åren 1968-1972. Samtliga vänstergrupper tog dock avstånd från sabotage som kampmetod. För KFML:s del formulerade man det på följande sätt 1972:

För att kunna genomföra en revolution måste vi ha den stora massan av det svenska folket med oss och det får vi inte genom sabotage och terror.²⁵⁹

ÖB Stig Synnergren medgav i ett uttalande för pressen i november 1972 att det inte fanns några egentliga indicier som talade för att

²⁵⁷ *Motoperationer med dubbelagenter*. AS SH 2036-97. PM 12/5 1997. Tore Forsbergs arbetspapper serie Ö III, vol 6. SÄPO.

²⁵⁸ Förhör med "x" 4/3 1976. PM 8/3 1976. Akt P 8168 löpnr A 1. SÄPO.

²⁵⁹ *Krigsmakten under kapitalismen - en soldatbroschyr*. Oktoberhäften 4. Utarbetad av KFML, 1972., s. 47.

den revolutionära vänstern låg bakom sabotagen.²⁶⁰ Samma uppfattning framfördes i en inom Fst/Säk år 1975 upprättad PM.²⁶¹ Förutom sabotage oroades både den militära och den polisiära säkerhetstjänsten över den soldatfackliga verksamheten ute på förbanden. Vid en konferens i december 1974 konstaterades från Fst/Säk att "det har varit svårt att fastställa den verksamhet som SKP antagligen utövat på förbanden". SKP antogs nu agera med större försiktighet än tidigare.²⁶² Hösten 1975 gjorde säkerhetspolisen följande bedömning av SKP:s soldatfackliga arbete:

Även om det är svårt att bedöma partiets mål utifrån den inriktning det har vid varje givet läge kan man anta, att det försöker åstadkomma en maximal spänning mellan sitt agerande och försvarsmaktens ledning för att tvinga fram ett beslut att dra in värnpliktskonferensen och därigenom åstadkomma ett "klasskampsförhållande" i det soldatfackliga arbetet. En indragning av konferensen skulle ge ett önskat publicistiskt nyhetsvärde, som partiet propagandistiskt skulle kunna begagna för att snabbt få igång en alternativ aktivitet eller en illegal kampform.²⁶³

Att som SKP delta i den värnpliktiga arbetsgruppens arbete bedömdes av säkerhetspolisen utgöra belägg för att partiets taktik var överlägsen de andra vänstergruppernas. Säkerhetspolisen noterade också SKP:s försvarsvänliga linje och framhöll att det fanns en strävan att "göra försvarsmakten verkligt effektiv i försvaret mot en yttre angripare och i detta avseende stöder de t.ex. moderaterna". Det soldatfackliga arbete som bedrevs ansågs dock syfta till att göra de värnpliktiga så politiskt medvetna att de vid en revolution skulle "stå på den revolutionära sidan".²⁶⁴ Säkerhetspolisen summerade:

SKP arbetar alltså inom försvarsmakten på lång sikt i första hand för att stärka partiet och samtidigt för att helt ta ledningen inom det värnpliktsfackliga arbetet,

²⁶⁰ Se t.ex. *Nerikes Allehanda* 18/11 1972.

²⁶¹ *Undergrävande verksamhet inom försvarsmakten fr.o.m. 1974-07-01*. 3/4 1975. Serie Ö IV, vol 464. MUST.

²⁶² *Protokoll från Arbetsmöte rörande uppföljning av politiska ytterlighetspartiernas verksamhet 10/12 - 12/12 1974*. AS-SH 2332-74, 8/1 1975. Akt 5:720/6 löpnr 6. SÄPO.

²⁶³ Kvartalsrapport nr 3/75. Akt 5:721d/1-28 löpnr 13. SÄPO.

²⁶⁴ Kvarstalsöversikt nr 2/76. Akt 5:721d 1-28, löpnr 14. SÄPO.

som bör lösgöras från försvars- och statsledning. Partiet föredrar att använda de "legala" metoderna via nämnder och förtroendeposter men söker ständigt efter anledningar till aktiviteter där även illegala metoder kan användas.²⁶⁵

Under andra halvan av 1970-talet kom SKP att tappa mark inom det soldatfackliga arbetet varvid denna del av hotbilden kom att få minskad betydelse.²⁶⁶ För Fst/Säk framstod dock fortfarande 1983 SKP som ett "starkt hot" mot försvarsmakten. I en årsöversikt avseende 1982 hävdades att SKP arbetade långsiktigt med att infiltrera försvarsmakten och "säkerställa besättandet av nyckelbefattningar så högt upp inom försvarsmaktens organisation som möjligt". Några belägg för denna infiltration anfördes inte. Trots partiets uttryckta försvarsvänlighet bedömdes inställningen till försvarsmakten vara negativ.²⁶⁷

2.7.5 Samverkan med terroristorganisationer

I likhet med andra vänsterorganisationer odlade KFML/SKP kontakter med oppositionella grupper av skiftande karaktär i utlandet. I början av 1970-talet förekom kontakter med officiella IRA och under senare delen av decenniet var det främst den palestinska saken som engagerade medlemmarna som i hög grad deltog i Palestinagruppernas verksamhet. Även om KFML/SKP ideologiskt tog avstånd från terrorism som kampmetod fanns hos säkerhetspolisen en oro över att enskilda medlemmar skulle komma att utnyttjas exempelvis genom att hysa personer som var efterspanade. Hotbilden framstår inte som helt orimlig även om det finns få belägg för sådana hjälpinsatser.

Vid mitten av 1970-talet lämnade källa "C33" en handfull rapporter som angav att medlemmar i SKP upprätthöll kontakter med Röda Arméfraktionen, ETA, IRA och PFLP. Det ideologiska avståndstagandet som redovisades offentligt skulle enligt källan främst vara en fasad. Som nämnts ovan kan källans trovärdighet klart ifrågasättas vilket dock inte innebär att uppgifterna kan avvisas utan en närmare undersökning. Någon sådan har dock av tids-

²⁶⁵ Ibid.

²⁶⁶ Kvartalsöversikt nr 1/78. Akt 5:721d 1-28 löpnr 16. SÄPO.

²⁶⁷ Årsöversikt 1982. *Subversiv verksamhet rörande försvarsmakten*. Fst/Säk HPM nr 215, 3/10 1983. Akt 001300-6044. SÄPO.

skäl inte varit möjlig att genomföra inom ramen för detta arbete. I en kvartalsrapport 1975 ifrågasattes om en koppling fanns mellan dessa kontakter och de misslyckade försöken att spränga Spain Tours och två McDonald's-restauranger som ägt rum. Två år senare skulle det dock visa sig att bakom dessa stod en grupp anarkister med anknytning till Norbert Kröcher.²⁶⁸

2.7.6 Infiltration av andra organisationer

Att en del av KFML/SKP:s verksamhet bedrevs genom enhetsfronter som FNL-rörelsen är välkänt. I säkerhetstjänsternas hotbild ingick dock även att KFML/SKP verkade på ett mera dolt sätt genom att infiltrera andra organisationer. SKP antogs av säkerhetspolisen i allmänhet agera på följande sätt vid infiltration:

Till en början döljer man gärna den politiska hemvisten. Avsikten är att genom gradvis bearbetning så småningom vinna sympatisörer och medlemmar till den egna organisationen.²⁶⁹

En typ av organisationer som SKP ansågs dölja sin verksamhet bakom var de många föreningar med ordet "centrum" i som floreerade i mitten av 1970-talet, t.ex. *Filmcentrum*. Enligt säkerhetspolisen var det "i det närmaste omöjligt att se gränsen mellan centrumbildningens och partiets verksamhet".²⁷⁰ I en kvartalsrapport från en av säkerhetspolisens sektioner daterad den 25 september 1975 framhölls vidare att SKP strävade efter att få in partimedlemmar på ledande poster inom olika sektorer av samhällslivet. På lång sikt skulle detta möjliggöra att partiet i en revolutionär situation hade tillgång till kompetenta personer som kunde ta över viktiga samhällsfunktioner. I rapporten hävdades också att SKP "systematiskt" ägnat sig åt att infiltrera Centerns Ungdomsförbund (CUF). Enligt sektionen skulle två ledande SKP-are avdelats för att särskilt ägna sig åt detta. Den ene skulle också ha deltagit i utarbetandet av ett programförslag som lades fram under kongressen av CUF-medlemmar från Stockholm. Rapporten fortsätter:

---

²⁶⁸ Kvartalsrapport nr 3/1975. Akt 5:721d 1-28 löpnr 13. SÄPO.

²⁶⁹ Kvartalsrapport nr 2/75. Akt 5:721d/1-28 löpnr 13. SÄPO.

²⁷⁰ Ibid.

På varje ort i landet, där SKP har avdelning eller arbetsgrupp, söker man kontakt med medlemmar och lokala ledare inom CUF. Denna kontaktverksamhet har även lett till avhopp och rekrytering av CUF-medlemmar och sympatisörer. Denna systematiska påverkan har även givit andra resultat, vilket framgår av CUF:s nya program, som tillkom efter kongressen. Inom CUF har man börjat skönja ett ökande intresse för Kina. Aktivitet är för närvarande på gång för att bereda CUF-are möjligheter att såsom kulturstipendiater besöka Albanien. Sommaren 1974 hade några CUF-are i Stockholm deltagit i en resa till Albanien med SKP-are som guider. Efter denna resa var deltagarna inbjudna till cocktailparty på albanska ambassaden i Stockholm.²⁷¹

Att SKP framgångsrikt infiltrerat CUF var även säkerhetspolisens uppfattning på central nivå. Infiltrationen ansågs ha underlättats av att de båda organisationerna uppgavs ha liknande uppfattning i en del frågor, t.ex. inom miljöområdet.²⁷² Uppgifterna om infiltrationen av CUF kom främst från källa "C33". Ytterligare ett område där SKP ansågs ha nått framgångar var hyresgäströrelsen. Flera av säkerhetspolisens sektioner rapporterade, framför allt 1978, om interna bråk inom den regionala och lokala hyresgäströrelsen. Sektionen i Gävle gjorde i en rapport daterad den 21 mars 1978 följande bedömning av läget:

XG:s [sektionen i Gävle] undersökning har visat att SKP:are troligen lyckats infiltrera föreningen...Det är helt klart att SKP är verksamt inom hyresgäströrelsen i Gävle, och att partiet söker attrahera medlemmarna genom att framhålla hyresstoppet som ett användbart medel i kampen mot hyresvärdarna. Samtidigt söker man utmåla hyresgästföreningens ledning som 'upplåsta pampar', lydiga redskap för hyresvärdarna och det socialdemokratiska partiet. Delvis har man lyckats. Opponenterna är inte enbart SKP:are och väns-

---

²⁷¹ Kvartalsrapport angående SKP 3:e kvartalet 1974 WF-SH 287-75, 25/9 1975. Akt 15:4/5a löpnr 26. SÄPO.

²⁷² Kvartalsrapport nr 3/75. Akt 5:721d/1-28 löpnr 13. SÄPO.

terextremister utan många av dem sympatiserar med partier till höger om VPK.²⁷³

Säkerligen hade säkerhetspolisen rätt i påståendet att "SKP är verksam inom hyresgäströrelsen i Gävle". Det kan dock ifrågasättas om detta verkligen var en form av infiltration. För den som läste Gnistan torde i alla fall partiets arbete inom hyresgäströrelsen inte komma som någon överraskning. Åren 1977-1978 förekom artiklar om "hyreskampen" i stor mängd.²⁷⁴ Sedan kan man ju alltid fundera över om de inre stridigheterna inom hyresgäströrelsen verkligen var något för säkerhetspolisen att syssla med.

Kring 1980 intresserade sig säkerhetspolisen för SKP:s och andra kommunistiska organisationers arbete mot kärnkraft. Sektionen i Falun menade i en rapport daterad den 31 mars 1980 att kampanjen i Kopparbergs län hade lagts upp enligt folkfrontstaktiken med ett starkt kommunistiskt inslag. Tankegången utvecklades av säkerhetspolisen i Falun på följande sätt:

Folkfronterna bildar ramarna för den omstörtande verksamheten i revolutionära processer i de utvecklade kapitalistiska staterna. Om vi ser på folkkampanjen nej till kärnkraft, har vi en koalition Center-VPK-SKP-KAF-miljörörelsen med flera. Så snart kampanjen startade riktades mot den ett tryck i form av massaktiviteter, demonstrationer och möten. Kommunistiska organisationer sökte leda och dirigera folkfrontsrörelsen på fältet...Enhetsfronten är en snävare form av folkfronten, men ofta vandrar dessa former hand i hand. Enhetsfronten är en av kommunisterna, på massornas nivå, ledd verksamhet. I motsats till folkfronten skall enhetsfronten alltid klart bekänna de politiska ambitionerna. Den riktar sig alltid mot den kapitalistiska ordningen. Betecknande för

²⁷³ Gävle Hyresgästförenings årsmöte 1978. XG-SH 84-78, 21/3 1978. Akt 15:4/5a löpnr 33. SÄPO. Se även *Extremistisk verksamhet i W län*. WF-SH 67-78, 20/3 1978. Akt 15:4/5a löpnr 33. SÄPO samt *Redovisning av SKP:s verksamhet i Stockholm och Stockholms län, fjärde kvartalet*. 15/1 1975. Akt 15:4/5a löpnr 23. SÄPO.

²⁷⁴ Se t.ex. artiklar i *Gnistan* nr 4/1977, 6/1977, 8/1977, 10/1977, 14/1977, 1/1978, 3/1978 och 4/1978. I *Partistyrelsens politiska rapport till SKPs 3:e kongress 1980* beskrevs det hela på följande sätt: "Hyreskampen utvecklades sprängartat 1977 och 1978 som en följd av våldsamma hyreshöjningskrav. Kampen riktades också mot den byråkratiska hyresgästledningen som fick utstå omfattande och välgrundad kritik för passivitet i kampen. Opinionsen ledde till kraftfulla krav på hyresstopp och i flera avdelningsstyrelser tog kämpande hyresgäster makten."

enhetsfronten är också att den riktar sig mot den reformistiska arbetarklassens ledare. Påtryckningar riktar mot det socialdemokratiska partiet och den av socialdemokraterna ledda fackföreningsrörelsen.²⁷⁵

Sektionen i Eskilstuna var inne på samma linje och hänvisade i en rapport till den socialdemokratiska tidningen *Folket* som betecknade *Folkkampanjen mot kärnkraft* som "en tvärkommunistisk sammanslutning med centerpartistiskt inslag". Säkerhetspolisen i Eskilstuna gav stöd åt tidningen Folkets analys och menade att de insändare som förekom i lokalpressen för nejsidan "ofta gjorts av personer med kommunistisk anknytning".²⁷⁶

2.7.7 Det illojala SKP?

Till skillnad från många andra politiska grupper till vänster om VPK kom SKP att ivra för ett starkt svenskt försvar och även uttryckligen förorda ett hårdnackat försvar i alla lägen, oavsett vem angriparen var. Dick Sundevall uttryckte det på följande sätt i en intervju i *Soldatfront* 1973:

Vi gör lumpen för att kunna ställa upp och försvara landet mot yttre angrepp, oavsett varifrån det kommer. Vi får ofta frågan: Skulle ni försvara landet om det angreps av ett socialistiskt land? Svaret är självklart, naturligtvis skulle vi försvara landet.²⁷⁷

Denna inställning skulle SKP aldrig lämna.²⁷⁸ Frågan för säkerhetstjänsterna var snarare: Vad skulle SKP-arna ta sig till i händelse av att en ockupationsmakt drivits ut ur landet? Skulle SKP då medverka till fria och öppna val med risk för att den kapitalistiska samhällsordningen återuppstod eller med vapen i hand försöka vända försvarskriget till en socialistisk revolution. I SKP:s studiebreve nr 2

²⁷⁵ *Anti-kärnkraftskampanjen – Kommunistisk folkfront*. WF-SH 111-80, 31/3 1980. Akt 15:4/5a löpnr 38. SÄPO. Se även *Kampanj mot kärnkraft, kommunistisk styrning*. WF-SH 89-80, 6/3 1980. Akt 15:4/5a löpnr 38. SÄPO.

²⁷⁶ *Redogörelse för verksamhet enl HT 19 under 4:e kvartalet 1979*. Akt 15:4/5a löpnr 37. SÄPO.

²⁷⁷ *Soldatfront* nr 5/1973.

²⁷⁸ Se t.ex. broschyren *Ett väpnat folk. Försvaret mot supermakterna*, utgiven av SKP:s militärpolitiska utskott (Oktoberförlaget, Stockholm 1975). Här framhölls bl.a. "nödvändigheten av att ekonomiskt, politiskt och militärt försvara Sverige mot varje angrepp".

från januari 1980 med titeln "Utveckla en kommunistisk försvarspolitik" diskuterades frågan med följande ord:

Vad anser vi om detta? Är vår målsättning att under ett långvarigt försvarskrigs gång, skapa förutsättningar för att leda det nationella kriget över i en socialistisk revolution? Eller ska vi redan på förhand gå in för att krigsslutet ska leda till ett återupprättande av det kapitalistiska samhällssystemet?

Vägledning för att besvara frågan hämtade SKP från Mao Tsetungs ord 1945 om vad som borde ske när kriget mot Japan förts till seger och Chiang Kai-shek önskade "bygga upp landet". Enligt Mao var det inget annat än opportunism att avstå från att kämpa hårt och i stället skänka Chiang Kai-shek "de frukter som bör tillfalla folket".²⁷⁹ Enligt SKP:s tolkning stod valet för arbetarklassen mellan att "i förbund med patriotiska grupper och skikt, lyckas säkerställa det nationella oberoendet och bygga upp ett fritt, demokratiskt och blomstrande, socialistiskt Sverige" och att låta monopolkapitalet "återupprätta sin diktatur, steg för steg återigen undergräva och sätta Sveriges nationella oberoende på spel och förtrycka folket". Något mellanting fanns inte enligt SKP. Resonemanget avslutades på följande sätt:

Är det inte glasklart? Politisk makt växer ur gevärspipen. Om borgerskapet och inte vi kontrollerar de väpnade styrkorna kommer folkets frihetskamp att slås ned med våld.²⁸⁰

Som nämnts ovan diskuterades frågan också på ett sommarläger 1981 varvid meningarna var delade. Ett klart avståndstagande från tanken att låta ett nationellt försvarskrig övergå i en socialistisk revolution kom först i Solidaritetspartiets första partiprogram 1986.

2.8 Sammanfattning och slutsatser

I början av 1960-talet framträdde inom det gamla SKP flera sinesemellan stridande åsiktsriktningar. Vänstersocialistiskt påverkade

²⁷⁹ Tsetung, Mao: "Läget och vår politik efter segern i försvarskriget mot Japan". Citerad efter SKP:s studiebreve nr 2 januari 1980: *Utveckla en kommunistisk försvarspolitik*.

²⁸⁰ SKP:s studiebreve nr 2 januari 1980: *Utveckla en kommunistisk försvarspolitik*.

”modernister” sökte förnya partiet medan ”traditionalister” försökte bevara partiets gamla politiska linjer. Därtill fanns en vänsteropposition som riktade kritik mot partiets, i deras ögon, allt mer ”opportunistiska” och ”revisionistiska” hållning.

En mera fast bas fick vänsteroppositionen inom SKP år 1965 med tidskriften Marxistiskt Forum samt de under de följande åren bildade marxistiska sällskapen. När SKP år 1967 ändrade namn till VPK samt antog ett partiprogram där det leninistiska arvet i hög grad rensats bort valde den marxist-leninistiska oppositionen att bilda Kommunistiska Förbundet marxist-leninisterna (KFML). Förutom vänsteroppositionen inom SKP kom det nya förbundet i hög grad att hämta sina medlemmar från Clartéförbundet och FNL-rörelsen. KFML:s huvudsyfte var redan från första början att återskapa SKP på marxist-leninistisk grund. Programmatiskt var förbundet revolutionärt och såg den fredliga vägen till socialismen som önskvärd men i praktiken omöjlig.

Våren 1968 drabbades KFML svårt av den s.k. rebellrörelsens framväxt. Rebellrörelsen började dock falla samman redan under sommaren och till hösten samma år var dess politiska kraft bruten. Ytterligare problem uppstod hösten 1970 då en oppositionell grupp med förankring främst i Göteborg bröt sig ur för att bilda KFML(r). En mindre utbrytning ägde också rum år 1972 men KFML kunde ändå år 1973 genomföra den partibildning som varit målet och anta namnet SKP. Det nya partiet kom med tiden att bli alltmer antisovjetiskt och försvarsvänligt. Förändringar i den internationella politiken gjorde dock partiet villrådigt och under andra hälften av 1970-talet var SKP hårt drabbat av avhopp och uteslutningar. Samtidigt utvecklades ett mycket strikt säkerhetstänkande där medlemmarna uppmanades att använda täcknamn.

År 1980 inledde SKP en ideologisk omprövning vilket skulle leda till att partiet tog avstånd från begreppet ”proletariatets diktatur” och komintertraditionen för att i stället bejaka flerpartisystemet och den representativa, formella demokratin. År 1986 ombildades SKP till Solidaritetspartiet som dock lades ned som riksorganisation år 1990.

Säkerhetspolisen intresserade sig redan i början av 1960-talet för de olika fraktionerna inom det gamla SKP - dock utan att göra någon egentlig analys av de ideologiska skiljelinjerna. Informationskällorna var vid denna tid telefonavlyssning både i Stockholm och Göteborg, öppna källor, förtroliga meddelare samt yttre spaning. Även Grupp B/IB följde efter bästa förmåga kommunistpartiets inre strider. KFML:s första kongress år 1969 var föremål för en

omfattande spaningsinsats från säkerhetspolisens sida. Kongressen buggades vilket resulterade i en mycket detaljerad uppteckning av de diskussioner som fördes. Vidare fotograferades alla deltagare. Detta är det enda kända fallet av buggning riktad mot KFML/SKP.

Den kanske viktigaste informationskällan för säkerhetspolisen var telefonavlyssning. Avlyssning bedrevs i Göteborg mellan åren 1967 och 1972 och omfattade Danelius Bokhandel, Gnistans redaktion, FNL-kontoret, Göteborgs Clartésektion och förbunds-expeditionen. I Stockholm pågick avlyssningen åren 1968-1975 och 1977-1978 och omfattade vid olika tidpunkter bokhandeln Oktober, flera FNL-kontor, Kafé Marx, förbundsexpeditionen i Hägersten samt partiexpeditionen på Nybrogatan. Avlyssningen avbröts sommaren 1975 efter att den avslöjats i pressen. Den återupptogs dock några år senare men omfattade då bara den misstänktes hemtelefon samt partiexpeditionen i Stockholm.

Telefonavlyssningen synes inte i första hand ha syftat till att få fram bevisning mot de personer som avlyssningen avsåg. Syftet torde i högre grad ha varit att få in överskottsinformation om verksamheten i stort, dvs. om nätverk och kontakter, om planerade möten, aktiviteter och resor samt namn på medlemmar och sympatisörer. I flera fall tycks inte de avlyssnade personerna i sig ha varit intressanta utan det var deras position inom förbundet/partiet som gjorde dem intressanta att avlyssna. Några belägg för brottslig verksamhet förefaller inte ha inkommit genom telefonavlyssning bortsett från en del samtal som gav stöd åt misstanken att KFML/SKP fick ekonomiskt stöd från Kina.

Beträffande andra arbetsmetoder kan nämnas öppna källor i form av främst press, flygblad och broschyrer från KFML/SKP. Yttre spaning bedrevs i stor omfattning mot 1 majdemonstrationer, möten och sammanträden. Intressanta spaningsobjekt var också Oktoberboklådorna som ofta utgjorde samlingspunkter för medlemmar och sympatisörer. Den sista spaningsinsats som har kunnat konstateras avsåg Solidaritetspartiets 1 majdemonstration i Stockholm 1987. Säkerhetstjänsterna hade också tillgång till förtroliga meddelare som verkade inom eller nära KFML/SKP. En av dessa var IB-agenten Gunnar Ekberg som infiltrerade KFML, FNL-rörelsen och Palestinarörelsen i Göteborg. Ekbergs rapporter gick även vidare till säkerhetspolisen. Förutom dessa metoder förekom att säkerhetspolisen kopierade handlingar som på olika sätt kommit i polisens händer t.ex. som hittegoods.

Övervakningen av SKP under 1970-talets andra hälft är en god illustration av det som kallats den "konspirativa spiralen". Efter de

avslöjanden som gjordes åren 1972-1975 (värnpliktskonferensen, IB, telefonavlyssningen och sjukhusaffären) ökade SKP sin inre säkerhet kraftigt och utvecklade starkt konspirativa beteenden med täcknamn och hemliga partiexpeditioner. Detta medförde i sin tur att partiet framstod som än mer farligt vilket naturligtvis krävde ytterligare övervakning osv.

Säkerhetspolisens övervakning av KFML/SKP utsträcktes i många fall till att omfatta andra organisationer i vilka KFML/SKP bedömdes ha ett stort inflytande. Det gäller t.ex. Clarté, FNL-rörelsen, musikrörelsen och hyresgäströrelsen. Även organisationer som bildades efter utbrytningar från SKP, såsom Sveriges Kommunistiska Arbetarparti och Kommunistiska Partiet i Sverige övervakades.

Medlemmar och sympatisörer till KFML/SKP registrerades i säkerhetspolisens centralregister åren 1967-1988. Även aktivitet inom närstående organisationer som Ordfront kunde föranleda registrering. Förutom registrering i centralregistret förekom registrering i arbetsanteckningar. Här infördes dels personer som inte var fullständigt identifierade, dels personer vars rapporterade aktiviteter inte nådde upp till den nivå som krävdes för registrering i centralregistret. Det kunde exempelvis röra sig om personer som skrivit en insändare i Gnistan, efterfrågat adressen till bokhandeln Oktober eller var anställda inom musikrörelsen.

KFML/SKP som hotbild kom under årens lopp att variera i intensitet. I hotbilden ingick främst att KFML/SKP arbetade för en revolution sannolikt med våldsanvändning, infiltrerade försvaret samt styrdes och finansierades av Kina. Åren 1967 till 1970 bedömdes förbundet utgöra ett stort hot, framför allt i kraft av dess inflytande över FNL-rörelsen. Under första hälften av 1970-talet ansågs hotet mindre och det diskuterades om inte övervakningen av KFML kunde upphöra. Från 1975 bedömdes SKP ånyo vara landets farligaste vänsterorganisation och det ansågs inte otänkbart att partiet skulle kunna komma in i riksdagen.

Under andra hälften av 1970-talet baserades hotbilden i stort sett enbart på rapporter från en och samma källa som under flera år rapporterade mot betalning. Enligt källan bedrev SKP underrättelseverksamhet för Kinas räkning, samarbetade med terrorister och planerade vålds- och sabotagehandlingar. Källans uppgifter kritiserades dock internt inom säkerhetspolisens kontraterroristrotel där flera av rapporterna bedömdes vara felaktiga. Detta hindrade dock inte att samma rapporter kunde användas för att motivera telefon-

avlyssning i Göteborg eller, som i Hans Holmérs och Ebbe Carlsons rapport, motivera den s.k. sjukhusspionens verksamhet.

Någon gång år 1978 kom säkerhetspolisen i Stockholm fram till att källan inte var pålitlig. Hellre än att släppa källan helt överlät man den i stället till IB:s efterföljare, GBU. Källan kom sedan att under ett tiotal år rapportera till GBU och lämnade även då rapporter av samma karaktär som tidigare. I slutet av 1980-talet började dock källans kontakt inom GBU att misstänka att rapporterna delvis var fabricerade varför kontakten upphörde.

SKP som hotbild började redan i slutet av 1970-talet att dala och under 1980-talet rapporterades mest om sviktande medlemsantal och inre strider. Så sent som i december 1986 framhöll dock säkerhetspolisen att partiet, som nu hette Solidaritetspartiet, fortfarande måste övervakas, närmast med motiveringen att partiet inte "tagit klart avstånd från kommunismen". Ett år senare hade säkerhetspolisen emellertid korrigerat sin bedömning och menade att SKP redan någon gång under 1980-talets fyra första år slagit in på en demokratisk väg. I december 1988 avförde regeringen Solidaritetspartiet från den hemliga förteckningen över organisationer som skulle övervakas.

Att verka inom KFML torde ha varit registreringsgrundande redan vid förbundets bildande. I och med tjänsteföreskriften HT 19 kom det dock att krävas ytterligare omständigheter såsom ledande ställning, vilket ofta gavs en mycket vid definition, eller genomgången marxistisk grundcirkel.

Att organisationer som säger sig arbeta för en revolution, sannolikt med våldsinslag, har nära kontakter med främmande makt, tar emot visst understöd från denna samt verkar inom försvarsmakten i syfte att förbereda sig för en revolutionär situation övervakas av säkerhetspolisen är i sig rimligt.²⁸¹ Det framstår därför som välmotiverat att säkerhetspolisen försökte utröna i vilken mån förberedelser för en revolution vidtogs eller hur kontakterna med främmande makt såg ut.

Att övervakning bedrevs torde heller inte ha varit obekant för de övervakade. Det finns gott om belägg för att man i många fall räknade med att telefonavlyssning och spaning förekom. I det av regeringen i september 1972 utfärdade öppna brevet talades om

---

²⁸¹ Jfr Åmark, Klas: "Lägg ned SÄPO!". Ordfront 2001: "Skulle då inte kommunisterna övervakas? Jo, det fanns skäl, menar jag. Om man hävdar att man vill omstörta samhällsskicket med våld får man finna sig i att demokratin gör motstånd. Om man hyllar den potentiella ockupanten, tar emot pengar från Sovjet, eller låter Moskva eller Peking påverka partiets politik, är det rimligt att det får konsekvenser."

grupper som använde eller kunde komma att använda "våld, hot eller tvång...för att uppnå de politiska syftena". Redan parlamentariska nämnden i Wennerströmmaffären uppmärksammade i sin utredning 1968 att det genom utbrytning ur VPK bildats "en grupp, som öppet deklarerade sig vilja med våld taga makten i landet". Nämnden framhöll att det i en sådan organisation, dvs. KFML, torde "vara en utomordentligt svår och ibland omöjlig uppgift" att i och för registrering skilja på dem som verkligen var beredda att begå våldshandlingar och dem som bara sympatiserade med tanken på en radikal samhällsförändring.²⁸²

Att verksamhet inom KFML/SKP kunde föranleda övervakning och kanske registrering torde därmed ha varit känt för många som verkade inom förbundet/partiet. Det kan alltså sägas att systemet innehöll ett visst mått av förutsägbarhet trots att arten och omfattningen av övervakningen måste ha framstått som oklar.

Säkerhetspolisens övervakning av KFML/SKP innebar emellertid också i många fall att organisationer utan revolutionärt program, utan relation till Kina och utan ambitioner att infiltrera försvaret kom att övervakas. Här brast systemet på ett ganska uppenbart sätt i förutsägbarhet. För dem som verkade inom musikerörelsen, Ordfront, FiB/Kulturfront eller i någon av de fria teatergrupperna var det knappast rimligt att förvänta sig att detta skulle vara något som säkerhetspolisen ägnade uppmärksamhet åt.

Det torde dock inte vara möjligt att hävda att säkerhetspolisen i detta avseende gått utanför sina befogenheter eller instruktioner. De av regeringen utfärdade direktiven var mycket allmänt hållna. De särskilda registreringsgrunderna liksom den av säkerhetspolisen i januari 1974 fastlagda modellen för sektionernas rapportering möjliggjorde att övervakningssystemet utsträcktes till flertalet av samhällets vinklar och vrår. Någon egentlig insyn i hur övervakningen bedrevs torde varken regeringen, JO eller JK ha erhållit eller skaffat sig.

Av de spaningsmetoder som kom till användning framstår telefonavlyssningen som den mest integritetskränkande. Dag och natt, utan hänsyn till vem som använder telefonen avlyssnas inkommande och utgående samtal. Det framstår som uppenbart att ett sådant tvångsmedel bör vara omgärdat av rigorös prövning och stor rättssäkerhet. Så har det emellertid inte varit. Telefonavlyssning har inte primärt använts för att utreda brott utan som ett spaningsinstrument. Detta innebär att det faktum att det genom tele-

²⁸² *Handläggningen av säkerhetsfrågor*. Utlåtande av parlamentariska nämnden i Wennerströmmaffären. SOU 1968:4 s. 63.

fonavlyssningen inte framkommer något som kan styrka eller avstyrka brottsmisstankarna inte är av avgörande betydelse. Syftet med avlyssningen är ju inte att den ska leda fram till åtal utan att generera s.k. överskottsinformation. Därför pågår avlyssningen så länge den är ett verksamt spaningshjälpmedel och så länge brottsmisstankarna inte framstår som uppenbart oriktiga. Detta kom att medföra rutinmässigt förlängda avlyssningsperioder som därigenom kunde bli mycket långa. Sju - åtta års telefonavlyssning har konstaterats i flera fall.

När det gäller registrering kan i likhet med Registernämnden konstateras att registrering enligt de hemliga föreskrifterna ofta kunde komma i strid med det s.k. åsiktsregistreringsförbud som fanns i 1969 års personalkontrollkungörelse och senare infogades i regeringsformen. Detta gäller i än högre grad systemet med registrering i arbetsanteckningar. Med tanke på regeringens uttalanden 1968, den år 1969 utfärdade personalkontrollkungörelsen samt 1972 års öppna kungliga brev torde det för samtiden ha framstått som att enbart medlemskap eller vanlig föreningsverksamhet inte skulle leda till registrering. Detta var emellertid en felaktig bild och även här brast alltså systemet i förutsägbarhet.

Beträffande hotbildsanalyserna kan konstateras att sådana ofta inte alls utfördes. Det torde därför inom säkerhetspolisen ha funnits viss intern osäkerhet rörande på vilka grunder en organisation kunde anses utgöra ett hot. Bristen på kontinuerlig hotbildsanalys förankrad både i övervakningens och registreringens rättsliga grunder (1972 års öppna brev samt de hemliga tjänsteföreskrifterna) och i sakliga förhållanden torde vara förklaringen till den eftersläpning som kan iakttas i säkerhetspolisens hotbilder. Ett talande exempel är 1986 års bedömning att SKP/Solidaritetspartiet skulle övervakas eftersom partiet inte tagit klart avstånd från kommunismen. Först ett år senare kom säkerhetspolisen till den rimliga och välunderbyggda slutsatsen att partiet sedan någon gång under 1980-talets fyra första år kunde betraktas som ett demokratiskt parti. Eftersom denna slutsats dragits mot bakgrund av partiprogram från 1980 och 1984 kunde den av allt att döma ha dragits flera år tidigare. 1986 års analys förbisåg också att ställningstaganden för eller emot kommunism borde ha betraktats som irrelevanta i en hotbildsanalys. Som bekant fanns vid denna tid ett parti, VPK, som kallade sig kommunistiskt utan att detta föranledde säkerhetspolisen att betrakta det som ett hot mot rikets säkerhet.

3 KFML(r)/KPML(r)

3.1 KFML(r)/KPML(r) – en översikt

KFML:s splittring på hösten 1970 har berörts i föregående kapitel. De motsättningar som uppstått inom förbundet handlade främst om hur kampen på arbetsplatserna skulle föras, förhållandet mellan kampen för dagskraven och kampen för socialismen samt hur FNL-rörelsen (DFFG) skulle användas i valet 1970. Vid ett par möten i oktober 1970 trängde motsättningarna fram i öppen dag och ”den principfasta arbetarminoriteten”, med förankring i Göteborg kring förbundets vice ordförande Frank Baude, lämnade KFML. Den 24-25 oktober samma år bildades KFML(r). Den nya, revolutionära grupperingen menade att ”högeropportunism” och ”småborgerlighet” på ett oacceptabelt sätt fått göra sig gällande inom KFML. Två år senare skulle r:arna förklara den uppkomna situationen på följande sätt:

Opportunismens utbredning inom det gamla KFML måste till största delen tillskrivas det faktum, att det intellektuella inslaget var så ofantligt stort i förhållande till de uppgifter som ställdes.²⁸³

Redan vid starten fanns *Proletären* och *Klasskampen* som organ för KFML(r), den senare som en mer teoretiskt orienterad tidskrift. Bokhandeln *Röda Stjärnan* som i slutet av 1970 fanns på tre orter i Sverige skulle snart få efterföljare och 1972 finnas på inte mindre än elva platser i landet. Som en konsekvens av splittringen bildades snart även med KFML konkurrerande underorganisationer i form av *Clarté (ml)* och *Solidaritetskommittén för Indokinas folk (SFIF)*. Det gamla Clarté liksom FNL-rörelsens paraplyorganisation DFFG förblev under KFML:s vårdande hand. 1972 ombildades

---

²⁸³ KFML(r). *Tredje kongressen 1-5 januari 1972. CK:s rapport, politisk plattform, stadgar, resolutioner och uttalanden*. Proletärkultur, Göteborg 1972, s. 27.

dessa organisationer till *SKS (ml)* och *SKU (ml)* vilka utgjorde student- respektive ungdomsförbund för KFML(r). Som organ för ungdomsförbundet fungerade tidningen *Ungkommunisten*.

KFML(r) deltog i 1973 års riksdagsval med klena framgångar och erhöll endast 7 823 röster eller 0,2 %. Besvikelsen över detta ledde till en hård intern debatt och efter en stormig kongress 1974 uteslöts år 1975 stora delar av förbundets akademiker och studenter. Flera avdelningar ska ha uteslutits i sin helhet och KFML(r) upplöste också banden till studentförbundet, SKS (ml). Bland de uteslutna bildades 1975 *Kommunistiska Enhetsgrupperna* vilka huvudsakligen övergick till SKP 1977. Samma år ombildades förbundet till parti med namnet KPML(r).

3.1.1 Driftcellerna

Medlemskap i KFML(r)/KPML(r) kunde beviljas den som ställde sig bakom förbundets politiska plattform, stadgar och grundsatser samt efter förmåga aktivt deltog i partiarbetet i en grundorganisation. En ansökan måste dock rekommenderas av två medlemmar. Vanligen genomgick nya medlemmar någon form av studiecirkel med undervisning i marxism-leninismens grunder. Något formellt krav på utbildning före medlemskap torde dock aldrig ha ställts.

Grundorganisationen bestod vanligen av en driftcell, bostadscell eller liknande som regelmässigt skulle bildas så fort tre medlemmar fanns inom t.ex. samma arbetsplats. Idén med driftceller var inte ny. Sådana hade existerat även under 1920-talet inom det gamla SKP och dess ungdomsförbund. Tanken hade då varit att driftcellerna bättre än klubbarna skulle ge möjlighet att nå ut till arbetarna.²⁸⁴

KFML(r) som gärna sökte sig tillbaka till SKP:s kominternperiod för inspiration, såg i detta en väg att "säkra partibygget" och "förankra den socialistiska propagandan på arbetsplatserna". I en artikel i *Proletären* nr 6-7/1971 riktades en rak uppmaning till medlemmarna: "Vänd ansiktet mot arbetsplatserna. Skapa driftceller!" I artikeln konstaterades att på flera platser i landet fanns redan fungerande celler och Göteborgsavdelningen skulle nu gå över till detta system som betecknades som "den mest angelägna organisatoriska åtgärden för att kunna dra in de klassmedvetna arbetarna i

²⁸⁴ Glans, Tom: *Sveriges Kommunistiska Ungdomsförbunds organisation 1921 - 1928*. <http://marxistisktforum.cjb.net/artiklar/0009.htm>

partibygget". Inledningsvis skulle driftcellerna sköta kaderskolning och sprida socialistisk propaganda på arbetsplatserna. Senare, när den revolutionära temperaturen ökat, skulle driftcellerna "utgöra ledningen av den politiska och ekonomiska kampen på respektive storindustri". I slutfasen av den revolutionära kampen skulle driftcellernas uppgift vara att "gå i ledningen för arbetarnas maktövertagande av fabriken". Så länge det politiska läget var ett annat var man dock tvungen att agera med viss försiktighet eftersom kommunistisk propaganda på arbetsplatsen knappast skulle uppskattas av alla. I artikeln förklarades också att driftcellernas arbete i huvudsak skulle utgöras av illegalt arbete.

Driftcellernas arbete kommer i huvudsak att vara illegalt. Detta kommer att ställa mycket höga krav på kamraterna allteftersom klassfienden upptäcker vår farlighet. *Vi får då aldrig glömma att det säkraste skyddet för driftcellen är förankringen bland arbetarna på fabriken.* Vi får också redan nu bygga upp en organisation, som dels är tillräckligt smidig och osynlig för att undgå klassfiendens slag *samtidigt* som den är öppen nog för att stå i kontakt med fabriken s arbetare.²⁸⁵

Det är inte helt glasklart vad som avsågs med att arbetet inom driftcellerna i huvudsak skulle vara "illegalt". Veterligen har inte i något fall illegal aktivitet bedriven av någon driftcell kunnat påvisas. Registernämnden konstaterade också att KFML(r):s cellverksamhet inte handlade om "kriminaliserade beteenden utan om aktiviteter som ligger inom ramen för en legal politisk verksamhet".²⁸⁶ En rimlig förklaring är att det illegala skulle bestå i att driftcellerna i många fall kom att bedriva politisk propaganda på arbetsplatserna i strid med av arbetsgivaren utfärdade regler.²⁸⁷ Åren 1973-1975 arbetade en statlig utredning med frågor kring detta vilket mynnade ut i rapporten *Politisk propaganda på arbetsplatserna - Rättsläge och förekomst* (SOU 1975:27). Utredaren framhöll i rapporten att lagstiftning saknades rörande politisk verksamhet på arbetsplatserna

²⁸⁵ "Vänd ansiktet mot arbetsplatserna. Skapa driftceller!" *Proletären nr 6-7/1971*.

²⁸⁶ Registernämnden 1998, s. 62.

²⁸⁷ I SKS (m-l):s tidning, *Kampens väg nr 6/1973* publicerades en artikel ("KFML(r):s driftcellsarbete med sikte på revolutionen") om driftcellsarbetet på Volvo där detta togs upp: "Dom är stenhårda på Volvo när det gäller att hålla efter oss kommunister. Kommer dom på oss med att sälja tidningar eller affischera, så blir det med detsamma fråga om anställningen. Exemplet på att gubbar käckats direkt efter affischering, det finns."

men att det i princip måste antas förhålla sig så, att det tillkom arbetsgivaren att besluta om i vad mån sådan verksamhet var tillåten. Det framhölls vidare att inför 1973 års val hade vid ungefär 13 % av arbetsplatserna utfärdats förbud mot politisk verksamhet. Vid stora arbetsplatser uppgavs procenttalet vara "betydligt högre".²⁸⁸

Från KFML(r):s sida avsågs driftcellerna spela en mycket viktig roll i förberedelserna för och genomförandet av revolutionen. Frank Baude skrev 1972 i en artikel i *Klasskampen* följande:

Driftceller på de stora arbetsplatserna vilka kan leda och dra in arbetarklassens stora massor i den revolutionära kampen är av avgörande betydelse för att överhuvudtaget kunna tala om en väpnad revolution i ett kapitalistiskt land.²⁸⁹

Driftcellerna bedrev ofta en högljudd och intensiv verksamhet riktad mot företags- och facklubbsledningar i driftcellens namn t.ex. genom flygblad.²⁹⁰ I *Proletären* kunde både publiceras bilder på driftceller i studiearbete samt uppgifter om var nya sådana celler bildats.²⁹¹

I en uppsats i det teoretiska organet *Klasskampen* framhölls år 1972 att det var viktigt att cellens existens blev "känd över hela fabriken". Detta för att tydliggöra att det fanns ett politiskt alternativ till den reformistiska socialismen. Däremot var det upp till cellens medlemmar att själva bestämma vilka som öppet skulle framträda som representanter för KFML(r) och vilka som skulle spela en mer tillbakadragen roll. Det gällde nämligen att ha reserver i händelse av att de mer aktiva cellmedlemmarna skulle bli uppsagda eller avskedade.²⁹² Med i bilden fanns också tanken att driftcellerna skulle kunna användas för underrättelseverksamhet mot exempelvis industriernas driftvärn. I ett dokument som bl.a. refereras i Enn Kokks bok om IB sägs att medlemmarna skulle uppmanas att kartlägga

---

²⁸⁸ SOU 1975:27 s. 11-13.

²⁸⁹ Baude, Frank: "Det väpnade upproret." *Klasskampen nr 4/1972*.

²⁹⁰ Se flygbladet "Gärdagens fackmöte 24/8 [1971] avslöjade byråkraterna!" I flygbladet, som delades ut utanför NJA kunde intresserade läsa långa citat från vad medlemmar i KPML(r):s driftcell på NJA sagt vid gärdagens fackföreningsmöte. Det torde alltså knappast ha varit någon hemlighet vilka som ingick i driftcellen på NJA. Flygbladet ligger i akt 15:4/6a löpnr 2. SÄPO.

²⁹¹ Lampers, Lars Olof: *Granskningsmakten och sjukhusaffären i Göteborg 1975*. Bilaga s. 4-5. Otryckt uppsats 1997. Se t.ex. *Proletären nr 6-7/1971* ang nybildad driftcell på Kockums.

²⁹² Andersson, Håkan: "Framåt i driftcellsbygget". *Klasskampen nr 1/1972*.

driftvärnens beväpning, utbildning, träning och sammansättning.²⁹³ Liknande uppmaningar förekom 1973 även i tidningen Proletären.²⁹⁴ I den instruktion som centralkommitténs driftcellsutskott publicerade 1973 framhölls vikten av att göra en "politisk kartläggning" av varje industri. Kartläggningen skulle innebära en analys av "arbetarnas politiska tillhörighet, grad av facklig militans, politisk lättrörlighet osv".²⁹⁵

3.1.2 "Leve de vilda strejkerna"²⁹⁶

KFML(r):s verksamhet under 1970-talets första år kom i hög grad att förknippas med den våg av vilda strejker som svepte fram över landet. Åren 1970-1975 genomfördes hundratals vilda strejker involverande tiotusentals arbetare. De vilda strejkerna låg helt i linje med KFML(r):s uppfattning att de socialdemokratiskt dominerade fackföreningarna var en del av den "borgerliga staten". Fackmöten var inget man deltog i för att den vägen förändra något utan för att "fackmötet är en tribun för socialistisk propaganda".²⁹⁷ I stället för att som KFML sträva efter att göra "facket till en kamporganisation" ställdes uppgiften för de "klassmedvetna arbetarna" att

leda in dem [arbetarna] på *den självständiga klasskampens väg*. Ställa facket åt sidan, välja strejkkommittéer och använda den vilda strejkens vapen.²⁹⁸

Medlemmar och sympatisörer till KFML(r) deltog också i ett flertal vilda strejker eller gav stöd och uppmuntran genom flygblad och annan propaganda.²⁹⁹ Huruvida strejkerna verkligen var initierade av KFML(r) eller om förbundet snarare följde med och understödde redan uppblussande konflikter är mera osäkert.

²⁹³ Kokk, Enn: *Vitbok. Militärens hemliga nätverk i arbetarrörelsen*. Hjalmarson & Högberg, Stockholm 2001, s. 53. Dokumentet som Kokk hänvisar till har okänd proveniens. Det finns även i SÄPO:s arkiv som en bilaga till PM ang KFML, 24/6 1975. Akt 15:4/6a, löpnr 13.

²⁹⁴ "Driftvärn bildat på Nordsjö Färg". *Proletären nr 19, maj-juni 1973*.

²⁹⁵ Citerat efter Lampers, Lars Olof: *Granskningsmakten och sjukhusaffären i Göteborg 1975*. Bilaga s. 4-5. Otryckt uppsats 1997.

²⁹⁶ Rubriken är hämtad från Frank Baudes skrift *Leve de vilda strejkerna. Frank Baude om KFML(r):s fackliga linje*. Proletärtryck, Göteborg 1972.

²⁹⁷ "Vår uppgift är att sprida socialistisk propaganda". *Proletären nr 3/1971*.

²⁹⁸ "Vad gäller kampen mot opportunisten". *Klasskampen nr 3/1972*.

²⁹⁹ Baude, Frank: *Mot strömmen i svensk politik under 30 år*. Göteborg 2000, s. 64-70. Se även Kokk Enn och Fagerström Pär: *KFML(r) – mål, organisation, arbetsmetoder*. Stockholm 1973.

3.1.3 Soldatarbetet och den väpnade revolutionen

Det revolutionära soldatarbetets bakgrund i det tidiga 1900-talet har redovisats i föregående kapitel. För KFML(r):s del hade soldatarbetet redan inletts inom KFML med utgivningen av *Soldattidningen* som nu fortsattes av KFML(r). Förbundets linje i militärfrågan togs även upp i *Proletären* 1971 varvid raljerades över "doktorerna och docenterna", dvs. KFML, som kämpade "för en krona mer om dagen och raka byxor". Mot detta ställde KFML(r) "den revolutionära linjen för arbetet i militärapparaten" och manade till cellbildning på förbanden.

Det organisatoriska uppbygget av ett revolutionärt cellsystem på förbanden är ett arbete som måste bedrivas med den största noggrannhet och försiktighet. Arbetet har både legal och illegal karaktär och målsättningen är att få fungerande celler som inte sprängs av regementsledningen.³⁰⁰

I *Proletären* nr 12/1971 tog signaturen RG upp frågan om "det väpnade upproret" till diskussion. I artikeln förklarades att kampen mot höga hyror, lönesänkningar och liknande måste länkas till arbetarklassens mobilisering "inför en högre kampform: det väpnade upproret". Det framhölls vidare att det var felaktigt att tala om att arbetarklassen måste ha rätt att försvara sig mot de härskande klassernas angrepp. I själva verket handlade arbetarklassens maktövertagande, dvs. den proletära revolutionen, om ett "gigantiskt anfall mot det kapitalistiska tjuvsamhället".³⁰¹

I januari 1972 höll KFML(r) sin första kongress under det nya namnet. Kongressen räknades dock som förbundets tredje eftersom man tillgodoräknade sig två tidigare kongresser inom KFML. Efter avslutad kongress publicerade förbundet en dokument-samling bestående av centralkommitténs rapport till kongressen samt antagna beslut och resolutioner. Dokumentsamlingen från den tredje kongressen 1972 är intressant då den kan antas tydligt och klart spegla partilinjen som den låg fast vid denna tid. Bland de resolutioner som antogs gällde en "arbetet i den borgerliga militärapparaten". Tankegången var, att skulle det någon gång bli möjligt

³⁰⁰ "Det revolutionära soldatarbetet", samt AO: "Erfarenheterna från soldatarbetet – lärdomar för hela rörelsen". *Proletären* nr 6-7/1971.

³⁰¹ RG: "Det väpnade upproret och kommunisternas uppgifter". *Proletären* nr 12/1971.

att störta den kapitalistiska staten måste först dess militärapparat försvagas i grunden:

Graden av upplösning i bourgeoisins armé kommer att få en avgörande betydelse för proletariatets möjligheter att störta bourgeoisin och krossa den kapitalistiska staten i en revolutionär situation ...Proletariatets avantgarde måste därför, som en viktig del i förberedandet av de revolutionära striderna och det väpnade upproret, ägna största uppmärksamhet åt arbetet inom bourgeoisins militärapparat. Avantgardets mål är att oberoende av den politiska situationen i landet så mycket som möjligt uppluckra den borgerliga armén och genomsyra den med revolutionära idéer.

³⁰²

I resolutionen diskuterades också olika typer av internationella motsättningar vilka sades vara och en ge upphov till en särskild typ av krig. Gemensamt för alla typer av krig förklarades dock vara "principen att arbetarklassens intressen alltid går före nationens".³⁰³ Att det skulle krävas ett revolutionärt inbördeskrig för att möjliggöra ett socialistiskt Sverige klargjordes också med all önskvärd tydlighet. En fredlig övergång genom reformer ansågs helt utesluten.

Det proletärt revolutionära inbördeskriget är fortsättningen, utvecklingen och skärpningen av klasskampen. Inbördeskriget är den högsta formen av kamp för att lösa motsättningen mellan proletariat och bourgeoisie...Det är kommunisternas plikt att förbereda och leda proletariatets väpnade kamp i detta krig.³⁰⁴

Att den parlamentariska vägen till socialism var stängd utvecklades också av Frank Baude i en artikel i förbundets teoretiska tidskrift *Klasskampen* nr 4/1972. Baude framhöll här att det var ett "svek mot socialismen" att tro att kapitalisterna frivilligt skulle avstå från

---

³⁰² KFML (r). Tredje kongressen 1-5 januari 1972. CK:s rapport, politisk plattform, stadgar, resolutioner och uttalanden. Proletärkultur, Göteborg 1972, s. 129.

³⁰³ Ibid s. 130.

³⁰⁴ Ibid s. 131.

sin maktposition. Inte heller var det rimligt att tro att kommunisterna skulle kunna vinna folkflertalet för sin linje.

Att före revolutionen vinna en majoritet av folket för socialismen är en omöjlighet. Genom sin statsmakt, genom sin hegemoni i ekonomin och genom sin ideologiska apparat (massmedia och tidningar etc) har kapitalisterna ett sådant övertag som enbart kan brytas av den väpnade revolutionen.³⁰⁵

Artikeln i *Klasskampen* avslutades med maningen att den kanske viktigaste frågan för dagens kommunister var att "sätta in just upprorets konst i uppbyggandet av vår egen organisation". Det var, framhöll Baude, "uppenbart att ett valparti av socialdemokratisk typ är helt oförmöget att utlösa och leda ett inbördeskrig".³⁰⁶ Några år senare, 1975, förklarades i *Proletären* att "enligt marxister är den våldsamma revolutionen en allmän lag för den proletära revolutionen".³⁰⁷ Revolutionen var dock inte något man bedömde lag omedelbart för dörren. Inför 1973 års val uppgav Frank Baude att inom 25 år borde nog revolutionen kunna genomföras. Vid samtal med Säkerhetstjänstkommissionen 2001 medgav Baude att han haft fel på den punkten men framhöll att man nog fortfarande kunde räkna med ett 25-årsperspektiv i denna fråga.³⁰⁸

Om det så kan sägas vara klarlagt att det tänkta scenariot för revolutionen var ett väpnat uppror som förberetts genom ett genomtänkt och revolutionärt soldatarbete samt genom en medvetandegjord arbetarklass. Hur skulle då detta arbete med att "demoralisera och uppluckra den borgerliga militärapparaten" rent konkret gå till? Enligt resolutionen vid 1972 års kongress krävdes att arbetet utfördes på två plan. För det första gällde det att inom militärapparaten bedriva arbete bland de värnpliktiga samt även försöka "att i konspirativt syfte skaffa stödpunkter i den reaktionära officerskåren". För det andra betonades vikten av att i arbetet utanför militärapparaten klargöra den "oerhörda betydelsen" av soldatarbetet samt de väsentliga parollerna och linjerna i detta arbete.

Det är mot den bakgrunden som medlemmar och sympatisörer till den kommunistiska rörelsen ska gö-

³⁰⁵ Baude, Frank: "Det väpnade upproret". *Klasskampen* nr 4/1972.

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ "Den väpnade revolutionen". *Proletären* nr 26-30/1975.

³⁰⁸ Samtal med Frank Baude 26/3 2001.

göra sin värnplikt för att inom den borgerliga armén sprida kommunismens idéer, propagera den proletära revolutionens militärprogram och organisera revolutionära soldater, samt lära sig vapnets bruk och borgerlig militär organisation. För det kommunistiska partiets militärpolitik är målsättningen att formera en röd, väpnad styrka som kan understödja proletariatets aktioner för att krossa bourgeoisins diktatur.³⁰⁹

Organisatoriskt sköttes soldatarbetet genom att en medlem i centralkommittén utsågs att leda det centrala militärutskottet vilket utövade den direkta ledningen av soldatarbetet både i allmänhet och ute på förbanden. På varje förband med minst tre medlemmar skulle bildas en cell. I soldatarbetet ingick också att påbörja "det teoretiska, politiska och organisatoriska arbetet med förbundets och hela arbetarklassens förberedande för det väpnade upproret".³¹⁰ KFML(r) ställde sig inte avvisande till vanliga soldatfackliga krav. Deltagande i soldatfacklig verksamhet var dock helt underordnad den revolutionära kampen.

Då det bryter ut kamp för ekonomiska och demokratiska dagskrav på förbanden måste kommunisterna förstå att utnyttja kampen för propagerandet av den revolutionära vägen...Krav på agitationsfrihet, mötesfrihet och organisationsfrihet är borgerligt demokratiska krav som kan utnyttjas i revolutionärt syfte. Framgång i kampen för dessa krav gör det lättare att utveckla kampen mot bourgeoisins militärapparat.³¹¹

År 1972 publicerade KFML(r):s militärutskott en "instruktion för kommunistiska soldater". I instruktionen tog förbundet kraftigt avstånd från de uttalanden som företrädare för KFML gjort där man förklarat att Sverige skulle försvaras mot varje inkräktare. Enligt KFML(r) innebar KFML:s inställning ett "villkorligt accepterande av den borgerliga militärapparaten" och en uppslutning bakom tanken på ett "svenskt försvar". Båda tankegångarna var helt främmande för KFML(r) som här menade sig se "det grövsta tänkbara förräderiet mot socialismens ideal". I soldatinstruktionen tog

³⁰⁹ KFML(r). *Tredje kongressen 1-5 januari 1972. CK:s rapport, politisk plattform, stadgar, resolutioner och uttalanden*. Proletärkultur, Göteborg 1972, s. 134-135.

³¹⁰ Ibid s. 135-136.

³¹¹ Ibid s. 137-138.

KFML(r) också helt avstånd från de anklagelser om sabotage som stundom riktats mot förbundets medlemmar och sympatisörer. Att skära sönder däck och liknande var inget för den "revolutionära soldatrörelsen". I soldatinstruktionen varnades också kommunister och sympatisörer för att "uppfatta det som något positivt att lägga beslag på hemliga handlingar, vapen, ammunition, etc".

Betrakta var och en som erbjuder att skaffa, eller visa hur man skaffar, hemliga handlingar, vapen, ammunition etc, som en PROVOKATÖR!³¹²

Bland de uppgifter som dock skulle utföras var en kartläggning av militärförbanden i syfte att "utröna varje förbands säregenheter".³¹³ Vidare ingick naturligtvis att ständigt agitera och propagera för "en kommunistisk linje i varje fråga", sälja Soldattidningen samt ordna klubbträffar och studiecirkel för soldaterna. Arbetet var långsiktigt och syftade ytterst till att i ett skärpt läge möjliggöra propagandans övergång till handling. Ytterligare ett citat ur soldatinstruktionen kan belysa denna tankegång.

Propagandan och agitationen har som målsättning att genomsyra den borgerliga armén, marinen och flyget med kommunismens idéer, för att skapa förutsättningar för en klassmässig uppluckring. Den borgerliga armén är emellertid i egentlig mening inte de utbildningsförband vi bedriver arbete i, utan den mobiliserande armén under ett skärpt kris- och krigsläge. Agitationen och propagandan i denna armé kommer att få en annan karaktär än den nuvarande. De frågor vi nu för fram som propagandistiska paroller (proletariatets beväpning, att vända det reaktionära imperialistiska omfördelningskriget till ett progressivt krig mot den svenska borgarklassen) kommer i ett sådant läge att ställas konkret som aktionsparoller. Den dagliga agitationen måste ses i detta perspektiv.³¹⁴

En del av soldatarbetet var redan i fredstid att anse som "illegalt" vilket även soldatinstruktionen framhöll. Till de illegala arbetsupp-

³¹² *Instruktion för kommunistiska soldater*. KFML(r):s Centralkommittés Militärutskott. Proletärkultur, Göteborg 1972, s. 7.

³¹³ *Ibid* s. 20.

³¹⁴ *Ibid* s. 26.

gifterna hörde politisk mötesverksamhet inne på kasernområdet samt distribution av propagandalitteratur t.ex. Soldattidningen. Det poängterades dock att illegalt arbete inte var något som i sig eftersträvades utan en konsekvens av "borgarklassens terror".³¹⁵

Det konspirativa soldatarbetet var i hög grad något som hörde 1970-talet till. Mot slutet av 1970-talet tonades detta ned i partiets propaganda. Detta innebar dock inte att den principiella inställningen förändrades. I 1990 års partiprogram fastslogs att "arbetarklassen måste i sin kamp för att revolutionärt omdana samhället bryta sönder den borgerliga militärmakten". KPML(r) tog i programmet visserligen inte avstånd från att inom militärapparaten ta upp soldatfackliga eller som det uttrycktes, "demokratiska krav". Att demokratisera försvaret sågs dock inte som ett mål i sig utan endast ett medel för att "bryta sönder kadaverdisciplinen och de reaktionära officerarnas inflytande över soldaterna" och ytterst att minska "borgarklassens" möjligheter att "skapa sig en pålitlig här".³¹⁶ Att övergången till socialism måste ske genom en väpnad revolution finns fortfarande kvar i partiets program. I partiprogrammet från 1990 uttrycktes detta på följande sätt:

Därför existerar det ingen "fredlig" parlamentarisk väg till socialismen. Arbetarklassen måste bereda sig på att gripa makten i en väpnad revolution. Under ledning av partiet måste den krossa det borgerliga statsmaskineriet och på dess ruiner upprätta sin egen revolutionära diktatur för att kuva allt motstånd från den tidigare härskande klassen och organisera det socialistiska uppbygget.³¹⁷

År 1993 antogs ett nytt partiprogram med något mer försiktiga formuleringar. Det talades nu inte längre om en "väpnad revolution" utan om att agera i strid med "uppställda lagar och regler".

En socialistisk samhällsomvandling ryms inte inom det borgerliga samhällets ramar, utan måste ske i strid mot dess uppställda lagar och regler. Det handlar om en revolutionär förändring, där arbetarklassen och folkets massor av egen kraft erövrar den politiska

³¹⁵ Ibid, avsnittet "Villkor för det politiska arbetet i militärapparaten" s. 5-6.

³¹⁶ *Det kommunistiska partiets program. Antaget vid KPML(r):s nionde kongress 5-7 januari 1990.*

³¹⁷ Ibid.

makten, krossar den borgerliga staten och ersätter den med sin egen statsmakt, arbetarstaten, för att med den som verktyg upprätta ett demokratiskt, socialistiskt samhälle.³¹⁸

Partiprogrammet saknar dock inte hänvisningar till "väpnad kamp". Lite längre fram kan man läsa att eftersom borgarklassen inte kommer att lämna ifrån sig makten frivilligt utan försvara den med alla medel "inklusive vapenmakt" så "måste de revolutionära krafterna även förbereda sig för väpnad kamp". Här kan konstateras att partiet till viss del avlägsnat sig från de tankegångar som präglade det tidiga 1970-talet. Användandet av våld kopplades då inte enbart till borgarklassens försvar av sina privilegier. I en artikel i *Klasskampen* 1972 framhölls exempelvis att "arbetarklassen för den socialistiska revolutionen måste beväpna sig i offensivt syfte".³¹⁹ De skrivningar som antogs 1993 om den socialistiska revolutionen och "väpnad kamp" bekräftades vid kongressen 1999 och finns alltjämt kvar idag i KPML(r):s partiprogram.³²⁰

3.1.4 Internationella kontakter

Det internationella arbetet har alltid givits hög prioritet inom KFML(r)/KPML(r). I början av 1970-talet bedrev KFML(r) insamlingsverksamhet till förmån för en luftvärnskanon till Nordvietnam. När Kina invaderade Vietnam 1979 förklarade sig KPML(r) beredda att sända en svensk frivilligkår till hjälp. Enligt uppgift anmälde sig också ett hundratal frivilliga.³²¹ Från mitten av 1970-talet och omkring 15 år framåt skickades ett flertal läkare och sjuksköterskor till Libanon för arbete i de palestinska flyktinglägren. Andra befrielseörelser som fick stöd var Zanu i Zimbabwe och ANC i Sydafrika.³²² Kontakter och utbyte har under 1990-talet funnits på högsta partinivå med Nordkorea.³²³

³¹⁸ *Det kommunistiska partiets program. Antaget på KPML(r):s tionde kongress 2-4 januari 1993.*

³¹⁹ "Vad gäller kampen mot opportunismen". *Klasskampen nr 3/1972.*

³²⁰ *Partiprogram, antaget på KPML(r):s 12:e kongress 3-5 jan 1999.* Programmet finns att läsa på KPML(r):s webbsida: [http://www.KPML\(r\).o.se/Program/Komprog.html](http://www.KPML(r).o.se/Program/Komprog.html).

³²¹ Affischen för insamlingen till en luftvärnskanon kan beskådas på bild i Baude, Frank: *Mot strömmen i svensk politik under 30 år*. Göteborg 2000. Angående frivilligkåren se ibid s. 127.

³²² Proletärens jubileumsnummer 1995.

³²³ Om besök i Nordkorea och sammanträffanden med Kim Il Sung, se Baude, Frank: *Mot strömmen i svensk politik under 30 år*. Göteborg 2000, s. 184-195.

3.1.5 Från förbund till parti

Att återskapa det svenska kommunistpartiet på marxist-leninistisk grund var den långsiktiga huvuduppgiften som ställdes vid bildandet av KFML 1967. Det gällde att genom hårt arbete och studier nå den mognad som krävdes för att ta detta steg. KFML(r), som under 1970-talets lopp orienterat sig bort från maoismen ansåg sig moget att ta detta steg först i december 1977 vid förbundets femte kongress. I samband med denna ombildades förbundet till parti under namnet KPML(r). Därtill antogs ett nytt program. KFML(r) var ursprungligen starkt kritiskt mot Sovjetunionen som avfärdades som revisionistiskt och socialimperialiskt (socialistiskt i ord, imperialistiskt i handling). Efterhand kom dock en mer prosovjetisk linje att utvecklas vilket innebar att partiet kom att ge sitt stöd åt den sovjetiska inmarschen i Afghanistan. Den prosovjetiska inställningen omprövades dock i samband med senare delen av 1980-talets utveckling mot glasnost och perestrojka som KPML(r) tog avstånd ifrån.

Partiets huvudsakliga verksamhet har varit utomparlamentarisk vilket inte hindrat att vissa mindre framgångar skördats i de kommunala valen. Redan 1976 var ett år med relativ framgång. I Göteborg fördubblades röstetalet till 5 000 men något mandat för KFML(r) blev det inte. 1979 lyckades dock partiet erövra ett mandat i Lysekil och tre år senare kunde Frank Baude ta plats i Göteborgs kommunfullmäktige med 7 000 röster i ryggen. Under 1980-talet erövrades kommunala mandat i Karlshamn och Gislaved medan Göteborg gick förlorat. I kommunalvalet 1994 fördubblades partiets mandat till 15. Bäst gick det i Karlshamn där KPML(r) med 15 % av rösterna och sju mandat blev fullmäktiges näst största parti. I valet 1998 behölls de sju mandat men KPML(r) passerades storleksmässigt av Moderaterna som fick åtta mandat. I Gislaved erövrades fyra mandat och i Lysekil två.³²⁴ Ungdomsförbundet, SKU (ml) upphörde 1980 och de medlemmar som då var partilösa uppmanades att söka medlemskap i KPML(r). I början av 1990-talet började partiet att successivt organisera ett nytt ungdomsförbund, *Revolutionär Kommunistisk Ungdom, RKU*. I maj 1994 konstituerades RKU som nationell ungdomsorganisation med tidningen *Rebell* som organ.

---

³²⁴ Uppgifter om valresultat är hämtade från Proletärens jubileumsnummer 1995 samt från RSV:s statistik.

3.2 Övervakningen av KFML(r)/KPML(r)

Övervakningen av KFML(r)/KPML(r) var mycket omfattande men synes idag av allt att döma vara ett avslutat kapitel. I SÄPO:s arkiv i Stockholm upprättades en huvudakt i 15:serien i JWK-systemet. 15 var den övergripande numreringen för den svenska kommunismen och KFML(r) placerades tillsammans med KFML, RMF m.fl. in under rubriken "strider inom VPK/Kommunistiska fraktionsbildningar". Under åren 1970 till 1983 samlades i denna serie material om KFML(r) i ett 30-tal hängmappar. Därtill finns ett mycket stort material i det arkiv som sektionen i Göteborg lämnat till SÄPO i Stockholm. När systemet lades om 1983 begävdades KPML(r) liksom andra organisationer med organisationsnummer eller fiktiva personnummer och en ny huvudakt lades upp. Dessutom lades en mängd akter upp över lokalavdelningar och det totala antalet hängmappar i SÄPO:s arkiv för KPML(r) åren 1983 till 2001 torde också det vara ett 30-tal. Någon systematisk gallring synes inte ha genomförts. Vad som dock saknas i arkivet är handlingar från sektionerna, med undantag av Göteborg och Norrköping. Den lokala övervakningen skildras dock i skrivelser och kvartalsrapporter från sektionerna till Stockholm.

3.2.1 Öppna källor

Öppna källor har i hög grad varit användbara i säkerhetspolisens kartläggning av KPML(r). Partiet har i sina publikationer genom åren ganska frikostigt bjudit på uppgifter om medlemmar, sympatisörer och den allmänna verksamheten. Genom att läsa partitidningen *Proletären* fick säkerhetspolisen kunskap om den politiska huvudlinjen samt möten och internationella kontakter. Därtill fick man även namn på många medlemmar som därmed kunde registreras. En hel del av den information som samlades in får sägas ha haft mycket begränsad betydelse för rikets säkerhet. Det kunde t.ex. röra sig om artiklar om protester mot höjda dagistaxor i Mölndal³²⁵ eller att Kurt Olsson (dvs. Lasse Brandeby) medverkat i en välgörenhetsföreställning till förmån för biståndsorganisationen *Brödet och fiskarna*.³²⁶ Andra uppgifter ur öppna källor har haft mer bäring på de centrala hotbilderna och t.ex. avsett KPML(r):s arbete inom

³²⁵ Klipp om detta finns i akt 701301-4308 (KPML(r) i Mölndal). SÄPO.

³²⁶ *Bärgslagsbladet* 10/12 1990. Klipp i akt 701301-2393 (KPML(r) i Västerås). SÄPO.

försvaret.³²⁷ Tidvis har också säkerhetspolisen läst den interna medlemstidningen *Klasskampen* som partiet, åtminstone under en period, plikttroget skickade in till Kungliga Biblioteket i Stockholm.³²⁸ Förutom den mycket viktiga huvudkällan Proletären klipptes också ofta artiklar om KPML(r) i andra tidningar. En annan typ av öppen källa var radioutsändningar som spelades in på band. Det kunde dels röra sig om program i Sveriges Radio som t.ex. då redaktionen i Luleå utfrågade KFML(r):s representant inför valet 1973, dels kunde det handla om partiets egna närradiosändningar.³²⁹

3.2.2 Yttre spaning

Yttre spaning var en mycket ofta förekommande övervakningsmetod. En samlad bedömning av övervakningen 1970-1998 ger vid handen att ingen aktivitet, inget möte eller demonstration där KPML(r) var inblandat var så obetydlig att SÄPO skulle anse övervakning onödig. Således går det att hitta övervakningsrapporter från alla tänkbara tillfällen i SÄPO:s akter över partiet. Åren 1972 och 1973 övervakades bokhandeln *Röda Stjärnan* i Stockholm belägen på Verkstadsgatan från en fast observationslokal.³³⁰ Övervakningen var av samma slag som tidigare bedrivits mot det gamla SKP (Kungsgatan 84 övervakades från Kungsgatan 75) och FNL-rörelsen (Pälsundsgatan 8 övervakades från en lägenhet i hörnet Pälsundsgatan/Högalidsgatan) dvs. in- och utpassering registrerades och särskilt intressanta personer kunde skuggas då de lämnade bokhandeln. Det förekom också att besökare i bokhandeln fotograferades för senare identifiering.³³¹ Merparten av de noteringar som gjordes var av mycket trivalt slag.³³²

Även bokhandeln med samma namn i Göteborg övervakades. Det är dock oklart om man här använde en fast observationslokal. Spaning bedrevs också mot enskilda medlemmar, ibland utanför deras bostäder, ibland på resande fot. Syftet synes ha varit att kartlägga kontaktmönster, möten och resor.³³³ Ett annat syfte var att kart-

³²⁷ Se t.ex. kongresshandlingarna från 1972 samt olika flygblad med anknytning till detta.

³²⁸ Tidningen var ursprungligen ett öppet partiorgan men kom senare att bli intern medlemstidning. I akt 001305-9720 i SÄPO:s arkiv finns tidningar från åren 1987-1994, dock med vissa luckor.

³²⁹ Se handlingar i akt 15:4/6a löpnr 8. SÄPO.

³³⁰ Samtalsuppteckning nr 7. F.d. säkerhetspolisen...den 20/11 2000. SÄKO.

³³¹ En mängd övervakningsrapporter från spaningen mot *Röda Stjärnan* i Stockholm finns i akt 15:4/6a (KPML(r) i allmänhet) löpnr 3-5. SÄPO.

³³² Se t.ex. PM av "N", "A" och "S" 17/2 1972 samt PM av "S" 17/2 1972. akt 15:4/6a, löpnr 3. SÄPO.

³³³ Ett flertal exempel på sådan spaning finns i akt 15:4/6a exempelvis löpnr 3-5. SÄPO.

lägga den normala förbundsaktiviteten. Som i juni 1972 då spaning bedrevs i två dagar mot en adress på Kungsholmen i Stockholm med motiveringen att det var ett "tillhåll för KFML(r)-aktiviteter".³³⁴

Interna möten inom KPML(r) övervakades ofta. Det kunde röra sig om, för att nämna några exempel, distriktsårsmöte i Norrbotten/Västerbotten eller möte inom Telecellen i Farsta.³³⁵ Ett annat exempel är partiets kvinnokonferens i Göteborg den 11-12 mars 1995. SÄPO i Göteborg som fått kännedom om konferensen genom att läsa Proletären, videofilmade och fotograferade deltagarna. Även demonstrationer av olika slag övervakades. Särskilt intressanta var naturligtvis 1 majdemonstrationerna vilka övervakades till och med 1998. Stort intresse tilldrog sig också partikongresserna som noga övervakades av sektionen i Göteborg. Säkerhetspolisen kartlade deltagarna genom att fotografera dem, skriva upp registreringsnummer på de bilar som förekom samt noggrant läsa Proletären. Under 1990-talet kompletterades dessa metoder med att deltagarna även videofilmades.³³⁶

De lokala sektionerna inom säkerhetspolisen var mycket flitiga med att till Stockholm sända in rapporter om den aktivitet som bedrevs runt om i landet. En hel del av denna kartläggning bedrevs genom egen spaning mot interna och öppna möten inom KPML(r). Nyöppnade boklådor, utdelade flygblad och hållna torgmöten var annat som rapporterades.³³⁷ Även rent sportslig aktivitet inom KFML(r) kunde övervakas:

Dag som ovan klockan 18.30, startade en fotbollsmatch, på den inhägnade planen intill Tussmötevägen i Stureby. Enligt uppgift bestod lagen av KFML(r):s landslag Lokomotiv mot Finnboda varv. Spelarna föreföll vara mycket unga. Publiken bestod av 8 personer. Jag kände inte igen någon vare sig bland spelare eller publik.³³⁸

En annan regelbundet återkommande aktivitet inom KPML(r) som lika regelbundet övervakades av säkerhetspolisen var de olika som-

³³⁴ Spanings-PM i akt 15:4/6a löpnr 4 SÄPO.

³³⁵ Se övervakningsrapporter i akt 15:4/6d, löpnr 3. SÄPO.

³³⁶ Övervakningsrapporter från kongresserna (och en mängd andra möten) finns i akt 15:4/6d löpnr 1-3 (Möten och sammankomster). SÄPO. Angående videofilmning se t.ex. *KPML(r):s partikongress i Göteborg 1993*. PM 2/3 1993. Akt 701301-4274, löpnr 5. SÄPO.

³³⁷ Innehållet i flera löpnummer i akt 15:4/6a t.ex. 16 och 21 utgörs huvudsakligen av detaljerade kvartalsrapporter från sektionerna.

³³⁸ PM 29/8 1973. Akt 15:4/6a löpnr 7. SÄPO.

marläger som alltsedan 1971 hölls i förbundets/partiets regi. Detaljerade övervakningsrapporter föreligger från en mängd sommarläger och metoden synes främst ha varit att försöka skriva upp så många registreringsnummer på bilar som möjligt. För att ta ett exempel: År 1988 spanade två säkerhetspoliserna från Göteborg i en hyrd Lada mot KPML(r):s sommarläger i Tiveden. I likhet med vad som var fallet vid andra sommarläger noterade polisen registreringsnummer och försökte identifiera deltagare. De iakttagelser som gjordes var dock som nästan alltid i de här fallen trivialiteter som kunde ha iakttagits vid strängt taget vilket sommarläger som helst. Vid spaningen den 7 juli 1988 noterades följande:

12.30 påbörjades övervakningen vid lägerområdet. På en udde i sjön L:a Trehörningen, väster om lägerområdet, hade pionjärungdomar med ledare upprättat en tillfällig lägerplats. Ett 20-tal pionjärer och två ev tre ledare fanns på lägerplatsen. Vid strandkanten låg några canadensare. Ute på sjön paddlade 6 ungdomar i tre canadensare.

13.00-13.25. Inne på lägerområdets parkeringsplatser stod följande fordon parkerade:...[16 registreringsnummer räknas upp, MH] - En man var i bilen. Samma man hade kvällen innan deltagit i båtturen. Han var lång och smal, klädd i rutig skjorta - . På platsen fanns även de bilar som finns uppräknade i PM 880706 klockan 16.00-16.20.

13.30 Kördes pb [registreringsnummer borttaget, MH]...in på lägerområdet.

15.30 konstaterades att...och ...den 4 juli skrivit sina namn i gästboken på Domänverkets informationsstuga inne i nationalparken.

16.30-18.30 konstaterades att på lägerområdets stora äng ned mot sjön Trehörningen fanns omkring 25 stora och små tält. Några barn och ungdomar badade i sjön. Ett fåtal vuxna personer badade bastu i en stuga vid strandkanten.

19.30-21.00 sågs ungdomar och ledare på hajklägerplatsen under det att de eldade brasa, sjöng och grillade korv. Vid stranden låg 6-8 canadensare. Ett 25-30 personer/ungdomar satt runt brasan. Vindskydd för övernattnings hade gjorts i ordning.

21.30 avslutades övervakningen.³³⁹

Övriga dagar rapporterades iakttagelser av folk som joggade, plockade blåbär och även i övrigt idkade normalt friluftsliv. År 1991 bedrev säkerhetspolisen flygfotografering av sommarlägret i Tiveden. KPML(r):s verksamhet i anslutning till det s.k. polisspåret i Palmeutredningen var av särskilt intresse för säkerhetspolisen. Flera sammankomster övervakades och ett möte i Medborgarhuset i Stockholm den 27 februari 1988 spelades in på band av en säkerhetspolis som åhörde mötet.³⁴⁰

När KPML(r):s Stockholmsavdelning den 29 januari 1989 flyttade till nya lokaler på Garvargatan på Kungsholmen övervakades flytten av säkerhetspolisen som noterade att "två paketbilar, två herrgårdsvagnar och en personbil under tre vändor" flyttade "det tunga välemballerade flyttgodset till de nya lokalerna".³⁴¹ Yttre spänning mot sommarläger, medlemsmöten, 1 majdemonstrationer bedrevs beträffande KPML(r) ända fram till slutet av 1998 då den hemliga tjänsteföreskrift som föreskrev att SÄPO skulle ägna partiet "särskild uppmärksamhet" upphävdes.

Det har i KPML(r):s år 2001 utgivna vitbok om åsiktsregistrering hävdats att säkerhetspolisen periodvis övervakade vartenda möte samt att "tills motsatsen är bevisad måste man utgå från att...det varit regel att SÄPO övervakat samtliga KPML(r)-möten landet runt".³⁴² Som framgått ovan är påståendet i vitboken inte helt gripet ur luften. Men även om övervakningen varit mycket omfattande har den inte varit fullständigt heltäckande. Det är också rimligt att tala om en gradvis minskning i övervakningen från kanske slutet av 1970-talet. Under 1990-talet bedrevs den yttre spänningen på ett rent rutinmässigt sätt med namn- och bilnummerregistrering som huvudsaklig verksamhet.

3.2.3 Telefonavlyssning

Telefonavlyssning var under hela 1970-talet en synnerligen viktig spaningsmetod mot r:arna. Avlyssningen kan sägas ha börjat när Frank Baude 1968 flyttade till Stockholm och då också bokstavligt

³³⁹ KPML(r) sommarläger Ösjönäs i Tiveden. PM 7/7 1988. Akt 701301-4274 löpnr 3. SÄPO.

³⁴⁰ Utskrift från KPML(r)-möte 27 februari 1988 i Medborgarhuset, angående polisspåret. PM 7/3 1988. "Sören Nordvalls" personakt.

³⁴¹ Halvårsrapport 1/10 1988 - 31/3 1989. Akt 001301-1846 löpnr 4. SÄPO.

³⁴² Vitbok. Om KPML(r), SÄPO och åsiktsregistreringen i Sverige 1969-1998, s. 47-48. KPML(r), Göteborg 2001.

talat flyttade in i den förundersökning med telefonavlyssning som pågick mot framträdande personer inom KFML och FNL-rörelsen. Den telefon Baude fick ta över som inneboende hos Gunnar Bylin var nämligen avlyssnad och beslutet om telefonavlyssning fördes i princip bara över på den nye hyresgästen Frank Baude.³⁴³

När Baude 1969 flyttade tillbaka till Göteborg togs han in i den pågående förundersökningen mot Nils Holmberg. Intressant nog anförde säkerhetspolisen inga misstankar mot Baude och inte heller att Holmberg kunde antas begagna hans telefon. I december 1971 separerades avlyssningen av Baude från avlyssningen av Holmberg och bildade ett eget ärende. Enligt säkerhetspolisen kunde Baude nu "skäligen misstänkas för att med våldsamma medel vilja omstörta det svenska statskicket".³⁴⁴

Det är uppenbart att förundersökningen och telefonavlyssningen av Frank Baude i själva verket var en förundersökning mot hela KFML(r). Genom de anförda misstankarna mot Baude avlyssnades i stor utsträckning lokaler (redovisas nedan) som disponerades av partiet. Dessutom avlyssnade säkerhetspolisen ett par medlemmars hemtelefoner och detta utan att de var misstänkta för något brott. Anledningen var att de utförde visst arbete i förbundets tjänst vilket säkerhetspolisen ansåg tillräckligt för att begära att deras telefoner skulle avlyssnas i anslutning till förundersökningen mot Baude. Merparten av de uppgifter som anfördes i promemoriorna till åklagaren handlade också om andra personer än just Baude. När det gäller avlyssningen av partitryckeriet HS-Offset från april 1975 motiverades detta inte med misstankarna om våldsam omstörtning utan med att man denna väg kanske skulle kunna få "klarhet" i KPML(r):s ekonomiska förhållanden.³⁴⁵

I sina PM till åklagaren hävdade säkerhetspolisen att Baude var skäligen misstänkt "för att med våldsamma medel vilja omstörta det svenska statskicket" med vilket torde ha avsetts brottet "förberedelse till uppror". Avsikten var dock knappast att få in uppgifter som kunde räcka till ett åtal mot Baude. En tidigare anställd vid säkerhetspolisen i Göteborg har för Säkerhetstjänstkommissionen uppgivit att i händelse av åtal och dom mot Baude fanns en risk att

---

³⁴³ Om detta se Hjort, Magnus: *Den farliga fredsörelsen*, s. 218.

³⁴⁴ Gustafsson, Malin: *Telefonavlyssningen mot Frank Baude 1968-1975*. Opublicerad Sekretariats-PM, SÄKO.

³⁴⁵ Ang avlyssningen av HS-Offset se PM till åklagaren 15/4 1975. Frank Baudes personakt C 13. SÄPO.

rörelsen skulle gå under jorden. Detta vore värre än att ha en öppet verkande organisation som kunde övervakas.³⁴⁶

Även i Stockholm avlyssnades KFML(r) och då, förutom vissa medlemmars hemtelefoner även bokhandeln Röda Stjärnan samt förbundslokalen på Allhelgonagatan. Misstankarna var mycket vaga och pekar snarast på att förbundets verksamhet i sig sågs som brottslig. Att verka för KFML(r) kunde därmed ses som ett led i brottslig verksamhet och utgöra grund för telefonavlyssning.³⁴⁷

När telefonavlyssningen avbröts sommaren 1975 var det inte som en följd av att misstankarna om brott avskrivits utan av att telefonavlyssningen av SKP och KFML(r) i Stockholm avslöjats i dagspressen. När telefonavlyssningen av SKP togs upp av bl.a. Dagens Nyheter den 17 juni 1975 monterades de tekniska anordningarna för avlyssning av KFML(r) i Göteborg omedelbart ned för att inte röja avlyssningen. Några dagar senare avslöjade en televerksarbetare, tillika medlem i KFML(r), att inte bara SKP utan även KFML(r) avlyssnades i Stockholm och nämnde då särskilt bokhandeln Röda Stjärnan. Avlyssningen i Stockholm avbröts strax därefter och lades sedan ned med motiveringen att den "numera blivit allmänt känd" och därför knappast skulle leda till önskvärt resultat.

Förnyade framställningar om telefonavlyssning gjordes till åklagaren och tingsrätten i Göteborg respektive Stockholm men i praktiken bröts alltså avlyssningen av säkerhetsskäl i juni 1975.³⁴⁸ Sannolikt bedrevs dock viss telefonavlyssning i oktober och november 1975. Handlingar i akten "Oge" tyder på att KFML(r):s förbunds-expedition avlyssnades under denna tid. I överåklagarens hemställan till tingsrätten för oktober 1975 anges också att två linjer ska monteras upp inom de närmaste dagarna.³⁴⁹ Att avlyssningen avbröts sågs som ett svårt avbräck inom säkerhetspolisen vilket framgår av följande formulering i en PM från säkerhetspolisen i Göteborg den 17 mars 1977:

En ytterst värdefull informationskälla om Baudes omstörtande verksamhet försvann därmed.³⁵⁰

³⁴⁶ Samtalsuppteckning nr 408. Anteckningar från samtal med f.d. säkerhetspolisen... den 14/11 2000. SÄKO.

³⁴⁷ Se t.ex. *Uppgifter för telefonkontroll*. PM 20/3 1975. Akt P 5737, löpnr C 1 1. SÄPO.

³⁴⁸ *Telefonavlyssningen på KFML(r)-ledaren muraren Frank Baude i Göteborg*. PM 2/12 1975. Frank Baudes personakt löpnr A 1. SÄPO.

³⁴⁹ Se PM 17/10 1975. Frank Baudes personakt löpnr C 1 3. SÄPO.

³⁵⁰ *Angående den tekniska utformningen av telefonkontroll i Göteborg*. PM Säkerhetspolisen i Göteborg 17/3 1977. SK 1/77. SÄPO.

Trots att säkerhetsproblemen inte var lösta togs avlyssningen av KFML(r) upp igen i november 1976. Den här gången var dock inte Frank Baude aktuell utan en annan partianställd som uppgavs vara skäligen misstänkt "för förberedelse alternativt stämpling till allmänfarlig ödeläggelse". Förutom mannens hemtelefon avlyssnades nu åter igen redaktionerna på Klasskampen och Proletären i Marx-Engelshuset på Fjärde Långgatan i Göteborg.³⁵¹ Denna vända som förefaller ha varit den sista med en mer omfattande avlyssning av partiet/förbundet som sådant pågick fram till våren 1981.

Avlyssningen av KPML(r) gav inte mycket information om brottslig verksamhet, i synnerhet inte sådan som avsåg rikets säkerhet. Däremot inkom en mängd upplysningar om partiarbetet i allmänhet. Säkerhetspolisen fick på detta sätt in uppgifter t.ex. rörande inre stridigheter, nya partiorganisationer och verksamheten på arbetsplatserna. Denna överskottsinformation delgavs vanligen berörda sektioner samt säkerhetspolisen i Stockholm som källinformation från fiktiva meddelare som "Oge" och "Rickard" vad avser Göteborg och "Bo" vad avser avlyssningen i Stockholm. I KPML(r):s huvudakt (JWK-systemet) förekommer också en mängd utskrifter som är att betrakta som ren överskottsinformation från telefonavlyssningen i Stockholm men som inte har omarbetats till källuppgifter utan bara placerats i sakan.³⁵²

Förutom dessa fall förekom också att enskilda medlemmar avlyssnades p.g.a. sina kontakter med utländska organisationer som kunde bedömas ha terroristanknytning. I dessa fall avlyssnades dock inte parti- och redaktionslokaler och avlyssningen var inte i första hand riktad mot KFML(r)/KPML(r) som sådant utan mot de enskilda individerna.³⁵³ I den mån överskottsinformation med partianknytning inkom kunde dock sådan placeras i källakten "Oge".

---

³⁵¹ Se handlingar i "Leif Bergmans" personakt. SÄPO.

³⁵² Se handlingar i akt "Oge" 5:73/321 löpnr 2. SÄPO.

³⁵³ Om avlyssningen av svenskar med anknytning till Palestinarörelsen se Bjereld, Ulf: "Övervakningen av den svenska Palestinarörelsen 1965-1980", i Forskarrapporter till Säkerhetstjänstkommissionen. SOU 2002:95. samt *Några kommentarer till Ulf Bjerelds genomgång av post- och telefonkontrollärenden*. PM av Anders Knutsson, SÄKO 2001.

Tabell 2. Telefonavlyssningen mot KFML(r)/KPML(r) 1969-1981 – Avlyssnade lokaler

<u>Lokal</u>	<u>Avlyssningsperiod</u>
* FNL:s expeditionslokal/SFIF, Brunnsgr 14 B, Göteborg	6804-7107, 7112-7209
* Göteborgs Clartésektion/Clarté (ml)/SKS (ml), Mellang 14,	6905-7311
* Bokhandeln Röda Stjärnan, Landsvägsg 14/Fjärde Långg 8 B, Göteborg	7012-7112, 7305-7401
* Proletärens redaktion, Landsvägsg 14/Ranängsg 9-11/ Fjärde Långg 8 B, Göteborg	7103-7506, 7707-8105
* KFML(r):s expedition, Nordostpassagen 11/Fjärde Långg 8 B, Göteborg	7112-7506, 7510-7511
* Clarté (ml)/SKS (ml), Snickareg 4/ Fjärde Långg 8 B, Göteborg	7202-7504
* KFML(r):s förbundslokal, Klostergången 1/Fjärde Långg 8 B, Göteborg	7202-7506
* Bokhandeln Röda Stjärnan, Verkstadsg. 3, Stockholm	7205-7507
* SKU (ml), Brunnsgr 14 B/Tellusg 48/Fjärde Långg 8 B, Göteborg	7209-7506
* KFML(r):s expedition, Allhelgonagatan 12, Stockholm	7307-7503
* Ungkommunistens redaktion, Fjärde Långg 8 B Göteborg	7308-7401
* Klasskampens redaktion, Fjärde Långg 8 B Göteborg	7411-7506, 7611-8105
* HS-Offset, Fjärde Långg 8 B Göteborg	7504-7506

3.2.4 Buggning och signalspaning

Det har inte påträffats några uppgifter som tyder på att buggning använts mot KPML(r). Däremot finns flera exempel på avlyssning

av telegramtrafik utförd av FRA. Den 16 juni 1971 inhämtades t.ex. följande uppgifter i ett telegram avsänt av en privatperson i Norrköping:

I ett meddelande till Kinesiska Kommunistpartiets Centralkommitté i Peking säger sig KFML(r) ha erfarenhet, att medlemmar av Kinesiska Folkrepubliken Stockholmsambassad är korrumperade och går det revisionistiska KFML:s ärenden.³⁵⁴

Meddelandet bör rimligen ses som ett uttryck för den besvikelse man inom kretsar av KFML(r) kände beträffande den avvisande attityd som den kinesiska ambassaden i Stockholm visade r:arna. Genom telefonavlyssning framkom senare att partiledningen i Göteborg tog mycket illa vid sig av att telegrammet skickats utan att partiledningen informerats. Enligt Baude skulle mannen som skickade telegrammet inte ens vara partimedlem.³⁵⁵

3.2.5 Förtroliga meddelare

Under 1970-talet hade säkerhetspolisen tillgång till åtminstone två källor som var medlemmar i KFML(r). Båda dessa verkade i mindre svenska städer och lämnade dels muntligen uppgifter av intern karaktär, dels en del interna handlingar rörande KFML(r).³⁵⁶ En av källorna hade på eget initiativ sökt upp polisen och berättat att han var medlem av KFML(r) men tappat intresset för politiken och inte längre sympatiserade med förbundets politiska mål. Han kunde dock tänka sig att vara kvar inom KFML(r) och rapportera till säkerhetspolisen om han fick hjälp att komma in på den universitetsutbildning han önskade.³⁵⁷ Huruvida källan fick någon hjälp i det avseendet är inte känt men mannen kom under ett flera år att lämna en rad initierade rapporter om verksamheten inom förbundet.³⁵⁸

När det gäller en del andra källor ute på säkerhetspolisens sektioner är det svårt att bedöma hur nära KFML(r) de befann sig, dvs. om de var medlemmar, kunde betecknas som sympatisörer eller om

³⁵⁴ Rapporten från källa 5:73/217 "R-Ina" finns i akt 15:4/6a (KPML(r) i allmänhet) löpnr 2. SÄPO.

³⁵⁵ PM från säkerhetspolisen i Göteborg till överåklagaren 13/7 1971. Nils Holmbergs personakt löpnr C 1 2. SÄPO.

³⁵⁶ Se handlingar i t.ex. akt 15:4/6a löpnr 5 samt UV-SH 90-74 i akt 15:4/6a löpnr 10. SÄPO.

³⁵⁷ PM om detta daterad 4/5 1974 i akt 15:4/6a löpnr 9. SÄPO.

³⁵⁸ Se handlingar i akt 5:73/341. SÄPO.

de på något annat sätt kom i kontakt med r-are. I kapitlet om KFML/SKP har redogjorts för källa "C33" som framför allt kom att rapportera om förhållanden med anknytning till SKP. Inledningsvis handlade källans rapportering emellertid främst om KFML(r) och kretsade ofta kring påstådda vapenövningar, vapenlager och kontakter med olika terroristgrupper. Den sektion inom säkerhetspolisen som hade kontakt med källan var uppenbarligen mycket nöjd med uppgifterna som tycktes bekräfta bilden av KFML(r) som en organisation som aktivt förberedde revolutionen och upprätthöll terroristkontakter.³⁵⁹ För att kontrollera källans rapportering föreslog sektionen att telefonavlyssning sattes in mot lämpligt objekt.

För att få en viss koll på källans uppgifter och en närmare inblick i vad som sker i ...[ort borttagen, MH] -området synes en telefonkontroll vara ett bra hjälpmedel. Bc B har anammat detta och önskar att ni skriver ett förslag till TK-framställning och tillställer honom. Vilket objekt är lämpligast? Jag tycker "B Adolfsson" [namnet fingerat, MH] förefaller kunna ifrågakomma. Hur ser ni på detta? Hör av er.³⁶⁰

Någon telefonavlyssning kom dock inte till stånd i detta fall. Den ovan nämnde "B Adolfsson" flyttade från orten och övriga förslag på personer lämpliga att avlyssna avvisades av länsåklagaren.³⁶¹ Att jämföra källuppgifter med information inhämtad från telefonavlyssning och andra källor är en vanlig metod för att värdera de uppgifter en källa lämnar. Eftersom telefonavlyssning inte gick att få till stånd i detta fall var säkerhetspolisen tvungen att värdera uppgifterna med hänsyn till deras allmänna rimlighet och de knapphändiga upplysningar som kunde tänkas föreligga från annat håll. Som nämndes i föregående kapitel användes uppgifter från källan för att motivera telefonavlyssning mot KFML(r) i Göteborg samt, i efterhand, "sjukhuspionens" verksamhet på Sahlgrenska i Göteborg. Detta trots att just dessa uppgifter som hävdade att företrädare för bl.a. KFML(r) hade deltagit i sammankomster med en rad

³⁵⁹ *Subversiv verksamhet i Kopparbergs län med inriktning på infiltration av bl.a. polisen, kartläggning av vapenförråd, ledningscentraler mm.* WF-SH 170-74. 23/7 1974. Akt 5:73/347 löpnr 1. SÄPO.

³⁶⁰ Telex till Stockholm 18/11 1974. Akt 5:73/347 löpnr 1. SÄPO.

³⁶¹ Ibid.

terroristgrupper förklarats vara ej trovärdiga av säkerhetspolisens expert på terroristorganisationer.

Källa "C33" togs i slutet av 1970-talet över av IB:s efterträdare, GBU. Källan kom nu att fortsätta i samma stil men med den militära underrättelsetjänsten som uppdragsgivare. Rapporterna kunde t.ex. handla om att KPML(r) var intresserat av att förvärva vapen stulna ur svenska mobförråd eller bedrev en omfattande infiltrationsverksamhet mot industrier och känsliga verksamheter som televerket. Partiet sades också skicka medlemmar på militär utbildning i bl.a. Libanon och Sydjemen.³⁶² Efter hand började dock källans kontakt inom GBU misstänka att vissa rapporter fabricerades varför källan avvecklades.³⁶³

Ytterligare en källa hade tidigare varit medlem i MLK men kommit att läsa KFML(r):s alster och intresserat sig för organisationen. Efter en tid hade han kommit underfund med att förbundets medlemmar var våldsbenägna vilket kommit honom att ta avstånd från organisationen. Han ville därför lämna uppgifter till säkerhetspolisen och undrade också om man fick ersättning för detta vilket besvarades nekande. Under sin militärtjänstgöring hade mannen arbetat för KFML(r) dock utan att vara medlem. Arbetet hade gått ut på att sälja Proletären och delta i en studiecirkel. De uppgifter som källan lämnade var knappast av det mer uppseendeväckande slaget utan handlade mest om hur KFML(r) arbetade vilket i stort sett kunde utläsas av öppet material. Dessutom lämnade källan en del namn på personer som han stött på inom KFML(r).

En annan källa var "Sad" (fingerat) som bidrog med olika uppgifter och analyser. Dessa var baserade på öppna källor såsom tidningarna Proletären och Klasskampen.³⁶⁴ Källa "Sad" fick vid ett flertal tillfällen ersättning för "frilansarbete".³⁶⁵ Ytterligare en källa var anställd inom postverket och lämnade en mängd upplysningar inte bara rörande KPML(r) utan även andra grupper till höger och vänster som säkerhetspolisen intresserade sig för. Källan hade tillgång till de handlingar som olika organisationer skickade in för att verifiera namnbyten eller ändringar av firmatecknare. Därigenom kunde säkerhetspolisen få del av föreningsprotokoll samt uppgifter om vem som var kassör eller ordförande i viss förening. Källan lämnade dessutom uppgifter om personer som betalat in pengar till

---

³⁶² Rapporter från denna källa finns i akt 15:4/6a löpnr 19. SÄPO.

³⁶³ Anteckningar från samtal med f.d. översten [namnet borttaget, MH] den 24 mars 2000. SÄKO.

³⁶⁴ Se handlingar i akt 5:73/340. SÄPO.

³⁶⁵ Se anteckning 2/2 1976 i Tore Forsbergs "blå böcker" vol 3. SÄPO.

vissa ändamål med politisk anknytning, t.ex. föreningen Irland-Solidaritet. Det kan ifrågasättas om inte källan därmed bröt mot de regler som förelåg i Allmänna poststadgan avseende postpersonalens tystnadsplikt och förhållande till kunderna.

Posttjänsteman får inte i oträngt mål eller till obehörig person lämna upplysning om postförsändelse eller om dess innehåll eller om enskilds förhållande till bank eller till postgiroverörden. Obehörig person får inte heller lämnas tillfälle att ta kännedom om försändelse eller bankbok som är i Postverkets vård.³⁶⁶

Förutom ovannämnda meddelare inkom från kontakter då och då enstaka uppgifter, handlingar eller listor över personer som kunde antas vara r-are. Dessa kontakter fanns uppenbarligen på en mängd olika samhällspositioner men det går inte av handlingarna att avgöra var.³⁶⁷ Det har i KPML(r):s s.k. vitbok om åsiktsregistreringen gjorts gällande att viss person tillhörande förbundsledningen 1974 lämnade uppgifter till säkerhetspolisen.³⁶⁸ Utpekandet i vitboken är gjort på ett sådant sätt att det för den initierade läsaren framstår som uppenbart vem det är som avses. Det finns emellertid inget som tyder på att detta är riktigt. Av allt att döma hade säkerhetspolisen vid denna tid inte tillgång till någon så centralt placerad meddelare. Vid den tid som utpekandet avser var mannen vidare föremål för telefonavlyssning och det förefaller mycket troligt att de i vitboken refererade upplysningarna var en frukt av denna telefonavlyssning.

En annan förtrolig meddelare verkade i norra Sverige och hade viss insyn i KFML(r). Källan lämnade upplysningar om det interna arbetet i förbundet samt namnlistor och andra handlingar. I rapporterna angavs ofta att materialet var "åtkommet på Röda Stjärnan" eller "hos enskilda, kända KFML(r)-medlemmar". En del handlingar var i original och hade följaktligen rimligtvis tillgripits från någon r-ares hem eller från förbundets bokhandel. En del av uppgifterna var sådant som man kunde läsa sig till i Proletären, t.ex. att KFML(r) var intresserat av att kartlägga säkerhetspolisen. Andra uppgifter var av mer alarmerande karaktär som att KFML(r) skulle

³⁶⁶ Allmän poststadga § 15. Postpersonalens tystnadsplikt.

³⁶⁷ Exempelvis finns i akt 15:4/6a, löpnr 1 en lista över personer som vid 1971 års värnpliktskonferens agerat så att de kan förmodas tillhöra KFML eller KFML(r). Uppgiftslämnaren sägs vara "fullt tillförlitlig".

³⁶⁸ *Vitbok. Om KPML(r), SÄPO och åsiktsregistreringen i Sverige 1969-1998*, s. 47-48. KPML(r), Göteborg 2001.

stödja grupper och enskilda som sysslade med illegal vapenhandel eller fungerade som kontaktmän för terrorister. Det talades också om sabotageverksamhet mot företag som LKAB och NJA. Källan rapporterade också om att KFML(r) räknade med att deras medlemmar skulle omhändertas i händelse av krig. Därför skulle man ha organiserat mindre grupper i olika delar av landet med uppgift att verka i det fördolda. Men var källan trovärdig? I anslutning till en av rapporterna gjorde sektionen i Umeå följande källkritiska reflektion:

Sanningen beträffande sabotageuppgifterna är svårbedömd. Jag har aldrig kommit på källan med osanning i sak. I rent politiska spörsmål och värderingar kan vissa överdrifter ha spårats.

Uppenbarligen var det svårt att avgöra hur pass tillförlitliga uppgifterna var. I slutet av april 1975 återkom sektionen i Umeå till detta och menade att "källans trovärdighet kan svårligen diskuteras". Ändå bedömde sektionen att så långt man kunnat se och i jämförelse med uppgifter från andra sektioner var informationerna "i stort" riktiga.³⁶⁹ I maj 1975 upphörde dock rapporteringen. Bakgrunden var att källan gillrat en fälla för säkerhetspolisen och tagit kontakt med en journalist från FiB/Aktuellt som i en artikel avslöjade hela historien.

Källan berättade i tidningen att han begått ett 50-tal inbrott för att få fram namn att lämna till säkerhetspolisen samt att han också fått betalt "ett par hundra kronor varje gång". Kontakten hade etablerats i samband med att han satt häktad för inbrott och narkotikabrott. Mannen uppgav också att han gjort bandupptagningar av sina telefonsamtal med polisen från vilka också utdrag publicerades i tidningen. På frågan om man från säkerhetspolisens sida var medveten om att han begick inbrott för att få fram sina namnlistor förklarade han att "dom vill inte höra talas om hur jag kommit över alla namn. Huvudsaken att jag levererar dem".³⁷⁰ I artikeln beskrevs också hur FiB/Aktuellts reporter övervakade ett möte mellan mannen och hans kontaktperson inom säkerhetspolisen. Från säkerhetspolisens sida lämnades inga som helst kommentarer kring fallet.

---

³⁶⁹ PM 25/4 1975. ACU SH 175-75. Akt 15:4/6a löpnr 13. SÄPO.

³⁷⁰ Artikeln var iförd som faksimil i Västerbottens-Kuriren 4/6 1975. Klipp i akt 15:4/6a löpnr 6. SÄPO.

Fallet uppmärksammades också av dagspressen i Västerbotten som dock fann historien svår att tro på. Gick det verkligen till på det här viset? "Förekommer spionage från SÄPO:s sida mot vänstergrupper i Umeå?" Västerbottens Folkblad ställde sig den 4 juni 1975 frågande till uppgifterna och menade att mannen kunde vara en bluff.³⁷¹ Västerbottenskuriren vände sig till företrädare för vänstern i Umeå vilka dock också ställde sig skeptiska till mannens uppgifter. En företrädare för VPK menade att hela historien luktade agentromantik:

Jag tycker det är litet för mycket agentromantik över hela berättelsen. Att SÄPO finns i Umeå är ju ingen hemlighet. Men att de skulle anställa människor som den i artikeln omtalade tycker jag verkar litet väl naivt. Jag tror SÄPO är smartare än så.³⁷²

En företrädare för SKP menade att det inte var omöjligt att mannen var agent men hade svårt att tro det. Mannen hade väldigt livlig fantasi, menade han.³⁷³

I själva verket var dock mannens uppgifter helt riktiga. I oktober 1973 hade mannen suttit häktad för narkotikabrott. Enligt en PM i ärendet hade mannen berättat för förhørsledaren om sina kontakter med KFML(r) och därvid uttryckt farhågor för att vissa av medlemmarna kunde vara farliga. Detta ledde till att sektionen i Umeå tog kontakt med mannen för att höra vad han kunde ha att berätta. Han berättade då en del om det inre livet inom KFML(r) och om personer inom förbundet vilka identifierades med namn och personnummer. På sektionen i Umeå var man uppenbarligen ganska nöjd med uppgifterna:

Trots "Z":s person kan man säga att hans lämnade uppgifter följer verkligheten. Det mesta av vad "Z" har berättat är i stort sett redan känt här. Vissa detaljer som han kommit med är dock nyheter för oss här. Sammanfattningsvis kan sägas att "Z":s uppgifter är riktiga.³⁷⁴

---

³⁷¹ Klipp i akt 15:4/6a löpnr 6. SÄPO.

³⁷² Intervju med företrädare för VPK i Umeå. Västerbotten-Kuriren 4/6 1975. Klipp i akt 15:4/6a löpnr 6. SÄPO.

³⁷³ Ibid.

³⁷⁴ PM ang KFML(r) i Umeå. 19/10 1973. Akt 15:4/6a löpnr 6. SÄPO.

En vecka senare hölls ytterligare ett samtal men det var först på senhösten 1974 som samarbetet kom igång mera på allvar. Efter ett telefonsamtal från "Z" överenskoms om ett sammanträffande varvid "Z" erbjöd sig att lämna information om KFML(r) och SKP. Efter det att Fib/Aktuellt avslöjat källans verksamhet hamnade sektionschefen i Umeå i blåsväder. I en PM daterad den 31 maj 1975 förklarade denne att han var förbryllad av uppgiften att inbrott begåtts men ansåg sig aldrig haft anledning fråga om detaljer kring hur källan fick tag på materialet. Källan hade sagt "hos den och den låg materialet där och där. Det vara bara att 'sno' det och skriva av det". Sektionschefen fortsätter:

Nu efteråt i efterklokhetens namn, kommer givetvis frågorna, varför jag uppehöll informationskontakt med en sådan person som "Z". Jag borde ha förstätt, att det skulle kunna gå gale. Mitt svar: Jag visste, att "Z" rörde sig i "smeten". Som person var "Z" ointressant. Det väsentliga för mig som, frontarbetande säkundman var, vad kunde han ge mig. Av mig fick han ingenting annat än pengar för sina tjänster.

Han förklarade vidare att han kände stor bitterhet inför ledningens krav på ökad inhämtning av uppgifter samtidigt som det påbjöds försiktighet för att inte skada verksamhetens anseende.

Jag känner stor bitterhet och besvikelse efter senaste föreståndarmötet och tillåter mig följande kommentar. Första dagen krävdes från podiet ökad aktivitet för att anskaffa informationer till HT 19-komplexet. Sista dagen påbjöds från samma plats yttersta försiktighet för att vi inte skulle generera verksamhetens anseende. Som frontarbetande säkundman påstår jag, att med "skyglappar och mörka glasögon utanför staketet" finner man inga informationer av värde för HT 19. På grund av HT 19:s höga tak måste frontarbetet flyttas "innanför staketet", och då uppstår omedelbart risk för konfrontation. Hur skall vi frontarbetande säkundmän egentligen bete oss för att skaffa de nödvändiga informationerna? Samma anskaffningsproblem som beträffande HT 19 råder även för informationer till andra inriktningar inom verk-

samheten. Frontarbetet måste flyttas "innanför staketet" med åtföljande risk för konfrontation.³⁷⁵

3.2.6 Samarbete med utländska tjänster

Uppgifter om KPML(r):s kontakter i utlandet inflöt med viss regelbundenhet från säkerhetspolisens samarbetspartner utomlands. Det kunde röra sig om r-are som varit utomlands eller allmänt om kontakterna med t.ex. PFLP.³⁷⁶ I vilken utsträckning säkerhetstjänsterna till samverkande utländska tjänster har vidarebefordrat uppgifter om medlemmar eller sympatisörer till KPML(r) har inte utretts inom ramen för denna rapport. Att sådant uppgiftslämnande har förekommit visas dock av ett fall från år 2001.

I februari 2001 inkom uppgifter från en samverkande säkerhetstjänst. I samband med husrannsakan i en lägenhet uthyrd till medlemmar i en organisation för solidaritet med Kurdistan påträffades i en anteckningsbok namnet "Bertil Göransson" [fingerat] samt dennes telefonnummer. Från utländskt håll förklarades att man var tacksamma för eventuell bakgrundsinformation om "Göransson". I början av mars 2001 faxade SÄPO sitt svar till den utländska säkerhetstjänst som begärt uppgifterna. Bland de uppgifter som lämnades ut fanns information om att mannen sedan länge varit aktiv inom KPML(r) och bl.a. deltagit i fredsmarscher och arbetat inom partiets idrottsförening.³⁷⁷ Avslutningsvis kan två saker noteras angående detta ärende: Det finns inga övriga handlingar i "Göranssons" personakt som tyder på kontakter i utlandet av detta slag. Uppgifter av detta slag, medlemskap i KPML(r), arrangör av fredsmarscher m.m skulle knappast ha lämnats ut till en svensk myndighet vid en registerkontroll.

3.2.7 Andra kontakter

De uppgifter som samlats i akterna över KPML(r) visar att säkerhetspolisen hade ett brett kontaktnät bestående av personer inom olika samhällsområden. Av särskilt intresse, framför allt i Göteborg under 1970-talet var att försöka kartlägga KPML(r):s driftceller ute på företagen. Till sin hjälp hade säkerhetspolisen runt om i landet

³⁷⁵ PM 31/5 1975. Akt 15:4/6a löpnr 6. SÄPO.

³⁷⁶ Se handlingar i akt 15:4/6e löpnr 2. SÄPO.

³⁷⁷ Angående den svenske medborgaren -----, PM 1/3 2001. PM 8/3 2001. "Bertil Göranssons" personakt, löpnr A 2. SÄPO.

en mängd kontakter ute på företagen som kunde lämna uppgifter om r-are. En del av dessa var knutna till den socialdemokratiska fackföreningsrörelsen medan andra fanns på arbetsgivarsidan mestadels som personal- eller säkerhetschefer. En säkerhetspolis som anställdes vid sektionen i Luleå 1971 har berättat att han genom en kontakt på chefsnivå vid NJA på ett tidigt stadium kunde få uppgifter om r-are ”som skapade problem på företaget”.³⁷⁸

En tidigare anställd vid sektionen i Göteborg har uppgett att han genom kontakter bland de vaktchefer på Volvo som tidigare varit poliser, kunde få hjälp med att identifiera personer som stod utanför företags grindar och delade ut flygblad.³⁷⁹ I de dagboksanteckningar som efterlämnats av en kommissarie vid säkerhetspolisen i Helsingborg finns flera exempel på det kontaktnät säkerhetspolisen hade på företagen. Ett exempel kan hämtas från den 18 oktober 1972. Säkerhetspolisen hade fått kontakt med två ingenjörer på Boliden som bedömdes vara pålitliga och användbara:

F [ingenjör 1] skall på personalkontoret under någon förevändning ta fram namnuppgifter på de han tror är ”r-are”. Därefter ringer han mig för ett sammanträffande mellan oss och R [ingenjör 2]. F förde på tal att det flera gånger inträffat händelser på företaget som ”smakat sabotage”, t.ex. stora malmklumpar bland aluminiumsulfatet o.s.v. Det överenskomms att han kontaktar oss vid liknande händelser.³⁸⁰

Bengt Tengroth har i Enn Kokks bok om IB berättat att under hans tid som vice vd i Götaverken kunde både företagsledningen och facket få information från den lokala säkerhetspolisen.³⁸¹

3.2.8 Andra metoder

Det finns åtskilliga exempel på att handlingar och adressböcker med politiskt innehåll omhändertagits i samband med att någon person varit föremål för husrannsakan för brott av något slag. Om

³⁷⁸ Samtalsuppteckning nr 421. Anteckningar från samtal med f.d. säkerhetspolisen... den 7/6 2000. SÄKO.

³⁷⁹ Samtalsuppteckning nr 408. Anteckningar från samtal med f.d. säkerhetspolisen... den 14/11 2000. SÄKO.

³⁸⁰ Sven Rudolphs anteckningar 18/10 1972. SÄPO.

³⁸¹ Kokk, Enn: *Vitbok. Militärens hemliga nätverk i arbetarrörelsen*. Hjalmarson & Högberg, Stockholm 2001, s. 263-264.

innehållet bedömts vara av intresse för säkerhetspolisen har handlingarna kopierats. Det rör sig ofta om adresser och telefonnummer till partikamrater och sympatisörer men det kan också vara frågan om interna dokument t.ex. protokoll. Några exempel kan här anföras. I samband med att en person anhölls misstänkt för tillgreppsbrott fick säkerhetspolisen tillgång till mannens anteckningsbok varvid namn och telefonnummer skrevs av.³⁸² Den 14 november 1972 lämnades en upphittad portfölj in till säkerhetspolisen i Göteborg. Eftersom innehållet hade anknytning till KFML(r) kopierades handlingarna.³⁸³ I anslutning till en narkotikautredning i Norrköping 1973 omhändertog polisen en anteckningsbok vars innehåll kopierades av säkerhetspolisen.³⁸⁴ Våren 1973 anmäldes en bil stulen. När bilen återfanns konstaterades att i densamma fanns propaganda och en del interna handlingar rörande KFML(r). Dessa kopierades.³⁸⁵

3.3 IB och KPML(r)

Bland säkerhetspolisens handlingar som inkommit från IB finns endast en mindre mängd som rör KFML(r). En del uppgifter om motsättningarna i Göteborg mellan KFML och KFML(r) inkom från infiltratören Gunnar Ekberg. Några enstaka rapporter finns också från andra IB-källor. I vilken utsträckning IB i övrigt bedrev någon verksamhet riktad mot KFML(r) under 1970-talet är svårt att fastslå med någon större grad säkerhet – endast ett fåtal IB-handlingar har påträffats i MUST:s och SÄPO:s arkiv med anknytning till KFML(r).³⁸⁶

En tidigare IB-medarbetare, Ulf Karlsson, har i Enn Kokks bok samt även för Säkerhetstjänstkommissionen berättat att han åren 1972-1973 för IB:s räkning genomförde kurser för SSU:are i argumentationsteknik. Syftet skulle vara att bättre förbereda dem på att

³⁸² PM RPS/Säk, Umeå 9/11 1972. Akt 15:4/6a löpnr 5. SÄPO.

³⁸³ PM om detta i Göteborgssektionens arkiv, JWK 1, vol 27. SÄPO.

³⁸⁴ *Spaningsuppslag angående extremistisk verksamhet*. RPS/säk, Norrköping, 30/8 1973. Göteborgssektionens arkiv, JWK vol 29. SÄPO.

³⁸⁵ *KFML(r)-propaganda funnen i stulen "kurirbil"*. PM 16/4 1973. Akt 15:4/6 a löpnr 6. SÄPO.

³⁸⁶ Enligt uppteckningen från ett förhör med en tidigare IB-anställd ska dock IB med hjälp av Gunnar Ekberg ha tagit sig in i KFML(r):s lokal i Göteborg någon gång i början av 1970-talet. Uppgiften är dock av allt att döma felaktig. Det var KFML:s lokal i Göteborg som IB i oktober 1970 med hjälp av Ekberg tog sig in i och där kopierade befintliga handlingar. Se samtalsuppteckning nr 359 från förhör med x den 3/5 2000 samt nr 84 från förhör med Gunnar Ekberg 3/5 2000. SÄKO.

debattera med r-are. Bland deltagarna ska även ha funnits äldre socialdemokrater som Bengt Tengroth och Göran Johansson.³⁸⁷

Av intresse i sammanhanget är den källa betecknad "AC" som verkade vid det socialdemokratiska partihögkvarteret och stod i kontakt med säkerhetspolisen i Umeå 1969-1972. Källan kunde stundtals lämna över initierade rapporter rörande interna förhållanden inom den svenska vänstern bl.a. KFML(r). Andra rapporter som överlämnades av denna källa var politiska analyser producerade inom det socialdemokratiska partiet eller inom fackföreningsrörelsen. Det går dock inte att klarlägga något säkert samband mellan denna källa och IB.

Sten Andersson har i samtal uppgett att situationen ute på arbetsplatserna i början av 1970-talet upplevdes som mycket svår. Andersson nämner särskilt Arendalsstrejken. Tidigare hade de fackliga representanterna kunna klara kommunisterna men nu stod man inför en ny situation med akademiker som tog anställning i t.ex. varvsindustrin eller flyttades till olika platser där de nya kommunistorganisationerna ville vinna inflytande. I detta läge fanns det uppenbarligen ett behov av informationer från IB:s återupptagna inrikesverksamhet. Sådan ska också ha influerat på olika sätt.³⁸⁸

Det har ofta i samband med att den s.k. sjukhusaffären debatteras, gjorts gällande att denna inte initierades av säkerhetspolisen utan att det i själva verket var IB som låg bakom det hela.³⁸⁹ Det finns emellertid inget som talar för att den tolkningen är riktig. Säkerhetspolisen i Göteborg hade vid den här tiden som huvuduppgift när det gäller inrikessidan, att kartlägga KFML(r) och då särskilt cellbildningen på arbetsplatserna. Därtill kommer det faktum att flera anställda vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg hade kontakter med palestinska organisationer vilka säkerhetspolisen uppfattade som terroristorganisationer. Det torde därför av säkerhetspolisen ha uppfattas som en prioriterad men normal arbetsuppgift att kartlägga den cellbildning som fanns på sjukhusen i Göteborg.³⁹⁰

---

³⁸⁷ Kokk, Enn: *Vitbok. Militärens hemliga nätverk i arbetarrörelsen*. Hjalmarson & Högberg, Stockholm 2001, s. 453-465.

³⁸⁸ Samtal med Sten Andersson 14/10 2002. SÄKO.

³⁸⁹ Se t.ex. Vinge, P.G.: *Säpochef 1962-70* s. 198-210 och Baude, Frank: *Mot strömmen – om 30 år i svensk vänsterpolitik*, s. 97.

³⁹⁰ I säkerhetspolisens kvartalsrapport nr 3/1974 redovisades de driftceller som var kända av polisen. Det framhölls därvidlag, att det var "mycket svårt" att få fram uppgifter om driftcellerna. Akt 5:721d 1-28 löpnr 12. SÄPO.

3.4 Emmausrörelsen

Emmausrörelsen har sina rötter i Frankrike där prästen Abbé Pierre 1949 bildade den första gruppen. I Sverige leder rörelsen sin historia tillbaka till 1959 då grupper bildades i Lund, Uppsala och Stockholm. Verksamheten gick ut på att samla in kläder och annat som sedan med hjälp av Lutherhjälpen skickades till tredje världens behövande. Det religiösa ursprunget torde dock rörelsen i Sverige ganska tidigt ha lämnat bakom sig. 1965 förenade sig två grupper från Stockholm respektive Lund som kallade sig "Emmaus lump-samlare", och köpte ett nedlagt glasbruk samt några bostadshus i Björkä i Småland. Omkring 1970 hade verksamheten fått mer stadga och en klarare politisk och antiimperialistisk inriktning med sikte på att bekämpa rasförtryck och kolonialism. Bland biståndsmotagarna från 1970 och framåt kan nämnas ANC, SWAPO, PFLP och Polisario i Västsahara.

Emmaus Björkä drivs som ett arbetskollektiv där i genomsnitt runt 30 personer arbetar. Dessutom finns filialer och försäljningsställen på flera orter i Sverige. Arbetet med att samla in kläder, pryglar och möbler för försäljning har till stor del finansierats genom bidrag från SIDA. Verksamhetsåret 1993-1994 uppgick SIDA-bidraget till drygt sju miljoner kronor. I en intervju för tidningen Ny Dag 1985 berättade föreningens ordförande, Sejr M Kristensen, att nya medarbetare måste arbeta inom föreningen i ett år innan medlemskap kan beviljas. Dessutom måste nya medlemmar gå igenom studier i tre steg omfattande föreningens historia och målsättning, marxism-leninism samt fria ämnen. Av politiska partier var det bara KPML(r) som Emmaus samarbetade med på ett mera etablerat sätt vilket ordföranden Kristensen förklarade med att "KPML(r) i praktisk handling visat att de stöder Emmaus". Några principiella skäl att inte samarbeta med andra partier fanns inte fortsatte han. Visst samarbete hade även förekommit med VPK.³⁹¹ Officiellt har Emmaus-Björkä förklarat sig vara en religiöst och partipolitiskt obunden förening. I praktiken har dock sedan tidigt 1970-tal en nära relation funnits mellan föreningen och KPML(r). En av pionjärerna inom Emmaus-Björkä, Stellan Sandberg, uttryckte detta på följande vis i Proletären 1990:

Det var inte konstigt att föreningen efter lång tids ideologisk kamp då tog ställning för det kommunistiska partiet, KPML(r). Detta för att det var ett

³⁹¹ Ny Dag 29/8 1985. Akt 829500-1112 (Emmaus-Björkä) löpnr 1. SÄPO.

revolutionärt parti, som verkligen stod principiellt fast vid den proletära internationalismen, och som också tog kampen för socialismen i Sverige på allvar. Jag är övertygad om att det var ett bra ställningstagande, som har haft stor betydelse för båda parter.³⁹²

Av verksamhetsberättelsen för 1978 framgår att föreningen under året fick hjälp av KPML(r) som tillhandahöll en studiehandledare.³⁹³ Det nära förhållandet till KPML(r) är också den huvudsakliga förklaringen till säkerhetspolisens intresse för Emmausrörelsen och då särskilt Emmaus-Björkä.

3.4.1 Säkerhetstjänsterna och Emmausrörelsen

Det äldsta påträffade exemplet på att svenska underrättelse- och säkerhetstjänster intresserat sig för Emmaus är från 1961. I en rapport ang "den kommunistinfluerade Europeiska fredsmarschen 1961" konstaterade T-kontoret att ett flertal organisationer var inblandade i detta projekt, bl.a. Emmaus i Lund.³⁹⁴ 1968 betraktade försvarsstaben i en orientering Emmausrörelsen som en del av den försvarsfientliga verksamheten i Sverige.³⁹⁵ Förra IB-medarbetaren Håkan Isacson, nämnde i samtal med 1974 års underrättelseutredning också Emmaus som ett exempel på att IB inte bara intresserat sig för den rent revolutionära delen av den svenska vänstern.³⁹⁶

För säkerhetspolisens del ökade intresset att följa Emmausrörelsen i början av 1970-talet. År 1972 noterades bl.a. att en grupp medlemmar i Emmaus-Björkä deltog i ett FNL-möte i Växjö arrangerat av KFML. Enligt säkerhetspolisen besökte Frank Baude Björkä 1973 varvid det beslutades att medlemmarna i föreningen skulle ingå i KFML(r) som lokalavdelning. Samtliga medlemmar i Emmaus-Björkä uppgavs nu gå igenom KFML(r):s grundcirkel vilken därefter också blev obligatorisk för medlemmar i Emmaus-Björkä. Säkerhetspolisen menade också att förfarandet i oktober

³⁹² Proletären nr 25 21-27/6 1990. Akt 829500-1112 löpnr 1. SÄPO.

³⁹³ Kopia av verksamhetsberättelsen i akt 001306-7616 löpnr 1 (Emmaus ideologi och uppbyggnad). SÄPO.

³⁹⁴ Källa "3130" 10/6 1961. Akt P 5676 (Världsmedborgarrörelsen) löpnr A 1.

³⁹⁵ *Orientering om försvarsfientlig verksamhet*. Fst/Säk 15/11 1968. Serie Ö VIII, vol 1. MUST.

³⁹⁶ Lampers, Lars Olof: *"Det grå brödrskapet"*.

1974 godkännts av KFML(r):s centralkommitté och att Emmaus-Björkä nu erkändes som lokalorganisation till KFML(r).³⁹⁷

I de stadgar som Emmaus-Björkä antog 1974 hävdades emellertid att föreningen är "partipolitiskt obunden". Om säkerhetspolisens uppgifter avseende Emmaus-Björkäs status som lokalorganisation inom KFML(r) var riktiga var detta förhållande i alla händelser dolt för omvärlden.³⁹⁸ Vilka belägg hade då säkerhetspolisen för att Emmaus-Björkä i hemlighet var en del av KFML(r)? I en PM daterad den 16 oktober 1973 skrev chefen för säkerhetspolisens sektion i Göteborg, Pehr Synnerman, följande:

Genom en strängt förtrolig meddelare har erfarits, att Frank Baude och Sigge Åkervall nyligen varit på besök hos representanter för Emmausrörelsen i Björkä. Sedan någon tid tillbaka har förhandlingar förts om rörelsens övergång till KFML(r) och vid det senaste besöket har man numera nått full enighet i frågan. Rörelsens medlemmar kommer att ingå i KFML(r) och bilda egen lokalavdelning och ställa sig under förbundets ledning på samma sätt som SKU (ml) gjort. Enigheten bland medlemmarna hade varit så gott som fullständig. Frank Baude är mycket belåten med utvecklingen och hade under de två dagar besöket varade flera lyckade politiska möten.³⁹⁹

Den "förtrolige meddelaren" som hänvisades till torde här innebära telefonavlyssning. Ytterligare ett belägg för kopplingen mellan Emmaus och KFML(r) fann säkerhetspolisen i en notis i Proletären den 25 oktober 1974 med rubriken "nya lokalorganisationer":

Centralkommittén beslutade på sitt 10:e plenarmöte, under helgen 4-6 oktober, att erkänna fem nya grupper som lokalorganisationer till KFML(r). Det gäller orterna Kiruna, Boden, Härnösand, Björkä och Ronneby. Kamraterna på dessa orter har under en längre tid bedrivit studier av KFML(r):s material. De har

³⁹⁷ PM 23/6 1983. Akt 829500-1112 löpnr 3. SÄPO.

³⁹⁸ Angående den eventuella förekomsten av hemliga medlemskap i KPML(r), jfr följande bedömning gjord av säkerhetspolisen 1978: "I motsats till andra vänsterextremistiska organisationers medlemmar är KPML(r)-medlemmen i allmänhet stolt över sin partitillhörighet som man öppet redovisar." Kvartalsrapport nr 3/1978. Akt 5:721d 1-28 löpnr 17. SÄPO.

³⁹⁹ *Ang Emmausrörelsen i Björkä, Åseda, anslutning till KFML(r)*. 16/10 1973, OG-SH 334-73. Akt 15:4/6b löpnr 1. SÄPO.

också utvecklat den politiska verksamheten på sina respektive orter så positivt att en tillräcklig politisk och organisatorisk grund har lagts för att den fortsatta verksamheten skall tryggas och därmed bädda för vidare framgångar.⁴⁰⁰

För säkerhetspolisen torde denna notis ha bedömts vara det slutgiltiga beviset för att Emmaus-Björkä i formell mening utgjorde en lokalorganisation inom KFML(r). Men en sådan slutsats går egentligen inte att dra av notisen i Proletären. Av denna framgick endast att Björkä var en av de orter där en ny lokalorganisation etablerats. Däremot sades ingenting om att denna skulle vara *identisk* med ortens Emmausförening.

Det förefaller rimligt att anta, att merparten kanske rentav alla medlemmar som KFML(r) hade i Björkä 1974 även var medlemmar i Emmaus. Däremot kan notisen inte läggas till grund för slutsatsen att samtliga medlemmar i Emmaus-Björkä också med automatik var medlemmar i KFML(r). Det går heller inte att med stöd av uppgifterna ovan dra slutsatsen att relationen mellan Emmaus-Björkä och KFML(r) var bestående för all framtid. Men det var just dessa två slutsatser som säkerhetspolisen i praktiken kom att dra av de uppgifter som förelåg 1974. Sedan detta år har säkerhetspolisen nämligen betraktat Emmaus-Björkä som en del av KFML(r) vilket, som framgår nedan, fick konsekvenser när det gäller att registrera anställda inom Emmaus.

Emmaus-Björkäs status som oberoende förening upprepades i stadgarna från 1991 § 1, vari stipulerades att föreningen "skall vara obunden i förhållande till alla organisationer". Denna formella obundenhet kan dock inte undanskymma att det har funnits en klar ideologisk affinitet mellan Emmaus-Björkä och KPML(r). Detta framträder tydligt i föreningens i oktober 1987 antagna handlingslinje där det slås fast att "föreningen är politiskt bunden till den vetenskapliga socialismen" och "baserad på den proletära internationalismen". Föreningens uppgifter förklarades vara att förmedla materiellt och politiskt stöd till de nationella befrielseströrelserna samt "i samarbete med andra progressiva organisationer stödja arbetarklassens objektiva intressen för ett socialistiskt Sverige".⁴⁰¹

Under 1970- och 1980-talen bedrevs knappast någon spaning mot Emmauströrelsen. Flygblad och liknande samlades in i den mån de kom i säkerhetspolisens händer. Från 1990 kom dock intresset

⁴⁰⁰ Kopia i akt 001306-7616 löpnr 1. SÄPO.

⁴⁰¹ Stadgar och handlingslinje finns i akt 829500-1112 löpnr 3. SÄPO.

att växa och i en PM daterad den 3 april samma år förklarade sektionen i Växjö att man var överens med författningsskyddet i Stockholm om att "det var angeläget att respektive sektion följer upp verksamheten vid 'sin' Emmausförening eller till denna närstående organisation som finns inom sektionens område". Att detta var viktigt förklarades med kopplingen till KPML(r) och partiets nu "intensifierade" verksamhet.⁴⁰²

När Emmaus-Björkä firade 25 år 1990 fick säkerhetspolisen i Växjö uppgifter från en källa som var på plats. Bl.a. noterades att KPML(r) deltog med två officiella representanter vilka överlämnade 10 000 kronor som gåva till Emmaus-Björkä. Källan lämnade också en lista på registreringsnummer på bilar som förekom i närheten.⁴⁰³ Även den av Emmaus-Björkä, KPML(r) Växjö och Proletärens FF arrangerade ANC-maran samma år övervakades varvid sedvanliga iakttagelser av bl.a. bilnummer gjordes.⁴⁰⁴ Genom källan, som enligt sektionen i Växjö ibland hade viss insyn i verksamheten, fick också säkerhetspolisen 1990 tillgång till en lista med uppgifter om samtliga anställda. Källan lämnade vidare information som pekade på att kontakter fanns mellan Emmaus-Björkä och utomparlamentariska grupper som Plogbillsrörelsen. För säkerhetspolisen innebar detta en ny dimension i hotbilden:

Dessa knapphändiga uppgifter tyder på att Emmaus Björkä och därmed KPML(r) har goda förbindelser med de utomparlamentariska grupperna i landet. Om det finns en målmedveten infiltration och styrning från partiet är denna mycket svår att upptäcka. Det är önskvärt med ökad uppmärksamhet för att kunna dokumentera dessa samband. Avspänningen och förändringen i Östeuropa kommer sannolikt att innebära att man inriktar sig på mer inhemska frågor såsom kärnkraftsavveckling, Öresundsbron och EG etc.

Uppgifterna måste dock sägas ha varit överdrivna. I själva verket tycks det ha handlat om att en av de anställda vid Emmaus-Björkä i slutet av 1980-talet var mycket aktiv inom Plogbillsrörelsen. Detta faktum borde också ha gett SÄPO en tankeställare: Plogbills-

⁴⁰² *Emmausföreningarna i Sverige*. PM 3/4 1990. Akt 001305-8946 (KPML(r) Emmaus Björkä Göteborg). Löpnr 1. SÄPO.

⁴⁰³ *Emmaus Björkä 25-årsjubileum lördagen den 19:e maj 1990*. PM 28/6 1990. Akt 829500-1112 löpnr 1. SÄPO.

⁴⁰⁴ PM, Sektion GV, 14/8 1990. Akt 829500-1112 löpnr 1. SÄPO.

rörelsens pacifistiska grundidé är nämligen i princip oförenlig med KPML(r):s leninistiska ideologi. Att en plogbillsaktivist kunde verka inom Emmaus borde därmed ha lett till att SÄPO omprövade frågan hur sambandet mellan Emmaus och KPML(r) egentligen såg ut. Så skedde emellertid inte och säkerhetspolisen lät 1990 registrera plogbillsaktivisten som medlem i KPML(r).⁴⁰⁵ Detta trots att det framstår som osannolikt att KPML(r) skulle acceptera en pacifist och plogbillsaktivist som medlem. Stöd för sambandet mellan KPML(r) och Emmaus-Björkä ansåg sig säkerhetspolisen dock ha funnit 1992 då det konstaterades att KPML(r):s kontaktperson i Åseda hade samma telefonnummer som Emmaus-Björkä.⁴⁰⁶

I december 1997 intresserade sig SÄPO för de interna problem som kunde skönjas inom Emmaus-Björkä. SÄPO:s arbetsgrupp i Växjö fick bl.a. information om att ekonomin var dålig vilket bl.a. var en följd av betungande energikostnader.⁴⁰⁷

SÄPO:s intresse för Emmausrörelsen har i första hand varit riktat mot Björkä men även de andra avdelningarna har ägnats visst intresse. I augusti 1990 lade säkerhetspolisen upp en ny sakakt för den nybildade Emmausföreningen i Sundsvall. Trots att uppgifter saknades om eventuell koppling till KPML(r) registrerades föreningen som lokalorganisation inom KPML(r).⁴⁰⁸ I samband med att saken lades upp konstaterades att föreningens ordförande var registrerad som medlem i KPML(r) samt att kassören fanns registrerad i arbetsanteckningar efter att ha deltagit i ett offentligt möte på Skönsbergs Folkets Hus där Frank Baude talade.⁴⁰⁹ Ytterligare en Emmausförening finns i Stockholm. Liksom Emmaus-Björkä har Emmaus Stockholm inskrivet i stadgarna att föreningen är partipolitiskt obunden. Föreningen hade också vid mitten av 1980-talet vissa fastlagda riktlinjer som skulle ligga till grund för behandlingen av nya medlemskap i föreningen. Av dessa riktlinjer framgick att:

Som medlem måste man
- kunna ställa upp på föreningens målsättning som
står i stadgarna, särskilt föreningens partipolitiska

---

⁴⁰⁵ Se handlingar i "Lars Nordlanders" personakt. SÄPO.

⁴⁰⁶ *Föreningen Emmaus Björkä - Arbetsgrupp i KPML(r)*. PM, länssektionen i Växjö 25/8 1992. Akt 829500-1112 löpnr 2. SÄPO.

⁴⁰⁷ *Ang förhållanden på Emmaus Björkä*. PM SÄPO, Växjö, 3/12 1997. Akt 829500-1112 löpnr 3. SÄPO.

⁴⁰⁸ Detta framgår av registreringskoden: 3005-010504 - vilket betyder lokalorganisation till KPML(r). Akt 001305-4333 (Emmaus Sundsvall/KPML(r)). SÄPO.

⁴⁰⁹ *Emmaus Sundsvall*. PM RPS/Säk, Sundsvall 23/8 1990. Akt 001305-4333 (Emmaus Sundsvall/KPML(r)). SÄPO.

obundenhet, och stödet till antiimperialistiska organisationer.⁴¹⁰

År 1994 gjorde författningsskyddet i Stockholm en översyn över Emmausrörelsen och nu hävdades följande om föreningarna i Björkä, Sundsvall och Stockholm:

De tre Emmausföreningarna arbetar relativt självständigt gentemot varandra och har egna styrelser. Föreningarna är lokalavdelningar till KPML(r) och för att bli medlem måste man genomgå studier i marxism-leninism och i föreningens historia och målsättning. Varje vecka avsätts tid för detta.⁴¹¹

Till stöd för detta påstående anfördes inga som helst belägg. Sedan 1990 ingår Emmausföreningarna tillsammans med bistandsgrupperna *Brödet och Fiskarna* i Västerås, *Gävleborgs Bistandsgrupp* samt *Insamlingsgruppen i Värmland* i paraplyorganisationen *Praktisk Solidaritet*. SÄPO ansåg sig dock 1994 inte kunna peka ut även dessa grupper som lokalavdelningar inom KPML(r).

Några fakta som belägger att alla organisationer som ingår i PS [Praktisk Solidaritet] skulle vara lokalorganisationer till KPML(r), med krav på partiskolning för medlemmar, finns dock inte idag även om det inte kan anses för helt otroligt.⁴¹²

När Gävle Bistandsgrupp 1991 registrerades med egen sakakt gjordes detta med följande formulering:

Org bedriver enl uttalanden i massmedia bistandsverksamhet i U-länder. Det har emellertid klart framgått att bistandsverksamheten utgör en mindre del därav och att den politiska aktiviteten med klar anknytning till KPML(r) är den mest dominerande.⁴¹³

⁴¹⁰ Riktlinjer för medlemmar i föreningen Emmaus Stockholm som ligger till grund vid bedömning av ansökan om röstberättigat medlemskap. Akt 802004-7836 löpnr 1. SÄPO.

⁴¹¹ PM ang Emmaus. SÄPO, författningsskyddet 6/5 1994. Akt 802004-7836 (Emmaus Stockholm) löpnr 1. SÄPO.

⁴¹² Ibid.

⁴¹³ Akt 885001-1829 (Gävle Bistandsgrupp). SÄPO.

I akten finns dock inga handlingar som visar hur SÄPO i Gävle kommit fram till att det "klart framgått" att biståndsverksamhet mera är en biverksamhet och den politiska verksamheten till förmån för KPML(r) dominerar. Sammanfattningsvis kan sägas att SÄPO:s bedömning att Emmausföreningarna utgör dolda lokalavdelningar till KPML(r) inte vinner entydigt stöd i det källmaterial som gått igenom. Artikelns från Proletären 1974 utgör inget belägg för att Emmaus-Björkä som sådant och för all framtid skulle vara att betrakta som en lokalavdelning. Beträffande övriga två föreningar, Sundsvall och Stockholm, har över huvud taget inga belägg för detta återfunnits i SÄPO:s arkiv.

3.5 Enhetsinitiativet

Våren 1996 framträdde en ny politisk organisation på vänsterkanten med följande paroller på sitt program:

- För en rättvis fördelningspolitik!
- Stoppa nedskärningarna inom skola, vård och omsorg
- Dela på jobben - 6 timmars arbetsdag! - sänk pensionsåldern till 60 år!
- Återställ ersättningsnivåerna till 90 procent!
- Tafsa inte på ATP och arbetsrätten!
- Sverige ut ur EU!⁴¹⁴

Organisationen var en partipolitiskt obunden enhetsfront och in-neslöt personer från såväl KPML(r) som Socialistiska Partiet och socialdemokraterna. Enligt vad Frank Baude uppgivit i sina memoarer kom dock initiativet till bildandet från KPML(r).⁴¹⁵ I april 1997 höll *Enhetsinitiativet* sin konstituerande kongress och antog då stadgar samt beslutade om en politisk plattform. I samband med kongressen skrev Socialistiska Partiets tidning *Internationalen* följande om den nya organisationen:

Till skillnad från den närmast gängse trenden att bygga upp "nätverk" mellan olika enskilda, grupper och organisationer, har Enhetsinitiativet valt en annan väg och bygger upp en organisation med individuellt

---

⁴¹⁴ Se flygblad i akt 001308-1799 (Enhetsinitiativet). SÄPO.

⁴¹⁵ Baude, Frank: *Mot strömmen i svensk politik under 30 år* s. 290-295.

medlemskap. Omkring 1 000 medlemmar i 30-talet lokalgrupper har Enhetsinitiativet vid sitt grundande. Redan från början har KPML(r) haft ett stort inflytande inom Enhetsinitiativet, vilket också avspeglas såväl i programmet som i valet till ny styrelse. Men det stora inslaget i styrelsen av oberoende aktivister, som Pelle Månsson från Safe i Nässjö, Jan-Olof Bäckström, fackordförande vid Munksjö Hygien i Jönköping och Rolf Andersson, stridbar fd socialdemokrat i Helsingborg, borgar för att Enhetsinitiativet verkligen kommer att kunna spela en roll som bred enhetsrörelse.⁴¹⁶

Att KPML(r) utövade ett stort inflytande över Enhetsinitiativet var också den huvudsakliga anledningen till att SÄPO kom att intressera sig för organisationen. I en PM daterad den 1 oktober 1996 konstaterade SÄPO att ingenting framkommit som pekade på att verksamheten var "helt eller delvis styrd av KPML(r) men ett visst inflytande över verksamheten bör partiet ha eftersom ledande personer inom partiet engagerat sig så starkt inom Enhetsinitiativet". Det noterades också att Frank Baude ingick i interimsstyrelsen.⁴¹⁷

Under 1996 och 1997 bedrevs viss övervakning mot torgmöten med Enhetsinitiativet och SÄPO kartlade också vilka i ledande ställning som tillhörde KPML(r), vilket visade sig vara en mindre andel av organisationens lokala kontaktpersoner.⁴¹⁸ I september 1997 övervakade SÄPO en demonstration i Sundsvall riktad mot regeringens "högerpolitik". I den spanings-PM som därefter upprättades betecknades den man som sökt polistillstånd för demonstrationen som "en politiskt oberoende aktivist och debattör med klar vänsterprofil". Vidare rapporterades att inga incidenter inträffat i samband med demonstrationen.⁴¹⁹

Vid det här laget torde det ha stått klart för de flesta att Enhetsinitiativet var en inrikespolitiskt orienterad vänsterorganisation med profilering mot frågor som fördelningspolitik och nedskärningar inom vård, skola och omsorg. Den enda fråga av utrikespoli-

⁴¹⁶ Artikeln i Internationalen finns att läsa på Internet: (<http://internationalen.se/arkiv/1997/16/artikel3.htm>)

⁴¹⁷ *Enhetsinitiativet*. PM 1/10 1996. Akt 001308-1799 (Enhetsinitiativet). SÄPO.

⁴¹⁸ *Lokala kontaktpersoner för Enhetsinitiativet*. PM 19/11 1996. Övervakning av torgmöte 5/10 1996. PM 20/11 1996. *Lokala kontaktpersoner för Enhetsinitiativet 1997*. PM 22/4 1997. Akt 001308-1799 (Enhetsinitiativet). SÄPO.

⁴¹⁹ *Enhetsinitiativets demonstration i Sundsvall 1997-09-13*. PM 15/9 1997. Akt 001308-1799 (Enhetsinitiativet). SÄPO.

tisk karaktär som drevs var Sverige ut ur EU. Däremot fanns inga revolutionära målsättningar uttryckta och inte heller fanns någon koppling till främmande makt eller till utländska befrielse- eller terrorgrupper. Inflytandet från KPML(r) var sannolikt betydande, vilket också tidningen *Internationalen* konstaterat.⁴²⁰ Var då detta något för SÄPO att ägna sig åt? Ja, uppenbarligen ansåg man det även på hög nivå inom organisationen. Den 29 september 1997 formulerades av Sektion Väst inom säkerhetspolisen en begäran om spaningsinsats mot ett torgmöte i Varberg med Enhetsinitiativet. Den begärda spaningsinsatsen motiverades på följande sätt:

Enhetsinitiativet är en organisation som bildat grupper på en mängd olika platser i landet under senaste året. Man räknar med ett tusental medlemmar spridda över Sverige. Medlemmarna har sina rötter i olika vänsterorganisationer, från socialdemokrater till KPML(r). Det är anmärkningsvärt att sistnämnda organisation är med då de tidigare inte allierat sig med andra grupperingar. Enhetsinitiativet riktar sin verksamhet mot högerpolitiken som de anser förs i landet. Enligt ett tillstånd för Enhetsinitiativet om appellmöte i Varberg framgår att en N.N. [namn borttaget, MH] tillhörande KPML(r), är sökande. Mötet skall hållas på Torggatan i Varberg, ovanför Torggrillen. Det är av vikt att få en uppfattning om intresset för appellmötet, vilka som agerar och att få personer som deltar fotograferade.⁴²¹

Spaningsinsatsen godkändes av huvudenhetschefen i Stockholm och gavs därmed sanktion på mycket hög nivå inom SÄPO. Torgmötet blev dock inställt och spaningen därmed resultatlös. Säkerhetspolisens intresse för Enhetsinitiativet var som framgått ovan kopplat till KPML(r):s verksamhet inom organisationen och synes ha avvecklats i samband med att de hemliga tjänsteföreskrifterna upphörde i december 1998. I SÄPO:s akt över Enhetsinitiativet finns dock en del flygblad som samlats in år 2000.

⁴²⁰ Miljöpartiet i Sundsvall skulle 1999 gå än längre och beteckna Enhetsinitiativet som KPML(r):s täckorganisation. EU-aktuellt 10/6 1999. Miljöpartiet i Sundsvall. <http://www2.sundsvall.se/parti/mp/text/brev/euaktuel.htm>.

⁴²¹ *Begäran om spaningsinsats*. Sektion V, 29/9 1997. Akt 001308-1799 (Enhetsinitiativet). SÄPO.

3.6 Registrering - regelverk och praxis

I likhet med vad som gällt för andra organisationer som säkerhetspolisen har intresserat sig för har registrering av medlemmar och sympatisörer till KPML(r) skett dels i centralregistret, dels i arbetsregister som förts både lokalt och centralt. KFML(r) fanns med redan i den första förteckningen över organisationer som säkerhetspolisen skulle ägna särskild uppmärksamhet, bilaga 1 till HT 16, vilken trädde i kraft den 1 januari 1971. När systemet med hemliga förteckningar över organisationer upphörde i december 1998 var KPML(r) den enda organisation som fanns kvar på listan. Nedan följer en genomgång av de principer som varit gällande för registrering i centralregistret samt i olika arbetsregister. Dessutom redogörs för registreringen av medlemmar i Emmaus och RKU.

3.6.1 Centralregistret (CR)

Regelverket för registrering av medlemmar och sympatisörer till KPML(r) har granskats av Registernämnden i dess rapport *Personalkontroll den 1 oktober 1969 - den 30 juni 1996* som publicerades den 16 december 1998. Registernämnden anförde här att både HT 15 och HT 16 i sin praktiska tillämpning kunde leda till registreringar som stod i strid med det i 1969 års personalkontrollkungörelse införda förbudet mot registreringar enbart på grundval av uttryckt politisk åsikt. Den 13 december 1973 fattade RPS i plenum beslut om att medlemskap i KFML(r) "skall leda till registrering". Detta motiverades med att medlemskap i förbundet alltid krävde genomförd utbildning i partiskola eller liknande. Detta beslut resulterade 1974 i HT 20. Även denna föreskrift kritiserades av Registernämnden som inte ansåg det klarlagt att medlemskap alltid föregicks av utbildning i partiskola eller motsvarande. Att medlemskap i sig bedömdes vara grund för registrering fick också till följd att personer som enbart deltagit i föreningsmöten ibland kunde registreras. Detta eftersom säkerhetspolisen i vissa fall presumerade att deltagarna även var medlemmar. Även detta förhållande kritiserades av Registernämnden.⁴²²

Vidare utredning i ämnet styrker Registernämndens bedömning i denna fråga. I allmänhet krävdes partiskola för att medlemskap

⁴²² *Personalkontroll den 1 oktober 1969 - den 30 juni 1996*. Rapport till regeringen av Registernämnden beslutad den 16 december 1998 s. 40-63.

skulle beviljas men det var inget formellt krav och det går inte att fastslå att alla medlemmar genomgått sådan utbildning som föreskrivs i tjänsteföreskrifterna.⁴²³

Den avgjort vanligaste registreringsgrunden var ledande ställning följt av partiskolning och verksamhet i hemliga celler. Registernämnden framhöll i sin rapport att såvitt nämnden kunnat bedöma hade registreringen på grundval av medverkan i hemliga celler skett helt i enlighet med gällande regler.⁴²⁴ Denna bedömning visar sig dock vid en närmare granskning tveksam. Frågan är: Var cellerna verkligen *hemliga*?

En kommunistisk particell kan vara antingen öppen eller hemlig. I de av Komintern och SKP på 1920-talet utfärdade instruktionerna, vilka även publicerades av KFML(r) 1975, varnades "bestämt emot allt hemlighetsmakeri". Hemligt arbete ansågs kunna skada partiarbetet och borde endast förekomma i tider av illegalitet. Där emot rekommenderades restriktivitet med att nämna namn på personer med förtroendeuppdrag på arbetsplatserna med hänvisning till risken för svartlistning.⁴²⁵

I den instruktion för driftcellsarbetet som KFML(r):s driftcellsutskott utfärdade 1973 nämns inget om hemlig cellbildning. Där emot talades i instruktionen mycket om agitation och propaganda på arbetsplatserna vilket i längden svårligen låter sig kombineras med hemlighetsmakeri.⁴²⁶ I *Proletären* publicerades i början av 1970-talet ofta uppmuntrande artiklar om celler på olika företag. Det förekom även att bilder publicerades som t.ex. i nr 15/1974 där driftcellen på Uddevallavarvets månatliga bokbord i matsalen presenterades, eller i nr 12/1975 när ordföranden i fraktionsledningen för driftcellerna i Göteborg intervjuades. I november 1975, när det efter sjukhusaffären blivit känt att myndigheterna försökt kartlägga "hemlig cellbildning", presenterades "den hemliga cellen" på Sahlgrenska sjukhuset med namn och en glatt leende gruppbild.⁴²⁷

⁴²³ I en appell från KFML(r):s organisationsbyrå uppgavs i september 1972 följande: "Studiet av grundkursen (som fortfarande i allmänhet är ett krav för medlemskap) måste skiljas ut från det övriga sympatisörarbetet och bedrivs för sig." Se: artikeln "Hela förbundet måste genomföra övergången till Propagandaorganisation". *Proletären* nr 27/1972.

⁴²⁴ Registernämndens utredning 1998, s. 71.

⁴²⁵ *Instruktion för driftcellsarbetet*. HS-Offset Göteborg, 1975.

⁴²⁶ Detta förhållande synes även säkerhetspolisen ha noterat. I en kvartalsöversikt nr 3/1978 hävdades att: "Partiet ägnar sig inte åt vad som normalt avses med facklig verksamhet. Tvärtom försöker man störa och skada det reguljära fackliga arbetet. Man har på olika arbetsplatser s.k. hemliga arbetsplatsceller. Det säger sig självt att sådana celler för att ha någon framgång i sin kamp inte kan förbli hemliga." Akt 5:721 d 1-28 löpnr 17.

⁴²⁷ "Här är 'den hemliga cellen!'. *Proletären* nr 45/1975. Även GT uppmärksammade det märkliga i att KFML(r):s celler betraktades som hemliga: "Cellerna – okända för vem?". *GT* 1/11 1975. GT publicerade också en bild som visade r-are som 1 maj 1972 tågade med stan-
dar från driftcellerna på Arendal och Götaverken.

Trots dessa påpekanden kan det naturligtvis inte uteslutas att det vid någon arbetsplats förekommit cellbildning som varit hemlig i formell mening. Det finns dock inget som tyder på att säkerhetspolisen någonsin har utrett detta. KPML(r):s driftceller har regelmässigt och rutinmässigt bedömts vara "hemliga celler" i tjänsteföreskrifternas mening även om de verkat helt öppet. Registernämnden framhöll i sin utredning år 1998 att endast en mindre andel (6%) av det totala antalet registreringar har gjorts med detta som grund. Registernämnden ansåg inte att detta var konstigt då den "aktuella verksamheten har bedrivits i hemliga former". Som stöd för detta hänvisade Registernämnden till ett kapitel i boken *Maoisterna*.⁴²⁸ Detta kapitel behandlade dock de interna säkerhetsåtgärder som KFML/SKP tillämpade och hade föga med cellbildning att göra. KFML/SKP organiserade heller inte driftceller utan verkade inom fackföreningarna med branschgrupper eller fraktioner. Driftcellerna är typiska för KFML(r) och utgjorde förbundets viktigaste grundorganisation.

Som exempel på registreringar med denna grund kan nämnas en man som 1996 registrerades med aktivitet i en "hemlig cell" som grund. Problemet med detta var dock att uppgiften om mannens deltagande i en "hemlig cell" kom från tidningen Proletären varför det torde ha varit svårt för SÄPO att hävda att cellverksamheten verkligen varit hemlig. Registreringsgrunden kom också sedermera att ändras till utbildning i partiskola eller motsvarande.⁴²⁹ Att registrera personer med "hemlig cellbildning" som grund framstår i ljuset av resonemanget ovan som mycket tveksamt. Merparten av de celler, kanske alla, som säkerhetspolisen kartlade verkade öppet. Samtidigt kan det vara värt att notera, att för KFML(r) var driftcellen "partiets organisation för att förbereda det väpnade upproret bland storindustrins arbetare".⁴³⁰

Som nämnts ovan var ledande ställning den vanligaste registreringsgrunden. Omkring 1000 dvs. ungefär hälften av det totala antalet r-are registrerades på denna grund. Vid en konferens 1979 framhölls från registerroteln att man ansåg att alltför många r-are registrerades på grund av ledande ställning. Detta var obehövt eftersom enligt HT 20 räckte medlemskap för registrering.⁴³¹ Att förekomma på valsedel för någon av organisationerna i de hemliga

⁴²⁸ Augustsson, Lars Åke & Hansén, Stig: *Maoisterna*. Ordfront, 1997 s. 133 ff.

⁴²⁹ Se handlingar i "Per Sahlstedts" personakt. SÄPO.

⁴³⁰ 25 teser. *Instruktion för kommunistiska driftceller*. Utgiven av KFML(r):s driftcellsutskott. HS-Offset, Göteborg 1973.

⁴³¹ *Protokoll fört vid gemensam konferens mellan säkerhetsavdelningens västra och södra regioner den 18-20 september 1979*. OG-SH 357-79, 22/11 1979. Akt 5:720/6 löpnr 12.

tjänsteföreskrifterna ansågs utgöra belägg för "ledande ställning" och därmed grund för registrering. År 1991 begränsades detta till att enbart gälla de tio första kandidaterna på valsekeln. Beträffande personer uppsatta på KPML(r):s valseklar gällde dock även i fortsättningen registrering då samtliga kandidater rutinmässigt bedömdes vara medlemmar.⁴³² Ytterligare ett exempel på vad säkerhetspolisen bedömde var "ledande ställning" ska här nämnas. År 1988 registrerades en man i centralregistret med följande omständigheter som grund:

A har vid ett flertal tillfällen deltagit på KPML(r):s möten. A deltog i årets första maj dem, Röd Front som gick från Hedbergska skolan till torget. Efteråt deltog A och skjutsade fanor i sin bil till bokhandeln Röda Stjärnan.⁴³³

Exakt vad som kvalificerade mannen för att registreras på grund av "ledande ställning" är svårt att avgöra. De särskilda registreringsgrunderna gav säkerhetspolisen mycket goda möjligheter att registrera medlemmar och sympatisörer till KFML(r)/KPML(r). Några exempel kan här få illustrera detta. En kvinna registrerades efter det att tidningen Proletären nämnt henne som en av dem som ansvarade för busstransporterna till sommarlägret i Tiveden 1996.⁴³⁴ Registreringsgrunden var "utbildning i partiskola eller eljest med syfte att omvandla samhället med våld". SÄPO:s uppfattning var att samtliga deltagare i sommarlägret var medlemmar och alla medlemmar har genomgått utbildning motsvarande partiskola – två slutsatser som förefaller vara osäkra. Några månader senare kompletterades akten med uppgiften att kvinnan var en av Proletärens FF:s kontaktmän. År 2000 begärde kvinnan att få se sin SÄPO-akt vilket beviljades såtillvida att hon fick se en omskriven handling innehållande uppgiften att hon varit transportansvarig för sommarlägret samt även två handlingar som utvisade att Registernämnden vid två tillfällen tagit del av akten.⁴³⁵

År 1995 registrerades tre kvinnor efter att ha deltagit i KPML(r):s kvinnokonferens den 11-12 mars 1995. SÄPO fick

⁴³² Halvårsrapport från författningsskyddet 1/10 1990-31/3 1991. Akt 001301-1846. SÄPO. Frank Baude har i samtal med Säkerhetstjänstkommissionen uppgivit att det förekommit att ickemedlemmar kandiderat på partiets listor till kommunalvalen.

⁴³³ Registreringsblankett i "Björn Alsterskogs" personakt. SÄPO.

⁴³⁴ Ansvariga för transporter till KPML(r):s sommarläger i Tiveden. PM 2/7 1996. "Lisa Jonssons" personakt. SÄPO.

⁴³⁵ Se handlingar "Lisa Jonssons" personakt. SÄPO.

kännedom om konferensen genom tidningen Proletären och övervakade konferensen genom att fotografera och videofilma deltagarna. Registreringen godkändes av rotelchefen vid författningsskyddet. En av de registrerade kvinnornas personakt innehåller idag fortfarande bara handlingen rörande kvinnokonferensen 1995. Till en annan av de tre personakterna har kunnat läggas en handling med uppgifter om att hon var ansvarig för bussransporterna till Tivedenlägret 1996 (jämför fallet ovan) samt handlingar angående att hon fick ta del av sin akt år 2000. Hon fick då endast se tidningsklipp om kvinnokonferensen. Den tredje personakten har gallrats ur SÄPO:s arkiv år 2001 vilket tyder på att även de två andra kvinnornas akter kommer att gallras inom kort.

Ett tredje fall avser en kvinna som vid mitten av 1990-talet registrerades efter det att hon uppmärksammats i Proletären med anledning av hennes 50-årsdag. I artikeln presenterades kvinnans livs historia och det framgick bl.a. att hon varit medlem i KPML(r) i tio år. Akten är i skrivande stund inte gallrad.⁴³⁶ Från 1994 till 1998 minskade stadigt antalet registrerade r-are från 1 823 första kvartalet 1994 till 1 346 år 1998. I april 1996 fanns 1 618 r-are registrerade i CR. Av dessa var 22 placerade i den farligaste registreringskategorin, "A".⁴³⁷ Kategorin definierades på följande sätt:

Personer som är eller kan befaras bli verksamma som ledare för så farlig verksamhet att de i ett för landet kritiskt läge måste ägnas särskild uppmärksamhet.⁴³⁸

Hösten 1998 gjorde författningsskyddsroteln vissa inskränkningar i registreringen av r-are då det beslutades att förekomst på valsedel till 1998 års val inte skulle utgöra registreringsgrund.⁴³⁹ I december 1998 upphörde systemet med hemliga tjänsteföreskrifter som underlag för registreringen varvid den rutinmässiga registreringen av r-are upphörde. Under det senaste året har en mängd registreringar av r-are gallrats i den meningen att registerposterna tagits bort från det datoriserade registret. Personerna är därför inte sökbara i SÄPO:s vanliga söksystem. Personakterna finns dock kvar rent fysiskt och kommer att överföras till Riksarkivet.

---

⁴³⁶ Se "Dolores Hidalgos" personakt. SÄPO.

⁴³⁷ SK 12/96. SÄPO.

⁴³⁸ SK 7/94. SÄPO.

⁴³⁹ *Författningsskyddsrotelns operativa kvartalsmöte 25-26/11 1998.*

3.6.2 Registreringen av medlemmar i RKU

RKU tog sina första stapplande steg 1991 då den första lokalorganisationen bildades i Göteborg men det var först 1994 som RKU etablerades på nationell nivå. Registreringsbara blev medlemmarna dock redan den 1 mars 1993 då RKU klassades som HT 19-organisation i kraft av att vara ungdomsförbund till KPML(r).⁴⁴⁰ SÄPO:s uppfattning var att RKU ställde samma krav på genomgången partiskola som moderpartiet varför dess medlemmar kunde registreras med enbart medlemskap som grund. Meddelande om detta skickades dock ut från författningsskyddet i Stockholm först i januari 1994. Uppfattningen i Stockholm var då att registreringen av RKU-medlemmar var eftersatt och kopior av artiklar i Proletären skickades därför ut till sektionerna så att dessa skulle kunna ta igen de registreringar man missat under perioden mars 1993 - januari 1994. I registret länkades sedan varje RKU-medlem både till den lokala RKU-föreningen och den lokala KPML(r)-föreningen.⁴⁴¹

3.6.3 Registreringen av medlemmar i Emmaus-Björkä

Eftersom säkerhetspolisen räknade Emmaus-Björkä som en lokalavdelning inom KPML(r) kunde också dess medlemmar registreras i CR vilket också skett sedan 1974.⁴⁴² En PM upprättad av sektionen i Växjö 1990 ger en bild av hur detta hanterades rent praktiskt.

Medlemskap anses föreligga när det konstaterats att någon arbetat vid föreningen minst ett år. Vanligtvis har detta fastställts genom att då, det kommit till sektion GV:s kännedom att, viss person arbetar vid föreningen man genom olika spaningsåtgärder fastställer vederbörandes identitet för att sedan kontrollera dennes mantals- och arbetsgivaruppgifter.⁴⁴³

---

⁴⁴⁰ Regeringen beslutade 4/2 1993 att även ungdoms-, högskole- och idrottsorganisationer tillhörande någon av de organisationer som fanns på HT 19 skulle ägnas "särskild uppmärksamhet" av SÄPO. Se bilaga till Registernämndens rapport *Personalkontroll den 1 oktober 1969 - den 30 juni 1996*.

⁴⁴¹ *Registrering av RKU, Revolutionär Kommunistisk Ungdom*. PM 31/1 1994. Akt 701391-0133 löpnr 9. SÄPO.

⁴⁴² Den äldsta påträffade registreringen av medlem i Emmaus Björkä är från den 17 april 1974 då en nybliven 18-åring registrerades. Personakt för "Davidsson". SÄPO.

⁴⁴³ *Fastställande av medlemskap i Föreningen Emmaus-Björkä*. PM SÄPO Växjö, 8/11 1990. Akt 829500-1112 löpnr 1. SÄPO.

SÄPO i Växjö resonerade alltså på följande sätt: Den som arbetat ett år vid Emmaus i Björkä har under denna tid också genomgått den trestegsstudie vilket var ett av kraven för att medlemskap skulle beviljas. Kunde man med hjälp av spaning och uppgifter om mantalsskrivning och skatteuppgifter konstatera att någon varit anställd mer än ett år var denne också registreringsbar som medlem i KPML(r). Att sådana registreringar i centralregistret också kom till stånd framgår av ett flertal granskade fall. Sålunda registrerades 1994 en pensionär som arbetat vid Emmaus sedan 1987. Att mannen hade anknytning till Emmaus hade säkerhetspolisen fått kunskap om från flera håll. Efter att hans mantalsskrivning kontrollerats med DAFA/SPAR registrerade säkerhetspolisen mannen i egenskap av medlem i KPML(r).⁴⁴⁴ I en tidningsartikel i en sydsvensk tidning 1997 uttalade sig tre unga kvinnor, synbarligen inte utan stolthet, om det biståndsarbete de deltog i:

Vi sysslar med långsiktigt bistånd och i länder som Mocambique till exempel, som vi har hjälpt länge, behövs inte så mycket kläder längre. Men behovet av pengar är stort. Därför omvandlar vi skänkta kläder till pengar. Det gör vi genom att sälja iväg partiet till uppköpare i till exempel Ryssland och andra östländer.⁴⁴⁵

SÄPO i Malmö lät nu kolla upp de tre flickorna, alla drygt 20 år gamla, varvid det visade sig att en av dem inte var mantalsskriven i Björkä. Av de två övriga hade den ena endast varit skriven i Björkä sedan ett halvår tillbaka men den tredje hade varit där längre.

"Andersson" [namnet fingerat, MH] är skriven i Björkä sedan v 43 1995. Med tanke på att KPML(r) bedriver sin partiskola under 1 år innan medlemskap erhålles kan hon anses ha blivit medlem under sin vistelse där.⁴⁴⁶

"Andersson" registrerades nu med datakoden 3005-010604 vilket kan uttydas som medlem i lokalavdelning inom KPML(r) som genomgått utbildning i partiskola eller eljest med syfte att ombilda

⁴⁴⁴ Se handlingar i "Anders Borgströms" personakt.

⁴⁴⁵ *Smålandsposten* 970211. Klipp i akt 829500-1112 löpnr 3. SÄPO.

⁴⁴⁶ *Ang personer som förekommit i tidningsartikel rörande Emmaus Björkä*. PM Sektion Syd Malmö, 13/3 1997. Akt 829500-1112 löpnr 3. SÄPO.

samhället med våld”.⁴⁴⁷ Personakten gallrades i samband med den större gallring av HT 19-registreringar som ägde rum 2001.⁴⁴⁸ Ytterligare ett exempel kan nämnas som gäller en kvinna som 1991 arbetade vid Emmaus’ filial i Fredriksdal. Genom källuppgift konstaterade SÄPO att hon varit anställd vid Emmaus-Björkä sedan augusti 1989, dvs. mer än ett år, vilket räckte för att hon skulle registreras i centralregistret som medlem i KPML(r).⁴⁴⁹ Registeruppgifter enbart avseende medlemskap i Emmaus-Björkä har även lämnats ut vid registerkontroll för krigsplacering.⁴⁵⁰

Som visats ovan i detta kapitel har inga sakuppgifter påträffats som på ett övertygande sätt verifierar säkerhetspolisens uppfattning, att den som arbetat mer än ett år inom Emmaus kan anses ha vunnit medlemskap i KPML(r) samt genomgått utbildning motsvarande partiskola. Registreringarna måste därigenom anses vila på mycket osäker grund. Under 1998 väcktes frågan om Emmaus och kopplingen till KPML(r)/partiskolning av Registernämnden. Chefen för SÄPO:s författningsskydd konstaterade då följande:

Enligt ärvd praxis har Emmaus-anställda registrerats efter 1 år då man ansett att de genomgått partiskolning. Jag har pratat med...[namn på anställd borttaget, MH] om detta men hon har inte sett till någon skrivning som styrker detta faktum, tyvärr. Så denna fråga måste behandlas med största varsamhet.⁴⁵¹

SÄPO:s författningsskyddsrotel hade vid denna tidpunkt, sommaren 1998, klara belägg för att partiskolning inte bedrevs vid Emmaus-Björkä. I februari 1998 hade nämligen en anställd vid författningsskyddet hållit ett förtroligt samtal med en tidigare anställd. Personen hade arbetat vid Emmaus under ett drygt år 1996-1997 och skulle därmed ha varit registreringsbar enligt SÄPO:s praxis. Personen uppgav dock i samtalet att någon ideologisk skolning inte hade förekommit under anställningstiden.⁴⁵² Det är inte känt hur Registernämnden i slutändan hanterade frågan om registrering av anställda vid Emmaus. Registernämndens rapport från 1998 inne-

---

⁴⁴⁷ Registreringskoderna för HT 19-organisationerna finns i 701391-0117 vol 5. SÄPO.

⁴⁴⁸ "Jenny Anderssons" personakt. SÄPO.

⁴⁴⁹ "Lena Strömbergs" personakt. SÄPO.

⁴⁵⁰ "Sture Nilssons" personakt. SÄPO.

⁴⁵¹ Odaterad (troligen skriven sommaren 1998) PM av chefen för författningsskyddet ställd till polisintendent Therese Mattson. Akt 001308-2235 löpnr 3. SÄPO.

⁴⁵² *Samtal med...*[namn borttaget, MH] *om Emmaus i Björkä*. PM, författningsskyddet, Stockholm 16/2 1998. Akt 001308-2235 löpnr 3. SÄPO.

håller inget om Emmaus. Någon skriftlig dokumentation om att SÄPO ändrat uppfattning om Emmaus finns inte i sakakterna över Emmaus. I det datoriserade registret finns fortfarande en länk mellan Emmaus och KPML(r). De personer som registrerats som medlemmar i KPML(r) på grund av att de varit anställda vid Emmaus finns i många fall kvar i registret.⁴⁵³

3.6.4 Arbetsanteckningar

Förutom registrering i CR kunde personer med anknytning till KFML(r)/KPML(r) registreras genom arbetsanteckningar. Detta förfarande användes framför allt beträffande följande kategorier:

- Personer med anknytning till KPML(r) men som inte kunnat säkert identifieras.
- Personer som bedömts vara sympatisörer men ej med säkerhet medlemmar.
- Personer vars fordon förekommit i samband med möten, kongresser och sommarläger.⁴⁵⁴

I kategorin sympatisörer kan nämnas personer som deltagit i möten med Sollefteå Kommunistiska Soldatklubb, delat ut KFML(r)-valseklar eller sålt Ungkommunisten (organ för SKU (m-l)).⁴⁵⁵ Ett annat exempel avser en kvinna född 1952 om vilken sektionen i Göteborg hade följande informationer:

Belagt är, att hennes lägenhet är "tapetserad" med kommunistpropaganda. Tidningen Proletären fanns i ett stort antal ex från 1979 och framåt, Affischer om "Leninresan" och "Albanienresa", dekaler om bl.a. SWAPO, en namnlista för KPML(r):s proletäreninsamling och Proletärens FF-diplom fanns i lägenheten m.m.⁴⁵⁶

⁴⁵³ Samtal med Margareta Linderöth 10/6 2002. SÄKO.

⁴⁵⁴ T.ex. så framgår av en PM att en man vars personbil stått parkerad i anslutning till KPML(r):s sommarläger i Herrvik 1980 blev registrerad i Göteborgssektionens arbetsregister. Se PM 2/11 1983. Akt 701301-4274, Löpnr 2. SÄPO.

⁴⁵⁵ *KFML(r)-aktivitet vid regementen i Sollefteå*. PM i Akt 15:4/6d löpnr 2. SÄPO.

⁴⁵⁶ Ibid.

År 1981 inleddes efter beslut av byråchefen P G Näss vad som be-tecknades som en "kartläggning av extremiströrelserna". Näss framhöll i en PM daterad den 18 augusti 1981 att bearbetningarna inom kontrapionagets område var slutförda varför det var dags att sätta igång inom kontrasubversionsområdet och då inledningsvis med KPML(r). Många av de personuppgifter som fanns arkiverade var gamla och det ställde till problem för RPS styrelse som ibland hade svårt att avgöra om uppgifterna kunde lämnas ut. Näss menade vidare att det fanns en tendens att lägga mest arbete på att få en person registrerad medan uppföljningen av vidare verksamhet inte prioriterades i lika hög grad.

Med anledning av detta begärde Näss från varje sektion in upp-gifter om antalet r-are registrerade i CR respektive i arbetsanteck-ningar.⁴⁵⁷ Den inventering som nu gjordes är intressant främst där-för att den visar hur många personer som fanns registrerade i ar-betsanteckningar runt om i landet och på vilka grunder dessa per-soner blivit registrerade på detta sätt.

Som exempel kan redovisas innehållet i några arbetsanteckning-ar från sektionen i Östersund. Arbetsanteckningarna hade här for-men av flexoremsor i bokstavsordning kompletterade med uppgif-ter av olika slag. Följande är exempel på registreringsgrundande uppgifter:⁴⁵⁸

- * Prenumerant på Proletären
- * Ingår i en grupp med stud vid Umeå Universitet som skänkt medicinsk litteratur till Hanoi.
- * "I lägenheten har setts KPML(r) affischer uppsat-ta."
- * "Febr 1973 deltog X i ett debattmöte mellan RMF och KPML(r) i Umeå."
- * Sägs ha försökt få igång vilda strejker på två arbets-platser. "Politiskt håller hon långt ut till vänster. Kan troligen vara KPML(r):are."

⁴⁵⁷ *Uppföljning av extremiströrelser - bearbetning KPML(r)*. Bc P G Näss till samtliga sektio-ner (även Ac). 18/8 1981. SH 1790/81. Akt 701301-4274, löpnr 1. SÄPO. Någon liknande inventering har inte påträffats beträffande andra vänstergupper vid den här tiden.

⁴⁵⁸ *Uppföljning av extremiströrelser*. PM RPS/Säk sektion ZÖ, 20/10 1981.

* "1973 enl tillförlitliga uppgifter lär Y sympatisera med KPML(r). Har setts ofta i bokhandeln Röda Stjärnan."

* "1978 deltog Z i KPML(r):s distriktsläger 1978-08-11-13 utanför Sundsvall."

* "1981 i en tidningsartikel i Länstidningen har T sagt 'nej till större syskongrupper' och 'byråkratin det enda som inte utarmas'. Aug 1981 har T gjort en resa till Kampuchea."

* "1981 troligtvis deltog G i KPML(r):s sommarläger v 28 1981 i Tiveden."

* "1978 enl källa OG har F genom KPML(r):s partiexp beställt 5 ex av KPML(r):s partiprogram."

3.7 KFML(r)/KPML(r) som hotbild

3.7.1 Hotbildens förändring över tid

När KFML(r) bildades i slutet av 1970 torde förbundet allmänt ha betraktats som en mera våldsam, revolutionär och oförsonlig variant av KFML. Utan tvivel delades denna uppfattning av säkerhetspolisen som de första åren av KFML(r):s existens såg förbundet som det stora hotet bland de inhemska ytterlighetsgrupperingarna.⁴⁵⁹ Detta skulle dock komma att förändras och i december 1974 bedömdes KFML(r) av säkerhetspolisen som mindre farligt än SKP då förbundets militanta hållning antogs avskräcka människor. Dock tyckte sig säkerhetspolisen kunna iaktta att "andra och mjukare tongångar förmärkts hos en del medlemmar". Anledningen till denna förändring antogs vara att r-arna noterat att politiken och jargongen inte riktigt gick hem i Sverige. Som ett exempel på försiktigare hållning när det gäller den utåtriktade verksamheten nämndes att KFML(r) avböjt att delta i en demonstration mot

⁴⁵⁹ Protokoll från Sektions- och rotelchefskonferensen i Stockholm 14-17/11 1972. AS-SH 2100-72, 20/12 1972. Akt 5:720/6 löpnr 4. SÄPO.

Västtyska ambassaden för humanare behandling av politiska fångar, främst medlemmar i Röda Arméfraktionen. Avböjandet ansågs motiverat av att det fanns en risk för att "organisationens anseende skulle skamfilas ytterligare".⁴⁶⁰

Efter att händelserna vid västtyska ambassaden ägt rum avlyssnade säkerhetspolisen ett samtal mellan framträdande personer inom KFML(r) som diskuterade om inte ockupationen var en iscensatt socialdemokratisk och borgerlig provokation för att få terroristlagen förlängd.⁴⁶¹

Efter de inre motsättningarna 1974-75 då studentförbundet lades ned och många akademiker uteslöts eller lämnade KFML(r) bedömde säkerhetspolisen att verksamheten endast hade betydelse i Göteborgsområdet. I stort bedömdes inflytandet ha minskat.⁴⁶²

I början av 1978 ansåg säkerhetspolisen att KPML(r) stramat upp de internationella kontakterna samt att partiet inte längre bedrev någon synlig verksamhet på förbanden. Allt tydde enligt säkerhetspolisen på, "att man inom KPML(r) strävar efter att göra partiet så likt ett vanligt reguljärt politiskt parti som möjligt".⁴⁶³

Under 1980-talets första halva noterade säkerhetspolisen att KPML(r) närmade sig Sovjetunionen och den sovjetdominerade delen av freds rörelsen.⁴⁶⁴ I en halvårsrapport från perioden oktober 1986 till och med mars 1987 framhölls att partiet under de senaste tio åren blivit allt mer Moskvatroget. Kontakterna med Sovjetunionen sades ha "intensifierats" och nu vara av "ansenlig omfattning". Säkerhetspolisen ansåg också att den av partiet ådagalagda aktiviteten kring det s.k. polisspåret i Palmemordet samt den uppmärksamhet detta fått i massmedia medförde en ökad risk för subversiv verksamhet.⁴⁶⁵

År 1988 genomförde säkerhetspolisen en analys av KPML(r) med ledning av 1987 års partiprogram. I den PM som upprättades ställdes frågan om partiets verksamhet verkligen var subversiv eller om det snarare var så, "att partiet snällt och fint har fallit in i ledet och bedriver ren och skär agitation i demokratisk ordning, låt vara med något mera aggressiv framtoning än andra". Som exempel på oroande företeelser framhölls att tidningen Proletären var till sitt

⁴⁶⁰ Protokoll från arbetsmöte rörande uppföljning av politiska ytterlighetspartiernas verksamhet 10/12 - 12/12 1974. AS-SH 2332-74, 8/1 1975. Akt 5:720/6 löpnr 6. SÄPO.

⁴⁶¹ PM 20/5 1975. Frank Baudes personakt löpnr C1 3. SÄPO.

⁴⁶² Kvartalsrapport nr 3/75. Akt 5:721d 1-28 löpnr 13. SÄPO.

⁴⁶³ Årsöversikt 1977. Akt 5:721d 1-28, löpnr 16. SÄPO.

⁴⁶⁴ Se rapporterna *Subversion 10/1 1981 - 30/4 1982* i akt 5:721d 1-28 löpnr 21 och *Subversion 1/10 1985 - 31/3 1986* i akt 001301-1846 löpnr 3. SÄPO.

⁴⁶⁵ *Subversion 1/10 1986 - 31/3 1987*. SÄPO.

innehåll "100 % revolutionär" samt att partiet använt det s.k. polis-spåret för att sprida desinformation. Vidare nämndes att ett 30-tal r-are innehade skyddsklassade tjänster och att KPML(r) fortfarande agerade på arbetsplatserna för att få till stånd strejker. Det ansågs också sannolikt att det pågick någon form av "dold verksamhet" i partiet. Något revolutionärt hot ansågs KPML(r) emellertid vid denna tid inte utgöra. Faran låg i stället i det att medlemmar och sympatisörer antogs kunna agera illojalt i ett s.k. skymningsläge eller i ett läge där en militär konflikt utbrutit.⁴⁶⁶

Omvälvningarna i den internationella politiken 1989-1991 påverkade också övervakningen av de inhemska grupperingarna och kontrasubversionsroteln bytte nu namn till författningsskyddsroteln. Vid en konferens i december 1990 diskuterades den nya situationen varvid SÄPO-chefen Mats Börjesson anförde följande:

KPML(r) är en rörelse som vi betraktar som samhällsfarlig, men partiet har i demokratiska val tillvunnit sig mandat i kommunalfullmäktige i Karlshamn. De arbetar fritt och öppet och vi måste givetvis ställa oss väldigt kritiska frågor då. Vad är det som gör att vi egentligen är intresserade av dem? De kan föra en underjordisk tillvaro och arbeta i celler, men vad har vi för kriterier idag på att så sker och att de utgör en fara? Det är sådant som vi funderar över när det gäller inriktningen av verksamheten.⁴⁶⁷

Den person som inom författningsskyddsroteln ansvarade för arbetet med den revolutionära vänstern, "W", anförde bl.a. att KPML(r) var väldigt dogmatiskt samt höll sig för sig självt men att partiet nu åter börjat vända sig mot arbetsplatserna. Mats Börjesson replikerade att detta var en "oerhört inflammerad och känslig fråga" med hänsyn till föreningsfriheten och de fria fackföreningarna. Börjesson framhöll vidare att det var en grundlagsskyddad rättighet att verka för de anställdas intressen och att i den mån polisen skulle ägna sig åt detta måste grunden vara att "metoder som inte kan accepteras i vårt demokratiska samhälle" kom till användning. Delta-gande i vilda strejker var knappast straffbart menade Börjesson. "W" menade dock att man måste beakta att KPML(r) egentligen inte var intresserat att driva de rent fackliga frågorna utan endast

⁴⁶⁶ *PM ang KPML(r)*. 12/1 1988. Akt 701301-4274 löpnr 2 SÄPO.

⁴⁶⁷ *Protokoll över författningsskyddets konferens den 10-11 december 1990*. AS SH 548-91. Akt 001308-2235, löpnr 3. SÄPO.

strävade efter att "ställa till oro på arbetsplatsen och skapa oro för kapitalismen och kapitalet".⁴⁶⁸ Det får anses troligt att SÄPO vid denna tid avskrivit KPML(r) som en i realiteten revolutionär kraft. Hotbilden var stadd i förändring och autonoma och nazistiska grupperingar började uppta författningsskyddets tid i allt högre utsträckning.

Ännu vid denna tid var det dock KPML(r) som gavs mest utrymme i SÄPO:s halvårsrapporter. Av 67 sidor ägnades nästan en tredjedel åt KPML(r) i rapporten för perioden 1/4 – 30/9 1990. Som jämförelse kan nämnas att drygt 6,5 sidor vigdes åt högerextremistisk verksamhet och ungefär lika mycket åt anarkistisk/autonom verksamhet.⁴⁶⁹ I januari 1992 konstaterade författningsskyddet att 1991 års andra halvårsrapport blivit försenad. Som en av orsakerna angavs "ökade arbetsinsatser med högerextrema element". Trots detta lyckades roteln få ihop en rapport på 40 sidor. En sida ägnades högerextremismen i Sverige. Om KPML(r) hade man däremot lyckats få ihop drygt 16 sidor och om Socialistiska Partiet 10 sidor.⁴⁷⁰

År 1992 gjordes en förnyad sammanställning över KPML(r) som hotbild. Säkerhetspolisens slutsats var då följande:

KPML(r) bedöms idag och inom överskådlig tid, trots långsiktigt och målmedvetet arbete av den hårda kärnan för det revolutionära partiprogrammets förverkligande, ej utgöra något allvarligt hot mot vår demokrati. Däremot utgör partiet ett hot mot vårt samhälle som subversiv organisation. Partiet söker och kan skapa oro i samhället genom att organisera vilda strejker och annan oro i en tid med nedskärningar på Sveriges ekonomiska situation och andra motsättningar inom landet. Partiet är välorganiserat och kan skapa oro och svårigheter för den borgerliga regeringen.⁴⁷¹

Att partiet vid denna tid inte bedömdes utgöra något större hot framgår också av en utvärdering av verksamhetsåret 1991/92 där

---

⁴⁶⁸ Ibid.

⁴⁶⁹ *Subversion 1/4 – 30/9 1990*. Akt 001301-1846 löpnr 6.

⁴⁷⁰ *Halvårsrapport från författningsskyddet 1/4 1991-30/9 1991*. Akt 001301-1846. SÄPO.

⁴⁷¹ *Hotbilden från KPML(r) 1992*. PM SÄPO, Göteborg 28/1 1992. Akt 701301-4274, löpnr 4. SÄPO.

det konstaterades beträffande KPML(r) och Socialistiska Partiet att "något säkerhetshot av betydelse utgör de inte idag".⁴⁷²

I den hemliga årsredovisningen för år 1993/94 uppgavs att uppföljningen av KPML(r) och Socialistiska Partiet inte kunnat göras fullt ut, då andra uppgifter bedömts vara mera angelägna.⁴⁷³ Formellt skulle dock SÄPO fortfarande ägna "särskild uppmärksamhet" åt de vänsterrevolutionära grupperna. I en detaljplan för SÄPO-sektionerna verksamhetsåret 1995/96 saknades organisationerna på den hemliga listan helt när det gäller författningsskyddets prioriterade uppgifter. På listan över generella uppgifter, som skulle utföras i mån av tid, placerades uppföljning av organisationerna i den hemliga tjänsteföreskriften på åttonde plats.⁴⁷⁴ Uppenbarligen bedömdes varken KPML(r) eller Socialistiska Partiet, som var de enda kvarvarande vänstergrupperna på listan, utgöra något större hot mot rikets säkerhet.

I januari 1998 sammanställde SÄPO en lägesbeskrivning av de sex organisationer (två vänster- och fyra högergrupper) som kvarstod i den hemliga tjänsteföreskrift som reglerade arbetet inom detta område. Beträffande KPML(r) framhölls att partiet ofta misskrediterade den svenska demokratin och dess institutioner, använde sig av osaklig argumentation och faktaförvrängning samt personangrepp och smutskastning. Det framhölls emellertid också att "inom ramen för ett öppet demokratiskt samhälle kan det dock vara problematiskt att dra gränsen mellan å ena sidan subversion och å andra sidan legitim politisk agitation".

Under rubriken "hotbild" framhölls att det inte fanns något som tydde på att KPML(r) under "överskådlig tid" skulle försöka med våld förändra det svenska samhället. Ett "indirekt hot" sades dock föreligga genom att partimedlemmar kunde tänkas söka sig till känsliga anställningar inom totalförsvaret. Kontakterna med PFLP och PKK bedömdes inte utgöra något hot mot svenska intressen, men, framhölls det, misstankar om stöd till olika terrororganisationer hade diskuterats genom åren. Som ett nytt inslag i hotbilden nämndes ungdomsförbundet RKU, som antogs kunna begå olagliga utomparlamentariska handlingar. Det kunde heller inte "uteslutas", framhöll SÄPO, att någon av ungtkommunisterna efter genomgången utbildning sökte sig till någon högteknologisk bransch vilket kunde intressera främmande makts underrättelse-

⁴⁷² SK 17/1992. SÄPO.

⁴⁷³ SK 16/1994. SÄPO.

⁴⁷⁴ *Detaljplan för SÄPO-sektionerna verksamhetsåret 1995/96*. SH 3932-95, 28/11 1995. Akt 701391-0133, löpnr 16. SÄPO.

tjänst. Uttryckligen nämndes här Nordkorea, vars goda kontakter med moderpartiet KPML(r) sades kunna komma att utnyttjas.⁴⁷⁵

SÄPO-chefen vid denna tid, Anders Eriksson, har emellertid i förhör inför Säkerhetstjänstkommissionen avfärdat det nordkoreanska intresset.⁴⁷⁶ I december 1998 upphävde regeringen systemet med hemliga föreskrifter som reglerade registreringen av säkerhetsrisker. Den enda organisation som kvarstod på den "hemliga listan" var då KPML(r). Innan föreskriften upphävdes och offentliggjordes fick SÄPO möjlighet att yttra sig över beslutet. SÄPO konstaterade därvid att KPML(r) fortfarande var en sådan organisation som i enlighet med 1972 års kungliga brev skulle övervakas. Dock fanns det inget som pekade på "att KPML(r) inom överskådlig tid har för avsikt att med våld försöka förändra det politiska systemet". Trots att SÄPO i januari samma år valde att inte rekommendera att KPML(r) togs bort från listan, vilket gjordes i fråga om andra partier, restes nu inga invändningar mot att upphäva föreskrifterna.

Sammantaget får sägas att KPML(r) som hotbild under 1990-talet framstår som mycket vag. Det kan därför ifrågasättas om inte systemet med hemliga tjänsteföreskrifter som reglerar vilka organisationer som ska övervakas borde ha avvecklats redan i början av 1990-talet.

3.7.2 Revolutionär verksamhet

Att hotbilden kring KFML(r)/KPML(r) i hög grad kretsade kring organisationens revolutionära målsättning är klart. Som torde ha framgått ovan var hotbilden starkast under 1970-talets första hälft för att sedan reduceras och under 1990-talet helt sjunka undan. Med jämna mellanrum inkom uppgifter till polisen om att KPML(r) lät medlemmar genomgå vapenträning eller att partiet hade vapen gömda. Några belägg för detta kunde polisen aldrig finna. Som exempel på en utredning av sådana påståenden kan det s.k. *Tosseneärendet* tjäna.

I augusti 1983 fick en kriminalkommissarie vid säkerhetspolisen i Skövde besök av en person som var "välkänd av personalen" och vars uppgifter bedömdes som tillförlitliga. Sagesmannen berättade

⁴⁷⁵ *Lägesbeskrivning betr. de organisationer som finns upptagna i regeringens föreskrifter (1981-12-03), meddelade med stöd av 5 a § förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen.* Akt 701391-0117 löpnr 5. SÄPO.

⁴⁷⁶ Förhör med Anders Eriksson 22/2 2002. SÄKO.

att en avlägsen släkting till honom hade donerat sin sommarstuga belägen i Höghult till KPML(r) för utbildningssyften. Vidare kunde sagesmannen berätta att det i ett gammalt ålderdomshem i Tossene skulle finnas vapen och ammunition, sannolikt tillhörande KPML(r). Säkerhetspolisen i Göteborg satte nu i gång att utreda saken och kom fram till att den utpekade mannen (sagesmannens avlägsne släkting) mycket riktigt lämnat en fritidsfastighet i gåva till KPML(r) som grundat en stiftelse - *Framtiden är vår* - för att ta hand om fastigheten. Beträffande det gamla ålderdomshemmet visade det sig att detta inköpts 1980 av ett kollektiv om 16 personer "varav hela 10 stycken är kända hos OG som KPML(r)-medlemmar eller sympatisörer". Vid besök på platsen konstaterade säkerhetspolisen att

fastigheten är mycket väl lämpad för utbildningsändamål och att där mycket väl kan finnas stora kvantiteter vapen och ammunition gömda.⁴⁷⁷

Säkerhetspolisen fann det också anmärkningsvärt att r:arna valde att sköta vintertillsynen av fastigheten på egen hand - det var 16 mil att åka från Göteborg till Tossene - istället för att be de boende på den bondgård som låg i omedelbar anslutning till fastigheten titta till huset. Sektionen i Göteborg lät också flygfotografera byggnaden och dess omgivningar med hjälp av helikopter. Utredningen i Tosseneärendet, som egentligen alltså var två olika ärenden (fastigheterna i Höghult respektive Tossene) tycks de följande åren ha bedrivits på sparlåga. I vart fall har inga handlingar påträffats i KPML(r):s huvudakt som tyder på någon mera aktiv utredningsverksamhet rörande påståendet om vapen- och ammunitionsgömmor.

I februari 1988 togs dock Tosseneärendet fram igen, nu av sektionen i Vänersborg. I den PM som upprättades konstaterades att det i Proletären i juni 1984 avslöjats att partiet hade stora planer på att uppföra en studie- och fritidsanläggning på fastigheten i Höghult. Planerna omfattade ett tiotal hus om vardera 25 kvadratmeter som man hoppades att partimedlemmarna skulle köpa andelar i. Sektionen i Vänersborg hade under de föregående åren "gjort upprepade resor till fastigheten" men endast vid ett tillfälle upptäckt något som kunde relateras till KPML(r): Under en presenning på

---

⁴⁷⁷ KPML(r):s utbildningsläger beläget mellan Färgelanda och Hedekas samt KPML(r):s vapen och ammunitionsgömma för den kommande revolutionen i Tossene gamla ålderdomshem. PM 24/11 1983. Akt 701301-4274, Löpnr 2. SÄPO.

tomten förvarades gamla valaffischer. Kontakt hade också tagits med en granne för att kunna upprätta en övervakningslokal om så skulle behövas. I februari 1988 gjorde sektionen i Vänersborg följande bedömning av läget:

Sektionen bedömer KPML(r):s byggnadsplaner som något orealistiska, men ändå fullt genomförbara. Fastigheten ligger mycket avsides mitt ute i skogen. Terrängen är svår med tät skog runtom. Läget är allt annat än attraktivt. Byggnadsplanerna har fördröjts av någon anledning, sektionen gissar att det beror på finansieringen. Sektionen håller ett vakande öga på om någon byggnation skulle påbörjas. Om så skulle bli fallet, kommer vi att följa byggandet med stort intresse.⁴⁷⁸

När det gäller den andra delen av ärendet, det gamla älderdomshemmet i Tossene hade sektionen ägnat huset kontinuerlig uppmärksamhet, dels genom kontakter på orten, dels genom egna iakttagelser. Det hade kunnat fastställas att sommarstugan kontinuerligt användes under somrarna medan den under vintern endast var föremål för viss tillsyn. Vid ett tillfälle hade säkerhetspolisen noterat att tre bilar stod parkerade på gården samt att "det pågick reparationsarbeten i form av fönsterbyten". Säkerhetspolisen i Vänersborg hade vidare diskuterat frågan med kollegerna i Göteborg som för egen del bedömt uppgifterna om vapen- och ammunitions gömmor som ej trovärdiga och därför inte ägnat någon större möda åt utredningen. Sektionen i Vänersborg gjorde 1988 följande bedömning av ärendet:

Fastigheten är stor och rymmer många skrymsel. Inget har dock framkommit trots undersökning, att det skulle finnas en vapengömma där. Ett visst mått av tveksamhet måste också tillsättas uppgiftslämnarens då 84-åriga moders andrahandsuppgifter. Visserligen stämmer en hel del av uppgifterna, men en sammanblandning vad beträffar vapengömmen kan ha skett på något sätt...Vid senare samtal med ...[sagesmannens namn borttaget, MH] har det inledningsvis dramatiska inslaget i uppgifterna nedtonats, men för den skull

---

⁴⁷⁸ PM Sektion PV, 5/2 1988. Akt 701301-4274 löpnr 2. SÄPO.

vill sektionen ändå inte anklaga honom för att fara med osanning.

Det som 1983 verkat vara ganska alarmerande framstod fem år senare vara baserat på inte särskilt trovärdiga uppgifter. Helt ville dock säkerhetspolisen i Vänersborg inte släppa Tosseneärendet.

Sektion PV följer ärendet i Höghult och Tossene. En rekognoscering är gjord vad gäller eventuella observationsplatser. Några personer har undersökts för utvärderande av lämplighet som kontakt. För dagen torde dock inga åtgärder behöva vidtagas, men skulle den situationen ändras genom nya uppgifter, är sektionen redo att snabbt skrida till verket.

Som nämndes ovan har inga belägg påträffats för att KFML(r)/KPML(r) ska ha bedrivit vapenträning eller haft vapengömmor.

3.7.3 Samverkan med främmande makt

När KFML(r) bildades i slutet av 1970 torde de ledande krafterna, till skillnad från KFML:s förbundsledning, ha saknat egna kontakter med den kinesiska ambassaden. Den 7 november 1970 genomförde dock en delegation från KFML(r) ett besök hos den kinesiska ambassaden. Säkerhetspolisen, som genom telefonavlyssning väl kände till besöket, mötte delegationen vid Stockholms centralstation och skuggade sedan denna till ambassaden. Enligt den PM som upprättades två dagar senare såg Frank Baude ut att "vara helt förstörd" när han och de andra kom ut från ambassaden.

För säkerhetspolisen rädde inget tvivel om att delegationen syftat till att vinna kinesiskt stöd för KFML(r) på KFML:s bekostnad. Eftersom säkerhetspolisen i Göteborg hade telefonavlyssning på båda fraktionerna kunde man konstatera att KFML i Göteborg hade förhandskunskap om att en delegation med r-are skulle besöka Stockholm. KFML i Göteborg kunde därmed varsko sina kamrater i Stockholm vilka i sin tur kunde anlägga moteld redan innan r-arna hunnit besöka den kinesiska ambassaden.

Enligt uppgifter som inkommit via telefonavlyssning hade också kineserna ställt sig kallsinniga till Baudes fraktion.⁴⁷⁹ Trots kunskapen om denna avvisande attityd från kinesiskt håll synes delar av säkerhetspolisen ha antagit att den kinesiska representationen ändå gav ekonomiska bidrag till KFML(r).⁴⁸⁰ Denna hotbild avskrevs dock, åtminstone centralt, av säkerhetspolisen 1974:

Sedan förbundet bildades för snart fyra år sedan har det funnits många spekulationer omkring dess finansiering. Det har i debatten antytts, att ekonomisk hjälp kommit till förbundet från antingen Kina, KGB, CIA, Arbetsgivareföreningen eller t.o.m. bankrån. Vid den bearbetning av tillgängligt material, som gjorts vid RPS/Säk beträffande förbundets ekonomi, har inte framkommit något som tyder på att ekonomiskt stöd erhållits från andra länder, organisationer eller genom grov brottslighet. Det syns i stället sannolikt att man följer marxistiska rådet: "Lita till den egna kraften."⁴⁸¹

I kvartalsöversikter och liknande sammanställningar redovisades ofta de kontakter som konstaterats med utländska ambassader eller tjänstemän liksom befrielseörelser runt om i världen. Det var emellertid sällan som säkerhetspolisen gjorde någon värdering av vilken betydelse för hotbilden dessa kontakter kunde ha. Att KFML(r) var intressant som underrättelse mål för Sovjetunionen blev offentligt känt vid årsskiftet 1973/1974. Proletären kunde då avslöja att en av förbundets medlemmar hade utsatts för kontaktförsök från en sovjetisk agent. Den sovjetiske agenten ville bl.a. veta om Kina gav stöd åt svenska organisationer, om Kina hjälpt KFML på traven vid bildandet 1967 samt sökte även uppgifter om KFML(r):s organisation.⁴⁸² Det finns åtminstone ytterligare ett exempel på att den sovjetiska underrättelsetjänsten utnyttjade eller försökte utnyttja en medlem av KFML(r). I detta fall var mannens sovjetiska kontakt mycket angelägen om att kartlägga den revolu-

---

⁴⁷⁹ PM 9/11 1970 samt PM av Axel Eriksson, OG-SH 507-70, 16/11 1970. Akt 15:4/6c löpnr 1. SÄPO.

⁴⁸⁰ Sven Rudolphs dagbok 24/11 1971 och 5/6 1974. SÄPO. I kvartalsrapport nr 3/1971 hävdades att obekräftade uppgifter gjorde gällande att KPML(r) i maj skulle ha erhållit en mindre summa från den kinesiska ambassaden. Akt 5:721 d 1-28 löpnr 11. SÄPO.

⁴⁸¹ Kvartalsöversikt nr 2/74. Akt 5:721d 1-28 löpnr 12. SÄPO.

⁴⁸² "Socialimperialistisk agent sökte infiltrera KFML(r)." *Proletären nr 56/73 - 1/74.*

tionära vänstern i Sverige och fick också uppgifter om både SKP och KFML(r).⁴⁸³

Även senare har säkerhetspolisen intresserat sig för kontakterna mellan det sovjetiska konsulatet i Göteborg och KFML(r)/KPML(r).⁴⁸⁴ Vid mitten av 1980-talet hävdades från säkerhetspolisens sida att det fanns täta kontakter mellan partiet och konsulatet.⁴⁸⁵ Som framgått ovan har under 1990-talet kontakterna med Nordkorea nämnts som en del av hotbilden vilket dock avfärdats av den tidigare SÄPO-chefen Anders Eriksson.

3.7.4 Försvarsfientlig verksamhet

Ovan har redogjorts för det soldatarbete som bedrevs i KFML(r):s regi och det är naturligtvis inte ägnat att förvåna att verksamheten oroade de svenska säkerhetstjänsterna. I likhet med KFML antogs KFML(r) initiera sabotageaktioner på förbanden vilket förbundets ledande företrädare tog fullständigt avstånd ifrån.⁴⁸⁶ Försvarsledningens anklagelser om sabotage utförd av vänsterrevolutionära grupper betecknades i Soldattidningen som "bluff – med komiska bieffekter".⁴⁸⁷ Det finns heller inget som talar för att denna hotbild ska ha varit realistisk. Fst/Säk bedömde 1983 att KPML(r), i likhet med SKP, utgjorde ett "starkt hot" mot försvarsmakten.⁴⁸⁸ I en sammanställning 1988 menade ÖB/Säk att partiets gentemot försvaret subversiva inställning kvarstod även om ingen faktisk aktivitet av det slaget kunnat noteras.⁴⁸⁹

3.7.5 Samverkan med terrorister

Ett av de mera omdiskuterade inslagen i hotbilden är KPML(r):s inställning och kopplingar till den internationella terrorismen, framför allt under 1970-talet. De kontakter som partiet eller en-

⁴⁸³ Se handlingar i "Bengt Perssons" personakt.

⁴⁸⁴ Samtal med tidigare SÄPO-chefen Mats Börjesson 15/1 2002. SÄKO.

⁴⁸⁵ *Subversion 1/10 1985 – 31/3 1986*. Akt 001301-1846 löpnr 3. SÄPO.

⁴⁸⁶ Se t.ex. *Aftonbladet 11/12 1971*.

⁴⁸⁷ "Sabotagebluffen". *Soldattidningen nr 9/1972*.

⁴⁸⁸ *Årsöversikt 1982. Subversiv verksamhet rörande försvarsmakten*. Fst/Säk HPM nr 215, 3/10 1983. Akt 001300-6044.

⁴⁸⁹ *Årsöversikt 1987 – subversiv verksamhet*. H PM nr 158, 19/2 1988. Akt 001301-8262 löpnr 13. SÄPO.

skilda medlemmar upprätthöll med framför allt PFLP var åtminstone fram till början av 1990-talet en del av säkerhetspolisens hotbild.⁴⁹⁰ I den PM som Ebbe Carlsson och Hans Holmér upprättade år 1975 efter den s.k. sjukhusaffären hävdades följande angående KFML(r):s kontakter med terroristorganisationer:

Säkerhetsavdelningen har tillgång till olika uppgifter som entydigt pekar på att KFML(r) har haft och har direktkontakter med PFLP, IRA och Baader-Meinhof. Uppgifterna är av varierande styrka men mönstret är klart och uppgifterna i flera fall rika på detaljer.⁴⁹¹

En av de uppgifter som Carlsson och Holmér stödde sig på avsåg kontakter mellan KPML(r) och de kretsar som senare kom att ockupera och spränga den västtyska ambassaden i Stockholm. I ett telex från sektionen i Göteborg till säkerhetspolisen i Stockholm redogjordes för information som troligen inhämtats via telefonavlyssning.

G[eno]m en tillförlitlig källa har framkommit att förespråkare för Baader-Meinhofligan troligen den 9.12.1974 kontaktade KFML(r) i Stockholm för att få hjälp med att väcka internationell uppmärksamhet för ligans situation i V-Tyskland. Ligans förespråkare som är från Hamburg ville ha KFML(r):s hjälp att företa en ockupation av en ambasad i Stockholm. KFML(r) ville inte ställa sig i spetsen för en sådan aktion men är villiga att ordna en demonstration eller att ta upp saken i sin press. Genom samma källa har framkommit att tyska förespråkare för ligan den 3 december 1974 haft kontakt med KFML(r)-medlemmar i Norrköping och överlämnat informationsmaterial.⁴⁹²

⁴⁹⁰ Se t.ex. *PM ang KFML(r)*. 24/6 1975. Akt 15:4/6a Löpnr 13. SÄPO. *Lägesöversikt 4:e kv 1976*. SH 1872-76, 4/2 1977. Akt 5:721d 1-28 löpnr 15. SÄPO. *Årsöversikt 1977*. Akt 5:721d 1-28, löpnr 16. SÄPO. *Hotbilden från KPML(r) 1992*. PM, OG, 28/1 1992. Akt 701301-4274 löpnr 4. SÄPO.

⁴⁹¹ *Promemoria angående vissa händelser vid sjukvårdsförvaltningen och rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning sektion i Göteborg m.m.* Justitiedepartementet/Rikspolisstyrelsen 30/10 1975, s. 15. Justitiedepartementets arkiv. Regeringskansliets centralarkiv.

⁴⁹² Telex 11/12 1974. Bilaga till *Promemoria angående vissa händelser vid sjukvårdsförvaltningen och rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning sektion i Göteborg m.m.* Justitiedepartementet/Rikspolisstyrelsen 30/10 1975. Regeringskansliets centralarkiv. Uppgifterna om att en aktion mot ambassaden kunde vara nära förestående lämnades även vidare till den västtyska ambassaden som dock misslyckades i att förhindra ockupationen.

År 1976 gjorde säkerhetspolisen följande bedömning i samband med en begäran om telefonavlyssning:

KFML(r) har emellertid icke endast hängivit sig åt ett ideologiskt, propagandistiskt och humanitärt stöd åt PFLP:s kamp för Palestinas befrielse, vilket får anses styrkt av att PFLP-aktivister ganska ofta företar resor till Sverige. I en del fall har dessa personer uppträtt inför offentligheten i samband med offentligt anordnade propaganda- och debattmöten. I ett flertal fall har ingen som helst offentlighet givits åt besöken, som skett i hemlighet och där besökarna logerat hos kända PFLP-sympatisörer och KFML(r) medlemmar. Anledningen till dessa besök har inte kunnat klargöras. Från utlandet har dock besök i den mån de varit kända dock alltid betraktats som ingående i ett illegalt mönster med planläggning av terror som syfte. Det måste betraktas som trovärdigt, att PFLP i KFML(r) ser en organisation, som med hänsyn till sin konspirativa och till stora delar hemliga uppbyggnad är en fullvärdig samarbetspartner i terrorverksamhet och att dess medlemmar kan rekryteras av PFLP som stödfunktionärer för att i en viss situation kunna tagas i bruk, då en terrorhandling planeras eller verkställs.⁴⁹³

För att närmare belysa säkerhetspolisens bedömningar kan det vara på sin plats att redogöra för de ställningstaganden som KFML(r) och närstående organisationer gjorde i de egna pressorganen. Den 30 maj 1972 genomförde PFLP ett attentat mot Lydda flygplats i Palestina med flera döda som resultat.aktionen var en hämnd för att Israel i början av maj hade lyckats övermanna och döda två flygplanskapare tillhörande organisationen Svarta September. I juni skrev Proletären, med riktning åt Israel, "skyll er själva... Vi stödjer PFLP:s kamp för att befria Palestina".⁴⁹⁴

Försommaren 1972 skickade KFML(r):s centralkommitté en delegation till Libanon för att besöka PFLP. Efter hemkomsten in-

⁴⁹³ PM till Överåklagaren i Göteborg 8/11 1976. "Simon Lindefjälls" personakt löpnr C 1 1. SÄPO.

⁴⁹⁴ "Stöd PFLP:s kamp för ett fritt Palestina" samt "PFLP:s Lydda-aktion chock för Bourgeoisin". *Proletären* nr 18/1972.

tervjuades Anders Carlsson, som ingått i partiets delegation, i *Proletären* om sina erfarenheter från besöket. I intervjun förklarade Carlsson att PFLP inte var att betrakta som någon marxist-leninistisk organisation men ändå som en organisation i frontlinjen i kampen mot imperialismen och sionismen. Därigenom borde KFML(r) ge organisationen sitt stöd, dock utan att undlåta att kritisera vad man uppfattade som ideologiska brister. Beträffande terroraktioner uppgavs att PFLP:s inställning var att "terrorn idag borde användas som ett medel att stimulera och injicera arbetarklassens kamp i de kapitalistiska länderna". Denna ståndpunkt ansåg Carlsson vara "oförenlig" med marxism-leninismen. Carlsson fortsätter:

Naturligtvis kan man därmed inte döma ut alla de terroraktioner som PFLP genomför. Vissa av dem fyller en viktig funktion i förening med det övriga politiska arbete PFLP bedriver, men man får alltid ha deras principiella inställning i minnet.⁴⁹⁵

Även om KFML(r) tog avstånd från enskilda terroraktioner innebar detta inte något avståndstagande från våldet som politisk metod. I *Soldattidningen* nr 7/1972 förklarades att "vi erkänner våldet som politisk metod, men vi söker inte våldet för dess egen skull". Men det våldsamma störtandet av kapitalismen fick inte sammanblandas med "de tämligen meningslösa vålds- och terroråd som idag begås i revolutionens namn". Detta även om det var i "ytterst vällovliga syften, t.ex. av vissa palestinska befrielseorganisationer".⁴⁹⁶ Avståndstagandet från terrorism var inte principiellt utan taktiskt och knutet till enskilda terroraktioner. I en ledare i *Proletären* den 11 juni 1972 utvecklades tankegången på följande sätt:

Vi kommunister är principiellt inte emot terrorn. Men vi anser att terrorn endast kan användas i samband med att arbetarklassen själv befinner sig i massrörelse och när arbetarklassen själv är beredd att ta upp den väpnade kampen. Terrorn kan då användas för att ytterligare väcka de tveksamma till ett mer avancerat handlande. Utifrån det ovan sagda kan vi instämma i den terror som IRA bedriver på Irland när de t.ex. skjuter en särskilt avskydd och hatad företrä-

⁴⁹⁵ "Proletären hos PFLP. Intervju med vår utsände." *Proletären* nr 22-24/1972.

⁴⁹⁶ "Våld och terror". *Soldattidningen* nr 7/1972.

dare för förtryckarna. En sådan handling finner också förståelse hos de frihetsälskande irländska massorna och befodrar kampen. Lika fullt som vi kan stödja en sådan terror tar vi avstånd från den som den s.k. Baader-Meinhofgruppen bedriver i Västtyskland...De grupper som likt de japanska och västtyska idag använder terrorn har inte mer med socialismen att göra än att de misskrediterar den.⁴⁹⁷

Terrorn ansågs alltså acceptabel när den vann "förståelse hos massorna" men oacceptabel när den, som i Tyskland, utfördes av "en grupp förvirrade och förblindade intellektuella" utan förankring i arbetarklassen. Ledaren i Proletären avslutades på följande sätt:

Vi kommunister inbillar oss inte för en sekund att det finns möjlighet att "driva" på massorna med terror-metoder. Vi följer den linje som de vacklande intellektuella försmär att, tålmodigt, målmedvetet och ihärdigt vinna arbetarklassen för socialismen med övertygelsens metod...Vi förklarar ett skoningslöst krig mot alla anarkistiska idéer och grupper som ställer terrorn på sitt program frikopplad från arbetarklassens egen kamp.

I samband med de olympiska spelen i München i september 1972, genomförde den palestinska organisationen *Svarta September* en aktion mot den israeliska truppen varvid elva israeliska idrottsmän och funktionärer mördades. Proletären kommenterade aktionen på ledarplats med att man inte grät några "krokodiltårar över de 11 döda israeliska idrottsmännen och ledarna". Däremot ansågs Svarta September skada den palestinska saken och stå i direkt motsättning till socialismen. Proletären önskade i stället lyfta fram händelser i Vietnam, Nordirland och Spanien och förklarade även i denna ledare att man inte principiellt tog avstånd från terrorn men menade att terror "endast kan tillgripas i samband med att arbetarklassen själv befinner sig i massrörelse och när arbetarklassen själv är beredd att ta upp den väpnade kampen".⁴⁹⁸

I mars 1973 behandlade Proletären ånyo terrorismen som kampmedel efter en terroraktion utförd av Svarta September i Sudans huvudstad, Khartoum. Proletären menade att terrorn måste

⁴⁹⁷ "Terrorn". *Proletären juni 1972*.

⁴⁹⁸ "Stöd det palestinska folkets kamp!". *Proletären nr 32/1972*.

ses klassmässigt och sättas in i ett revolutionärt perspektiv. Liksom i tidigare artiklar förklarades att "vi som kommunister inte har några principiella invändningar mot terrorn som kampmedel" vilket dock inte innebar "att den kan användas när, och var och hur som helst". Svarta Septembers verksamhet avvisades, dock inte för att den innebar att människor blev dödade:

Vi sörjer inte de tre döda diplomaterna i Sudan, lika lite som vi sörjde över de 11 döda israeliska idrottsmännen i München. Deras död är helt ointressant i sammanhanget. Vi är motståndare till Svarta Septembers verksamhet av helt andra skäl, vi är motståndare till deras terror därför att den inte för kampen för ett fritt Palestina framåt.⁴⁹⁹

År 1975 raljerade Proletären över de "snyfthistorier om mördade tyska militärer och högerpolitiker" som bjöds från den borgerliga pressen. Det framhölls vidare att trots att kommunisterna inte hade något gemensamt med "anarkister, så kan inga s.k. terroristdåd, hur meningslösa och skadliga de än är, få oss att ställa oss på denna s.k. rättsstats sida mot Baader-Meinhofligan m.fl". Faran låg inte i dessa grupper menade Proletären utan "det är från reaktionen terrorhotet kommer för arbetarna".⁵⁰⁰

I KPML(r)s år 2001 utgivna vitbok om åsiktsregistreringen förklaras med syftning på 1970-talets händelser och ställningstaganden att "terrorism var oss främmande" och att "det var vår och andra svenska vänsterorganisationers klara avståndstagande från terrorism som förhindrade uppkomsten av terrororganisationer typ Röda Arméfraktionen i Tyskland".⁵⁰¹ Som visats ovan var avståndstagandet dock varken principiellt eller absolut utan taktiskt och relaterat till läget i den revolutionära kampen. Utan tvekan upprätthöll flera medlemmar av KFML(r) kontakter med framför allt PFLP. Huvudsakligen torde kontakterna främst avsett ekonomiskt bistånd, läkemedel samt medicinsk personal till flyktingläger. Andra kontakter var dock mer konspirativa även om det är svårt att i dag säga något bestämt om deras innebörd.

Uppgifter finns vidare, som talar för att det vid mitten av 1970-talet fanns en motsättning inom KFML(r) rörande hur kontakterna

⁴⁹⁹ "Terror modell Svart September ställer massorna som åskådare". *Proletären mars 1973*.

⁵⁰⁰ "Det verkliga terrorhotet kommer från bourgeoisin." *Proletären nr 22, juni 1975*.

⁵⁰¹ *Vitbok om KPML(r), SÄPO och åsiktsregistreringen i Sverige 1969-1998*, s. 57.

mellan förbundet och PFLP skulle skötas.⁵⁰² Kärnan i säkerhetspolisens hotbild var knappast att KFML(r) som organisation skulle aktivt delta i terroraktioner i Sverige eller i utlandet. Detta antyds visserligen i den ovan citerade PM som 1976 användes av säkerhetspolisen i Göteborg för att få tillstånd till telefonavlyssning. Vanligare, och rimligare, var att säkerhetspolisen ansåg att risk förelåg att enskilda medlemmar kunde vara internationella terroristgrupper behjälpliga t.ex. med transporter, lägenheter eller pengar.

3.7.6 Det illojala KPML(r)?

Liksom beträffande KFML utgjorde farhågorna för att KPML(r):s medlemmar och sympatisörer i ett skymningsläge inte skulle lojalt ställa upp och försvara Sverige en mycket viktig del av hotbilden. I en av säkerhetspolisen år 1988 upprättad PM formulerades detta på följande sätt:

Det verkliga hotet från KPML(r) utgörs inte av hotet om att av egen kraft åstadkomma en revolution, utan av risken för att partiets medlemmar utnyttjar ett skymningsläge till att försöka åstadkomma så mycket skada och oreda som möjligt, genom sabotage och liknande, för att den vägen antingen skapa den revolutionära situationen, eller underlätta en sovjetisk invasion. Från ideologiska perspektiv sett, råder ingen tvekan om att KPML(r)-medlemmar kommer att agera på det viset. Därför är det viktigt att medlemmarna är kända och att myndigheter och företag inom totalförsvaret får kännedom om partiets ståndpunkter för att kunna föregripa eventuella förberedelser i omstörtande riktning.⁵⁰³

Som grund för denna hotbild fanns det gott om uttalanden från det tidiga 1970-talet att falla tillbaka på. I en artikel i *Proletären* 1972 angrep signaturen "L.F." VPK för dess uppslutande kring tanken på ett fosterlandsförsvar. I artikeln avvisades detta fullständigt med ett undantag – "ett antifascistiskt krig".⁵⁰⁴ I ungdomsförbundets

⁵⁰² Anteckningar från samtal med [namn borttaget, en f.d. säkerhetspolis i Göteborg] den 14 november 2000, kl 09.10-11.00, vid SÄPO:s sektion i Göteborg. SÄKO.

⁵⁰³ *PM ang KPML(r)*. 12/1 1988. Akt 701301-4274 löpnr 2 SÄPO.

⁵⁰⁴ "Borgarnas väpnade styrkor". *Proletären juli-augusti 1972*.

tidning *Ungkommunisten* betonades 1972 att "proletärer har inget fosterland". Artikeln behandlade Enbomsaffären och ungtkommunisterna beklagade här att det gamla SKP i början av 1950-talet sagt sig vara lika lojala i försvaret av "sitt land" som alla andra svenskar. SKP:s linje då hade varit att ifrågasätta sanningshalten i anklagelserna mot partikamraterna. SKU (m-l) föredrog en annan väg:

Men arbetarklassen i ett kapitalistiskt land kan inte kalla detta "sitt" och kan inte förpliktiga sig att delta i dess "försvar". För att försvara Sverige 1952, precis som nu 20 år senare – det är att försvara den svenska bourgeoisins intressen... När borgarklassen därför kallar ut oss i kriget för att slakta våra klassbröder går vi visserligen ut. Men vi gör det i akt och mening att utföra det största "fosterlandsförräderi" borgarstaten känner: för att rikta vapnen mot våra "egna" officerare, våra "egna" utsugare och vända imperialisternas roffarkrig i ett revolutionärt inbördeskrig.⁵⁰⁵

I en ledare i *Proletären* i november 1972 bemöttes de anklagelser som riktats mot KFML(r) för att vara "landsförrädare och underminera tillgivenheten till 'kung och fosterland'". Framför allt var det KFML som KFML(r) vände sig mot och i ledaren avvisades föreställningen om "fosterlandsförsvaret" med följande ord:

Fraserna om "fosterlandsförsvaret" i ett utvecklat imperialistiskt land är ingenting annat än ett bedrägeri mot arbetarklassen. Arbetarna har inget fosterland förutom de socialistiska staterna – försvaret av fosterlandet är för dem försvaret av socialismen i världsmåttstock... Ett nederlag för "vår" regerings armé innebär att regeringen försvagas och möjligheterna till befrielsen och inbördeskriget mot den härskande klassen främjas. Att vi kommer att arbeta för ett sådant nederlag innebär inte att vi för närvarande arrangerar sabotage av olika slag, sådana aktioner innebär faktiskt bara en hjälp åt regeringen i hetsen mot oss.⁵⁰⁶

---

⁵⁰⁵ *Ungkommunisten* nr 4-5/1972.

⁵⁰⁶ "Fosterlandsförvararna bedrar arbetarklassen och socialismen". *Proletären* nr 43/1972.

Angreppen mot de konkurrerande kommunistgrupperna VPK, och KFML/SKP fortsatte och framfördes bl.a. av centralkommitténs militärutskott i studentförbundet SKS (m-l):s tidskrift *Kampens väg* 1973. Under rubriken "kapitalismen är aldrig värd att försvara" hänades VPK och SKP för sina ställningstaganden för ett nationellt försvar i alla lägen. KFML(r):s linje var den rakt motsatta framhölls det och arbetarklassens vapen skulle självklart riktas mot bourgeoisie.⁵⁰⁷

Möjligen fanns dock internt olika uppfattningar i frågan om försvaret av det nationella oberoendet. När centralkommittén 1974 presenterade ett nytt förslag till resolution rörande arbetet i "den borgerliga militärapparaten" angavs att denna fråga avsiktligt utelämnats i avvaktan på grundligare utredning. Dock betonades "nödvändigheten av att bekämpa den intensiva reaktionära propagandan för 'fosterlandsförsvar' (ofta framförd på socialdemokratiskt 'progressivt' vis genom frasen 'friheten i ett demokratiskt land är alltid värd att försvara') och mot denna ställa det proletärt revolutionära inbördeskrigets idé".⁵⁰⁸

Att delade meningar fanns inom förbundet framgår också av Frank Baudes slutord vid den fjärde kongressen som hölls i Göteborg i december 1974. I polemik mot en av medlemmarna i politbyrån, Jan Tollin, som tydligt framfört åsikten att det ibland kunde vara "viktigt att försvara borgarstaten" hävdade Baude att detta var en "totalt omöjlig marxistisk tes!". Baude fortsatte:

Kommunister kan aldrig vara med och försvara borgarstaten. Det är en precis lika stor sanning som att arbetarklassens befrielse måste vara dess eget verk. Däremot kan ju kommunisterna vara med och försvara nationen, men då gör de det i sitt eget intresse och inte i Wallenbergs eller Wehtjes intresse, utan med målet att erövra statsmakten.⁵⁰⁹

I det principprogram som antogs vid den femte kongressen 1977 framhölls följande beträffande frågan om det nationella försvaret:

⁵⁰⁷ "Kapitalismen är aldrig värd att försvara". *Kampens väg* nr 7/73.

⁵⁰⁸ "Arbetet i militärapparaten". *Veckoproletären* nr 40, 30/9 1974.

⁵⁰⁹ Centralkommitténs verksamhetsberättelse vid KFML(r):s Fjärde kongress. Slutord av Frank Baude. Säkerhetspolisen Göteborg. Div handlingar tillhörande reg. JWK-handlingar I, vol 30. SÄPO. Tollin som fram till kongressen varit medlem i Politbyrån blev i och med kongressen avsatt.

Om det svenska monopolkapitalet drar in Sverige i ett imperialistiskt omfördelningskrig är det arbetarklassens plikt att vända vapnen mot sina egna förtryckare i ett revolutionärt inbördeskrig mot bourgeoisin. Om å andra sidan Sveriges nationella oberoende hotas från någon av de imperialistiska stormakterna, måste arbetarklassen – utan att för den skull underordna sig *det andra* stormaktsblocket – beslutsamt resa det nationella oberoendets fana i spetsen för alla demokratiska och nationella krafter. Under en ockupation står arbetarklassen i den nationella befrielsekampens främsta led. Men arbetarklassen kämpar mot imperialistisk aggression, liksom mot fascistisk diktatur, inte för att skänka frukterna av sin kamp till klassfienden, utan som ett led i sin egen frigörelse. Också den nationella befrielsekampen måste föras med målet att skapa gynnsammast möjliga betingelser för en övergång till socialismen sedan uppgiften att fördriva ockupanten är fullföljd.⁵¹⁰

Denna skrivning kvarstod i nära nog identiskt skick fram till 1993 års partiprogram då den försvann. Det senaste decenniets partiprogram har inte innehållit något om att ”vända vapnen mot sina egna förtryckare i ett revolutionärt inbördeskrig mot bourgeoisin”.⁵¹¹

3.8 Sammanfattning och slutsatser

KFML(r) bildades i oktober 1970 som en följd av en utbrytning ur KFML. Motsättningarna gällde främst hur kampen på arbetsplatserna skulle föras, förhållandet mellan kampen för dagskraven och kampen för socialismen samt hur FNL-rörelsen (DFFG) skulle användas i valet 1970. Tidigt kom KFML(r) att framstå som en mer hårdför och radikal variant av KFML med det revolutionära inbördeskriget som den enda vägen till socialismen. Förbundet bedrev arbete inom försvarsmakten i syfte att ”uppluckra den borgerliga armén och genomsyra den med revolutionära idéer”.

⁵¹⁰ Det kommunistiska partiets program. Antaget vid KPML(r):s femte kongress. KPML(r), Göteborg 1977.

⁵¹¹ Det kommunistiska partiets program. Antaget på KPML(r):s tionde kongress 2-4 januari 1993. KPML(r), Göteborg 1993. Gällande partiprogram, antaget 1999, finns på följande internetadress: [http://www.kpml\(r\).o.se/Program/Komprog.html](http://www.kpml(r).o.se/Program/Komprog.html).

Mellan åren 1970 och 1998 bedrev säkerhetspolisen en tidvis mycket omfattande spaning mot KFML(r)/KPML(r). All slags verksamhet med anknytning till förbundet/partiet kunde bli föremål för övervakning. Det kunde t.ex. röra sig om interna möten, demonstrationer, idrottsevenemang och sommarläger varvid deltagarna registrerades, fotograferades och på senare tid videofilmades. Övervakningen kunde också utsträckas till närstående organisationer som Emmaus och under 1990-talets andra hälft Enhetsinitiativet. Åren 1972-1973 bedrevs övervakning mot bokhandeln Röda Stjärnan i Stockholm från en fast observationslokal.

Förutom yttre spaning inhämtades uppgifter från öppna källor såsom pressorganen Proletären och Klasskampen. Säkerhetspolisen hade under 1970-talet också tillgång till åtminstone två källor som var medlemmar i KFML(r). Rapporterna och handlingar inkom även från andra meddelare som inte var direkt knutna till någon vänsterorganisation. En av dessa var en person med kriminell bakgrund som under en period i mitten av 1970-talet mot betalning till säkerhetspolisen lämnade uppgifter, namnlistor och handlingar som han uppgav var "åtkommet på Röda Stjärnan" eller "hos enskilda, kända KFML(r)-medlemmar". Mannens samarbete med säkerhetspolisen avslöjades dock när han till tidningen FiB/Aktuellt lämnade en utförlig redogörelse för sin verksamhet, vari enligt hans egen utsago skulle ingå ett 50-tal inbrott. Det förefaller osannolikt att den säkerhetspolis som stod i kontakt med mannen inte insåg att uppgifter och handlingar införskaffades genom brottsliga förfaranden.

En annan källa var anställd vid postverket och lämnade uppgifter om både vänster- och högerorganisationers kontakter med postverket. Det kunde röra sig om vilka som gjort inbetalningar till visst postgirokonto eller vem som hade rätt att vara firmatecknare för viss organisation. Det kan ifrågasättas om inte källan därmed bröt mot de regler som förelåg i Allmänna poststadgan avseende postpersonalens tystnadsplikt och förhållande till kunderna. Förutom dessa förtroliga meddelare hade säkerhetspolisen en mängd kontakter ute på företagen som rapporterade om händelser och personer av intresse. Dessa kontakter fanns både inom fackföreningsrörelsen och på arbetsgivarsidan.

Även IB bedrev viss inhämtning av underrättelser avseende KFML(r) och andra vänstergrupper i början av 1970-talet. Att uppgifter kom det socialdemokratiska partiet till del synes klart. Däremot förefaller rapporter inte ha gått till vare sig försvarsstaben eller säkerhetspolisen. IB:s funktion tycks här främst ha varit att understödja den socialdemokratiska fackliga verksamheten och där-

igenom motverka de kommunistiska organisationerna. Att detta innebar en sammanblandning av parti- och statsintressen framstår som klart. Omfattningen av denna underrättelseinhämtning förefaller dock ha varit blygsam.

I likhet med vad avser KFML/SKP var telefonavlyssning av stort värde för säkerhetspolisen i övervakningen av KFML(r)/KPML(r). Avlyssningen inleddes redan under KFML-tiden och pågick både i Göteborg och i Stockholm fram till 1975 då den avbröts efter avslöjanden i pressen. Avlyssningen i Göteborg återupptogs dock i slutet av 1976 och pågick sedan till i maj 1981. Bland de telefoner som vid olika tidpunkter avlyssnades ingick framför allt parti- och redaktionstelefonerna på Fjärde Långgatan 8 i Göteborg (det s.k. Marx-Engelshuset) samt partiexpeditionen och bokhandeln Röda Stjärnan i Göteborg. I Stockholm var det, förutom några tongivande medlemmars hemtelefoner, bokhandeln Röda Stjärnan och partiexpeditionen på Allhelgonagatan som var föremål för telefonavlyssning.

Mycket av det som anförs i föregående kapitel (avsnittet Sammanfattning och slutsatser) beträffande telefonavlyssningen av KFML/SKP kan sägas ha giltighet även för KFML(r)/KPML(r). Avlyssning bedrevs under lång tid och var baserad på uppgifter av allmän karaktär och ofta, men inte alltid, riktade mot organisationen som sådan i första hand snarare än de formellt misstänkta individerna.

Inte något fall av buggning riktad mot KFML(r)/KPML(r) har kunnat konstateras. I juni 1971 inhämtade FRA genom signalspaning ett telegram från en KFML(r)-sympatisör i Norrköping riktat till det kinesiska kommunistpartiets centralkommitté i Peking. Flera exempel har påträffats där säkerhetspolisen har kopierat handlingar med anknytning till KPML(r) som kommit polisen till handa på olika sätt. Det har rört sig om hittegods eller handlingar som påträffats i samband med brottsutredningar utan politisk anknytning.

Det har ibland gjorts gällande att det inte var säkerhetspolisen utan IB som låg bakom den s.k. sjukhusspionens verksamhet i Göteborg vid mitten av 1970-talet. Det finns emellertid inget som talar för att detta är riktigt. På kontrasubversionssidan var det för säkerhetspolisen i Göteborg en av huvuduppgifterna att kartlägga KFML(r):s cellbildning på företag, myndigheter och institutioner. Det torde därför ha framstått som en angelägen och naturlig åtgärd att genom en kontakt på insidan försöka skaffa information om cellbildning inom sjukvårdsförvaltningen i Göteborg. Detta särskilt

som flera personer inom sjukvårdspersonalen antogs stödja palestinska befrielseorganisationer.

Medlemmar och sympatisörer till KFML(r)/KPML(r) registrerades i säkerhetspolisens centralregister åren 1970-1998. Enbart medlemskap räckte för registrering eftersom säkerhetspolisen ansåg att medlemskap förutsatte partiskolning vilket utgjorde tillräcklig registreringsgrund.

Registreringspraxis ger i flera fall exempel på en presumtion i flera led. Det gäller t.ex. fall då personer registrerats enbart på grund av deltagande i ett möte. Säkerhetspolisen har då presumerat att enbart medlemmar haft tillträde till dessa möten. Medlemmar presumerades vara partiskolade och därmed benägna att begå våldshandlingar i syfte att uppnå politiska mål eller åtminstone vara införstådda med sådana handlingar. Registernämndens utredning liksom denna undersökning har dock visat att medlemskap inte alltid föregåtts av partiskolning samt att det knappast går att presumera medlemskap på det sätt som har skett. Vidare har säkerhetspolisen rutinemässigt registrerat medlemmar i driftceller vid arbetsplatser såsom varande fall av "hemlig cellbildning". Detta utan att utreda huruvida cellbildningen varit hemlig eller ej. I källmaterialet finns inga exempel på att hemlig cellbildning avslöjats. Med ledning av ovanstående kan alltså konstateras att ett stort antal registreringar, på rent formella grunder, får anses vara felaktiga.

Personer som varit anställda vid Emmaus-Björkä i mer än ett år har i viss utsträckning registrerats i centralregistret som medlemmar i KFML(r)/KPML(r). Detta eftersom Emmaus-Björkä ansetts vara en lokalavdelning av KFML(r)/KPML(r) och att de anställda ansetts genomgå partiskolning enligt samma modell som inom KPML(r). Trots att samarbete mellan de två organisationerna kan konstateras liksom en ideologisk samsyn har inga egentliga belegg påträffats för säkerhetspolisens slutsats att Emmaus-Björkä utgör en hemlig lokalavdelning till KPML(r). De registreringar som ändå har gjorts framstår därmed som felaktiga eller i vart fall grundade på ett alltför svagt beslutsunderlag.

Även här fanns en presumtion i flera led. Personer, som varit mantalsskrivna vid Emmaus-Björkä i mer än ett år, presumerades ha varit anställda i mer än ett år och därmed antagna som medlemmar i Emmaus och KPML(r). Sådant medlemskap antogs förutsätta genomgång av KPML(r):s grundcirkel, vilket alltså innebar att vederbörande kunde presumeras vara benägen att begå våldshandlingar i syfte att uppnå politiska mål. Från den oskyldiga uppgiften om mantalsskrivning hade därmed kedjan fullbordats till slutsatsen att

vederbörande var en person som kunde tänkas utgöra ett hot mot rikets säkerhet.

Förutom registrering i centralregistret kunde anteckning i arbetsregister göras beträffande personer som inte var fullständigt identifierade, sympatisörer vars konstaterade aktiviteter inte räckte för registrering i centralregistret samt personer vars fordon iakttagits i anslutning till sommarläger och liknande. Sälunda hade sektionen i Östersund år 1981 bl.a. en person i sitt arbetsregister som i en tidningsartikel sagt "nej till större syskongrupper" och "byråkratit det enda som inte utarmas" samt därtill besökt Kampucheas.

Under 1970-talet ansågs KFML(r) utgöra ett hot i kraft av sin revolutionära och våldsamma framtoning. Förbundets verksamhet vid militära förband liksom i anslutning till vilda strejker bedömdes understryka detta hot. De kontakter som fanns med organisationer som PFLP ansågs medföra en risk att medlemmar eller sympatisörer kunde utnyttjas av terrorister på olika sätt, t.ex. som kurirer.

Med åren blev KPML(r) alltmer Sovjetvänligt och 1988 bedömdes partiets medlemmar och sympatisörer främst utgöra ett hot i ett kris- eller krigsläge. Det ansågs då liksom tidigare föreligga en fara att dessa i enlighet med de uttalanden som gjordes på 1970-talet inte skulle delta i försvaret av Sverige utan tvärtom bidra till att försämra landets försvarsmöjligheter för att sedan utnyttja situationen till att starta ett "revolutionärt inbördeskrig". Däremot ansågs partiet inte längre på egen hand utgöra något revolutionärt hot. I början av 1990-talet, när det militära hotet mot Sverige avsevärt försvagats, motiverades övervakningen av KPML(r) bl.a. med att partiet kunde "skapa oro och svårigheter för den borgerliga regeringen".

År 1998 då SÄPO i en skrivelse till regeringen rekommenderade fortsatt övervakning av KPML(r) motiverades detta med att partimedlemmar kunde tänkas söka sig till känsliga anställningar inom totalförsvaret och att ungdomsförbundets medlemmar kunde tänkas medverka i olagliga utomparlamentariska handlingar. Dessutom ansåg SÄPO att det inte kunde "uteslutas" att ungt kommunisterna utbildade sig till ingenjörer och därefter sökte sig till någon högteknologisk bransch vilket kunde intressera främmande makts underrättelsetjänst.

Utan att tveka eller sväva på målet tog KFML(r)/ KPML(r) ställning för en revolutionär samhällsutveckling där våld med stor sannolikhet skulle komma till användning. Det "proletära inbördeskriget" var en metafor som kom till användning i olika sammanhang. I den meningen var partiet en sådan organisation vars

målsättningar stämmer relativt väl överens med det som angavs i 1972 års öppna kungliga brev. När vänstervägen avklingade mot slutet av 1970-talet torde det dock ha stått klart för alla inblandade att någon revolutionär situation inte skulle uppstå i Sverige. I vart fall inte i fredstid.

Den enda hotbild som därefter kan sägas ha haft någon reell betydelse avser risken för att partiets medlemmar och sympatisörer inte skulle uppträda lojalt mot Sverige i ett skärpt läge. Även om det är omöjligt att säga hur medlemmar och sympatisörer till KPML(r) faktiskt skulle ha agerat i en sådan situation framstår inte hotbilden som orimlig. Detta med tanke på de mycket tydliga avståndstaganden som gjordes under 1970-talet från tanken på ett "nationellt försvar". Att modellen att komma till rätta med detta problem skulle vara att registrera alla dessa samt även registrera nya sympatisörer är kanske mera osäkert.

Beträffande KFML(r)/KPML(r) cirkulerade ofta rykten om vapengömmor, illegal verksamhet och gerillautbildning. I den mån som polisen kunde utreda dessa rykten kunde de avfärdas. Att sådana rykten över huvud taget uppstod torde ha sin grund i partiets militanta och våldsamma framtoning. Detta bäddade för att personer som lämnade uppgifter om sådana företeelser kunde framstå som mer trovärdiga än de i själva verket var. Ett annat problem med vissa av säkerhetspolisens uppgiftslämnare torde ha varit att de fick betalt. Detta kan ha medfört att polisens källor, i syfte att påvisa sin egen nytthet, levererat rapporter som i allt väsentligt bekräftat den hotbild som polisen redan hade. De ovan nämnda omständigheterna torde alla ha bidragit till att göra hotbilden närmast självgäende.

En kontinuerlig analys av hotbilden och det politiska läget hade möjligen underlättat för polisen att värdera källuppgifterna. Ett annat problem är att intern kritik mot vissa källuppgifter inte samlades upp centralt och gavs spridning. Detta kan ha varit en av anledningarna till att uppgifter som inom en enhet bedömts vara felaktiga ändå kom att återopas av någon annan enhet inom säkerhetspolisen. Ett annat skäl kan ha varit att uppgifterna - felaktiga eller ej - bedömdes som användbara för att motivera hotbilden eller en begäran om telefonavlyssning.

Att kontakter med grupper som är eller skulle kunna bli inblandade i terroraktiviteter utomlands utgör ett potentiellt problem är självklart. Det får därför anses naturligt att säkerhetspolisen ägnar sig åt att kartlägga sådana kontakter. Däremot kan detta förhållan-

de knappast läggas till grund för den mycket breda övervakning och registrering av r-are som faktiskt kom till stånd.

I övrigt finns det ingenting i KPML(r):s verksamhet som kan sägas ha motiverat någon generell övervakning de senaste ca 20 åren. Det finns ingenting i säkerhetspolisens handlingar som tyder på olaglig verksamhet eller förberedelse till sådan. Särskilt vad avser 1990-talet framstår de motiveringar som framfördes från säkerhetspolisens sida som långsökta. Att "skapa oro och svårigheter för den borgerliga regeringen" ligger i viss mån i en oppositionell rörelses natur. Så länge detta inte sker med olagliga metoder torde det heller inte vara en sak för polisen att ägna sig åt. Även om KPML(r) vid denna tid skulle ha ägnat sig åt att driva fram vilda strejker är det svårt att se att detta skulle kunna ha utgjort ett hot mot rikets säkerhet.

Att medlemmar i ungdomsförbundet kunde tänkas delta i olagliga utomparlamentariska aktiviteter kunde kanske lika gärna sägas om Vänsterpartiets ungdomsförbund och det kan knappast anses rimligt att på denna grund registrera alla medlemmar i moderpartiet. Trestegshypotesen om de ingenjörsutbildade ungdokumentisterna, som får jobb inom den högteknologiska industrin för att sedan löpa risken att utnyttjas av främmande makt förefaller mycket långsökt. I den mån medlemmar i KPML(r) upprätthöll förbindelser med representanter för främmande makt borde detta kunna ha övervakats på samma sätt som om dessa personer hade varit medlemmar i t.ex. VPK, SAP eller Moderata samlingspartiet. Kompetens förefaller i flertalet fall ha saknats inom regeringen för att självständigt ta ställning till de hotbilder som säkerhetspolisen målat upp.

Liksom i fallet KFML/SKP saknade systemet på flera punkter rimlig grad av förutsägbarhet. Regeringens flera gånger åren 1968-1972 uttalade uppfattning att enbart medlemskap i viss organisation inte kunde leda till registrering stämde inte med säkerhetspolisens praxis - vare sig då eller senare. Den som deltog i ett torgmöte med Enhetsinitiativet under 1990-talets andra hälft eller arbetade inom Emmaus-Björkä torde knappast ha kunnat förutse att övervakning från säkerhetspolisen kunde äga rum och - i fallet Emmaus-Björkä - även registrering.